SERIE NOUĂ | ANUL XXXIII | 1470 | 32 PAGINI | PREȚ: 2000 LEI

CRONICA
revistă de cultură

Nr. 6, iunie 1998

SALA DE LECTURĂ

„LUCEAFĂRUL"

„FEMEIA ȘI ÎNȚELEPTUL"

Alexandru Rădulescu (ALBA IULIA) - Premiul I

Acest număr este ilustrat cu lucrări premiate la Concursul internațional „Personaje Eminesciene în Ex Libris", Oradea, 1996

Poem de iunie

Memento mori

(Panorama deșertăciunilor)
- fragment -

Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur,
Cînd a nopții întunerec - înstelatul rege maur -
Lasă norii lui molateci înfoiați în pat ceresc,
Iară luna argintie, ca un palid dulce soare,
Vrăji aduce peste lume printr-a stelelor ninsoare,
Cînd în straturi luminoase basmele copile cresc.

Mergi, tu, luntre-a vieții mele, pe-a visării lucii valuri,
Pînă unde-n ape sfinte se ridică mîndre maluri,
Cu dumbrăvi de laur verde și cu lunci de chiparos,
Unde-n ramurile negre o cîntare-n veci suspină,
Unde sfinții se preîmblă în lungi haine de lumină,
Unde-i moartea cu-aripi negre și cu chipul ei frumos.

Una-i lumea-nchipuirii cu-a ei visuri fericite,
Alta-i lumea ce aievea, unde cu sudori muncite
Te încerci a stoarce lapte din a stîncei coaste seci;
Una-i lumea-nchipuirii cu-a ei mîndre flori de aur,
Alta unde verci viața s-o-ntocmești, precum un faur
Cerc-a da fierului aspru forma cugetării reci.

Las' să dorm... să nu știu lumea ce dureri îmi mai păstrează.
Îmbătat de-un cîntec veciniic, îndrăgit de-o sfîntă rază,
Eu să văd numai dulceață unde alții văd necaz,
Căci ș-așa ar fi degeaba ca să văd cu ochiul bine;
De văd răul sau de nu-l văd, el pe lume tot rămîne
Și nimic nu-mi folosește de-oi cerea să rămîn treaz.

N-au mai spus și alții lumii de-a ei rele să se lase?
Cine-a vrut s-asculte vorba? Cine-aude? Cui îi pasă?
Toate au trecut pe lume, numai răul a rămas.
O, acele uriașe, însă mute piramide
Cari stau ca veacuri negre în pustiuri împietrite
Cîte-au mai văzut și ele - ce-ar vorbi de-ar avea glas!

Cînd posomorîtul basmu - vechea secolilor strajă -
Îmi deschide cu chei de-aur și cu-a vorbelor lui vrajă
Poarta naltă de la templul unde secolii se torc -
Eu sub arcurile negre, cu stîlpi nalți suiți în stele,
Ascultînd cu adîncime glasul gîndurilor mele,
Uriașa roat-a vremei înapoi eu o întorc

Și privesc... Codrii de secoli, oceane de popoare
Se întorc cu repejune ca gîndirile ce zboară
Și icoanele-s în luptă - eu privesc și tot privesc
La vo piatră ce înseamnă a istoriei hotară,
Unde lumea în căi nouă, după nou cîntar măsoară -
Acolo îmi place roata cîte-o clipă s-o opresc!

Colo stau sălbateci negri cu topoarele de piatră.
În pustiu aleargă veciniic, fără casă, fără vatră,
Cap de lup e-a lor căciulă, pe-a lor umeri, piei de urs;
Colo-nchină idolatrul nențelesul foc de lemne,
Colo magul lui îi scrie pe o piatră strîmbe semne
Să nu poat-a le-nțelege lungul secolilor curs.

Babilon, cetate mîndră cît o țară, o cetate
Cu muri lungi cît patru zile, cu o mare de palate
Și pe ziduri uriașe mari grădini suite-n nori;
Cînd poporul gemea-n pieţe l-a grădinei lungă poală,
Cum o mare se frămîntă, pe cînd vînturi o răscoală,
Cugeta Semiramide prin dumbrăvile răcori.

Acel rege - o lume-n mîna-i - schimbătoarea lui gîndire
La o lume dă viață, la un secol fericire -
Din portalele-i de aur ca un soare răsărea,
Dar puternica lui ură era secol de urgie;
Ce-i lipsea lui care-n lume chiar ca Dumnezeu să fie?
Ar fi fost Dumnezeu însuși, dacă - dacă nu murea.

Asia-n plăceri molateci e-mbătată, somnoroasă,
Bolțile-s ținute-n aer de columne luminoase
Și la mese-n veci întinse e culcat Sardanapal;
Și sub degete măiestre arfele cugetă mite,
După plac și-mpart mesenii a cîntării flori uimite,
Vinuri dulci, mirositoare și femei cu chipul pal.

Azi? Vei rătăci degeaba în cîmpia nisipoasă;
Numai aerul se-ncheagă în tablouri mincinoase,
Numai munții, gărzi de piatră stau și azi în a lor post;
Ca o umbră asiatul prin pustiu calu-și alungă,
De-l întrebi: unde-i Ninive? el ridică mîna-i lungă,
- Unde este? nu știu, zice, mai nu știu nici unde-a fost.

Nilul mușcă valuri blonde pe cîmpii cuprinși de maur -
Peste el cerul d-Egipet, disfăcut în foc și aur,
Pe-a lui maluri gălbui, șese, stuful crește din adînc;
Flori, giuvaeruri în aer, sclipesc tainice în soare,
Unele-albe, nalte, fragezi, ca argintul de ninsoare,
Alte roșii ca jăratic, alte-albastre, ochi ce plîng.

Și prin tufele de mături, ce cresc verzi, adînce, dese,
Păsări, îmblînzite-n cuiburi, distind penele alese,
Ciripind cu ciocu-n soare, gugiulindu-se cu-amor;
Înecat în veciniici visuri, răsărit din sfinte-izvoară,
Nilul mișc-a lui legendă, și oglinda-i galben-clară
Către marea liniștită, ce înecă a lui dor.

De-a lui maluri sînt unite cîmpii verzi și țări ferice -
Memphis, colo-n depărtare, cu zidirile-i antice,
Mur pe mur, stîncă pe stîncă - o cetate de giganți -
Sînt gîndiri arhitectonici de-o grozavă măreție,
Au zidit munte pe munte în antica lui trufie,
Le-a-mbrăcat cu-argint ca-n soare să lucească într-un lanț

Și să pară răsărită din visările pustiei,
Din nisipuri argintoase în mișcarea vijeliei,
Ca un vis al mării sfinte, reflectat de cerul cald
Ș-aruncat în depărtare... Colo se ridic trufașe
Și eterne ca și moartea piramidele-uriașe,
Racle ce încap în ele fantezia unui Scald.

Se-nserează. Nilul doarme și ies stelele din strungă,
Luna-n mare își aruncă chipul și prin nori le-alungă
Cine-a deschis piramida și-năuntru a intrat?
Este regele. În haină de-aur roș și pietre scumpe,
El intră să vad-acolo tot trecutul. - I se rumpe
A lui suflet cînd privește peste-al vremurilor vad.

În zadar guvernă regii lumea cu înțelepciune -
Se-nmulțesc semnele rele, se-mpuțin faptele bune -
În zădar caut-al vieței înțeles nedezlegat.
Iese-n noapte și-a lui umbră lung-întins se desfășoară
Pe-ale Nilului mari valuri. - Astfel pe-unde de popoară
Umbra gîndurilor regii se aruncă-ntunecat.

Mihai EMINESCU

(in)discreția arhivelor

Dosar Rafael Friedrich

Dănuț DOBOȘ

La data arestării sale, 26 iunie 1949, preotul romano-catolic Rafael Friedrich nu intrase în obiectivul Direcției Securității Poporului, unde nu avea dosar informativ. Arestarea sa s-a datorat mai curînd prezenței sale în acea zi alături de Episcopul martin dr. Anton Durcovici, pe care urma să-l însoțească la Popești-Leordeni. Conform metodelor securității, i s-a atribuit imediat vina de a fi desfășurat "activitate dușmănoasă împotriva regimului". După aproape un an de cercetare, Biroul 1 din Direcția a VIII-a a Securității i-a întocmit celui arestat fișa politică personală, din care cităm un fragment: "Numitul Friedrich Rafael susține că nu a purtat niciodată discuții cu caracter politic cu nici o persoană, iar în anul 1946 a votat cu PNT-Maniu, pe considerentul că acest partid ar fi acordat o mai mare libertate cultului romano-catolic în România, de a întreține relații cu reprezentanța catolică de la Roma, fără însă a preciza dacă această linie a fost trasată de conducerea cultului catolic din România. De asemeni, susține că nu simpatizează cu regimul existent în R.P.R., deoarece acest regim are doctrină materialistă care vine în contradicere cu principiile de credință ale catolicismului".

Fototeca securității: Rafael Friedrich

Reținerea la 26 iunie 1949 a lui Rafael Friedrich s-a produs așadar pe fondul unei operațiuni de arestări în rîndurile preoților romano-catolici "dovediți cu activitate antipopulară", în funcție cu Episcopul dr. Anton Durcovici. Ancheta Securității, deși deosebit de dură, nu avea să descopere celui arestat nici o vină majoră, dar mai ales l-a disculpat de principala acuzație, aceea de a fi întreținut legături subversive cu Episcopul Durcovici. Iată concluziile anchetei finalizate la 19 septembrie 1950 de locotenentul de securitate Enoiu Gheorghe: "Din cercetările efectuate de noi pînă în prezent, am putut constata că numitul Friedrich Rafael n-a depus activitate fățiș dușmănoasă împotriva regimului nostru de democrație populară, totuși este un dușman încarnat al regimului nostru. *S-a încercat în mai multe rînduri prelucrarea sa, dar nu s-a reușit, fiindcă a luat o poziție dușmănoasă față de propunerile noastre* (s.n. D.D.). Punerea sa în libertate, o considerăm ca o măsură ce n-ar fi cazul să fie luată, fiindcă în acest fel, prezența sa în afară ar fi un pericol pentru securitatea poporului". La sfîrșitul referatului, ofițerul anchetator de securitate a propus internarea timp de 2 ani a preotului Rafael Friedrich în cadrul faimosului ordin 100 Cab 1950, ordin care viza arestarea și internarea în lagăre de muncă a tuturor cetățenilor români considerați un potențial pericol la adresa regimului comunist. La 30 septembrie 1950, "reținutul" Rafael Friedrich a fost internat în "C.M. Dunărea" - denumirea secretă a vestitului penitenciar de la Sighet. Internarea la Sighet a fost confirmată de conducerea închisorii (director Vasile Ciolpan) printr-o "dovadă de primire", predată la 18 octombrie 1950 Direcției "V" din Centrala Securității. În fișa penitenciar care i-a fost întocmită "reținutului" Rafael Friedrich, se precizează că acesta fusese "prevenit" la 26 iunie 1949 și arestat la 21 aprilie... 1955, pe baza unui mandat de arestare emis de Procuratura Militară Teritorială București, pentru "faptul de agitație publică" pedepsit de articolul 327 din Codul Penal. Descrierea pe scurt a faptului menționa: "a refuzat să treacă la ortodoxie".

Deși "pedeapsa" încadrării în C.M. (Colonie de Muncă) i-a expirat la 30 septembrie 1952, preotul Rafael Friedrich avea să rămînă închis la Sighet și după această dată. Ipoteza înaintată de noi este aceea că prelungirea arestării cu cîțiva ani s-a datorat intenției securității de a strînge, cu orice preț, probe și fapte care să facă obiectul trimiterii sale în "justiția poporului", în cadrul unor loturi de preoți catolici arestați la acea dată. La 7 martie 1955, prin ordinul 841/0082721, Direcția a VIII-a a Ministerului Afacerilor Interne dispunea ca preotul Rafael Friedrich să fie ridicat de la Sighet de către Direcția Regională M.A.I. București și cercetat cu privire la legăturile pe care le avusese cu Episcopul Iosif Schubert dar și cu alți preoți romano-catolici: Gustav Muller, Heronim Menges, Pojar Matyas, Haider Xaveriu, Ion Baltheijer, Traian Iovanely, Harvat Gheorghe, Andrei Despina, Petre Mareșievici ș.a., acuzați de "activitate de spionaj" în favoarea Vaticanului. Deși fusese adus de la Penitenciarul Sighet în calitate de deținut, Rafael Friedrich a fost declarat oficial arestat la... 21 aprilie 1955, în baza unui mandat al procuraturii militare, care avea să fie prelungit la 21 mai, 20 iunie și 21 iulie 1955.

Pentru completarea cercetărilor, s-a cerut sprijinul Direcțiilor Regionale M.A.I. de la Pitești, Oradea și Cluj, care au primit sarcina de a ancheta pe toți preoții care ar fi întreținut legături cu Rafael Friedrich. Concluziile anchetei Serviciului VIII au fost următoarele: "Din cercetări a rezultat că numitul Friedrich Rafael, deși a executat o *detențiune preventivă* de 7 ani, totuși și în prezent manifestă fanatism pentru cultul romano-catolic și în același timp urăște regimul instaurat în R.P.R., fără însă ca din cercetările noastre să fi putut acumula probe pe baza cărora să poată fi înaintat în justiție. Față celor de mai sus și avînd în vedere că Friedrich Rafael este un element periculos societății - fiind pretabil la orice acțiuni dușmănoase regimului și ținînd cont și de opinia Direcției III menționate în ord. nr. 342/00185100 din 13 mai 1955 în sensul de a i se fixa domiciliul obligatoriu într-una din parohiile izolate ale Diacezei de București, cum ar fi Pitești, Tg. Jiu sau Rîmnicul Vîlcea. Propun: Numitul Friedrich Rafael să fie pus în libertate și să i se fixeze domiciliu obligatoriu în Tg. Jiu pe timp nelimitat".

La 8 iulie, respectiv 9 august 1955, M.A.I., prin colonelul Gh. Chirtu propunea ca preotului Rafael Friedrich să i se fixeze domiciliul obligatoriu pe timp de 5 ani "într-un loc cît mai izolat", stabilit la Tg. Jiu. Conducerea M.A.I. a hotărît în cele din urmă ca preotului Rafael Friedrich să i se fixeze domiciliul obligatoriu în com. Șchei, raionul Călmățui din județul Galați, pe o perioadă de 60 luni (conform Decretului M.A.I. nr. 6031/22 iulie 1955). La 3 martie 1956, Serviciul D.D.O. (Domiciliu Obligatoriu) din M.A.I. propunea ridicarea restricțiilor domiciliare în cazul preotului Rafael Friedrich și transferarea acestuia la Tg. Jiu. Ordinul de mutare era semnat de ministrul Al. Drăghici, care fusese solicitat în acest sens de Ministerul Cultelor (pentru un grup de 7 preoți arestați politic).

Documentar

Declarație dată în arestul Securității București

Subsemnatul Durcovici Anton, Episcop Catolic de Iași, cu ultimul domiciliu în Iași, str. Ștefan cel Mare 60, născut la 17 mai 1888 la Altenburg în Austria, declar următoarele cu privire la ce am fost întrebat.

Cunosc pe preotul Friedrich Rafael de cînd a fost elev al Seminarului Catolic din București, mi se pare din anul 1930. Relațiile mele cu dînsul de cînd era preot, erau acelea de confrate în preoție și de director al Seminarului cît timp a fost subalternul meu. L-am luat cu mine în ziua de 26 iunie 1949, cînd mergeam la Popești-Leordeni, ca să ajute ca preot la ceremonia Sfîntului Mir, pe care urma să o săvîrșesc acolo.

În ultimul timp preotul Friedrich Rafael nu m-a însoțit în altă parte, unde făceam slujbă episcopală, pentru că slujba de la Popești-Leordeni trebuia să fie prima slujbă de acest fel în apropierea Capitalei, și l-am găsit liber pe acest preot de alte obligații preoțești în acea zi. Nu am încredințat nici o misiune specială preotului Friedrich Rafael. Nu cunosc nici o persoană care a încredințat vreo misiune specială preotului Friedrich Rafael. Aceasta îmi este declarația pe care o susțin și o semnez.

București, 28 ianuarie 1950

Anton Durcovici - Episcop de Iași

NOTĂ

Preotul Rafael Friedrich s-a născut la 13 ianuarie 1914 în comuna Pantelimon, jud. Constanța, ca fiu al lui Petre și Aurora, cetățeni români de naționalitate germană. A absolvit pe rînd Școala primară Catolică de la Constanța (1927), Seminarul Sf. Iosif din Iași (1930), Seminarul Arhidiecezan din București (1939). Din 1939 funcționează ca profesor la Seminarul și Academia de Filosofie și Teologie Catolică București. În perioada 1940-1948 a deținut funcțiile de profesor și ad-tor al Seminarului de la Timișul de Jos, iar după 1948 pe cea de major și ceremoniar episcopal la Arhiepiscopia din București.

Deținut politic în perioada 1949-1955. Moare la Iași la 11 mai 1969. Și-a exasperat torționarii, datorită tenacității sale non-colaboraționiste, mărturie stînd și interogatoriile care se păstrează la dosarul penal Rafael Friedrich (nr. 15398).

remember

Eminescu în oglinzi paralele

Gheorghe I. FLORESCU

Receptarea lui Eminescu în diferite spații culturale străine, mai apropiate sau mai îndepărtate de România, s-a afirmat ca un posibil subiect de interes al unor literați încă din vremea cînd poetul trăia și înainte ca studierea vieții și a operei sale să fi devenit o preocupare științifică. Astăzi, cînd această potențială "disciplină" de studiu a căzut se pare în desuetudine - pentru cît timp e greu de apreciat -, discursul despre poetul, prozatorul, filosoful politic și ziaristul Eminescu a căpătat accente critice, demitizante, ce vor provoca, probabil, o relectură a operei, cum e și de așteptat, de o dezbatere absolut necesară. Marginalizarea sau denigrarea poetului, afișarea în ultimul timp ca un exercițiu contestatar aprioric, ce însoțește un interstițiu tranzitional lipsit de un orizont clar, evidențiază faptul că "eminescianismul" a încetat de a mai fi un perimetru mitizant și că revizuirile viitoare ne vor restitui un Eminescu al acestor vremuri, așezat acolo unde se va considera a-i fi locul.

Dacă unii autori români au declarat o dispută în jurul lui Eminescu înainte de a-i citi sau reciti opera, dezbaterile purtate în perimetrul unor zări științifice străine par a pleca de la relectura poeziei, a prozei și a publicisticii scriitorului avut în vedere în rîndurile ce urmează. Un exemplu în acest sens ni-l propune revista "Europa. Annales" (1, Budapesta, 1993, 252 p.), editată de Catedra de Filologie Română, fondată în 1863 în cadrul Universității din capitala Ungariei. Faptul că primul număr al unui asemenea anuar, editat de o universitate celebră, a fost rezervat unei discuții academice dedicate receptării scriitorului român în spațiul cultural - dar nu numai - magiar de-a lungul anilor este mai mult decît pilduitor. Gestul universitarilor budapestani se vrea, mai întîi, o invitație la dialog și, desigur, un model ce poate și trebuie urmat. Cu un colegiu redacțional prestigios, prezidat de Profesorul Miskolczy Ambrus, ajutat direct de Abraham Barna, Domokos Sámuel și Nagy Levente, "Europa Annales" a ieșit în lume purtînd pe pagina ce deschide sumarul fotografia pragheză a lui Mihai Eminescu.

Într-un *cuvînt* adresat cititorilor de azi și de mîine, din Europa, dar și de pe alte meridiane - *Ad lectorem!* -, Miskolczy Ambrus ne avertizează că revista pe care o prefațează reprezintă o modalitate de comunicare a românistilor Universității din Pesta cu specialiști din întreaga lume, fiind însă și rezultatul "frumuseței, marginalității și situației noastre periferice", care durează de peste un secol. Ideea anuarului a plecat de la intenția editării, în 1989, a unui volum de studii consacrate comemorării primului secol scurs de la moartea lui Eminescu. Din nefericire, "volumul a fost pus sub blocadă" tocmai în România, iar din 1989 s-a spus că la București "cartea va avea un răsunet negativ, de vreme ce acolo s-a răspîndit știrea că se pregătește un atentat la adresa lui Eminescu". Oricum, un proiect mai mult decît promițător s-a văzut pretimpuriu amenințat, atît în România, cît și în Ungaria, de vechile temeri ale naționalismului exacerbat, resuscitat o dată cu înlăturarea regimurilor comuniste. Totuși, finalizarea unei întreprinderi atît de generoase l-a determinat pe Miskolczy Ambrus să conchidă că "pe lîngă multele amărăciuni, organizarea în volum a studiilor despre Eminescu ne-a sugerat și o încurajare. (...). De ce nu ne-am exprima opiniile, convergente sau divergente, dacă - în măsura puterilor noastre - ele sînt veridice din punct de vedere uman și fondate sub aspect științific? (...). De ce n-am putea face acest lucru sistematic și împreună, respectîndu-ne reciproc părerile și libertatea?". Iată două întrebări (dintre multele posibile) care pot justifica oricînd concretizarea unor intenții asemănătoare, în Ungaria, în România sau împreună.

V. NAȘCU & MAKARA G. (Baia Mare)

Volumul, structurat în trei secțiuni distincte - *Studia, Discussiones* și *Documenta* -, se deschide cu un text intitulat *Mihai Eminescu* (1850 - 1889), în care Ion Negoițescu face o sumară prezentare a poetului român. Al. Zub glosează pe marginea unui fragment în proză, cunoscut sub numele de Istorie miniaturală, care este de fapt "un «exercițiu» de abordare a microcosmosului ca reflex al realității în ansamblu". La rîndul său, Fried István semnează un interesant studiu - *Între romantism și simbolism* - în care discută locul lui Eminescu în poezia europeană a secolului XIX, stabilit în funcție de specificitățile celor două mișcări literare. După articolul lui Victor Iancu (*Eminescu: căutarea de sine prin limbaj*), Radicsné Ruzsa Ilona ia în discuție problema traducerilor din lirica poetului, propunînd exemplul transpunerii în maghiară a Glossei, de Dsida Jenő, în 1936, și Szabédi László, în 1940. Dacă primul a fost mai interesat de păstrarea formei, al doilea a avut în vedere transcrierea conținutului, a semnificațiilor, fără a se putea afirma că o variantă este preferabilă celeilalte. Aceeași temă, a tălmăcirii, este reluată de Schelken Pálma, care, concis și prob, discută varianta maghiară a *Sărmanului Dionis* și a *Junilor corupți*, datorată lui Szabó Lőrincz, care a tradus liber cele două creații eminesciene. În sfîrșit, Wolf von Aichelburg (Freiburg), traducător în germană al lui Eminescu (1989), mărturisește că poetul e puțin cunoscut în peisajul cultural german, subliniind și el faptul că tălmăcirea presupune îndepărtarea de original, care e o recreare.

Continuare în pagina 4

"Sînt prin naștere o natură deschisă dialogului"

- interviu cu prozatorul MIRCEA NEDELCIU

realizat de Cristina Cîrstea

- Stimate domnule Mircea Nedelciu, cum vedeți dumneavoastră fenomenul cultural românesc? Considerați că literatura română se află în prezent într-un moment de "criză de identitate"?

- Răvășirea cred că este cuvîntul cheie pentru o descriere intuitivă a fenomenului cultural românesc. Toți oamenii sînt prinși într-un efort uriaș de adaptare la societatea globalizată economic și informatic. Eșecurile acestei adaptări produc nevroze, sinucideri, excluderi ireme diabile. Mediul a devenit, prin cantitatea uriașă de informație care-l populează, din nou agresiv cu omul. Agresiv altfel decît în societatea blocată informational dinainte de '89. Dacă cineva se adaptează cu oarecare succes la aceste noi sfidări, și dacă demersul lui e semnificativ, atunci putem spune că asistăm la "productivitate" în noul cîmp cultural. Literatura nu poate fi în criză de identitate. Actul literar în sine este întemeietor de identitate. În fond, toate celelalte elemente tehnice ale identificării persoanei: botezul, amprenta digitală, codul genetic sînt mai slabe decît scrisul care este identificare conștientă.

- Ce se întîmplă cu proza actuală? Au apărut cărți importante în acest domeniu după 1989? S-a schimbat ceva în mentalitatea scriitorului vis-à-vis de literatură?

- Proza actuală înaintează în linie dreaptă spre orizont, cu calm și tehnici specifice. De fapt pro-zare asta și înseamnă: să înaintezi rînd cu rînd, pagină cu pagină. Cărți? Desigur au apărut destule, poate chiar suficiente. Am asistat la dezvoltări ale unor teme și tendințe pînă atunci reprimate sau autoreprimate la unii poeți importanți. Cum ar fi Cărtărescu, dezlănțuit ca prozator în romane ca "Orbitor", în același timp continuare și contrazicere a scrisului său. Cum ar fi Nichita Danilov, care în "Urechea de cîrpă" și "Nevasta lui Hans" dezvăluie nebănuite pînă atunci calități de prozator situat între Cehov și Daniil Harms. Cum ar fi poeta Simona Popescu, autoarea unui volum subtitrat roman, dar complet inclasabil: *Exuvii*, Nemira, 97. Am asistat la apariția în volum a unor prozatori pe care-i știam din manuscrise dinainte de 89: Răzvan Petrescu, Cătălin Tîrlea, Petre Barbu, Dumitru Ungureanu, Dan Lungu, Ion Manolache oameni pe care nu i-as înscrie la așa-zișii nouăzeciști, cu îi citisem cu mult înainte de '90. Cel puțin unul dintre ei, Răzvan Popescu, mi se pare de departe o valoare certă, rezistentă prin sine, neintegrabilă în serii și clasificări. Cel puțin în proză, după cum se vede, există o mișcare vie, susținută de mult mai multe nume decît cele arătate mai sus. N-aș îndrăzni să mă avînt și într-o analiză a fenomenului poetic.

Cît despre mentalitatea scriitorului "vis-à-vis de literatură", cum ziceți, ar fi de remarcat o nepermisă întîrziere în asumarea mentalității profesionale: cunoașterea drepturilor, tehnicile de negociere a contractului de editare și difuzare, organizarea profesională, lipsa societăților de

tertium non datur

gestiune colectivă a drepturilor de autor ș.a.m.d. În afară de o palidă inițiativă din 94 care a dus la apariția ASPRO, mentalitatea dominantă este aceea de "amator". Chiar dacă vorba asta - "profesionist" - place, prea puțini și-o asumă în toate criteriile ei.

- După anul 1989, România a intrat sub influența legilor economiei de piață: Ce efect au avut aceste legi asupra autorilor?

- Un efect foarte bun. L-a obligat să-și pună mintea la contribuție și imaginația în priză pentru a găsi soluții de supraviețuire fizică. Altfel, materia primă pentru lucrarea lui, literatura, nu i-a lipsit niciodată, nu-i lipsește și nu-i va lipsi pe binecuvîntatul nostru tărîm. Față de artistul culinar Ilie Cotârleț, bucătar-șef la ARO din Brașov, literatorul-artistul român e privilegiat: lui nu-i lipsește niciodată materia primă.

Altfel, cine știe să organizeze un roman, să angajeze personaje, să le cunoască și să le urmărească pentru a scoate ce e mai semnificativ în viața lor, va ști să organizeze și o mică întreprindere.

Eu, am mai spus-o, nu cred că aș fi devenit scriitor, dacă firul firesc al istoriei bazat pe evoluția normală, capitalistă, a economiei nu s-ar fi întrerupt în România pentru 50 de ani cu doar cîțiva ani înainte de nașterea mea. Cel mai probabil e că aș fi fost negustor de grîne în Bărăgan.

- Ce se întîmplă astăzi în cultura și literatura occidentală? Există o similitudine între problemele pe care le întîmpină un scriitor din Occident și cele pe care le întîmpină scriitorul român?

- Literatura occidentală trăiește normal ca și scriitorul care o produce. Normal înseamnă că la un cap al scalei ne întîlnim cu Industria Cărții: volume de mare tiraj dictate prin radiotelefon de un navigator solitar care face înconjurul globului, rescrise de 7 re-writers, tipărite în ziua în care navigatorul atinge țărmul, lansate cu mare pompă și risipă de majorete pe cheiul Mării Mînecii la ora 15 și prezentate în Telejurnalul de la ora 20 pentru a dispărea definitiv din librării în săptămîna următoare. Rezultatul: o cifră de afaceri cu multe zerouri în coadă, uneori cu profit, alteori cu deficit.

La celălalt capăt, Plăcerea Cărții: editura L'Atelier du Larzac, o editură domiciliată într-una dintre cele patru case ale unui cătun fără nume din acest masiv muntos (La Larzac) care seamănă puțin cu Apusenii noștri. Casa care adăpostește editura e și singura dintre cele patru care mai este locuită. Locuită, de fapt, doar sîmbăta și duminica de o familie de trei persoane care lucrează una la Nîmes, una la Montpellier și una la Tarascon, la bănci, în comerț sau în Universitate. Casa are telefon și fax, gaze într-o butelie cît o cisternă care se încarcă o dată pe an, toamna, apă curentă și multe alte instrumente electronice. Cei trei culeg texte sîmbăta și paginează duminica sau invers și scot o carte la 6 luni, cărți pe care nu le vînd, ci le fac cadou pe la Tîrguri populare, tîrguri sponsorizate de Uniunea Europeană printr-un vast program de luptă împotriva dezertificării satelor. În "catalogul" de cîteva titluri al editurii "L'Atelier du Larzac" am văzut și un volum de versuri de Blandiana. Capul familiei și al editurii, un funcționar care scrie versuri din cînd în cînd, e și deputat ecologist în Parlamentul European. Toate astea sînt văzute de mine și mi se par normale.

- Să revenim la proză. Proza optzecistă este un fenomen care încă nu s-a epuizat. Cum vedeți dumneavoastră acest fenomen?

- Într-adevăr, mai sînt multe de spus și proza optzeciștilor încă nu are de ce să tragă obloanele. Un ușor dezechilibru i-a încercat pe acești autori în momentul în care sofisticatele lor aparate de încifrare lucidă a mesajului au devenit peste noapte inutile. Dar n-a fost decît o ușoară amețeală, un vertij trecător. Unii și-au revenit mai repede: cred că George Cușnarencu a scos 3 sau 4 volume după 89. Alții mai încet: Cristian Teodorescu, Daniel Vighi, Ioan Mihai Cochinescu ș.a.

- Dar proza generației '90

- Sincer să fiu, nu fac diferența, numai cu textul în față, între autori optzeciști și nouăzeciști. Sigur, îi citesc cu plăcere pe Daniel Bănulescu, Radu Aldulescu, Iolan Benedek, Adrian Oțoiu, dar nu-i găsesc prea depărtați de optzeciști. În schimb, atît pe optzeciști cît și pe nouăzeciști îi găsesc egal depărtați de, să zicem, proza anilor 60-70, Bălăiță, Buzura etc. Pînă la urmă, unii ca Tîrlea, Gârbea și alții își zic nouăzeciști din orgoliu și pentru ca să aibă Dan Silviu Boerescu pe ce să-și bazeze demonstrațiile lui încropite post-modern din te miri ce și mai nimic. Dacă e să facem neapărat diferențe, aș zice că nouăzeciștilor le lipsesc ani buni de bibliotecă, dar ăsta nu e un criteriu, nu-i asa? Talentul contează.

- Domnule Nedelciu, credeți că există o experiența-limita în existența unui scriitor?

- Experiență limită poate avea orice om, scriitor sau nu. E un fel de întîmplare a vieții pe care, deși nu o doresc nimănui, nici dușmanilor, are o valoare formativă, la orice vîrstă, de necomparat cu altceva. Nimeni nu devine însă mai talentat din cauza unei experiențe limită. Cel mult învață să-și gospodărească altfel talentul, să nu fie trufaș etc. Ar fi totuși unele cîștiguri ale personalității.

- Unde credeți că se află linia care delimitează viața de literatură?

- Nu e o linie, e o zonă, o zonă difuză. Atît de difuză încît nu știi niciodată cu precizie dacă te afli în viață sau în literatură. Uneori mă întreb dacă zona asta nu este de fapt o suprapunere totală. Literatura sau viața? - m-am întrebat cîteva săptămîni la rînd într-o emisiune pe TVR2. Nici o concluzie fermă, parol. Nu știu alții cum sînt...

- Ați suferit un accident. Literatura reprezintă astăzi pentru dumneavoastră ceea ce a reprezentat și înainte de acest "accident"?

- Da. Nu sînt diferențe esențiale în concepția mea despre literatură înainte și după ceea ce numiți dvs. accident. De fapt, nu a fost un accident, e o boală parșivă cu semnale de prin 88, cu acute și retrageri pînă la a te crede complet sănătos. Accidentul se petrece în cîteva secunde, ceea ce încerc eu de aproape zece ani e altceva și, pentru că mai devreme vorbeam despre zona difuză dintre literatură și viață, aș zice că elementul comun ambelor e SPAIMA. Și în literatură și în viață, spaima este un element principal al construcției, nu poți lucra fără el, iar simularea nu e niciodată convingătoare.

- Cu toate acestea sînteți un scriitor activ. Cum reușiți să mențineți legătura cu colegii dumneavoastră?

- Sînt prin naștere o natură deschisă dialogului. Niciodată nu am găsit un motiv suficient de puternic pentru întreruperea dialogului. Cu oricine. S-ar putea ca unora această poziție a mea să le pară ușor amorală. Unii explimă prin întreruperea dialogului maxima condamnare morală. La mine această "pedeapsă capitală" a fost de la început "abolită". Poate că e o formă de autoapărare, ca ironia, o armură împotriva marilor Spaime, știu și eu? Cert e că n-am avut niciodata probleme de comunicare. Internetul și e-mail-ul au apărut firesc în viata mea tocmai cînd fizic eram imobilizat într-un cărucior. E doar o condincidență, as fi putut să le descopăr mai devreme sau mai tîrziu, sînt sigur că nu le-aș fi refuzat.

- La ce lucrați în prezent?

- În prezent scriu zilnic cel puțin 11 rînduri și șterg 8. La calculator e foarte ușor să ștergi, mai ușor ca oricînd. Ce va ieși, vom vedea.

Departe de Europa, aproape de Bahlui

Horia Gârbea

- Cătălin Mihuleac - *Dispariția orașului Iași*, Institutul European, Iași, 1998

N-am fost niciodată la Iași. Citind romanul lui Cătălin Mihuleac, regret nespus această lipsă. Aș fi avut ce vedea. Acum e prea tîrziu. Orașul a dispărut din cauză că nebunii de la ospiciul Socola s-au vindecat datorită terapiei prin scris la ziarul "Bahluiul" apărut la numitul balamuc și, rămași fără obiect al muncii, psihiatrii locului au înnebunit făcînd vid în fosta capitală a Moldovei de dincoace de Prut.

Trebuie să recunosc: scriind romanul *Căderea Bastiliei* mă credeam necrutător cît Abbandon și aproape cît Caragiale. Nici nu mi s-a uscat lacul pe copertă și exterminatorul Cătălin Mihuleac mă întrece. Pe unde își manifestă spiritul de observație, nu mai curge rîul (Bahlui), nu mai crește ramul.

În (aproape) inflația de romane nouăzeciste, unele remarcabile, ale ultimilor trei ani, Cătălin Mihuleac urcă din prima pe podium și, alături de Răzvan Rădulescu și Dan Perșa, intră în rîndul debutanților maturi pe care-i suspectez de geniu. Ucenicia în proză scurtă și gazetărie i-au servit de minune autorului de-acum celebrului titlu *Chef cu femei urîte*. Un critic foarte rău i-ar putea reproșa un anumit deficit de construcție epică, dar unul blînd ar spune că "Dispariția..." nu propune o structură, ci o de-structurare chiar la nivelul narativ. Dar amîndoi ar cădea de acord că mai mult contează arta seducătoare de prozator ironic, tipurile memorabile (Boris, primarul Piticari, Artur), inventivitatea în gaguri (un critic cu mare greutate vorbea îndreptățit de tehnica desenului animat). Apariția lui Mihăiță Eminescu pe o bancă din fața propriei statui și fumarea unul "Camel" cu primarul, dezgînătarea statuii lui Cuza și Hora Unirii jucată de ambasadori, botezarea strămoșului primarului Piticari de mahmurul Ștefan cel Mare, campaniile aceluiași primar (împăcare, de pildă, în scop electoral a concernelor Pepsi și Coca) sînt episoade de mare inspirație care ar fi fost ratate dacă nu erau scrise cu o mînă de maestru.

Cartea abundă de formulări și reușite: "Scărpinatul este, orice s-ar spune, un gest de singurătate", la WC-ul amenajat pentru președinte "trasul apei se producea pe Muzica apelor de Haendel" și acesta "devenise meloman tot ascultînd muzică bună pe fond de apă trasă", "Porumbei înseamnă pace dar, în egală măsură, și gâinat". Și cîte și mai cîte.

Slavă cerului: încă un prozator talentat confirmă că romanul nouăzecist a pus capăt zodiei plictiselii în care ne-adîncise barbarii de înaintași. Că ți-era urît nu numai să deschizi, dar și să privești cîte-o cărămidă de-aia. Cătălin Mihuleac nu e, Doamne-apără, orbitor. Dar e sclipitor, ceea ce face mai mult.

Sarcasmul deslănțuit al prozatorului și, ca pandant, lirismul lui care apare surprinzător, ridică un roman în fața cărora unii ar strîmba din nas că-i ușurel. Șampania scriiturii poate să dea impresia falsă de comic facil. În realitate, această "Conjurație a imbecililor" bahluieni își are, ca și verișoara sa americană, necontestata ei gravitate.

Cu toate argumentele din roman, prin existența lui Mihuleac și a altor scriitori talentați (inclusiv a celor ce visează, în debarale cu muze din căsuțe cu storuri galbene, să-mi dea un pumn în nas), Sodoma bahluiană nu dă semne că va dispărea curînd de pe frămîntata hartă a țărișoarei. Ea va rămîne acolo, pe malul stîng al Europei. Astfel Cătălin Mihuleac va intra în literatură adînc, va ajunge rector la Universitatea Socola. Iar dacă lui Shakespeare i s-a zis așa și pe dincolo, autorului nostru i se va spune (vezi chiar primul capitol) "Flamingo-ul de pe Bahlui".

Jurnalul criticului (ca bară) de direcție

Întîmplări din Sud

Dan-Silviu Boerescu

Sadoveanu, cînd scria *Locul unde nu s-a întîmplat nimic*, avea în vedere - ca referință de geografie spirituală - lumea tîrgurilor moldovenești. Dincolo de anecdotica narativă, sintagma s-a impus ca emblemă a unei latențe, a unei virtualități fără prea mari șanse de dezîncremenire. Cu toată senzualitatea ei implicită! Singură, patima nu ar putea smulge dintr-o amorțire neproductivă în plan imediat...

Orașul Călărași nu are nimic de-a face cu ideea de tîrgușor descrisă de Sadoveanu. Soarele violent leșinător îți spune fără putință de tăgadă că aici te afunzi într-un SUD fără irizări slavizante... dar cu o "slovă stătoate" amintind de Isarlîk. Ulițele înghesuite și noroite ale - aici - atît de depărtatei Moldova a sfîrșitului de veac XIX sînt înlocuite de străzi lungi și fin prăfuite (cîte o adiere dinspre Borcea tulbură colbul desenînd contururi stranii pe asfaltul încins). În locul dughenelor jidovești, istoria își propune aici amintirea prăvăliilor turcești și armenești, dăinuind doar în proza recent dispărutului Ștefan Bănulescu, marele redescoperitor al Cetății de Lînă...

Și, totuși, pînă nu demult, cînd spuneai Călărași spuneai *un loc unde nu se întîmplă nimic*. El părea viu doar în amintirile cîndva exilatului în aceste locuri Pavel Șușară. Orașul trăia doar prin fotografiile atîțătoare, din pliantele turistice, ale cîte unei Ancuțe, numite - la hanul de aici - Ștefania. "A quoi bon quitter Coastea... *Borcii?*" Cineva a îndrăznit să rupă acest pact cu des-ființarea. De neînchipuit că un poet a făcut asta. Obstinația lui este să-și oblige concetățenii să ia parte la Cultură. Nu din an în paște - periodic. Cazna de metronom. Luna poate să aibă astfel șapte săptămîni, săptămîna - zece zile, ziua - treizeci de ceasuri. Cele șase ore în plus smulse timpului dilatat (și care, aici, nu mai are deloc o infinită răbdare) pot fi consacrate, în cele trei zile suplimentare ale celor trei săptămîni adăugate calendarului, întîlnirii cu literatura și cu scriitorii. Într-un an de zile (îmbogățit cu multe altele, sfidînd convențiile temporale curente), la Călărași au venit așa, la vreo o sută de scriitori. De la Bălăiță și Breban, la Aldulescu și Gârlea.

Se întîmplă în Sud. Dincolo de ficțiune, dincoace de Călărașii lui Ștefan Drăghici, poet și administrator.

P.P. Carp și "Separatiștii" (III)

Cătălin TURLIUC

Nemulțumirile elitei din Moldova ca urmare a rolului secund pe care îl ocupa în mai toate domeniile după realizarea Unirii - în special spre sfîrșitul veacului trecut - erau evidente și oarecum întemeiate în contextul de atunci, cînd politica centralizatoare a guvernelor de la București se manifesta cu precădere în domeniul economic privind această provincie de resursele materiale și de capital atît de necesare. În amintita ședință a Partidului Conservator din 4 ianuarie 1891 de la Iași, George Scorțescu declara: "N-au voit ca Iașul să înflorească, au căutat să-l lovească și mai tare prin refuzul de a face docurile. Asemenea au denaturat scopul Băncii Naționale din Iași în ceea ce privește agricultura. Lăsînd ca banca să împrumute evreilor cu 5 la sută dobîndă iar aceștia să icie de la români 10 la sută sau mai mult, au lăsat deci banca numai ca instituțiune de unde numai jidovii să folosească. Cu selecțiunea funcționarilor au indignat lumea care vede că pe moldoveni îi îndepărtează iar serviciile publice toate le umple numai cu munteni aici în Moldova, astfel că în Moldova sînt mai mult de 50 la sută din funcționari munteni aduși de dincolo de Milcov fără ca dincolo să fie stimulat vreun moldovan"[1]. În continuare, P.P. Carp, rezumînd intervenția lui Scorțescu prezintă inițiativa acestuia de a se ridica această problemă într-un congres care "să ceară revendicarea drepturilor încălcate și vindecarea rănilor ce pe nedrept au fost făcute Moldovei de guven, care, în genere, a fost compus numai din munteni... Iașul și Moldova în general nu poate fi privită ca o provincie cucerită și lăsată pradă decăderii crescînde"[2].

Un alt venerabil conservator ieșean, colonelul Brăescu, vechi unionist după cum el însuși mărturisea, își exprima regretul pentru situația în care se afla Moldova astfel: "Am luptat mult pentru Unire și am jucat hora (unirii n. ns.) cu colonelul Langa, Corjescu și alții. Văd cum Iașul, vechea capitală a Moldovei, decade zilnic încă de la înlăturarea mișelească a lui Cuza Vodă al cărui aghiotant am fost, înlăturare care dacă nu s-ar fi petrecut, Transilvania si Bucovina ar fi făcut parte din țara românească. Îngîmfatul general Manu care mi-e prieten persecută tot ce e moldovenesc. Sînt pentru unire căci numai astfel țara va fi mare și respectată dar, în același timp, nu trebuie lăsată Moldova să fie victima Munteniei... Moldovenii trebuie să lupte pieptiș, cu energie să apere drepturile Moldovei în contra curentului obijduitor al muntenilor"[3].

La întrunirea la care participă și P.P. Carp alături de N. Ceaur Aslan, George Scorțescu, colonelul Langa, avocatul Dabija, Țoni, Dimitrie și George Botez, Vizante, George Nițescu, colonelul Brăescu etc. este propusă redactarea unei convocări generale în care să se prezinte situația și doleanțele Moldovei și locuitorilor săi. Întrunirea se încheie însă în dezordine și nu se ajunge la un punct de vedere comun. Cert este însă, așa cum și acest document o demonstrează, că multor politicieni moldoveni situația din provincie li se părea de neacceptat și din acest punct de vedere există o unanimă condamnare a puterii executive de la București. Din datele statistice pe care le putem consulta rezultă că alocațiile bugetare destinate provinciei de la nord de Milcov erau nu numai insuficiente, ci și considerabil mai mici decît cele alocate Munteniei, spre exemplu. Toate acestea demonstrează că o dată cu polul puterii politice și resursele materiale s-au deplasat spre capitală și spre provincia care o găzduia. A fost această realitate urmarea unei politici deliberate, sau numai o consecință logică a procesului modernizării statului român după 1859? Răspunsul la o asemenea întrebare cu implicații mai mult decît serioase pînă în contemporaneitate trebuie căutat într-o serie de factori dintre care am amintit: nevoia inițială de a consolida și centraliza puterea și resursele economice; evitarea unor tendințe centrifuge adesea alimentate pe filiere rusești; nesiguranța generată de apropierea Rusiei ale cărei obiective de politică externă în zona balcanică nu erau necunoscute politicienilor din București; incapacitatea aproape "funciară" a elitei moldovenești de a propulsa coerent interesele provinciei în politica generală a țării; în fine, o *forma mentis* specific moldovenească derivată dintr-o tradiție îndelungată a unui anume gen de pasivitate. Toate acestea, la care se mai pot adăuga și altele, desigur, au generat nu numai o relativă stare de înapoiere economică a provinciei, ci și o constantă și neîntreruptă pînă astăzi "hemoragie" de valori către nucleul investit cu mult capital simbolic reprezentat de București.

NOTE:

1. Mss. M.L.R. Iași, Nr. 5611/1-4, fila 2
2. Ibidem
3. Ibidem

Eminescu în oglinzi paralele

(Urmare din pagina 2)

Un subiect interesant, abordat și altădată, este acela care face obiectul studiului semnat de Losonczy Gyula: *Titanul și titanismul în poezia lui Eminescu.* Considerîndu-l pe Eminescu a sta alături de Leopardi, Hugo, Alfred de Vigny, Schelley, Keats și îndeosebi Byron, dar și alături de Goethe, Nikolaus Lenau și Madách Imre, studiosul maghiar insistă asupra ipostazei titanului în *Luceafărul* lui Eminescu și în *Tragedia omului* a lui Madách. Unele reflecții asupra ipostazelor eminesciene avansează, în continuare, Iurii Alexeievici Cojevnicov (Moscova), reputat exeget al poetului român. "Cunoașterea estetică a universului la Eminescu - opinează el - are loc la trei niveluri, și el însuși, fără a înceta de a fi poet, ne apare parcă în trei ipostaze diferite: ba de om simplu, ba de Luceafăr, ba de Hyperion". O contribuție științifică notabilă ne propun Ioan Octavian Rudeanu și Miskolczy Ambrus cu: *De la colindă la lumină lină (Cîteva considerații asupra poeziei religioase a lui Eminescu).* "Momentul creștin, observă autorii, formează un aspect controversat, fără dispute explicite în «istoriografia» receptării operei", precizînd apoi că "ciclul religios, deși constă numai din cîteva poeme, are o structură internă bine definită". Concluzia acestui demers este aceea că "mesajul eminescian al ciclului religios (...) se leagă de aspecte unitare ale creștinismului și se situează pe planul sintezei culturale între Orient și Occident". Remarcabile și actuale sînt și sublinierile făcute de Nagy Levente în legătură cu studiile întreprinse de Gáldi László pe marginea operei lui Eminescu, precum și cu prezentul lor, dar și al poetului. Tema este reluată, pe un alt plan, de Domokos Sámuel, într-o notă intitulată: *Gáldi László și Eminescu,* și de Lőrinczi László, într-o analiză sintetică: *Scienza ispirata.* Ca o întregire a acestor elaborate, Köllö Károly ne propune un dens studiu despre cultul maghiarilor din România pentru Eminescu.

Secțiunea se încheie cu studiul profesorului american Keith Hitchins: *Eminescu și intelectualii români între cele două războaie mondiale,* republicat recent în volumul: *Mit și realitate în istoriografia românească* (Traducere de Sorana Georgescu-Gorjan, București, Ed. Enciclopedică, 1997, pp. 286-294). Convingerea prestigiosului românist este aceea că "intelectualii români au găsit în poezia și viața lui Mihai Eminescu un îndrumar indispensabil și o sursă de inspirație. Ei l-au văzut ca o întruchipare a spiritualității etnice românești și a valorilor umane universale, deopotrivă, și ca pe unul aflat astfel deasupra scolilor particulare de poezie sau a curentelor filosofice specifice".

Am lăsat la urmă, în mod intenționat, articolul reputatei romaniste cehe Libuse Valentová - *Receptarea operei poetice a lui Mihai Eminescu în Boemia* -, care extinde granițele spațiului de proiectare a imaginii poetului român dincolo de Ungaria. Amintind trecerea prin Praga, în 1869, a lui Eminescu, autoarea se întreabă dacă cehii îl cunosc pe el. Din păcate, constată ea, "receptarea operei lui în Boemia nu se găsește decît în faza sa inițială". Cu o traducere liberă, făcută de cineva care nu știa limba română - *Cîntece de dragoste* (1939) -, și o alta publicată în 1964, cu o prefață a lui Tudor Vianu, cînd au fost reținute îndeosebi poezii cu tentă socială, istorică și folclorică, așa cum era moda vremii, Eminescu a rămas un străin în Boemia. Proza literară eminesciană este necunoscută, iar despre dimensiunea europeană a poetului nu s-a vorbit decît întîmplător, în unele reviste de literatură. Aparent, acest articol depășește, dintr-un anumit punct de vedere, sfera strictă a sumarului, dar, în realitate, prezența lui este foarte sugestivă, oferind posibilitatea unei comparații. Dacă în Boemia, Eminescu este și azi un necunoscut - și e puțin probabil că o asemenea situație se va schimba curînd ori vreodată -, în Ungaria se știu multe lucruri despre el, deși poate nu destule sau cele mai importante. Dar cine stabilește ce anume se cuvine să știe un maghiar despre Eminescu? Și de ce?

Al doilea compartiment al volumului adună cinci texte în care încearcă a se răspunde la tot atîtea întrebări, nu numai posibile, ci chiar formulate în anumite împrejurări și apoi reluate, dar nu cu temeinicie. Astfel, Matei Cazacu se oprește asupra unei chestiuni de actualitate - *Eminescu și istoria națională* -, acum cînd întreaga operă a poetului a fost editată. "O relectură critică a operei publicate și manuscrise a lui Eminescu e de natură să descopere multe proiecte și prea puține realizări închegate", constată autorul, nu numaidecît ca o acuzație adresată cuiva, ci ca o mențiune necesară înțelegerii modalității în care se raporta scriitorul și filosoful politic la trecutul românesc. Iar această raportare era determinată de nivelul cunoașterii istoriei naționale în general, întrucît, deși Eminescu era apreciat pentru "uimitor de întinsele sale lecturi istorice", trecutul era încă în mică măsură și inexact descoperit. Compulsarea ziaristicii eminesciene îi oferă lui Matei Cazacu temeiuri pentru a semnala că poetul era convins, bunăoară, că în Evul Mediu și în epoca modernă nu a existat o clasă de mijloc românească, "vid care ar fi fost umplut în vremea sa de străini". În realitate însă, această clasă a existat, ea rămînînd necunoscută poetului, dar nu numai lui, întrucît multe documente descoperite ulterior erau atunci "pierdute" undeva, menționează autorul. Dificultățile de informare, cu care se confruntă toți cei interesați de istoria românilor, în a doua jumătate a secolului XIX, l-au determinat pe Eminescu să opună prezentului său viziunea "unui trecut imaginar, fără legătură cu realitatea", dar, așa cum conchide Matei Cazacu, "vina nu este, desigur, a lui". Informațiile accesibile azi studiosului contrazic, apoi, afirmația potrivit căreia "românii au fost un popor de ciobani", oferind totodată datele necesare pentru reconstituirea unei efigii mai adevărate a domnitorilor români descrișii simplist de poet. "Eminescu a căzut și el, precizează autorul articolului la care ne referim, în capcana legitimării acțiunilor prezentului prin recursuri la exemple din trecutul istoric, prea puțin - sau imperfect - cunoscut și înțeles". Kőpeczi Béla continuă și nuanțează aceeași temă, într-un studiu echilibrat și documentat despre *Eminescu și revoluția maghiară de la 1848-1849,* identificînd accente antimaghiare în publicistica poetului, eludate sau atenuate (estompate) altădată. Indispus de aceste remarci, Victor Iancu se întreabă: *A fost Eminescu antimaghiar?,*

însă nu-și răspunde, considerîndu-se totuși îndreptățit a se îndoi de autenticitatea unei asemenea eventualități, "pentru că e vorba de Eminescu, poetul nostru național, despre care tot românul știe mai mult decît te-ai aștepta". Concesiv, pentru a evita posibile controverse, Victor Iancu apelează la o retorică desuetă, declarînd că "în fiecare român există un firicel de adversitate față de unguri și, invers, nu cred să existe ungur pe care să nu-l cerceteze din cînd în cînd măcar o boare de idiosincrazie față de români". Nici că se putea o "explicație" mai potrivită, opusă unei demonstrații ale cărei argumente trebuie judecate numai în contextul epocii, fără a fi bincînteles, absolutizate, învăluind totul într-o acuzație globală, foarte la modă în ultima vreme, Victor Iancu transferă asupra tuturor românilor și maghiarilor o incriminare, de fapt o elucubrație personală, care nu poate să-i "cerceteze", pînă la ultimul individ, pe "fiecare" român și maghiar. Un subiect asemănător îl descoperim tratat și de Cornelius R. Zach, într-o notă intitulată: *Români, străini, vecini în proza politică a lui Mihai Eminescu.* După o lectură a volumului *Eminescu: sens, timp și devenire istorică* (I, Iași, Universitatea "Al.I. Cuza", 1988), cercetătorul din München află că imaginea "străinului" în publicistica eminesciană nu era foarte obiectivă, fiind construită din reacții polemice, atipice pentru intervalul 1870-1880. Autorul reține, printre altele, atitudinea vehementă a poetului față de greci, evrei, ruși, ruteni, maghiari și față de politica națională a Budapestei, fără a realiza (Eminescu, desigur) că argumentele erau împrumutate din arsenalul naționalismului epocii. Xenofobia afișată de scriitorul român, consideră Cornelius R. Zach, își avea rădăcinile în realitățile caracteristice antractului 1870-1890, realități comune și altor națiuni tinere, care l-au condus pe poet la exagerări lipsite de moderație, identificabile și în discursul național propriu intervalului ce a urmat primului război mondial.

Profesoara Katherine Verdery, o distinsă românistă americană, încheie compartimentul discuțiilor cu un studiu cunosut la această oră și în România: *Eminescu, protocronism și politică culturală românească: poetul ca proto-marxist.* Încă de la început, autoarea convine, cu îndreptățire, desigur, că "protocroniștii", beneficiarii "epocii de aur", propagau, prin "eforturile" lor, naționalismul hiperbolic ceaușist. Așa cum era și de presupus, protagoniștii acestei extreme nu au ezitat de a-l "înregimenta" și pe Eminescu printre partizanii lor, învestindu-l chiar cu "rangul" de "precursor major al gîndirii marxiste românești". Exemplul propus de autoare este lucrarea *Sincronism european și cultură critică românească* (București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1984), "o carte remarcabilă și derutantă", care propune o interpretare neo-marxistă a istoriei românești, metamorfozîndu-l pe Eminescu în "precursorul unei sociologii radicale, comparabilă cu cea a lui Marx, dar mai bine adaptată realităților Europei estice". Pentru Ilie Bădescu, observă cercetătoarea americană, "Eminescu este un Marx român", un "erou", la fel ca alte personalități încorporate în tot "mai numerosul «elan» al sociologiei europene. Speranța sa este aceea că o dată cu căderea comunismului, "talentul poetic al lui Eminescu va fi repus în serviciul unei cauze mai nobile decît cea a naționalismului protocronist".

În partea finală a volumului, Miskolczy Ambrus ne propune studiul *Aron Pumnul, dascăl spiritual al tînărului Eminescu,* în care sîntem preveniți, din capul locului, că intelectualul blăjean a fost pentru viitorul poet "un dascăl spiritual, purtător al idealului național, al unei culturi unitare și deschizător de drumuri nu numai naționale". Stăruind asupra filosofiei culturale și politice a lui Aron Pumnul, care "se încadrează în șirul gînditorilor români care au extins ideea de individ la ideea de natiune", Miskolczy Ambrus învederează prezenta principiilor filosofice profesate de autorul *Lepturariului românesc...* în configurarea lui Toma Nour din *Geniu pustiu,* "operă născută și sub semnul inspirației naționalismului romantic german". Fără a sugera transpunerea ideilor filosofiei politice a lui Pumnul în proza politică eminesciană, autorul relevă faptul că profesorul de la Cernăuți a stîrnit interesul poetului pentru Transilvania și "de aceea, orice informație despre Aron Pumnul aruncă o lumină nouă și asupra operei lui Eminescu, operă care este inimaginabilă fără circulația liberă a oamenilor și a ideilor în Europa".

O contribuție notabilă este și articolul lui Domokos Sámuel - *Necrologuri consacrate lui Eminescu în Ungaria* -, din care aflăm că poetul era cunoscut, încă în viață fiind, în spațiul cultural maghiar, datorită unor traducători ca Sándor László, Szöcs Géza, Brán Lőrinc, Dux Armin și Pervu Mihály. În momentul dispariției, ziarul "Alföld", din 5 iulie 1889, a publicat, pe prima pagină, un necrolog intitulat *Moartea unui poet român.* La 28 februarie 1890, în același ziar, Dux Armin semna articolul: *Doi poeți români: Alecsandri și Eminescu.* Cel mai cuprinzător necrolog este considerat a fi cel apărut în publicația "La Revue de l'Orient", din iulie 1889 - *Ultimele zile ale lui Eminescu* -, scris, presupune Domokos Sámuel, de Elie Miron Cristea. O consistentă comunicare a lui Schelken Pálma reconstituie efigia poetului schițată de Vikár Béla, un intelectual maghiar născut în 1859, care a tradus din Creangă și Eminescu.

Bibliograia ce întregeste volumul, conferindu-i o implicită structură monografică - gînd nemărturisit expres, dar perceptibil în filigranul sumarului - nu este una convențională, ci exactă și relevantă, ea reconstituind traseul receptării lui Eminescu în conștiința maghiară. După lucrările și studiile bibliografice, György Béla și Somogyváry Gyula au reținut cărțile lui Eminescu publicate în Ungaria, antologiile în care este prezent și poetul român, studiile despre el, prezența lui în lexicoane maghiare, precum și studiile despre Eminescu, editate în Ungaria, în limba română.

Dincolo de dificultățile materiale și mai presus de mentalitățile care au întîrziat, amenințînd chiar să compromită apariția acestei *Europe,* volumul a apărut, considerat fiind, deja, unul de referință. Din păcate, el nu este destul de cunoscut în România,continuîndu-se, din acest punct de vedere, vechea politică a dezinteresului și a unei pretinse și permicioase superiorități românești, întru nimic justificată și care ne îndepărtează de lumea civilizată, compromițîndu-ne încă o șansă de a renunța la vechile reflexe mentale și a accepta dialogul. Opiniile avansate în acest volum - unele probabil amendabile ori predispuse la nuanțări - ne apropie de Eminescu și ne ajută să-l înțelegem, azi, cînd poetul și gînditorul român a ajuns un necunoscut, stare de fapt care pemite continuarea nestingherită a vechilor deformări ori elucubrări dezonorante.

Catedra de Filologie Română a Universității din Budapesta ne propune un Eminescu - nu unul posibil la un moment dat - "redescoperit" după relectura operei sale atît de reclamată și mereu amînată. Cunoașterea poetului român, restituit într-o proiecție puțin cunoscută în România, este o obligație de conștiință și înainte de ecourile pe care le va suscita prezentul tom al *Europei* se cuvine să mulțumim acestor distinși intelectuali, care, confruntîndu-se cu vicisitudinile unor vremuri tulburi, ne-au oferit un exemplu de dezbatere științifică a unui "subiect" ce îi dezbină - dezorientîndu-i și îndepărtîndu-i de ei înșiși - pe români, dar îi apropie pe atîția studioși proveniți din Ungaria, România, Germania, S.U.A., Rusia, Franța și Cehia.

„Teibele și demonul ei" (Teatrul Național Iași)

Teatru și Cabala

Cea mai recentă premieră a Teatrului Național "Vasile Alecsandri" din Iași, probabil ultima a acestei stagiuni, este "Teibele și demonul ei" de Isaac Bashevis Singer și Eve Friedman, iar semnătura regizorală pe care o poartă e aceea a lui Alexandru Hausvater. Teatrul ieșean a investit mult în această montare, și nu numai financiar, ci punînd umăr la umăr toate forțele artistice ale instituției, cei mai buni actori, chiar dacă de generații diferite, ambii scenografi (Axenti Marfa decorurile, Rodica Enghir costumele), luminiștii și apelînd la serviciile componistice ale lui Vasile Spătărelu, muzicolog familiarizat cu muzica de scenă prin frecvente colaborări cu instituții de spectacole. Impresionanta coagulare de mijloace materiale și forțe artistice a fost semnul dorinței tuturor de a crea condiții nașterii "marelui spectacol" a cărui nostalgie scena din "dulcele tîrg" o are. În recipientul în care în numai cinci săptămîni spectacolul a fost pregătit, a fost așezat un text de o rară frumusețe literară, al unui autor laureat al Premiului Nobel pentru literatură, Isaac Bashevish Singer, considerat cel mai mare scriitor evreu (opera sa, compusă din romane, nuvele, teatru, fiind scrisă exclusiv în idiș), un regizor canadian de origine română cu carieră internațională (Israel, Irlanda, Olanda, Canada, SUA, Germania, Italia, Rusia, Anglia, Polonia, Kenya, Argentina), un scenograf, Guido Tondino, ".... de vîrf la Stratford, șeful departamentului de scenografie la Școala națională de Teatru din Montreal", după a cărui idee scenografică Axenti Marfa a amenajat spațiul de joc.

Story-ul pe care se bazează construcția dinamică a piesei "Teibele și demonul ei" este țesut în jurul lui Teibele, o aguna, tînără părăsită (inexplicabil) de soț, aflată în jurul a 30 de ani, și care, conform tradiției iudee, nu are voie să divorteze sau să se recăsătorească pînă cînd nu se face dovada morții consortului. Povestea se deapănă într-un sătuc pierdut de lume, unde Alchonon, tînăr studios al Cabalei, iubind-o în taină pe frumoasa Teibele și neavînd șansa de a o cuceri altfel, se deghizează noaptea în Demon și se strecoară în patul agunei, spre fericirea comună. Printr-un șiretlic, Menasha, cel mai bun prieten al lui Alchonon, aduce o falsă dovadă a morții soțului lui Teibele, iar Demonul o obligă să se căsătorească cu el, nu cel din nopțile petrecute împreună, ci cu el, cel de ziua, caraghiosul studios al Cabalei. Textul, deși pare a fi o simplă poveste de dragoste, abundă în simboluri și însemne cabalistice. Abundența pe care nici spectacolul n-a putut-o ocoli și pe care o prezintă, constituindu-se în principalul său atu, explicînd-o prin semne scenice. Spectacolul exploatează două dimensiuni paralele: cea a poveștii prozaice, pe care o prezintă ca pe o înțelegere și o asumare la nivel individual a codului strict consemnat de Talmud, și aceea, sub forma unui comentariu nonverbal operat de grupul de discipoli ai Rabinului, al ascunselor secrete ale Cabalei. Acest comentariu plasat în universul mișcării și al dansului cu trimiteri ritualice a fost spectaculos imaginat de Dana Coșeru și impecabil executat de Petronela Grigorescu, Antonela Cornici, Vitalie Bichir, Constantin Pușcașu, Radu Ghilaș și Doru Aftanasiu. Ansamblul simbolistic este completat prin elementele decorului, conceput semicircular, din lemn scîrțîind intenționat la orice mișcare, luminat din diverse puncte și unghiuri, inclusiv de dedesubt, cu evidentă intenție. Semnificativ este copacul la baza căruia stă așezat patul lui Teibele, un copac nu ca oricare altul, ci acela edenic, al cunoașterii prin păcat, pe ramurile căruia,în final, personajele dezgolite se așază în semn de împlinire.

În ciuda aurei de mister întreținută înaintea premierei, impresiile actorilor s-au strecurat către aceia interesați de proiect. Cei ce n-au fost distribuiți regretau că nu au avut șansa de-a se întîlni cu un stil de lucru occidental, cei înscriși în distribuție erau supraîncîntați de repetiții. Celebru de-acum pentru înclinația artistică spre prezentarea scenică a nudității umane ("Cînd omul este gol, înseamnă că este gata pentru întîlnirea cu Dumnezeu", spunea Hausvater înainte de premieră), regizorul a reușit să mai clintească din prejudecățile și rigiditățile unor actori ieșeni. Să le mai clintească, dar nu să le înlăture cu totul, căci unele dintre ele s-au mai văzut încă în seara premierei. Actorii (Doina Deleanu, Adi Carauleanu, Anne Marie Chertic, Teodor Corban, Sergiu Tudose) au dat fără excepție, maximul valorii lor, numai că la unii dintre ei s-a făcut simțită un gen de exterioritate a interpretării, ușor păguboasă, care, probabil, va dispărea pe parcursul rulării spectacolului.

În privința aprecierii de ansamblu, dacă "Teibele..." este sau nu spectacolul-eveniment al scenei ieșene, nu putem spune decît că este un spectacol complex, fără îndoială cel mai bun spectacol al acestei stagiuni. Dar că adevăratul spectacol-eveniment este așteptat încă.

La Piatra Neamț, o "Ușă închisă"

Dintr-un spațiu etnic de care ne leagă, întîmplător, o suită de trăsături național-temperamentale comune, cel irlandez, Teatrul Tineretului din Piatra Neamț a transplantat scenic creația unuia dintre dramaturgii contemporani cei mai bine cotați, J. Graham Reid. Traducerea i se datorează lui Marian Popescu, cel care a intermediat și apariția, la UNITEXT,a unui volum consacrat în întregime,cum și titlul anunță, *"Teatrului irlandez de azi"*. Printre cele patru piese traduse și publicate cu sprijinul financiar al programului Kaleidoscope al Comisiei Europene, se află și *"Ușa închisă"*, a cărei premieră absolută a avut loc în 1980 la Dublin și care concretizează în chip dramaturgic problema esențială cu care Irlanda este confruntată, divorțul comunităților religioase protestantă și catolică. Sub semnul acestui divorț, ce a îmbrăcat, din păcate, forme extrem de violente, a stat societatea irlandeză a ultimelor decenii, iar tensiunea și violența pe care el le-a alimentat se regăsesc și în piesa lui Reid. *"Ușa închisă"* este un text ale cărui personaje și situații dramatice devin pretexte pentru analiza unor atitudini profund omenești, scoase la iveală numai în situații limită: frica, lașitatea și curajul. Victor Donnelly este personajul principal, un tînăr crud încă, pe care viața l-a luat de piept, punîndu-l succesiv în două asemenea situații limită în care instinctul de conservare a acționat în ciuda principiilor eroice, învingîndu-le. Una din ele este trăită ca obsesie a unui trecut în care unul dintre prietenii personajului a fost împușcat, cealaltă este prezentul în care ușa lui Victor Donnelly rămîne închisă la apelul celui mai bun prieten al său din copilărie, bătut bestial și torturat pînă la asasinare.

Sarcina mizanscenei i-a fost încredințată,conform unei tradiții teatrale locale, unui foarte tînăr regizor, Vlad Massaci, care a preferat, adecvat, o cheie de lectură tradițională, în care cuvîntul își păstrează rolul dominator în raport cu celelalte mijloace scenice. Fără a fi extrem de inovatoare, viziunea lui Vlad Massacî are acuratețe, dar o oarecare reducere a textului ori o mai mare variație a contextelor scenice ar fi fost binevenite. Spectacolul are culoare, la propriu prin decorul etajat roșu-cărămiziu imaginat compartimentat de Oana Botez, la figurat prin împlinita refacere a atmosferei irlandeze pe care regizorul o reușește. Ce a îngreunat reprezentația la premieră a fost lipsa unui ritm adecvat și monotonia interpretării personajului principal de către Bogdan Talașman, cu care regizorul ar fi trebuit să lucreze mai mult. Un moment emoționant din punct de vedere al interpretării a fost acela din final al Doamnei McCoy, mama "prietenului din copilărie" asasinat, susținut de decana de vîrstă a trupei, Adria Pamfil-Almăjan. De un dramatism imens, dar fără a cădea în capcana melodramei, momentul a fost optim dozat de actriță pentru a deveni un final copleșitor, încheind în formula unui memento un spectacol cu tonalități plasate în registrul grav.

„Ușa închisă"
(Teatrul Tineretului din Piatra Neamt)

"Teatrul românesc e lipsit de mijloace tehnice"

● ***Dialog cu Jukka-Pekka PAJUNEN, consilier artistic al Teatrului Național din Helsinki, Finlanda, membru al juriului Festivalului de Teatru de la Piatra Neamț***

- Pentru că la noi se știu prea puține lucruri despre teatrul finlandez, să începem prin a-mi spune cu ce se ocupă consilierul artistic al Teatrului National din Helsinki?

- Principala mea obligație profesională este să citesc texte pe care apoi le discut cu dramaturgii, dacă acestia mai sînt în viață, iar dacă sînt bune să le propun regizorilor teatrului, cu care de comun acord trebuie să punem la punct programul repertorial al teatrului. Dar piese de teatru nu scriu.

- E deci sinonimul a ceea ce la noi fac secretarii literari.

- Eu mai am și o altă ocupație, dacă-i pot spune așa, la care nu vreau să renunț și pe care o împac în chip fericit cu aceea de consilier artistic, cea de traducător. Traduc piese de teatru și m-am specializat în dramaturgie modernă, iar traducerile mele sînt jucate în multe din teatrele finlandeze. Traduc din germană, suedeză și engleză, iar teatrul mai lucrează cu încă alți cinci traducători profesioniști.

- În teatrul românesc se pune problema unei reforme care să modifice actualului sistem instituționalizat, realizat după modelul sovietic. Din curiozitate, cîte teatre naționale există în Finlanda?

- Există unul singur de limbă finlandeză și un altul de limbă suedeză, pentru că în Finlanda trăiește o minoritate suedeză care-și are propriile nevoi culturale. Ambele sînt în Helsinki și mai există un teatru subvenționat în Tampere. Sînt teatre municipale, mai mici, în jur de 50, aproape în fiecare oraș, finanțate de comunitățile locale. Asta la o populație de 5 milioane de locuitori, iar statisticile spun că media anuală a a spectatorilor este de 3 milioane. Teatrul la care lucrez eu are patru săli de spectacole, iar trupa, ca și la celelalte teatre, este permanentă, fiind compusă din peste 50 de actori. Media trupelor angajate în teatrele municipale nu depășește 30 de actori, în condițiile în care fiecare teatru are două scene. Noi jucăm în fiecare seară pe una din cele patru scene, cea mare avînd în jur de 700 de locuri, iar cea mai mică 300.

Repertoriul permanent are 20-25 de spectacole, pentru toate gusturile - și spectacole de artă, dar și comedii, musicaluri, pentru gustul mediu. Ceva specific cred că sînt stagiunile de vară, spectacolele în aer liber.

- Mi-ați spus că ați călătorit în multe din țările Estului Europei, așa încît cred că v-ați făcut o imagine comparativ cu teatrul Occidental. În ce elemente s-ar concretiza diferențele?

- E greu de generalizat, dar diferențele sînt evidente. În primul rînd e vorba de vizualizarea spectacolelor. În teatrul vest-european vizualizarea este mai accentuată decît în cele care le-am văzut în Est. Din păcate, scenografia în această parte a Europei nu este întotdeauna foarte reușită, iar asta ține nu neapărat de lipsa de imaginație a scenografilor, cît de lipsa mijloacelor materiale. La care se adaugă lipsa luminilor, deci a acelor elemente care țin de tehnică, dar care au un rol important în spectacol. În privința jocului actoricesc, el se află încă vizibil sub influența lui Stanislavski, atît de vizibil, încît cred că școlile de teatru ar trebui să se gîndească serios la a-l schimba.

- Deși spațiul geografic de unde veniți este foarte îndepărtat de al nostru, iar dramaturgia românească suferă din cauza circulației restrînse a limbii, risc să vă întreb dacă cunoașteți vreun autor de teatru român?

- Eugen Ionescu, și mai am o carte acasă scrisă de Zaharia Stancu. Pentru ca autorii dumneavoastră să fie cunoscuți, ar trebui întîi traduși în limbi de circulație, altfel străinătatea nu-i va descoperi niciodată. Oricum venirea mea în România poate fi un început în acest sens. Cel puțin pentru spațiul cultural finlandez.

Pagină realizată de Oltița CÎNTEC

Concert Baroc

Alex VASILIU

Jazz la Filarmonică

Chiar dacă elementul aleatoriu și-a spus din nou cuvîntul (și nu se putea altfel într-o Românie dominată de provizorat), în luna mai a fost să fie mult jazz. Marți, 5 mai, la Filarmonica "Moldova" din Iași, s-a întors o nouă filă din istoria muzicii clasice a secolului XX (mă refer, bineînțeles, la jazz!) - Romeo Cozma oferind publicului cel de-al cincilea concert din ciclul "Fascinația Jazzului". După ce, începînd din octombrie 1997 au fost ilustrate stilurile blues, dixie, swing, bop și cool, a venit rîndul melodiilor și ritmurilor latino-americane care, se știe, au influențat mult jazzul american - samba și bossanova făcînd, din 1962 o adevărată epocă mai întîi în America de Nord și de acolo în toată lumea. După exact patruzeci de ani de la apariția "noului val" (bossanova) în Brazilia, în mediul intelectual din Rio de Janeiro - ritmurile înfierbîntate, senzualitatea fierbinte ori insinuantă a melodiilor cînd dominate de febra pasiunii, cînd soptit cîntate - se fac simțite în muzica improvizată de tip jazz, bucurînd un public de vîrste și preocupări diferite, convingînd, cucerind prin simplitatea și sinceritatea comunicării, prin poezia și rafinamentul de factură modernă, intelectuală a expresiei. Muzica aceasta are efect garantat asupra celui ce ascultă - dacă cel ce cîntă, cel ce o interpretează are har, e virtuoz și subtil. Împreună cu pianistul Romeo Cozma, chitaristul Ionuț Dorobanțu, basistul Constantin Bîzgă, bateristul Mihai Popovici și un grup de percuționiști au oferit un program alcătuit din piese clasice semnate de Carlos Iobim și Luis Bomfe, de Charlie Haden și Chick Corea, neuitînd bossanova compuse cu decenii în urmă de cel mai complet muzician român - Richard Oschanitzky, cel care a fost un aficiomados al bossa-novei, pe care o considera "o renaștere a melodiei și a eleganței în jazz". De altfel, acest concert de muzică latino-americană a fost dedicat de Romeo Cozma regretatului Richard Oschanitzky, a cărui muzică a readus-o pentru prima dată pe scenă (după dispariția compozitorului) încă din 1986 și pentru care a scris o frumoasă bossanovă intitulata "Culorile lacrimei".

Jazz la Televiziune - în concurs și Festival

Peste numai două zile, la 7 și 8 mai, studioul TVR Iași a găzduit un public numeros, prezenta la noua ediție a Concursului Național de teme de jazz și la Festi Jazz - manifestări devenite tradiționale la Iași. Importanța celor două seri de muzică trebuie subliniată. În primul rînd pentru că studenților de la clasele de jazz ale Academiei de Muzică din Cluj, Universităților de Arte și de Muzică din Iași și București li se oferă prilejul de a-și verifica cunoștințele în domeniul creației - între ei și în fața publicului. Mediatizarea celor mai reușite lucrări prin radio și televiziune, stimulentul financiar atît de necesar în ziua de azi în România dar și în orice țară civilizată, sînt argumente care explică prezența a nu mai puțin de 11 concurenți din Cluj și Iași (studenții de la București absentînd în mod inexplicabil). Faptul că tînărul pianist și autor de teme Dumitru Belinschi, originar din Republica Moldova, student la clasa de compoziție condusă de Ede Terényi la Academia de Muzică "Gheorghe Dima" din Cluj a cîștigat la ediția de anul trecut premiul I iar anul acesta grupul său "Shabab" a cucerit aceeași distincție are o semnificație specială: Belinschi este un adept înfocat al etno-jazzului - orientare foarte actuală peste tot în lume dar posibil de urmat doar de muzicienii care își cunosc tradiția muzicală populară și stăpînesc în egală măsură limbajul jazzului, fiind, pe deasupra și foarte buni tehnicieni ai instrumentelor la care cîntă. Este cazul leader-ului trio-ului "Shabab", Dumitru Belinschi, bun improvizator pe claviatură (amintindu-l uneori pe virtuosul organist Jimmy Smith), al flautistului Marius Gagiu și al percuționistului Mario Florescu, care a impresionat asistența prin măiestria cu care a ritmizat și muzicalizat materia sonoră spontan creată, prin capacitatea de a revela virtuțile melodice, expresive ale instrumentelor de percuție, prin dăuirea cu care a contribuit la acel recital-spectacol îndelung aplaudat. De altfel, nu cunosc vreun student al reputatului interpret și profesor la clasa de percuție a Academiei de Muzică din Cluj, Grigore Pop, care să nu fi devenit o personalitate, o vedetă în celmai bun sens al cuvîntului.

sunetul muzicii

Puțin modificat, recitalul de jazz latin prezentat de "Academie Jazz Band" condus de Romeo Cozma, a făcut deliciul publicului.

Mircea Tiberian (pian), Marta Hristea (voce) și Cristian Soleanu (saxofon sopran) au schimbat zona stilistică, propunînd publicului o muzică introvertită, opulent cromatizată, interiorizată expresiv, care a oferit alte satisfacții estetice ascultătorilor. Surpriza Festivalului a constituit-o apariția pianistului Ion Baciu jr. Cu două decenii în urmă copilul teribil al jazzului românesc, autor inspirat, interesant, totdeauna în căutarea inditului argumentat printr-o profundă cunoaștere a valorilor de ieri și de azi ale jazzului, pianist de aleasă ținută tehnico-interpretativă, Ion Baciu jr. s-a dovedit a fi aceeași personalitate incitantă, în căutarea neostenită a perfecțiunii. Debutînd în 1978 în Iașul copilăriei, afirmîndu-se rapid în țară, realizînd înregistrări la Radio și "Electrecord", cîntînd în diferite țări ale Europei, stabilindu-se din 1987 în Suedia, încercîndu-și din 1998 norocul la New York, Ion Baciu jr. revine cît de des posibil la Iași, orașul în care cred că este simpatizat, iubit cel mai mult.

Concurs și Festival la Cluj

Nu regret cele optsprezece ore ale călătoriei dus-întors cu trenul la Cluj. A cincea ediție a festivalului "C D Jazz Napocensis" a fost un eveniment. În prima seară (29 mai) a fost concursul de interpretare, din care cel mai mult mi-a plăcut pianistul Florin Răducanu din București. Posedînd o tehnică instrumentală remarcabilă, un acut simț armonic și o înclinație deosebită spre ritmurile "acerbe", acest tînăr știe să creeze muzica, să captureze auditorul. Se simte în cîntul lui prezența celor doi Micheli ai jazzului actual - Michel Camillo și Michel Petrucciani. Plin de vervă și imaginație în piesele de pian solo, F. Răducanu a fost un acompaniator stimulativ al vocalistei Ozana Barabancea (tot din București). Însușindu-și formulele improvizatorice acreditate de vocaliste celebre ca Dee Dee Bridgewater sau Diane Shour sau Ella Fitzgerald sau Sarah Vaughan - această tînără își conduce singur și dezinvolt glasul, impresionînd plăcut mai ales atunci cînd cîntă în registrul mediu și grav.

Și Sextetul Academiei de Muzică "Gh. Dima" a făcut o figură bună în concurs, confirmînd seriozitatea școlii muzicale din Cluj. De altfel în această ordine valorică au fost acordate titlul de laureat și premiile speciale ale juriului (la numele menționate adăugîndu-se trio "Apullum Jazz Factory" din Alba Iulia).

Festivalul a fost interesant din punct de vedere al ofertelor de program, variat ca stil. Mi-au reținut atenția două piese din programul combo-ului condus de Lucian Ban - "Jazz Unit Sextet". O piesă lirică, pe structură de blues, cu solo-uri frumoase, inteligent articulate la pian (Lucian Ban) și saxofon (Eddy Neumann) și o piesă în ritm de sambă pulsînd de swing, o temă expusă la flaut și însoțită de instrumente idiofonice mînuite de doi percuționiști de culoare din Franța și Benin (bougarabou, talking droms). Atrași de ritmurile, melodiile și sonoritățile afro-latine, pe care le cultivă obsesiv în pasaje prea lungi, "Jazz Unit" au dovedit forță de expresie, omogenitate, obținînd o reacție foarte bună a publicului.

Cu excepția Trio-ului Renaudin-Acoustic Mop (Franța) și a duo-ului Mel Waldron Jeanne Lee, celelalte formații prezente în Festival au ilustrat variante de etno jazz - se pare, drumul pe care muzicienii lumii pot ajunge în Lumea Jazzului evitînd a fi epigoni ai Americii de Nord. Cum Mircea Tiberian, Nicolae Simion, Mel Waldron și Jeanne Lee își vor găsi locul în "Concertul Baroc" al "Cronicii" din lunile următoare, îmi rămîne să consemnez suplimentele de jazz servite publicului de patronii cluburilor "Diesel" și "Music Pub" din Cluj (cu excelent ambient în care arhitectura veche a fost acomodată spiritului modern al muzicii și al celor coborîți în aceste îmbietoare galerii subterane pentru a asculta jazz în clinchetul sprințar-nepăsător al halbelor de bere, în atmosfera ușor deșarfată de fumul țigărilor, de animația conversației, de insolența atributelor feminine sau de virulența solo-urilor de saxofon).

Dacă adaug la cele pomenite, lansarea discurilor compact înregistrate de Nicolae Simion, Mel Waldron și Jeanne Lee, care au prilejuit cîte o conferință de presă, excelenta organizare a acestui festival, reușitele programe de sală, publicitatea eficientă - nu îmi rămîne decît să-i fericesc pe cei care au ostenit cu folos pentru ca acest eveniment al jazzului din România să se întîmple.

Muzica sacra în spațiile românești (XIV)

Gheorghe Dima și Reuniunea de muzică și cîntări din Sibiu

Victor BĂCĂRAN

Dacă în episodul precedent relevam activitatea lui Gavriil Musicescu în fruntea corului Mitropolitan din Iași, acum ne vom referi la o altă personalitate muzicală și la o formație de prestigiu din Ardeal: Gheorghe Dima și Reuniunea de muzică și cîntări din Sibiu.

Gheorghe Dima s-a născut în același an cu Gavriil Musicescu, în 1847, în Scheii Brașovului. Nu se dedică artei sunetelor decît foarte tîrziu, după ce a urmat Liceul real din Viena și Politehnica la Karlsruhe - Germania. El se inițiază în tainele muzicii luînd mai întîi lecții de canto, pentru ca mai apoi să învețe armonia și contrapunctul, cu recunoscuți muzicieni din Austria și Germania.

Gheorghe Dima își începe cariera muzicală ca bas cantabil la operele din Klagenfurt și Zurich. Din 1880 devine dirijorul Reuniunii de muzică și cîntări din Sibiu, unde rămîne două decenii, timp în care va crea cele mai importante lucrări ale sale; tot în această localitate depune o frumoasă activitate pedagogică la Seminarul Andrean. După terminarea primului război mondial, Gheorghe Dima este numit directorul Conservatorului din Cluj.

Ca și Mandicevschi sau Musicescu, Gheorghe Dima a compus liturghii și piese de muzică religioasă. Dacă Musicescu este în acest sens mai apropiat de clasicismul german și de muzica rusă, Dima preferă limbajul romanticilor germani, cu deosebire că în cazul creatorului ardelean armonia apare mai cromatică iar polifonia se desfășoară într-un accentuat concept linear. *Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur* pentru cor mixt, de exemplu, semnată de Gheorghe Dima conține pagini deosebit de expresive, cu dense linii polifonice, uneori concepute pe principii modale. Unele aspecte modale prezintă Gheorghe Dima și în lucrările *Irmosului Florilor, Irmosului Rusaliilor, Irmosul Crăciunului*, toate avînd un caracter luminos. O admirabilă măiestrie polifonică distingem și în piesele muzicale religioase: *De tine se bucură, Veșnica pomenire, Plîng și mă tînguiesc.*

Fără îndoială, creația lui Gheorghe Dima reprezintă o dată importantă în istoria muzicii românești: este o artă concepută cu o luxuriantă fantezie polifonică, deschizînd drumuri noi pe care au pornit maeștrii Sigismund Toduță, Dimitrie Cuclin, Zeno Vancea, Liviu Rusu, Paul Constantinescu ca și o parte dintre compozitorii zilelor noastre.

După cum se știe, în Sibiu, frumosul oraș cu tentă medievală, a existat o bogată viață muzicală, mai ales în ceea ce privește activitatea corală. Din 1878 aici a luat naștere Reuniunea română de muzică și cîntări sub conducerea lui Gheorghe Dima, formație cu nimic mai prejos decît corul Mitropolitan dirijat de Gavriil Musicescu. Nu trebuie uitată activitatea lui Gheorghe Dima în fruntea altei formații ardelene, Reuniunea corală din Brașov, cu care a interpretat frumoase concerte a cappella, aducîndu-și contribuția și la realizarea unor spectacole de operă.

Ca și în cazul altor înaintași, prestigioasa activitate a lui Gheorghe Dima rămîne expresia unui zbucium creator unic, aducîndu-și contribuția la cunoașterea profundă a sufletului poporului român.

Regulamentul Concursului de creație literară ELENA FARAGO

Avînd în vedere că anul acesta se împlinesc 120 ani de la nașterea poetei Elena Farago, Biblioteca Județeană vă invită să participați la Concursul de creație literară a cărui finalizare va fi în zilele de 13-15 noiembrie 1998.

Concursul de creație literară are ca scop depistarea și selecționarea celor mai valoroase talente literare din rîndul tinerei generații.

La concurs pot participa tineri creatori de poezie, care nu au debutat în volum, avînd vîrsta maximă de 30 de ani.

Participanții vor trimite pînă la data de 15 septembrie 1998 manuscrisul unui volum de poezie cu titlul ales de autor. El va fi însoțit de o fișă biografică ce va conține numele autorului, data și locul nașterii, adresa, numărul de telefon. Această fișă se va pune într-un plic sigilat, pe care va fi trecut doar titlul manuscrisului. Plicul va fi deschis după jurizare.

Toate manuscrisele se vor trimite pe adresa:
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ Alexandru și Aristia Aman
Str. Mihail Kogălniceanu nr. 9
CRAIOVA, Cod 1100, județul DOLJ

Un juriu de specialitate va analiza manuscrisele primite.
Vor fi acordate următoarele premii:
MARELE PREMIU - Oferit de Inspectoratul pentru cultură Dolj: Volumul va fi tipărit la o editură din Craiova
PREMIUL I - 1.000.000 lei
PREMIUL II - 750.000 lei
PREMIUL III - 500.000 lei
PREMIUL REVISTEI RAMURI
PREMIUL COTIDIANULUI CUVÎNTUL LIBERTĂTII
PREMIUL CASEI DE CULTURĂ A MUNICIPIULUI CRAIOVA
Cîștigătorii vor fi anunțați pentru a se prezenta la Craiova la festivitatea de premiere.
Cheltuielile de cazare și masă vor fi suportate de organizatori, iar cele de transport de către participanți.

Relații suplimentare se pot obține la telefoanele 051/123177 și 051/132267 (Biblioteca Județeană)

Antologie din poezia pădurii

Cartea va cuprinde cele mai frumoase piese din creația populară și din cea cultă (clasică, modernă și contemporană).

Poeții în viață (sau persoanele care îi reprezintă), doritori a figura în această antologie, sînt invitați să trimită grupaje de poezii - zece titluri maximum - din care editura va selecta pe cele mai adecvate temei.

Cu aceeași poștă se vor mai trimite:
- **o fotografie** a autorului (preferabil alb-negru);
- **un curriculum vitae** cuprinzînd:
- locul și data nașterii;
- studii (ce și unde);
- titlurile revistelor și ziarelor la care a colaborat sau colaborează;
- premii, titluri ori alte distincții românești sau străine;
- **foarte important: o declarație** din care să rezulte **cedarea drepturilor de autor** Editurii ORION pentru piesele care vor fi cuprinse în antologie. În schimb, editura se obligă să dea fiecărui autor (sau moștenitor legal) **un exemplar de lux** din această ediție.

Trimiterile incomplete nu vor fi luate în considerație.

Toate materialele vor fi dactilografiate.

Materialele necuprinse în antologie nu se înapoiază.

Anunțul de față se adresează în aceiași măsură poeților din Basarabia, Bucovina, Israel, poeților de limbă română din țările vecine ca și celor din întreaga diasporă, precum și poeților aparținînd minorităților naționale din România (care sînt rugați a trimite **poemele și celelalte date traduse în limba română**).

Pentru ca antologia să poată apărea în cursul acestui an, editura așteaptă aceste corespondențe pînă la **data de 15 iulie 1998,** pe adresa: ORION EDCOMPUBLEXIM S.R.L. BUCUREȘTI, Str. Ion Brezoianu nr. 51-b, sectorul 1, oficiul poștal 1, cod 707113. Telefon 3125250; Fax 2104636. Director, Radu Cârneci.

Coordonatorul ediției, Radu Cârneci.

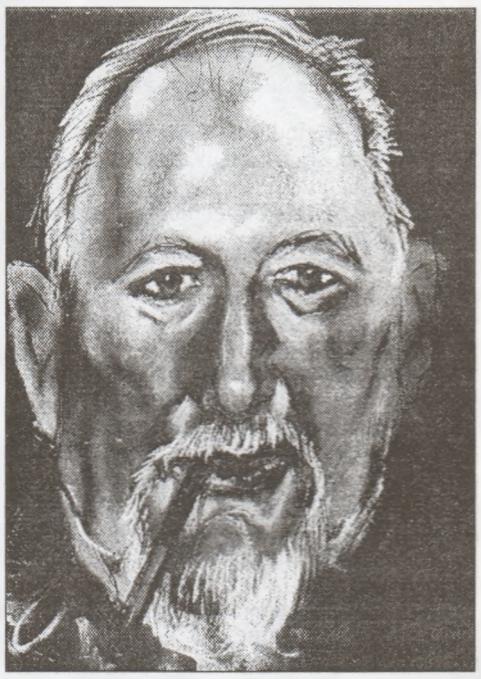

Nefericitul prinț al... Timișoarei!

Valentin CIUCA

A-l întîlni pe Popas's melancolic sau de-a dreptul trist este un rar privilegiu. Cum se vede, asa ceva se mai întîmpla și pe la casele mari ale bucuriei împlinirii absolute prin artă. Masiv, cu structură monumentală, Popa Popa's este deopotrivă un om și o instituție. Volumetria lui impune o percepție *a tutto rondo* și sugerează deliciile unui continuu *dolce farniente*. Gesturile noi ale artistului sînt contrazise doar de privirea sagace și replica nu o dată vituperantă. Este limpede că lumea a fost creată special pentru Popa's și el este conștient de acest miracol. Tot ceea ce se întîmplă în jur trebuie neapărat raportat la persoana sa și acest gen simpatic de megalomanie justifică marile proiecte ale autorului.

Liniile portretului Popa's trebuie să fie neapărat ample. El nu are mistica detaliului și nici a miniaturalului. Totul trebuie gîndit și exprimat grandios, clipa trebuind să încapă secole. A fi campionul mondial al caricaturii, pentru Popa's seamănă mai mult cu o fatalitate decît cu o dorință secretă a graficianului. Recunoașterea evasiunanimă a venit în așa fel încît personajului nu i-a transmis nici o noutate. La Ștefan Popa Popa's a fi plin de sine echivalează cu a fi plin de ceilalți. El pare a fi un fel de donator de umor universal avînd cu alte cuvinte grupa sanguină zero, putînd oferi oricui dar putînd primi doar de la cei asemenea lui.

L-am întîlnit recent la Timișoara. Se pregătea să plece în Maroc și să onoreze o invitație a sultanului din Brunei. Mi-a povestit cu lux de amănunte preparativele călătoriei, condițiile fabuloase puse celui mai bogat om din lume. În urma vizitei, în stilul caracteristic

Popa's intenționează să-și cumpere un castel. Nu în Spania și nici în alte orizonturi exotice ci aici, în Timișoara lui de student, de om ajuns pe culmi. Într-o Timișoară a cărei indiferență merită a fi consemnată în cea mai severă istorie a ingratitudinii în care vor figura și alți "unici", asemenea lui.

Popa's bruschează locul comun, complezențele idioate sau interesate. Oricum, este într-o permanentă stare de beligerență cu mediocritatea și impostura. La el, lucrurile nu pot avea decît însușiri: să presupună o acțiune și să aibă, finalmente, valoare. Restul nu e decît recuzită socială lipsită de profunzime. Chiar în aceste zile își va deschide în apropierea Pieții Unirii o galerie personală de caricatură și va agrementa vizual o întreagă stradă cu acces doar pietonal.

Viața lui e o permanentă stare de proiect. Și, cum se întîmplă adesea, proiectele cele mai generoase depind de oamenii cei mai umili dar care, în mediocritatea lor, se dovedesc extrem de eficienți. Muntele se împiedică permanent de pietricele anonime. Atunci muntele se revoltă și seismul este gata. Rezultatul e previzibil, dar costă mult prin absența din atelier și din fața planșetei de grafică.

L-am vizitat și am stat de vorbă. Are "complexul Moldovei" dar evocă, poate ca o compensație individuală, faptul că tatăl său este moldovean. Acum are probleme dar, după cîte știu, acestea l-au însoțit permanent. Instituția Popa's, cu capital integral românesc, de inteligență și talent, are dimensiune economică în sensul că sprijină cu bani proprii festivaluri de umor, de caricatură, că acordă premii și susține diverse deplasări în țară și străinătate ale unor confrați mai tineri sau mai în vîrstă. Cîștigurile lui vin din imaginea internațională pe care o are și din excepționala capacitate de a eterniza în cîteva zeci de secunde gloriile perene sau doar aspiranții la fragilitatea statuilor de mucava. Mulți dintre mai marii lumii au pe impunătoarele lor birouri o lucrare de Popa's, asta cu condiția ca

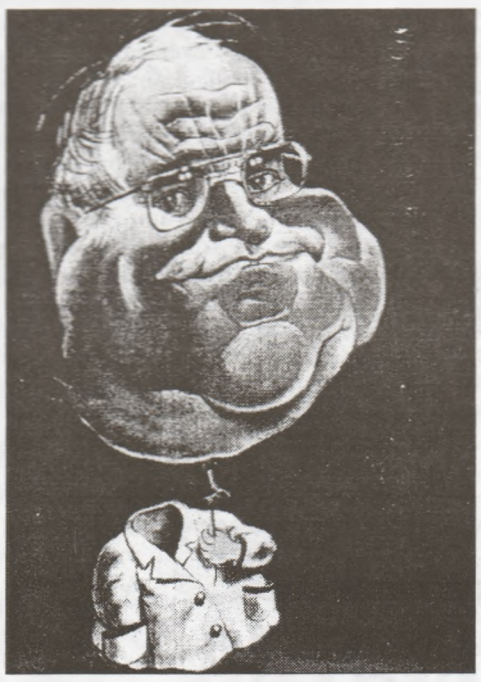

artistul român să fi coborît din Olimpul personal printre muritori.

Stefan a învățat de la Dali că artistul trebuie să fie fericit - pe cît se poate - și obligatoriu bogat. Exersează în ambele direcții dar rezultatele imediate le cunoaste doar el. Oricum, dolofanul artist - "unde e junele de altădată?" - vor suspina, cred, la lectura acestor rînduri admiratoarele mîhnite de trecerea ireversibilă a vremii, a devenit un veritabil spectacol, oamenii recunoscîndu-l de departe dar și de aproape, socotind că fac o bună investiție dacă îl salută sau, mai eficient, dacă li se "trage în frează", cum glumeste cu plăcere usor golănească Stefan Popa Popa's.

L-am privit în timp ce lucrează. Uneori o face pasionat, cu vervă, alteori e distant, exact, gîndurile umblînd aiurea prin alte sfere. Lucrările acestea au valoare dar nu au suficient sentiment. Chipurile de femei au devenit dure, de o urîțenie dezarmantă. Să fie expresia misoginismului după ani de voluptăți în compania eternului feminin? Să fie o precoce repliere în spațiile filosofiei despre... sau o necesară detașare de subiect?

Neglijent în vestimentația de zi cu zi, împovărat de greutatea unui colan de aur masiv și a unei brățări ca jumătatea bună a unei perechi de cătușe rele, Popa's totuși lucrează. O face pentru noi cu aceeași inteligență plastică și cu spiritul mereu în alertă. Portretele lui sînt definitive. Cine vrea să se privească cu adevărat în ochii lumii trebuie să-i pozeze măcar o dată lui Ștefan Popa Popa's. Acesta va fi adevărul ființei interioare și adevărul lumii dintotdeauna transferat în Om. Popa's e acela care, dincolo de severitatea oglinzii, ne oferă cu generozitate proprie marelui artist șansa unui memento.

Nefericitul Prinț al Timișoarei trăiește, la bursa zilei, mici necazuri. Dilema lui nu se referă la tulburătoarea interogație: a fi sau a nu fi, ci doar aceea referitoare la substanța lui *de ce exist. De ce exist aici* unde indiferența și răutatea pot distruge și cele mai puternice structuri umane și artistice ale vremurilor de acum? Chiar asa, Ștefane, unii se vor întreba: pentru cine și pentru ce ești? Îți sîntem suficienți doar cei care putem răspunde imediat: trăiești pentru artă și, desigur, pentru noi?...

Un Popa's în conjurația valorilor

George PETRONE

Este, cred, artistul român cel mai mediatizat din Europa, dacă nu cumva din lume și, în orice caz, cu cel mai fulminant parcurs artistic. Bănățean de la Caransebes, dar trăind la Timișoara, născut la 5 iunie 1955, pe cînd absolvea Politehnica din orașul de pe Bega era deja un caricaturist consacrat, cu participări notabile la cele mai importante expoziții de gen din țară. În anul 1984, cînd l-am cunoscut, Popa's era caricaturist oficial al UNESCO și prezent pe simezele marilor saloane europene. Astăzi el este singurul artist român al cărui nume a fost tipărit în Guiness-Book, deținînd recordul mondial de viteză la executarea portretelor-șarjă și, totodată, presedintele ales al Federației caricaturiștilor profesioniști și de elită din Europa. Figurează, de asemenea, în marile dicționare de artă plastică ale lumii, cu toate că, îndeobște, dicționarele de artă se feresc să-i cultive pe caricaturiști. Motivul este lesne de explicat: picturii sau sculpturii i se pot analiza modalitățile de exprimare plastică, în vreme ce caricatura se impune mai ales prin idee, desenul, linia, estetica imaginii interesînd mai puțin. Iar ideea caricaturii trebuie să se bazeze în primul rînd pe haz. Popa'S le are pe amîndouă: o linie cultivată cu rafinament și ingeniozitate și o neîntrecută, inepuizabilă, artă de a zîmbi. Divagațiile sale plastice se exprimă prin agerimea formelor ascuțite, suave sau butucănoase, lăsîndu-i privitorului plăcerea de a descoperi particularitățile psihice și de caracter ale celui portretizat.

Lăsînd specialiștilor latitudinea de a-i analiza și comenta măiestria artistică, să mai spun doar că Stefan Popa-Popa'S a creat o veritabilă conjurație națională a valorilor în caricatură, că la casa de creatie de la Macea a deschis un cantonament pentru tinerele sperante din branșă și că își cheltuie cu altruism banii și timpul pentru cele 10-15 saloane anuale de caricatură pe care le organizează în țară.

Am citit undeva că pe malurile Bosforului urmașii lui Nastratin Hogea care au agonisit niscaiva avuție, se întrec să subvenționeze asemenea saloane care le aduc prestigiu și publicitate. Nu s-ar găsi și pe malul Bahluiului vreun înstărit de pe urma afacerilor sau vreun politician interesat de un "tun" publicitar care, atrăgîndu-l pe Popa'S, să deschidă și în capitala Moldovei un salon internațional de caricatură?

Întreb și eu...

Marele POPA'S

Ion TRUICĂ

"Patima desenului e boală fără leac"
I.T.

Îmi admir colegii care au NEBUNIA DESENULUI, care știu să scormonească ajutați de linie UN CARACTER UMAN, care pot să fixeze în imagine o TIPOLOGIE.

Am avut șansa să cunosc pe acest GIGANT AL DESENULUI SATIRIC și, spre surprinderea mea, deși are conștiința valorii sale, omul nu este atins de glorie, nu suferă de incurabila boală a infatuării, deși în casa sa am văzut un desen cu dedicație de PICASSO. Ștefan Popa Popa's este un coleg bun,

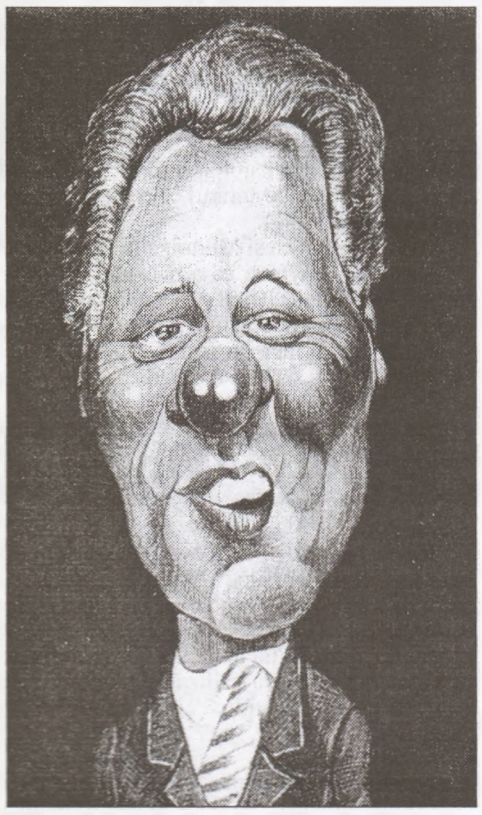

deschis, întreprinzător, mereu în priză, exploziv în gînd și în expresie grafică - ochiul său necruțător surprinde fulgerător tipul uman, îi sesizează asimetriile figurii, îi simte elementul anatomic care-i accentuează caracterul și învăluie totul în umor, tandru.

Lucrează enorm, demențial, cu viteza inimaginabilă.

Albumul cu portrete pe care-l răsfoiesc este excelent. El se intitulează: ON LUI CASSE LA GUEULE și cuprinde date tehnice despre artist: supraom, cel mai rapid caricaturist din lume, Daumier român, campionul lumii, "stahanovistul" caricaturii etc.

Din galeria de portrete prezentate se detașează: Madeleine Albright, François Mitterand, Arpád Gönz, Lech Wallenssa,

Saddam Hussein, Boris Eltîn, Generalul Lebed și Vladimir Jirinowski.

Admirabil gîndit și machetat, albumul mai cuprinde și portretele artistului realizate de caricaturiști de mare valoare, în frunte cu Paul Palay, însoțite de caracterizări făcute desenatorului și de imagini care îl surprind în timpul lucrului. Pentru performanța sa uimitoare de portretist, este primul român care a intrat în CARTEA RECORDURILOR GUINESS BOOK. Și aceasta înseamnă enorm.

Dumnezeu să-l țină sănătos și să-și privească mereu semenii cu umorul său tandru.

cine-ochiul critic: film și spectator

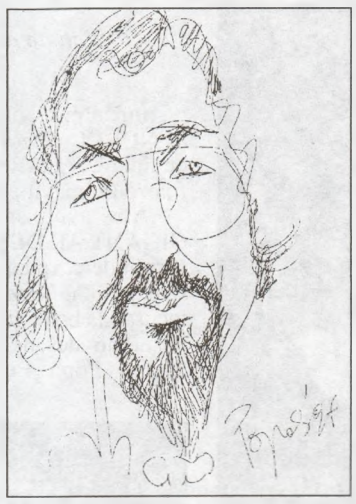

S-a zis despre critic că el poate fi Tristan (fidel), ori Don Juan (disponibil). Comparația se poate extinde și-n domeniul filmului. Cinematograful românesc nu a avut actori tip Tristan. Cu o excepție: Ilarion Ciobanu.

Andrei Șerban spunea că unul dintre scopurile exercițiilor sale dedicate interpreților este să-i aducă la un *imobilism exterior*, dublat de *explozii interioare*. Adică, invers decît era obișnuit, pînă nu de mult, actorul nostru. În ultimii opt ani însă, după multele colaborări internaționale, se poate spune că a și dispărut această demarcație *etnicistă;* era o mîndrie pentru histrioni să audă remarci gen "dacă aș fi avut în Germania un Dinică, un Marinuș Moraru!"... Sau: "Ce mare școală de actorie au românii!"

Actori ca Dinică și Moraru sînt în mai toate țările din vest; iar școală de interpreți ca a noastră (axiologic vorbind) au și rușii, spre exemplu. Totul e să apuci *să intri-n competiție*. Să te confrunți la nivel internațional. Ilie Gheorghe era un mare actor și înainte de-a juca în Anglia: dar Anglia și turneele în Occident l-au "scos" la suprafață...

jurnal (de) ludic

Revăd, parțial, pe Acasă, o peliculă a lui Corjos - *Liceenii*. De ce s-o fi reprogramat? Nu are nimic viabil în ea - nici scenariu, nici regie, nici imagine, nici interpretare. Pînă și mari actori ca Tamara Buciuceanu, ori Caramitru sînt falși!...

Și, după proiecția unui asemenea "spanac", I.T. Morar îi mai și invită pe cîțiva realizatori să ne explice ce film superb au putut face ei... În plus, cît de "dizidentă" era atunci pelicula! Of!...

După modelul filmului *Cel ce dansează cu lupii*, am putea face și noi propuneri de porecle pentru politicienii actuali. Nu dăm nici măcar inițiale, dar, desigur, știți la cine ne-am putea referi cînd spunem "Cel ce dansează prea mult", "Cel ce nu folosește săpunul", "Cel ce nu mai are (din noiembrie '96) libertate de expresie", "Cel ce dezgroapă Clujul căutînd potcoave de cai morți", "Cel ce dă note politicienilor în fiecare duminică", "Cel ce are 15.000 de specialiști", "cel ce urăste girafa"... Stimulativi mai sînt și indienii ăștia din America!

În falsa noastră criză de scenarii (scenarii cinematografice, firește!), iată că o carte pe care o primesc, cu dedicație, de la autor, mă duce cu gîndul la un proiect de film. Volumul se numește *Profesoara și gardianul*, iar autorul - Constantin Vremuleț. Proza (care începe cu... epilogul) spune totul despre interesul ei cinematografic, încă din primele rînduri: «Arhiva penitenciarului din orașul G.se afla, vremelnic, depozitată într-o celulă care, după micul dreptunghi din placaj scris cu vopsea roșie fusese pompos numită "Cancelaria cadrelor didactice"». Un gardian care putea să aibă 30 sau 70 de ani, un deținut cu numărul... 666, o domnișoară numită Katia-Gabriela Bezman (KGB), multe scene filmice (holografice), spațiul concentraționar, crizele de identitate repetate ale eroilor, involuția (subtil punctată) oameni/antioameni... iată, cred, argumente destule care să trezească interesul vreunui regizor aflat în criză de subiecte. Ori, de ce nu, să-i augmenteze apetențele de scenarist chiar lui C. Vremuleț...

Revăd pe micul ecran un film excelent: *Cabinierul*. Cu un Tom Courtenay de zile mari. Fantastică partitură!

Ludicul din mine nu-mi dă pace și-mi atrage atenția că, fizionomic, marele actor englez este un amestec de... Dan Spătaru și Norman Wisdon. Da, numai că Tom Courtenay are *geniu;* ceilalți - doar *meșteșug*. Cunoscutul raport arte/meserie, exemplificat în mod insolit...

Dintr-un punct de vedere, naționalismul face mai mult decît xenofilia. Primul îți închide accesul la universal; cealaltă, ți-l deschide. Deși, în ridicol pot cădea ambele atitudini (vezi Funar, dar vezi și Coana Chirița!).

Ce mă face să rîd însă, săptămînile astea, în Iași? O anumită campanie *anti-străinesc*, a unor oameni lispiți de minte, înțelepciune & cultură. Erau, acum cîteva luni, pe străzi, lipiți "fluturași" care cereau populației să lupte împotriva masonilor, care-s periculoși. Ei bine, asta ar însemna să-i anulăm și pe artizanii revoluției de la '48 din Țările Române, și pe domnitorul Cuza, și pe Sadoveanu, Paleologu, Liviu Ciulei.

Apoi: s-a răsturnat un TIR care transporta banane și un comentator de la un post local, indignat anapoda, vitupera: "Moldova n-are nevoie de banane! Moldova tînjește după merele, prunii și perele ei!"... Ete, scîrț: d-aia s-a răsturnat camionul, că transporta fructe necunoscute strămoșilor!... Sau, recent, PDSR (susținut și de unii gazetari) face tărăboi că s-a deschis lîngă gară un *Mc Donald's!* Că strică aspectul! Că ce-i cu chiftelele alea neautohtone? (de parcă, la origini, chifteaua ar fi ceva românesc!).

Vorba lui Călinescu: "O, întunecat Ev Mediu! Cît mi-aș fi dorit să trăiesc în bezna ta!"...

Un prieten îl ironizează pe un literat că se ocupă de cărți gen *Sadoveanu și copiii, Caragiale și copiii, Dumnezeu și copiii...*

Ca să rămînem în domeniu, cum s-ar zice, propun ceva și mai picant/amuzant: *Michael Jackson și copiii...*

Cei care l-au iubit au luat trenul...

... și au plecat spre casele lor, cu convingerea că 1998 a fost o ediție mediocră a celui mai mare festival de film din lume. În timpul celei de-a 51-a ediții au fost proiectate 80 de filme. Din ele, 22 au fost în competiție și deloc firesc, 11 au ajuns în palmares. Evenimentul a fost mediatizat de 4.000 de ziariști din 90 de țări.

Dincolo de competiția artistică însă, în fiecare an, Cannes-ul înseamnă și un tîrg de filme. 1600 de titluri au fost scoase la mezat. Din ele, 500 vor ajunge sigur în sălile de proiecție. Prețul lor? Diferă, în funcție de realizator, gen, țară. O peliculă a țării gazdă, spre exemplu, variază, ca preț, între zeci de mii de franci francezi și milioane (în funcție de piața care-o solicită). "Le Figaro" punctează exact: reușita Cannesului depinde de corelarea dintre manifestarea artistică (festivalul) și cea comercială (piața filmului). În perioada competiției de aceea se și dublează populația orășelului (ajungînd de la 70.000 de locuitori, la peste 140.000), iar încasările hotelurilor & ale restaurantelor reprezintă, în aceste 15 zile, un procent de cinci ori mai mare decît în celalalte chenzine ale anului!

Juriul de anul acesta a avut o sarcină grea. În plus, alcătuirea lui a părut, majorității cineaștilor, ciudată! Dacă președintele său, Martin Scorsese este un nume incontestabil, celelalte stau, binișor, sub semnul nedumeririi (excepție făcînd doar Sigourney Weaver).Un jurat costă destul de mult ca să-ți poți permite să-l numești la întîmplare: 12.000 $ biletul de avion, 100.000 $ camera de hotel, 400 $/zi masa, plus încă 150.000 $ mașina, bijuteriile, garderoba! Cu această ocazie de altfel, bijutierii renumiți, închiriindu-și marfa vedetelor, fac o afacere bună, care le aduce și publicitate gratuită: spre exemplu, Kelly Preston, nevasta lui Travolta, purta în seara inaugurării, diamante de la Herry Wihston în valoare de... 26.000.000 FF!

Revenind la juriu, așa cum s-a observat de către toată lumea, a fost cel mai contestat din cele 51 de ediții ale Cannesului. Ca și palmaresul (în care, exceptîndu-l pe Theo Angelopoulos și

Cannes-Can

Roberto Benigni, nu prea se regăsesc nume sonore).

Un semnal de alarmă pentru popularul Bruce Willis: în timpul proiecției filmului *Armageddon* (în care iarăși actorul salvează omenirea - de data aceasta, de ciocnirea cu o cometă) la secvențele cele mai tensionate, publicul, în loc să stea cu inima-n gît de emoție, *a rîs!* Willis a făcut o criză de nervi după terminarea proiecției. Dar, vorba unui critic francez: ce fel de idoli pot fi pentru tineretul de azi Clint Eastwood (care are 68 de ani), Schwarzenegger, Stalone, Harison Ford, Bruce Willis - toți în jur de 50 de ani?!

Deși se consideră nedreptățit de decizia juriului, cunoscutul cineast Patrice Chéreau a stîrnit, la Cannes, numeroase dispute. Dincolo de ele, frumos pare gîndul cu care regizorul a pornit la drum, în realizarea peliculei *Cei care mă iubesc vor lua trenul:* "... Regia am vrut să fie un fel de răpire: să arunc eroii într-un tren, să închid ușile și să văd ce vor face...".

Joacă în acest film și marele Trintignant care, după *Roșu* al lui Kieslovski, anunțase retragerea cu torțe. Povestind, obosit și plictisit, cum au decurs filmările, a conchis: "Rămîn la vechea mea credință: actorul trebuie să aibă o oarecare umilință, ca să poată ieși ce vrea regizorul". Just!

Moartea lui Sinatra, anunțată chiar în timpul manifestării, firește, n-a trecut neobservată. Scorsese chiar a rostit un emoționant cuvînt de adio. Dar lumea nu vine la Cannes să se reculeagă. Tragediile sînt acceptate numai pe ecran.

Vorba Magdei Mihăilescu: "Vă rugăm, nu muriți în timpul festivalului!"...

Ca să nu zicem că n-am avut și noi reprezentantă la Cannes: din juriul FIPRESCI au făcut parte nu doar Adina Darian (redactorul șef al revistei *Noul cinema*, ci și Dan Făinaru - critic israelian de origine română. Poate la viitoare ediție vom trimite în competiție, și un film!... (deși la tîrgul de filme a fost proiectat *Trenul vieții*, de Radu Mihăileanu, în care apar și cîțiva actori români). Și dacă tot sîntem la capitolul speranțe, ar mai fi de punctat două: să fie, tematic, viitoarea ediție, ceva mai optimistă (fără exces de sex, catastrofe, handicapați) și să fie o selecție prestigioasă, judecată de un juriu incontestabil. Cum se zice că la Cannes, un festival bun se întîlnește o dată la două ediții, iată că această ultimă dorință are șansa de-a deveni certitudine...

in memoriam

Frank SINATRA

La prima vedere, artistul a fost mai mult un *personaj în viață*. Ce ne rămîne în memorie, după ce a trecut Styxul? Reputația-i de cîntăreț, afemeiat și mafiot. Bogăția și necazurile testamentare ale urmașilor. Gîlceava muzicantului cu lumea (antumă dar și postumă).

Cu toate acestea, există și o latură serioasă, de creator pasionat, disciplinat, ambitios, prodigios. Sinatra a lăsat în urma-i nu numai 60 de milioane de discuri (cifră care, firește, se augmentează în timp), ci și peste 50 de pelicule (multe din ele importante) plus un Oscar pentru rol secundar (în 1953). *Bon-viveur*-ul era dublat de un interpret de film & *musical* autentic. În cei peste 40 de ani de cinematografie (1941-1983) rămîn rolurile lui din *În oraș* (Gene Kelly/Stanley Donen), *De aici, în eternitate* (Fred Zimmemann), *Omul cu mîna de aur* (Otto Preminger), *Pal Joey* (George Sidney), *O gaură în cap* (Frank Capra), *Can-Can* (Walter Lang), *Candidatul din Manciuria* (John Franckenheimer), *Expresul colonelului von Ryan* (Mark Robson), *A fost odată un Hollywood* (Jack Haley jr.), Ultima sa apariție pe scenă - la 80 de ani (cu doi ani înainte de sfîrșit).

Don 1986 încep problemele (lui) de sănătate: o operație de urgență îl lasă fără o parte din intestinul gros. În 1994, chiar în timp ce interpretează unul dintre hiturile sale (*My Way*), leșină pe scenă. Doi ani mai tîrziu este iarăși spitalizat. Anul acesta încetează din viață, în urma unei crize cardiace. Melodiile care l-au făcut celebru însă (*New York, New York, Witchkraft, The Lady is a Tramp*) vor continua să răsune pe întregul glob, gloria lui muzicală întrecînd-o pe a multor muzicieni exclusivi. Jumătate de secol de concerte și aproape tot atîta, de cinema, nu-s performanțe ușor de egalat - orice ar zice mulții săi detractori!...

Avea reputația unui prieten al Mafiei. Nu s-au găsit probe. Cu toate acestea, în *Nașul* există o secvență în care, se pare, Puzo s-a inspirat din felul în care artistul a obținut rolul din *From Here, to Eternity* (cea în care producătorul găsește capul calului său preferat în pat). Mai este cunoscut și faptul că deținea pachetul majoritar de acțiuni la un Cazino din Nevada frecventat de unii capi ai Mafiei. Chiar amicația cu președintele Kennedy a încetat în urma faptului că relațiile artistului cu oameni gen "Lucky" Luciano deveniseră notorii. În fine, bîrfele acestea vor înceta iar adevărul rămîne ascuns în spatele Omertei...

După cum se știe, înaintea ultimei lui soții, Barbara Marx (fostă dansatoare și manechin), Frank a avut o poveste de dragoste tumultuoasă cu frumoasa Ava Gardner și cu Mia Farrow (ambele, legalizate; dar de durate diferite). Și mai înainte de ele, cu Nancy Barhato (mama celor trei fii ai săi). Însăși viața actorului de film a fost... un film!

Mai puțin cunoscută însă este sensibilitatea, incertitudinea, starea depresivă intermitentă a acestui nabab care poza în Casanova și care, cînd pleca în călătorii, umplea cîte un etaj de hotel cu suita sa. În 1950 este găsit într-un lift din New York, cu venele tăiate. Vinovată - Ava Gardner, marea pasiune a vieții sale. Peste doar cîteva luni, o altă tentativă (de data aceasta cu somnifere), tot din cauza Divei (care-l înșela cu un toreador). A urmat un alt... film în viață: divorțat de Nancy în 1951, în fine Gardner acceptă să se mărite cu el. Dar cu numai două zile înainte de nuntă, viitorii miri se ceartă cumplit și se șantajează reciproc cu suicidul... Sinatra trage cu pistolul în camera de hotel (obicei mitocănesc, ar zice Safta din *Conu Leonida!*); ca replică, Ava aruncă pe fereastră inelul de logodnă (un "gablonz" de numai 10.000 de dolari!). În zori, ziarele scriu că nunta se contramandează. Dar.. peste două zile, cununia civilă (în fine!) are loc, în mod real, oficial. Și așa mai departe, pînă în momentul întîlnirii lui Sinatra cu Barbara (care, avînd tact și, de ce să nu recunoaștem, întîlnindu-l la o vîrstă mai potolită, a știut să-l ghidoneze pe o cale conjugală ceva mai aproape de cea normală...). Nu ar mira pe nimeni ca peste cinci-șase ani, un cineast pasionat de biografii (ne)romanțate să propună un fel de *Ginger și Fred* al mileniului trei: *Ava și Frank*. Acum, pesemne, cei doi își amintesc, amuzîndu-se, zbuciumata lor tinerețe tîrzie...

Cu Frank Sinatra mai dispare un mit al agonicului secol. Viața cinematografică merge înainte...

Pagină realizată de Bogdan ULMU

jurnal cu prozatori...

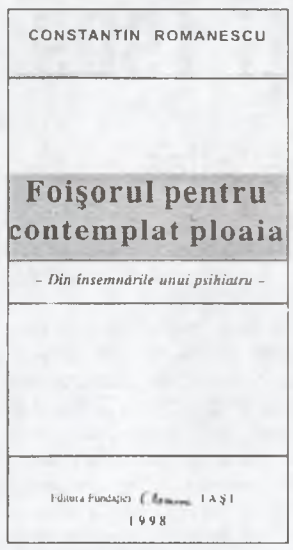

Foișorul pentru contemplat ploaia

Valeriu D. COTEA

Nostalgicele întoarceri în anii copilăriei, cu întregul lor cortegiu de amintiri și imagini, de rătăciri pe cărările visului, din anii cînd visele constituiau forțele motrice către o lume și o viață cu peceți personale unice, reprezintă pentru prof. univ. doctor Constantin Romanescu, în noua sa carte, *Foișorul pentru contemplat ploaia*, punctul de plecare către tribuna de la care judecă într-un mod cu totul aparte omul în general și societatea contemporană în special. Această judecată însă implică în esența ei nu disproporția labilă și uneori flagrantă dintre neadevăr și adevăr a unei justiții corupte și fără o balanță dreaptă și rațională în actul justițiar propriu-zis, ci ecoul conștiinței publice dintr-o societate anostă și robită răului, reverberat prin glasul unui mare psihiatru contemporan, profund cunoscător al sufletului omenesc în toate cotloanele sale. Actul acuzator al doctorului C. Romanescu devine cu atît mai credibil și mai apropiat de realitățile societății actuale, cu cît omul de știință este dublat de un rafinat filosof și literat. Cartea însă nu-și propune demascarea racilelor lumii în care trăim, ci doar să circumscrie într-o traiectorie tico-epică două lumi total opuse în semnificațiile lor majore: lumea copilăriei de altădată, păstrată în memorie ca un dar unic al vieții și lumea în care trăim, pusă sub semnul inepției politice. Fără să declare direct că poporul nostru nu are în prezent oameni politici care să-i dirijeze destinele, C. Romanescu acuză faptul că la cîrma țării s-a cocoțat o nouă nomenclatură formată din buticari, parveniți și impostori fără scrupule. Dar să parcurgem în acest sens cuvintele distinsului autor, surprinse într-un fel de judecată-aforism: *"Nomenclatura are ceva respingător nu numai prin alterarea profundă, interioară a parvenitului, care este gol pe dinăuntru, vicios al bunului obținut necinstit, dar și prin modul de a-și face cunoscut acest gol, convertit într-un orgoliu imbecil, arogant, insultător. Parvenitul, buticar sau bancar, hoț (descoperit sau nu, dar inevitabil hoț) caută judecata prin «călcătură», abuz, obrăznicie, aroganță, vorbă, comportament"*. (P. 149).

Psihologul judecător al societății în care trăiește nu evită să facă o comparație care uimește prin sarcasmul, dar și prin adevărul ei: *"Oare există, în adevăr, animale proaste? Oricum, atît de proaste ca unii oameni, nu"* (p. 148).

Nu încerc să mă erijez nici în postura de critic literar, nici în cea de specialist în psihologie. Doresc doar să dau cuvîntul bunului simț al unui cititor obișnuit, captivat de o carte deosebită, în același timp operă cu multiple implicații în lumea științei, dar și literară, pe care nu e nevoie s-o încadrăm în nici o specie sau gen. Cartea are personalitatea ei dincolo de orice gen literar. *Foișorul pentru contemplat ploaia* aș putea afirma că este o colecție de eseuri, maxime, de unele crezii - după mărturisirea autorului - de cugetări, de aforisme, este o ploaie de gînduri. Citind aceste creații, mi-am amintit de farmecul "ploilor de vară", care mi-au vrăjit copilăria și tinerețea. Deosebirea constă doar în faptul că ploaia de vară venea din înaltul cerului, în timp ce "ploaia de gînduri" vine din frămîntările gîndurile domnului Romanescu. Cartea are o dublă bătaie: pe de o parte se observă tentativa autorului de a-și repovesti anumite episoade din viață, iar pe de altă parte se observă încercarea sa de a schimba aspectele detestabile ale vieții. În paginile pline de farmec întîlnim nu influențe din aforismele lui Ibrăileanu, nu întîmplări de natură sadovenienă sau crengiană, ci, într-un limbaj specific doctorului Romanescu, o parte din viața și gîndurile autorului. Deși uneori ești înclinat să crezi că opera are un conținut eterogen, pînă la sfîrșit ajungi la concluzia că unitatea ei răsare tocmai din diversitate.

Vorbeam inițial de nostalgia autorului după anii copilăriei. Această stare sufletească însă este datorată dorinței de a se adăpa din nou la izvorul purității viselor specifice acelei perioade. *"Sîntem alcătuiți din amintiri,* declară autorul, *mai ales din primele amintiri. Cînd evoc primii mei ani văd mult soare, chiar în zi de iarnă..."* (p. 219).

Distanța uriașă însă de la farmecul imaculat al copilăriei la pretențiile demagogice și fariseice, la oportunismul și impostura din contemporaneitate, este subliniată de C. Romanescu cu tenacitatea sculptorului antrenat în depistarea unei posibile opere ascunse într-un bloc de marmură. *"Deseori,* declară cu mîhnire autorul, *cînd văd o adunare de politicieni, nu pot reprima impresia că asist la o piesă execrabilă pe care niște mari actori încearcă să o salveze de la faliment. Piesa proastă, actori vulgari, regie idioată"* (p. 190). De la această amară constatare se conturează și critica acerbă a autorului la adresa felului în care generațiile actuale pregătesc viitorul. *"Industrializarea viitorului,* declara C. Romanescu, *a început. Viitorul se află transcris ferm pe planșa de proiecție, totul este perfect și neadevărat. Riscăm ceva? Da, o falsificare, o malformare a viitorului pe care începem să-l producem în incubator"* (p. 12). Cum era și firesc, această concluzie pesimistă avea să declanșeze alta și mai pesimistă, care poate constitui motto-ul întregii lucrări: *"Paradoxal, dușmănia leagă mai mult decît iubirea. Sîntem mai antrenați în a urî decît în a iubi, pentru că prima ipostază, a urî, este mai urgentă pe scara priorităților vitale"* (p. 73).

Citind cărțile lui C. Romanescu, îndeosebi cele cu puternice infuzii aforistice, capeți convingerea că ele se impun prin finețea observației unor stări de lucruri specifice societății noastre, dar și printr-un mod decent și elegant de a sugera idei. Există la C. Romanescu două orientări care, aparent, nu pot coexista, dar nici nu pot fi separate: una de natură psihologică, susținută de faptul că distinsul om de știință posedă acea mare calitate de a studia sufletul uman, și alta narativă, susținută de talentul de a exprima succesiunea evenimentelor în întreaga lor complexitate individuală și socială.

O altă carte a distinsului om de știință, apărută tot de curînd, intitulată *Pasărea Phoenix* și cu mai multe eseuri, de o bogăție de idei pline de semnificație, deși am citit-o cu dicționarul în față, datorită multor probleme de strictă specialitate, m-a făcut să am o atitudine mai rezervată, uneori chiar amară în fața tragismului prezentat în ea.

Foișorul pentru contemplat ploaia are însă o tensiune narativă mai atrăgătoare, are "lipici", cum se spune și, datorită acestui fapt, nu o poți lăsa ușor din mînă. Paralele dintre puritatea copilăriei și zbuciumul epocii pe care o trăim însenînează și întunecă sufletul în același timp și de aici lirismul ei fascinant.

Dacă mă întreb ce mi-a plăcut mai mult din "ploaia de gînduri", care compun cartea, răspund cu fermitate: *TOTUL.*

... și cu poeți

Cosmosul și athanorul

Carmelia LEONTE

Se cuvine să începem prin a mulțumi, deloc formal, Editurii *Helicon* din Timișoara, pentru înaltele servicii aduse literaturii române contemporane. Directorul editurii, dl Ioan I. Iancu, prozator și poet el însuși, a avut inspirata idee să lanseze o colecție de poezie, liliputană prin dimensiunile cărților, dar enormă dacă avem în vedere extraordinara ambiție a inițiatorului ei, (N.B. vom exagera puțin!), aceea de a cuprinde aproape tot ce s-a scris în materie de poezie, în toate timpurile.

Ioan Moldovan a publicat la Helicon, în 1997, o antologie de autor, *Avantajele insomniei.* Viorel Mureșan, în POESIS (nr. 100!), vedea în acest titlu o aluzie cioraniană. Noi l-am asociat mai ales cu trezia isihastă, cu ochiul opac al lui Dumnezeu, lipit de fereastra lumii, pentru că întîiul avantaj al insomniei, și cel mai important, este că păstrează conștiința de sine. Nu se pune problema să violentăm interpretarea textelor pentru a descoperi ceea ce nu există, dar - de ce nu? - să o violentăm pentru a descoperi ceea ce există.

Fără îndoială, un fior mistic transpare în poezia lui Ioan Moldovan, trecut de vîrsta consacrată, dar încremenit, parcă, la 33 de ani, cînd orice minune este posibilă. Ceea ce-l detașează pe acest poet de congenerii lui este trăirea firescului, a naturalului, cu eroismul pe care îl cere condiția umană. Cînd piața postmodernismului este în fierbere, cînd bruiajul colajelor, al pornografiei, excentricității exultă, cînd mediocritatea se poate strecura victorioasă în absența criteriilor operante, este o mare bucurie să descoperi un poet autentic, care trăiește mereu la vîrsta magică a supraviețuirii și inițierii prin Logos.

Fiecare dintre noi trebuie ajutat deseori să fie el însuși, în această lume agresivă, murdară și netrebnică. Pe Ioan Moldovan figura tatălui îl ajută, ca măsură a înstrăinării și ca imagine a echilibrului: "Nu-mi vine să recunosc dar eu am văzut cai care nu/ străluceau de frumusețe, mergeau prin lanul de tutun și/ nu cred că împovărarea lor avea ceva ideal, dar/ nu-mi vine să recunosc că tatăl meu nu e o sărbătoare plîngînd pe umăr de-a stînga unde începe lanul de tutun, dar/ nu-mi vine să recunosc că am spălat cu plăcere

podelele/ de mireasma de oțet a morții/ Pentru că nu-mi vine ușor să recunosc că va veni/ și nu va avea (Doamne iartă-mă)/ nici/ un/ ochi!" (*Epilog*).

Deseori poemele lui Ioan Moldovan ne-au evocat texte necanonice, prin voința devierii de la Literă (pentru că Litera ucide în măsura în care Spiritul învie): "Lumea-i culcușul unui iepure alb, ninge ca-n codru/ ca-n pragul unui secol iluminat/ unu-nțelege/ alții se uită urît la jocul cu mărgele de sticlă/ soarele se turtește la orice eroare de limbă/ dar spre seară cu nu șterg nimic/ spun propoziții enorme/ mai complicate decît filigranul pardoselii spre paradis" (*Vizionarea unui poem,* VI). Tocmai această deviere (tradusă prin nonatașament față de o doctrină) vorbește despre paradoxul celui care este mai supus cînd se revoltă; despre înțelepciunea celui care știe că aurul nu valorează cît sarea-n bucate. Autorul *Exercițiilor de transparență* își dorește un fel de coacere a materiei, o nuntă (al)chimică din care se naște Sarea filosofală, o punere în acord a elementelor în dispută. Cuptorul hermetic, athanorul, este poetul însuși, dar și Litera care învață să sfideze moartea. Atingerea inițiatică se convertește în imagini care, la rîndul lor, se convertesc într-un discurs-halogramă, captator de realitate: "Dimineața cu muzica ei/ și, Doamne, porumbeii tăi atît de vineți/ în iarba suspendată/ Ar trebui acum să alerg, să ajung, să fac socoteli/ în umbra roșie de primăvară/ Genunchii mei pocnesc în cădere/ Acum e tocmai momentul pe care mi l-am găsit/ să rămîn în urmă silabisind:/ O, ce mireasmă minunată! Parc-aș fi viu" (*Parcă*).

Dacă realitatea influențează sintaxa ori invers, e o problemă de care nu ne ocupăm aici. Ioan Moldovan corelează forma imaginilor cu forma lumilor subînțeles, astfel încît cosmosul avortat al realului devine hieroglifa subiacentă sintaxei. Cosmosul și athanorul sînt cei doi poli care există unul prin altul și amîndoi prin Literă, fără să o știe.

Lucian VASILESCU

Spirt. Supradoză

Încă puțin. Mă întorc pe partea cealaltă. În scorbura mea se strecoară lumină. Încă visez în scorbura mea cu moartea vecină. Cu ochii închiși văd mai bine. Orașe, ape, munți și cîmpii. Uneori și pe tine. Plutind deasupra acestei fantezii colorate. Visul e-aici, realitatea - departe. Soarele se oprește o clipă: privește și el cum vine lumina. Stelele s-au adunat laolaltă iar luna le-nvață că lucrului acesta ciudat i se mai spune și viață.

În scorbura mea de hîrtie se pogoară lumină. Scriu în cercuri concentrice. Cîte unul pe an. Cu ochii închiși. Semn după semn. Literă după literă. Lumea prinde contur. Crește, de jur împrejur. E o lume frumoasă, plină de viață: un loc cu lumină, un loc cu verdeață. Cît vezi cu ochii e numai plăcere. Nici întristare și nici durere.

Tărîm de îngeri. Nici suspine, nici plîngeri.

Încă puțin, spun, încă puțin, mai am de făcut cerul senin. Și pe Dumnezeu. Pentru ca totul să fie deplin. Încă visez. În scorbura mea se strecoară lumină.

În viață asta de moarte plină.

Mihai GĂLĂȚANU

Nud cu fața la șosea. Adie zefirii

Ești atît de frumoasă,
ca organele noastre genitale,
ca o disecție
pe o broască, după ce înlăturăm partea cerebro-spinală.

Nerușinată ca o planșă de anatomie în pielea goală
ca o lecție la clasa a șaptea despre
spermatozoid și ovul
cum se întîlnesc ei pe o bancă în parc,
cum se sărută
și cum pleacă ținîndu-se de mînă la un bairam
la o orgie
și toți stau gata să cadă din mine, doar cum te-ar vedea.

Dai de bănuit
dai din picioare
dai tot ce ai mai bun din tine
cînd dansezi și rochia ți se ridică periculos peste coapse
ca și cotele apelor dunării
fără dig ai putea invada tot orașul
fără dig, inundații și morți, sinistrați, tot tacîmu'.

Tu dansezi împreună cu mine
și pielea însăși de emoție se dezbracă de pe tine
să te lase cît mai în pielea goală
în decolteu' ecorseului imediat
să fii mai ușor de pătruns
mai ușor de posedat, cu toate nebuniile de pe lume.

În timp ce ești foarte cuminte,
visezi la toate porcăriile de pe lume,
nud cu ferestrele la șosea
în care-și bagă picioarele toate luminile de la farurile
care trec singurele pe stradă
de capul lor
desprinse din mașinile care au trecut, trec, vor trece
ca o colecție de organe erectile
răsfoite la întîmplare de zefiri.

Adie zefirii
prin trompa ta uterină pînă departe,
adie zefirii, oh, dragostea mea,

miroase-a iubire, progesteron și moarte. (Iată-l, ajunge,
zăvoarele-s sparte
cade hangeru' sunînd pe podea. Psihanalizînd o deflorare,
adie zefirii, oh, dragostea mea,
miroase-a iubire, a hormoni de creștere, a moarte.

Se varsă peste noi cupa de foc. Se varsă peste noi
cupa ta.)

Inedit

Ediția princeps Eminescu

Mihai DRĂGAN

Se știe, dintr-o scrisoare a Veronicăi Micle, din 1882, că Eminescu avea de gînd, probabil la sugestiile repetate ale lui Maiorescu, să-și editeze poeziile în volum. Într-un manuscris (în care se află poezia *Și dacă...*) s-a găsit o însemnare pentru un titlu posibil: *Lumină de lună. Poezii. Versuri lirice.* Din motive greu de explicat, volumul n-a mai fost alcătuit de poet. După surparea în noaptea înfricoșătoare a alienării intelectuale, în iunie 1887, această misiune și-a luat-o Maiorescu, singurul îndreptățit dintre apropiații poetului să facă acest lucru. Criticul a realizat, cu un devotament exemplar, ediția de *Poesii*, tipărită de editorul Socec și apărută în librăriile bucureștene în ziua de 22 decembrie 1883.

Această primă ediție a *Poesiilor* lui Eminescu, trasă într-un tiraj de o mie de exemplare (record absolut pentru acea vreme), înseamnă mai mult decît un neobișnuit act de cultură. Ea reprezintă o răspundere față de Eminescu și totodată o judecată de valoare a celei mai autorizate voci critice a timpului. Se poate presupune că acest act estetic, de selecție (severă) a textelor, ar fi putut fi egalat cu acela al lui Eminescu însuși, dacă poetul și-ar fi alcătuit și publicat singur ediția.

Lucrul cel mai important este, desigur, altul. Poeziile celui mai mare poet român al epocii respective au devenit, grupate în volum, o *Operă* unitară și profundă, cu un mare succes de public, așa cum nu se mai întîmplase la noi pînă atunci. Ceea ce îi comunică Maiorescu lui Eminescu în celebra scrisoare din 10/22 februarie 1884 nu este doar o simplă informație protocolară: "Acum trebuie să știi că volumul de poezii ți l-a publicat Socec, după îndemnul meu în dechemvrie trecut, a avut cel mai mare succes, așa încît Socec stă încă uimit. În aceste 7 săptămîni de la apariţiunea lui s-au vîndut 700 de exemplare; o mie toată ediția, și de pe acum trebuie să te gîndești la ediția a doua, care va fi reclamantă pe la toamnă și în care vei putea face toate îndreptările ce le crezi de trebuință. Poeziile D-tale sînt astăzi cetite de toate cucoanele, de la Palat pînă la mahala la Tirchilești, și la întoarcerea în țară te vei trezi cel mai popular scriitor al României". Pentru Maiorescu, mare cumpănitor al cuvîntului și al elogiilor, formula "cel mai popular scriitor" însemna "cel mai mare scriitor", primit, cum scrie mai departe, "cu atîta iubire de compatrioții" săi.

Structura acestei ediții este unică. Gruparea poeziilor în volum nu este cronologică (prima este *Singurătate*, tipărită în 1879, ultima, *Criticilor mei*, care apare acum pentru prima dată). Orînduirea textelor este propusă de Maiorescu și ea se bazează, fără îndoială, pe o idee cu semnificații ce ne scapă, dar pe care editorul le-a avut, desigur, în vedere. Perpessicius afirma, nu fără tîlc, în 1939, că "ediția Maiorescu a rămas pînă astăzi modelul celei mai ideale orînduiri a poeziilor lui Eminescu, și de la sugestiile ei au plecat nenumărați alți editori".

Reeditarea acestei cărți într-o înfățișare grafică și tipografică identică era un act de cultură necesar și așteptat de multă vreme de specialiști și de publicul cititor. El era să se producă în 1983, la o sută de ani de la apariția ediției, dar a fost blocat, tipărirea, la Editura Academică, fiind posibilă, după foarte multe generații, abia în anul 1989, cu prilejul comemorării centenarului morții lui Eminescu. Volumul a apărut, deopotrivă broșat și legat (mai ales acesta din urmă e în foarte bune condiții grafice), dar - deși facsimilat

eminesciana

- nu reproduce totuși formatul ediției princeps și nici particularitățile aceleia de lux, o capodoperă a tehnicii tipografice românești de la sfîrșitul secolului trecut (acesta este "*splendidul volum*" al poeziilor eminesciene, cum îl anunța ziarul "Românul" din 22 decembrie 1883).

Cartea cuprinde în plus, cum era și normal, o *Notă asupra ediției* de Petru Creția și o importantă, din punct de vedere filologic, secțiune de *Corecțiuni și emendări*. Aceasta oferă, mai ales pentru cititorul neavizat, forma corectă a unor versuri eminesciene, fie prin înlăturarea greșelilor de tipar, fie printr-o lecțiune nouă, și necesară, plecîndu-se de la manuscrisele poetului. Ca urmare, aceste corecțiuni, unele dintre ele fiind deosebite chiar față de textul existent în volumele curente, anticipă realizarea unei noi ediții critice a poeziilor lui Eminescu, pentru care a pledat nu de mult Petru Creția.

Fapt important, reeditarea, la Editura Academiei, prin fotografiere, a ediției princeps Eminescu, n-a rămas un act cultural izolat sau fără urmări. Paralel cu acesta sau după el au apărut, la noi sau în străinătate, alte ediții la care ne vom referi în continuare.

O reproducere identică, prin fotocopiere, a ediției princeps Eminescu a realizat la Iași redacția revistei "Opinia studențească". Formatul este de buzunar, de mărimea ediției de buzunar, pe hîrtie biblie, îngrijită de G. Ibrăileanu. Ea are o legătură și o copertă elegante, precum și o supracopertă ce dă volumului un aer de modernitate discretă.

Fapt deosebit de important pentru ceea ce reprezintă Eminescu în conștiința românilor de pretutindeni este apariția, în 1989, a ediției princeps și peste hotare. Mai întîi semnalez ediția republicată în facsimil de Asociația culturală internațională a etniei române cu sediul la Viena (în cadrul căreia o frumoasă și însuflețită activitate desfășoară doamna inginer Silvia Brandstätter, româncă de origine). Această carte a fost realizată în condiții grafice cu totul excepționale de Editura "La Meridiana" din Palermo, Italia. Ea este, de altfel (pe aceea scoasă la Los Angeles de redacția ziarului "Universul" n-o cunosc), singura care o reproduce, în același format, într-o splendidă legătură în pînză roșie și cu marginile aurite (*tranches dorée*), pe aceea de lux din 1883. De fapt, această ediție este o capodoperă de bibliofilie, omagiind în gradul cel mai înalt memoria lui Eminescu. Gestul românilor din Viena studenției lui Eminescu care s-au îngrijit de publicarea acestei ediții merită toată recunoștința noastră.

De o semnificație deosebită, deoarece reprezintă și un act de rezistență națională prin cultură, este ediția, tot facsimilată, apărută la Chișinău, în 1989, la Editura "Literatura artistică" (tiraj: 5000 de exemplare). Cartea, format ceva mai mare decît acela din 1883, este editată în condiții grafice de excepție. Hîrtia (*ofset* nr. 1) este de o calitate ce dă volumului un aspect impunător. Este, probabil, cea mai importantă tipăritură editată la Chișinău în ultimele cinci decenii.

Toate aceste ediții, apărute în țară și dincolo de fruntariile ei, demonstrează că în vremuri grele românii s-au unit mai strîns în jurul cărții de *Poezii* a lui Eminescu în care răsună, peste veac, în chip predestinat, durerile și speranțele unui neam întreg.

Astăzi, cînd critici și profesori de notorietate ne învață, prin articole și interviuri bine instrumentate, să ne *"despărțim"* de Eminescu pe motiv că poetul nostru național ne-a făcut prea contemplativi și atemporali, întoarcerea la creația sa, pe care va trebui să ne-o asumăm în totalitate, poate însemna o nouă și profundă înțelegere a spiritului românesc și a conștiinței lui artistice.

Acela care crede că intrarea noastră (culturală) în Europa s-ar putea face renunțînd la Eminescu, poetul de geniu ce a dat "o lecție de construcție umanității" (G. Călinescu), fiind însă înainte de toate român și apoi "cosmopolit" (cetățean al lumii), este ori un naiv, ori un om de rea credință.

Abia de acum înainte Eminescu va putea fi, ca poet și gînditor, redat integral poporului său.

Medalia comemorativă Eminescu - Galați 1909

Corespondență inedită: Fanny și Elias Șaraga - Corneliu Botez

Victor MACARIE

O contribuție deosebită la portretistica eminesciană a adus-o și medalistica, prin crearea și răspîndirea chipului marelui poet în sute și mii de exemplare bătute în

bronz, argint și chiar în aur. Dar, din toate cele aproximativ 70 de titluri cu diversele lor variante, realizate în veacul ce s-a scurs de la moartea marelui poet, medalia comemorativă din anul 1909 a suscitat cel mai mult atenția specialiștilor. Deși i s-au acordat multe pagini de prezentare, prin care, din nefericire, s-au strecurat și unele erori asupra cărora nu e locul să insistăm, totuși nici pînă acum nu i s-a precizat, încă, adevărata geneză. Aspect la care ne propunem să răspundem prin prezentarea unor scrisori semnate de Fanny și Elias Șaraga, patronii Librăriei "Autorii români" din Iași, destinate magistratului Corneliu Botez, președintele Comitetului comemorativ din Galați, identificate în Biblioteca "V. A. Urechia" din amintita urbe.

Urmași ai unor generații de anticari ieșeni, fondatori și componenți ai Librăriei "Frații Saraga",semnatarii depeșelor au avut o contribuție însemnată la viața culturală românească prin activitatea lor de colecționari de documente istorice (cărți, manuscrise, monede etc.) donate ulterior Academiei Române, prin editarea unui mare număr de lucrări literare ale celor mai cunoscuți scriitori români și străini și prin baterea unor medalii, spre imortalizarea celor mai semnificative momente din istoria și cultura neamului nostru. Întreprinzători și sîrguincioși, aceștia nu puteau pierde momentul atît de prielnic realizării unei medalii cu chipul lui Eminescu, atunci cînd, în majoritatea orașelor noastre, se constituiseră comitete în vederea comemorării celor două decenii de la trecerea poetului în eternitate.

Alegerea comitetului gălățean nu a fost deloc întîmplătoare. Fiind primul care s-a constituit din întreaga țară, acesta reunea elita intelectualității din oraș și deci, prezenta garanția necesară unei astfel de inițiative. Mai mult de atît, în fruntea sa se afla publicistul Corneliu Botez, un împătămit admirator al Luceafărului poeziei românești, inițiatorul primului bust Eminescu, ridicat în rotonda Atheneului Român în chiar anul morții acestuia, autor a zeci de articole despre viața și activitatea marelui poet, coordonatorul volumului *Omagiu lui Mihail Eminescu - 1909*, și mentorul ridicării monumentului închinat poetului din orașul de la Dunăre.

Hotărîrea inițiatorilor de a edita medalia este evidențiată din fermitatea tonului cu care se adresa comitetului, prin persoana președintelui, dacă acceptă *"în principiu propunerea de a bate acea medalie"*, stimulînd apoi interesul acestora, atît prin promisiunea de a *"acorda pentru monumentul poetului 10% din venitul bruto"*, cît și prin neangajarea financiară a comitetului în caz de pierderi. O propunere mai tentantă nici că se putea. Totuși, întîrziind răspunsul, după numai o săptămînă aceștia somau comitetul gălățean să returneze "acele proiecte pentru a lucra cu comitetul festiv ieșean". Sosirea mult-așteptatului răspuns afirmativ va prilejui satisfacția că "poetul nostru va putea fi imortalizat și printr-o medalie comemorativă de recunoștință" pe care semnatara o credea ca fiind prima de acest fel (vezi nota 5).

Riguroși și consecvenți, chiar dacă timpul era scurt, totuși editorii au expediat succesiv vreo zece variante de machetă, atît pentru avers cît și pentru revers. După ce le analiza, comitetul alegea pe cele mai potrivite, la care încă mai putea face unele observații sau corecturi. Cînd acesta se dovedea nehotărît, Șaraga insista în a-și impune punctul de vedere, consultîndu-se în acest sens cu specialiști locali din domeniul literaturii și artelor plastice.

De reținut că, deși cunoșteau toate cele patru fotografii eminesciene, totuși, pentru reversul medaliei, aceștia propun pe cea executată în vara anului 1885 de fotograful ieșean Nestor Heck, insistînd chiar asupra faptului așa cum vor face și cu textul din poezia *La steaua* propus pentru revers.

Este regretabil că nu am reușit să înlăturăm și incertitudinea ce plutește încă asupra paternității artistice a acestei efigii. Ne este binecunoscut faptul că toate medaliile editate/realizate între anii 1897-1907 de această firmă purtau semnătura "F. Șaraga" (fără a se cunoaște dacă este vorba de Frații Saraga sau Fanny Șaraga); de data aceasta editorii nu mai semnează. Mai mult de atît, în corespondența în discuție, aceștia amintesc totuși de existența unui "artist", "artist gravor" sau "artistul care va executa medalia", al cărui nume, fără vreo intenție anume, rămîne necunoscut. Cu certitudine acesta era un plastician ieșean și nu poate vorba despre bijutierul-gravor Th. Radivon din București, așa cum consideră cunoscutul cercetător Octavian Iliescu, cînd exclamă: "problema identificării autorului medaliei Eminescu din 1909 poate fi considerată ca definitiv rezolvată" *), avînd suport documentar numai anunțul publicitar: La Radivon sosesc noutăți, cu subtitlul: Medalia Eminescu, apărut în "Universul" din 28 septembrie 1909. De altfel, această știre apărusе cu două zile mai devreme și în ziarul "Minerva", cu titlul: Medalie comemorativă pentru Eminescu, un anunț onest și firesc la un așa eveniment. Dar, de aceasta O.I. nu are cunoștință, ca și de faptul că firma "Radivon", fostă "Carpați", își făcea reclamă permanent în paginile "Universul"-ui, uneori și în versuri, cum ar fi acestea apărute la 13 ianuarie 1891, p. 4: "Au sosit acum ceaiuri noi rusești/ pe frigul cel groaznic cum bei te'ncălzești./ Argintării fine, tacîmuri de mese,/ Tave, linguriţe, fasoane alese.// Tabacheri, briqueuri, Nasturi și Creioane,/ Cruci, agrafe, flori și medalioane/ Ceasuri noi sosesc mai pe săptămînă/ Și lanțuri diferite cam de ori-ce mînă./.../ Pe corpul didactic, pe d-nii magistrați,/ Onor. Senatori, stimați Deputați,/ Medici și directori de la Pension/ invită cu stimă Theodor Radivon".

Iată că la prăvălia-atelier au sosit și mai sosesc încă diverse articole destinate comercializării, dar nu le putem atribui patronului ca fiind propria-i creație. Nu sîntem străini de activitatea de medalier desfășurată de Th. Radivon în perioada

1884-1914 și nu în 1912, dată la care se oprește O.I., dar nu am identificat nici un indiciu privind realizarea acestei mdealii și nici a unei eventuale colaborări a acestuia cu firma ieșeană.

Avînd în vedere ritmul corespondenței prin care se expediau acele machete corectate "după dorința" comitetului, considerăm că "artistul", negreșit, era un ieșean.

(Continuare în pagina 11)

Medalia *Eminescu cu toartă, bronz patinat. Avers.*

Biblioteca "V.A.Urechia", Galați, MS.V.57.

Materiale documentare privind ridicarea statuii lui Mihai Eminescu la Galați

f.f. 138-145

I

Iași, 3 mai 1909

Stimate Domnule Corneliu Botez,

În urma convorbirii avute cu D-l Angelescu[1], vă trimit anexat memoriile mele despre viața lui Eminescu[2].

Relativ la medalia comemorativă ce doresc a o bate cu ocazia comemorării morții poetului, *proiectul n-a fost încă desăvîrșit de către artist,* dar planul fiind croit îl veți avea curînd.

Deocamdată doresc să-mi comunicați dacă acceptați *în principiu* propunerea mea de a bate acea medalie în aceleași condiții în care am bătut acea a "Unirei"[3] (lucru ce-l puteți vedea din alăturatul proces-verbal) cu o modificare *de a acorda pentru monumentul poetului 10% din venitul bruto*[4]. La caz de pierdere nu sînteți angajați cu nimic. Spre siguranță că vom sta pînă la sfîrșit în bune relații în cadrele acestei scrisori, accept condiția ca mandatele poștale să sosească pe numele comitetului sau al președintelui său. Și din suma încasată să se rețină imediat 10% - iar 90% veți elibera.

Îmi iau angajamentul a face toată corespondența din Galați și expediția din Galați. La fiecare Duminică se va prezenta cineva din partea Casei noastre spre a ridica corespondența și sumele ce mi se cuvin. Imediat ce veți accepta voi emite liste de subscripții în modul și prețurile fixate de comitetul medaliei "Unirea". Cum veți observa forma acestei medalii e întocmai ca a monedei jubliare românească și foarte plăcută de a se purta ca ceasornic, brățară, salbă etc., căci nu-i mare și nici groasă.

Edităm numai medalii populare, în mărimea aceasta: 40 mm. Aceasta pentru a evita discuții.

Vă trimet anexat un formular de listă de subscripție și cîteva probe de medalii (colori). Așteptăm deci răspuns în orice caz, veți binevoi a comunica membrilor comitetului spre a decide, dacă e necesar.

În așteptare vă salut
F. Șaraga

II

Iași, 11 mai 1909

Stimate Dl-e Corneliu Botez,

Sub bandă recomandat v-am trimis o schiță - plan al unei medalii comemorative *Eminescu,* despre care v-am mai scris.

Mai mulți cunoscători din Iași în ale numismaticei, au opinat pentru I ca *avers* și pentru II - ca *revers.*

Poezia care s-a ales "La steaua" lui Eminescu, este recunoscută de toți ca cele mai minunate versuri ce simbolizează viața dintr-un început necunoscută a lui Eminescu, și acum cunoscută fără folos pentru el, ce a dispărut.

Dacă credeți că aversul să fie nr. III atunci va fi ca medaliile obișnuite, cu capul poetului după fotografia cea mai convenabilă. Cred că aceea care am trimis-o D-lui Angelescu este potrivită.

Legenda: Nr. 1 se potrivește cu moartea nefericită a poetului, musa plîngînd, un copăcel tînăr frînt, harfa sfărîmată, un craniu ce arată pesimismul poetului.

Nr. 2. Capul încoronat al lui Eminescu, cu lauri tăind bustul jos.

Nr. 3 Versurile înconjurate de lauri etc. Vă mai alăturăm trei schițe pentru avers (4, 5, 6). La nr. 5 precum observați, sus este Apolo.

Vă rog să grăbiți hotărîrea căci e evidentă scurtimea vremii.

Doresc mult ca comitetul Dv. să bată această medalie, dacă nu puteți lua nici o decizie, returnați acele proiecte pentru a lucra cu comitetul festiv iesean.

Timpul este așa de înaintat încît medalia nu va putea fi gata nici pentru ziua serbării.

Schițele alăturate sînt doar schițe, executarea medaliei se face după toate cerințele artei.

În așteptare vă salut
F. Șarga

III

Iași în 14 mai 1909

Stimate Domnule Corneliu Botez,

Am primit stimata Dv. scrisoare și am o deosebită bucurie că în fine poetul nostru va putea fi imortalizat și printr-o medalie comemorativă de recunoștință[5].

În ceea ce privește figura, cred nimerită cea pe care vă o retrimit din nou. Alăturea aflați o alta care-l reprezintă atunci cînd fu lovit de nebunie. Prima are și înfățișarea aleasă, cît despre lauri cred că ar fi necesar să rămînă, și în acest scop vă alăturez o copie după o medalie bătută ce poartă efigia lui Schiller.

Vă mai alăturez deci o schiță pe care vă rog s-o aprobați definitv. Totodată să-mi trimiteți un concept de circulară, la finele căreia să noteze adresa pe care să se trimită banii. Circulara să pornească de la Comitet, însă. Circularele vor fi expediate din Galați. Trimițîndu-ne conceptul vom tipări imediat circularele pe care le vom expedia încă înainte de ziua comemorării.

Vă vom mai trimite o copie după care veți binevoi a face o cerere la Ministerul de Finanțe să acorde reducere la taxele vamale după cum s-a obținut pentru medalia "Griviței"[6] și a "Unirei".

Vă rog din nou nu mai refuzați fotografia, deoarece e aleasă și de d-l V. Gh. Morțun, ca cea mai bună.

La finele circularei trebuie enumerat numele tuturor membrilor comitetului.

În așteptare vă salut.
Cu stimă,
Fanny Șaraga

IV

Iași, 18 mai 1909

Stimate Domnule Corneliu Botez

Galați,

O dată cu prezenta, vă remit schița după medalia comemorativă preluată după dorința D-voastră.

Medalia va putea fi gata peste două luni de la trimiterea schiței în străinătate[7]. Listele se subscripție, însă, trebuiesc trimise cît mai curînd (adică înainte de 16 Iunie).

Schița alăturată este *numai planul simplu,* semetric, iar schița după care se va lucra medalia va fi executată de însuși *artistul gravor,* după descrierea pe larg ce voi face și după fotografia ce voi comanda de la Heck[8]. După consultul ce am avut cu oameni specialiști în aceasta, au susținut că de preferat ar fi prima, adică aceea pusă de D-l Morțun în volumul de poesii[9].

V-am trimis aversul (capul lui Eminescu) fără laur pe cap, și una cu laur pe cap, și fără cravată.

Vă rog să mi le returnați cît mai curînd posibil, iscălite spre neschimbare, și imediat le voi trimite spre executare. Vă anexez și un formular de circulară, rămînînd ca D-voastră să prefaceți ceea ce veți crede de cuviință. Asemenea veți corecta reversul după verso medaliei, punctuația. Nu ați fi de părere ca să facem aversul (capul) în profil așa cum e anexatul model a poetului Schiller?

Dacă ați fi pentru profil, îmi veți nota că doriți profilul, dacă însă mențineți prima, atunci veți iscăli. E de menționat că toate medaliile se execută după aceea a lui Schiller.

În așteptarea răspunsului D-voastră vă salut cu stimă

p.pr. Fanny Șaraga
Elias Șaraga

NB Alăturata petiție către Ministerul de Finanțe, trebuie iscălită de cîțiva membri din comitet, cu-n timbru de 30 bani și expediată căci altele în felul acesta au fost taxate la 12 lei kg vamă. În asemenea caz ar fi, imposibil a le aduce.

V

Iași, 21 mai 1909

Prea Stimate Domnule C. Botez,

Mă bucur că ați admis în totul planul medaliei și chipul poetului după cum e și în ediția poeziilor a D-lui V. Gh.Morțun.

Vă voi trimete curînd o nouă schiță. Medalia va fi drăguță și va fi purtată de toți.

Mărimea și grosimea medaliei va fi aceea a "Unirei". Vă propun ca în loc de "sfîrșit" la Albumul lui Eminescu să puneți - artistic executat - fotografia celor două părți ale medaliei care îmi va fi curînd trimisă executată în metal. Tot așa și pe copertă. Dar acum e imposibil a vă trimite, deoarece medalia încă nu e bătută și cliseul în metal se execută totdeauna după baterea medaliei.

De aceea vă rog să-mi comunicați data apariției volumului. Vă reamintim petiția către Ministerul de Finante pe care vă rog a o trimite din Galati.

Primiți stima noastră,
F. Șaraga

Medalia *Eminescu cu toartă, bronz patinat. Revers.*

VI

Iași, 22 mai 1909

Stimate Domnule Corneliu Botez,

M-am prezentat la D-l Heck și am constatat că fotografia clișeu despre care ne scrieți nu este cea din ediția Socec[10] ci cea alăturată pe care am cumpărat-o. Curînd vă va trimite și una mare. Cît despre cea ce o cereți, zice că nu o cunoaște. Fotografia ce o doriți ar fi făcută după un tablou al unui elev de la belle-arte[11].

Modelele vor fi găsite și expediate mîine.

Cu stimă,
F. Șaraga

NB D-l Heck ne arată că fotografia cea mare despre care vă vorbesc mai sus și pe care ați comandat-o va fi gata abia luni.

VII

Iași, 23 V 1909

Stimate D-le Corneliu Botez

Galați,

Aci anexar vă trimit schița medaliei și sper că nu va mai fi nici-o obiecțiune.

Vă rog să binevoiți a semna spre neschimbare și hotărît ca model.

După cum veți putea vedea sub liră, s-a pus: Galați 1909, care va fi pus cu literă mai mică, aceasta pentru estetic și deci trebuie neapărat să rămînă așa.

Schița anexată e provizorie, ea va fi deabia executată în mod artistic și asemănătoare de către artistul care va executa medalia.

Rog trimiteți imediat aprobarea.

Cu toată stima,
p.F. Șaraga
Elias Șaraga

VIII

Iași, 26 mai 1909

Stimate D-le C. Botez,

Alăturat primiți corectura de tipar a strofei din poezia "La steaua" ce va fi gravată pe medalie, un plic purtînd "en tete" titlul comitetului DV., ce va fi tipărit și în coltul stîng al apelului, rugîndu-vă să le cercetați și să trimiteți de urgență aprobarea.

Circulara s-a și dat la tipar, iar schița s-a trimis la fabrica din străinătate spre executarea medaliei.

Cu stimă,
F. Șaraga

Note:

1. George Angelescu, magistrat, membru al Comitetului de organizare a comemorării poetului Mihai Eminescu la Galați.

2. Semnatara se referă, probabil, la unele amintiri privind perioada ieșeană a poetului, solicitate de Corneliu Botez, așa cum a procedat cu diferiți cunoscuți și prieteni ai acestuia în vederea alcătuirii culegerii *Omagiu lui Mihail Eminescu,* editată de Comitetul comemorativ sub coordonarea sa; dar, "memoriile" în cauză nu au fost înserate în respectivul volum.

3. Cf. I. Massoff, *Strădania a cinci generații. Monografia familiei Șaraga,* București, 1941, p. 65 și planșa IV; este vorba despre medalia, apărută tot în anul 1909, "În amintirea a 50-a aniversări de la Unirea Principatelor".

4. Comitetul comemorativ gălățean își propuse, printre altele, și ridicarea unui monument cu chipul poetului în acest oraș. Monumentul ce a fost executat în marmură de Cararra de către sculptorul Frederich Storck și a fost dezvelit, cu mare fast, la 16 octombrie 1911.

5. Fanny Saraga lasă a se înțelege că aceasta este prima medalie comemorativă cu chipul lui Eminescu. De altfel, aceasta era părerea generală în epocă. Dar cercetările noastre au dus la identificarea și publicarea unei astfel de medalii bătută, în luna iunie 1889, la inițiativa unui grup de admiratori din Iași. (Vezi: Victor Macarie, *Prima medalie cu chipul lui Eminescu,* în rev. "Magazin", anul XXVII, nr. 20 (1440), din 18 mai 1985, p. 4).

6. Vezi: I. Massoff, *op. cit.,* pp. 63-65 și planșa II, medalie editată în anul 1907, "În amintirea luărei Griviței și a eliberării Bulgariei".

7. Probabil că și această medalie a fost executată tot la Münz-Anstalt, MetallWaren-Fabric "C. Balmberger" din Nürnberg unde fuseseră bătute și medaliile "Alecsandri" din anul 1905.

8. Nestor Heck, fotograf din Iași, autorul, cronologic vorbind, al celei de a treia fotografii a lui Eminescu. Datorită faptului că portretul în discuție a fost datat: 1884 sau 1884-1885, menționăm că tot în același dosar-manuscris gălățean, de care se ocupă, la pagina 135 se află o scrisoare a artistului iesean prin care îi apreciază lui Corneliu Botez: *"Portretul lui M. Eminescu din 1885 vi l-am făcut..."* (s.n. V.M.); indirect, autorul precizează anul executării acestui portret, ceea ce nu este lipsit de importanță pentru eminescologi în vederea corijării vechilor datări.

9. Aceeași fotografie.

10. Pe forzațul primelor patru ediții Socec a fost gravat, cu mici modificări, chipul poetului, la dimensiuni de numai 33 mm, după cea de-a doua fotografie a acestuia executată pentru medalia "Junimii de către fotograful Franz Duschek din București, în februarie 1878.

11. Încă din timpul vieții poetului, studenții de la Școala de belle-arte din Iași au pictat și desenat chipul acestuia în vederea distribuirii acestor tablouri, mai întîi cu scopul de a ajuta poetul aflat în suferință la Botoșani, iar mai tîrziu pentru organizarea unor tombole în vederea strîngerii fondurilor necesare ridicării unui bust ce se păstrează și astăzi în parcul "Eminescu" din Botoșani.

Medalia comemorativă Eminescu - Galați 1909

(Urmare din pagina 10)

Deși ne lipsesc elementele probatorii, totuși gîndurile noastre se îndreaptă spre sculptorul Celesti Fabio, profesor de modelaj la Școala de arte și meserii din Iași, cel care în anul 1904 a cîștigat concursul pentru aversul medaliei comemorative "Ștefan cel Mare și Sfînt 1457-1504", executată prin contribuția Societății numismatice române, iar în anul 1907 acesta expunea, printre altele, în vitrina anticariatului S. Șaraga (fratele lui Elias), și un medalion *Eminescu,* cu diametrul de 0,50 m, modelat în gips, după aceeași fotografie pentru care, poate nu tocmai întîmplător, editorii noștri insistau s-o folosească la aversul medaliei. De fapt, ideea colaborării firmei Șaraga cu sculptorul Celesti Fabio este împărtășită și de dr Constanța Știrbu, șef de secție la Cabinetul numismatic de la Muzeul Național de istorie din București și prof. A. Cumpătescu, colecționar din Iași.

Chiar dacă numele machetatorului sau al gravorului nu l-am identificat încă, totuși sîntem în măsură să corectăm o afirmație eronată/nefondată, aceea a atribuirii paternității artistice a acestei medalii lui Th. Radivon și să facem un act reparatoriu, de dreptate față de Fanny și Elias Șaraga, inițiatorii și editorii de drept ai acestui portret eminescian. Asumîndu-și riscul financiar și responsabilitatea artistică, aceștia au reușit să imortalizeze chipul poetului într-o medalie care a fost multă vreme considerată drept piesa de referință în domeniu. Bătută într-un tiraj de masă, în variante cu și fără "verigă", foarte diversificată ca material și preț (bronz argintat și aurit la prețul de 1 leu; bronz oxidat, argintat antic și aurit fin la prețul de 2,50 lei; argint și aur curat la prețul de 20 și respectiv 200 lei bucata), satisfăceau astfel posibilitățile financiare ale tuturor admiratorilor marelui poet.

Din varianta de aur se cunosc numai două exemplare, unul se află în custodie la Banca Națională (identificat și publicat de Octavian Iliescu) și altul "la gîtul peotesei Carolina Ilica" ("denunțat" de Gheorghe Tomozei). Dar numărul acestora trebuie să fie mult mai mare, dacă avem în vedere prezența și a acestei variante pe listele de subscripție pentru distribuire sau, mai mult de atît, anunțul magazinului de bijuterii Max Goldstein din Galați, care la 16 octombrie 1911, cu ocazia dezvelirii monumentului poetului din acel oraș, făcea cunoscut publicului interesat că a adus și a pus în vînzare medalia *M. Eminescu* numai din aur și argint. Medalii din argint sau din bronz cu multiplele lor variante de patină se află în număr mult mai mare, acestea sînt intrate definitiv în rîndurile muzeelor și fac obiectul admirației publicului vizitator.

---

*) Octavian Iliescu, *Eminescu în arta medaliei,* în "Studii și cercetări de numismatică", Editura Academiei R.S.R., București, 1984, volumul VIII, p. 105-108.

eminesciana

Distinguo: un alt Eminescu

Ioan MIHUȚ

Despre Eminescu s-a scris mult: au curs fluvii de cerneală, în urma cărora s-au format mări, poate oceane de informație. Universul său liric, îndeosebi, a fost parcelat, clasificat, fracționat, atomizat chiar; domenii diverse de activitate umană și l-au asociat, asimilat, adoptat, ca fiindule înrudit prin profil. De la exegezele cele mai performante, la studiile, eseurile, articolele omagiale, biografiile științifice ori romanțate, personalitatea tutelară a spiritualității românești, a devenit mitul și suprema legendă a neamului. Perspectivele și unghiurile de vedere asupra creației eminesciene au fost și ele multiple și diversificate, pe măsura pluridimensionalității personalității sale, fără însă ca acestea să o poată cuprinde în integritatea ei, să-i istovească adîncimile sau să-i capteze infiniturile lumilor astrale.

Cum, însă o "opera magna" este neîncetat "deschisă", aceasta se lasă, implicit, mereu descifrată (re)descoperită, oferind noi sensuri și proiecții semnificante. *"Cîntecele lui fără seamăn"* - cum scrie Beniuc - sînt asemenea unui *"miraj de neatins"*, nu doar pentru *poeții tineri* ci și pentru temerarii exploratori ai operei acestui mare Demiurg al creației lirice autohtone.

În suita ultimelor exegeze eminesciene (de fapt cea mai recentă), *"Eminescu la infinit..."* - apărută sub semnătura lui Aureliu Goci, la Editura Viitorul Românesc - aduce, în prim plan, o receptare inedită, cu totul nouă, a *"ideii de Eminescu"*, cum spune autorul, aceasta constituind însăși tema fundamentală a cărții; idee ce «poate fi rezumată și prin sintagma viața operei după un secol de "alteritate"».

Aureliu Goci și-a propus și a făcut dovada peremptorie a demersului său exegetic, în conformitate cu o profesie de credință irefutabilă, deșelenind noi cărări și explorînd zone tăinuite, de pătrundere în textura și structurile capodoperei eminesciene "Luceafărul" - sinteză a lirismului - pentru a-i dezvălui sensuri și semnificații inedite, simbolistica excepțională ce-o încorporează. În această direcție, mărturisirea actantului critic este dincolo de orice dubii: *"Modificarea percepției și reconceptualizarea instrumentarului analitic"* - cum notează el - sînt absolut *"necesare pentru performarea unor noi interpretări"*.

Exegetul pornește, în construcția eșafodajului său eseistico-exegetic de la viața operei eminesciene atestînd trei tipologii ale poetului - existente în ilustrisima operă a *vieții sale* - *"Luceafărul"*: astfel, în percepția sa există trei Eminescu: *unul cătălinic*, altul *hyperionic* (sau *luciferic*) și altul *demiurgic*. Este tipologia definitorie a unui poet *tridimensional, trivalent*, ca și a ziaristului, în egală măsură. Asemenea unui leitmotiv, această tratare triedică a vieții operei poetului se constituie, de altfel, în dominanta întregului volum. Eminescu se ipostaziază - se manifestă și se exprimă - ca *"o excepțională unitate"* exact în această trinitate.

Eminescu *cătălinic* reprezintă inserția individualității în social, pe omul aparținînd teluricului; cel *hyperionic* - personifică geniul romantic aflat deasupra cotidianului banal, comun; iar cel de-al treilea Eminescu îmbracă chipul *demiurgic*, prin autosacralizare, ceea ce-l împinge însă și către zonele demoniece: păcătosul *Lucifer*, datorită curajului nebunesc de a se considera Dumnezeu însuși. În timp ce Eminescu *cătălinic* închipuie utopia dorinței (lumești), Eminescu cel *demiurgic* ar ilustra *utopia putinței* (sau a *neputinței*). Un Eminescu hyperionic semnifică geniul creator aflat printre semenii săi - a căror condiție umană o acceptă - deși el rămîne *epifania cosmică* a Tatălui ceresc. Toate aceste stări, înfățișări sînt de natură să exprime, în fond, o paradigmă existențială de excepție.

Cum vedem, autorul cărții este acaparat de ideea coagulării, nu atît a imaginii unui Eminescu *integral*, cît a unuia *"esențial"*, în lumina unei interpretări inițiatice. Este exact ceea ce și-a propus a realiza el - în variantă proprie, originală, inedită, în premieră absolută, dezvăluind, în felul acesta, noi fațete ale creației majore a poetului național.

Punctînd unele aspecte ale aborădrilor de substanță întreprinse de unii eminescologi (Ion Negoițescu, Rosa del Conte, Constantin Noica, G. Călinescu, Gh. Duca și alții), Aureliu Goci se oprește, mai pe îndelete, asupra monografiei prof. Al. Piru, pe care o consideră exponențială în planul interpretării, înțelegerii celei mai actualizate a operei eminesciene în structurile ei intime, fundamentale; Aureliu Goci însă merge mai departe, căutînd el însuși noi piste de parcurs, fără competitori la start, cîștigînd curse prin efort propriu, menit a-i asigura un loc favorit în această competiție îndrăzneață. Și n-a fost în zadar. Sub semnul *"Luceafărului"* el descoperă sinteza integrală și integratoare a geniului poetic (și uman, în ultimă analiză), în căutările sale acerbe spre noi împliniri, spre o desăvîrșire în sens completitudinal: *umanul Â dumnezeiescul Â supraumanul - mijlocitorul*, dacă vreți, sau moderatorul intercomunicării între aceste entități, între *esența supremă, divină* și minunata sa creație pămînteană, omul - cel destinat a reechilibra universul întreg: o replică nu mai puțin grandioasă la măreția fără egal a Ființei Supreme sau a Marelui *Pantocrator*. Cu alte cuvinte, mitul personal eminescian, în concepția exegetului, proiectează trei tipuri, admițînd, ca atare, existența unui canon trinitar al percepțiilor posibile, ce se coagulează, sub înfățișarea, în fond, a trei *modele* - *"cosmogramă"* ale unei personalități cu totul distincte: *omul empiric, muritor; omul de geniu, muritor-nemuritor și Dumnezeul etern* (abstract).

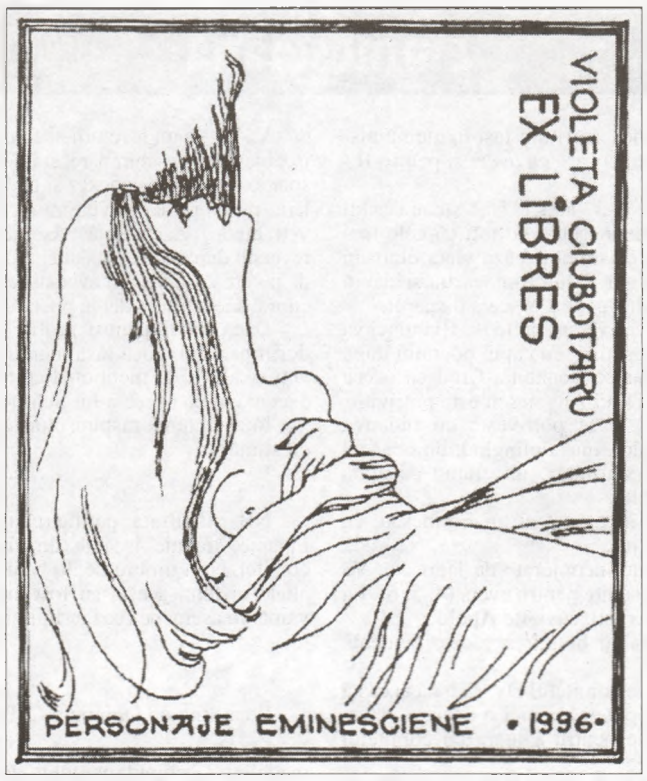

De aici, o altă concluzie, la fel de pertinentă, prin extensie și la alte categorii ocupaționale sau caracteriale - cum ar fi cele vizînd activitatea de creație artistică, opera lui Eminescu: *romantism, modernism, clasicism* sau: *terestru, iad, rai; poezie, proză, publicistică; sensibil, inteligibil, imaginar sau afectiv, imaginativ, conceptual* ș.a.m.d.

Dintre multiplele sensuri detectabile în marele poem eminescian, ar putea fi și cele de factură creștină, religioasă, confidurînd aceeași trinitate (*ființă, sacerdot, transcendentă*), însumate într-o triadă spațială, cosmică: *terestrul, spațiul uranic și spațiul neptunic*.

Continuînd să meargă pe același traseu trinitar de investigare, autorul exegezei îi atribuie, apoi, poetului trei structuri psihice esențiale: *de tinerețe* (anii 1870), *de maturitate* (1877-1883) și cea a *dezordinii psihice* (1883-1889). Potrivit cu acestea se structurează și concepția filozofică despre lume a poetului; astfel, tinerețea este tributară *iubirii*, dominanta psihologică a maturității fiind *ura* (manifestată prin scîrba față de răutățile umane) și *frica* (de sine, de oameni, misoginismul său, anarhismul etc.).

În cercetarea operei eminesciene, prin parcurgerea paginilor acestui irepetabil magician al verbului românesc, *"fiecare epocă* - precizează A. Goci - *își selectează (...) cu chip eminescian", în funcție de posibilitățile de imaginație ale umanității:* fie el *cătălinic, luciferic sau demiurgic, adică uman, astral ori dumnezeiesc*.

Sinteză a neamului, Eminescu nu poate fi clintit; el a rezistat și va rezista tuturor vicisitudinilor și intemperiilor vremelnice stîrnite de unii "elitiști" ori de denigratorii incapabili a înțelege sufletul și spiritualitatea unui popor temerar care - deși lovit tot timpul în istorie - a rezistat eroic, afirmîndu-și mereu identitatea. Dușmanii lui Eminescu sînt, implicit, dușmanii neamului, pentru că ei ne tot amenință cu *bau-baul* neintrării în Europa cu acest Eminescu al nostru. Cînd bine se știe ce sărăcit ar fi fost continentul european fără această glorie națională și fără alte personalități artistice și științifice românești care - de fapt - au contribuit ele însele în mod semnificativ la construcția Europei moderne de azi. *"Pentru români* - scrie A. Goci - *Eminescu sensibilizează și concretizează conceptul integral, globalizant al ființei naționale, conștientizarea românității spirituale în lume, ca o formă a lumii, ca lume în lume"*. El rămîne, cum mai spunea autorul, *marele nostru reper* și *suprema motivație* sau, cum arăta Blaga, subliniind aceleași dimensiuni ale marelui poet, potrivit cărcia creația eminesciană conține, în expresie genială, întreaga "psihie" românească, toți factorii care compun *"matricea stilistică"* individualizantă a culturii noastre (ap. D. Micu).

Eminescu, - devenit *mit național, arhetip și paradigmă* - este sacralizat, sanctificat - paradoxal - într-un moment și într-o lume viciate de tare ale unei modernități îndoielnice în plan spiritual, în care tehnica și pragmatismul dezumanizant au pus stăpînire peste tot, - poate tocmai de aceea, ca o contrapondere la servitutile unei societăți ajunse într-o dezagregare morală și atitudinală cronice.

O mitologizare de o asemenea anvergură nu poate fi imaginată în afara unei existențe excepționale, a unui *"model exemplar"* (Mircea Eliade), sau - cum scrie A. Goci - *"În Eminescu, ca triplă ipostaziere identitară, ca structură trivalentă, trinitară, triadică, tritogenică, se condensează exprimări și atitudini care pot, în același timp, să-l individualizeze arhetipal ori să-l multiplice paradigmatic"*.

Criticul nu omite, cum s-a văzut, să ia în calcul - și el - chipul *ianusian* al *Luceafărului-Hyperion*, sugerînd - ca și alți analiști - imaginea demonică, *lucifericăa* acestuia, adică varianta biblică a îngerului prăbușit, alungat din ceruri, de Dumnezeu, pentru cutezanța de a se fi socotit egalul lui (iată: Cătălina îl vede nu doar sub forma unui *"înger"*, ci și a unui *"demon"* - *"cum numa-n vis* (...) *s-arată"* și care, totodată, poate să și înspăimînte: *"Lucești făr' de viață,/ Căci eu sunt vie, tu ești mort,/ Și ochiul tău mă-ngheață"*).

Evident, în virtutea tezei potrivit căreia există o infinită variabilitate a abordărilor, aș adăuga - spre deosebire de alți analiști ai capodoperei eminesciene - că, în ciuda evidențelor, imaginile *Cătălinei* și ale lui *Cătălin* au fost pînă acum privite adesea reductiv, simplificator, minimalizate; prima - întruchipînd tipul femeii frivole, "cu gusturi mărunte", cum spunea un mare eminescolog. Or, dacă lucrurile s-ar prezenta astfel, eroina poemului nu ar avea ce căuta, invariabil, cu ochii către zenit, absorbită de chipul astrului unic; pînă și în compania lui Cătălin, ca - privind țintă sus - îl invocă tot pe Luceafăr, cu conștiința amară, lucidă a unei certitudini: incompatibilitatea a două naturi diferite care, cu cît se resping, cu atît se atrag mai mult, în ciuda unei aparente resemnări, împăcări cu propriile destine, ireductibil opozante. Faptul că protagonista își cunoaște limitele, neputința de a-și depăși condiția, de a-și înfrunta destinul, fiind astfel condamnată definitiv la o existență telurică, - ne-o acreditează ca făcînd parte din categoria spiritelor avîntate, alese, cu un suflet sensibil, ce tînjește după *frumusețea absolută* a mirificului astru, trăsătură inalterabilă, în nici o împrejurare. *("O, de luceafărul din cer/ M-a prins un dor de moarte")*. În ceea ce-l privește pe *Cătălin*, în percepția mea, acesta ar putea fi, tot atît de bine, reprezentarea unui Hyperion "în travesti", un alter ego, o alteritate umanizată, *terestrizată* a acestuia, o altă posibilă fațetă a lui, coexistentă, printr-o dedublare în sens filozofic, dacă avem în vedere că - în conformitate cu perceptele filozofiei budiste, trecute prin filieră schopenhauriană - există acel principiu al unității tuturor lucrurilor: *"unu e în tot și toate sînt în una"* (după cum ținea să menționeze chiar poetul însuși, în manuscrisul nr. 2227). Într-un fel, Cătălinul cel terestru ar putea constitui replica, *proiecția pămînteană* a lui Hyperion de pe cer. Dovadă: cuvintele lui sînt avîntate, pline de lirism, de incontestabil rafinament, în formulări alese, de această dată trăind o altă experiență în plan ontologic (concret-senzorială și nu una ideativ-platonică). Acest Hyperion metamorfozat are un suflet capabil de sentimente reale adînci, încît vorbele delicate cu care și le înveșmîntă, cînd i se adresează fetei, pledează în favoarea unei astfel de presupuneri. Limbajul său metaforic, elevat, cuceritor, impresionabil, nu are nimic cu declarativul desuet, în ciuda faptului că ea îl "dojenește", disimulîndu-se astfel în spatele unei *hîrjoane* patronate de zeul Cupidon. Căci iată ce observă el la *Cătălina*, ea fiindu-i *"raza ochiului senin/ și negrăit de dulce"*, în stare *"să reverse"* liniștea de veci *"pe noaptea"* (lui) *"de patimi"* și: *"Căci ești iubirea mea de-ntîi/ Și visul meu din urmă"*... Această ipoteză am expus-o pe larg în articolul *"Din sfera mea venii cu greu"*, *Literatorul*, nr. 32/1993).

Incontestabilele merite ale exegezei lui Aureliu Goci rezidă - între multe altele - și în aceea că proiectează imaginea unui Eminescu în diferitele ei situaționări - structura sa polivalentă, varientările unicizante ale personalității sale inegalabile, impunîndu-se acum, la fruntariile dintre aceste ultime două milenii - ca și în continuare - "procesarea" lui Eminescu - drept condiție de bază în demersurile frontului critic literar românesc. Interesantă, ingenioasă mi se pare, de asemenea, asezonarea, aducerea la zi a abordărilor universului scriptural eminescian, de către autor, prin folosirea noilor metodologii de evaluare și valorizare a operei lui Eminescu din perspectivă *textualistă* (infra, meta, para, supra, post textuală), ceea ce oferă noi sugestii, inedite, în cîmpul unei cercetări scientizabile riguroase. În această ordine de idei, autorul cărții este preocupat nu doar de decodificarea sen-

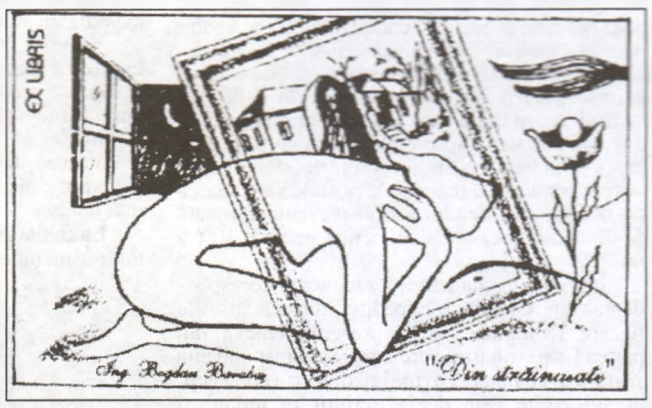

surilor ascunse ale liricii eminesciene cît, mai ales, este interesat de găsirea a noi relaționări și recodificări ale acestor sensuri, de atribuirea unor resemnificări la ceea ce s-a spus pînă acum în respectiva privință.

Din păcate însă, pe undeva, exegetul se lasă prins în capcana întinsă de unii "biografi" de ocazie, între care N. Georgescu, prin cartea acestuia privitoare la moartea lui Eminescu: autorul unei biografii senzaționale, de tipul *best-seller*-urilor "policier"; carte care abundă în speculații ce "înnoadă" surse documentar-arhivistice coincidente, în căutarea unei imagini a poetului, inventînd o pseudobiografie ce stă sub semnul *"jocului cifrelor și al întîmplării"* - cum o indică chiar titlul unui important capitol al respectivei cărți (*"A doua viață a lui Eminescu"*) - precum și alte titluri de aceeași speță (*"Cartea cu șapte peceți"*, *"Un triangul cabalistic"*, *"Șoaptele cifrei șapte"* ș.a.). Așa se face că poetul ar fi fost victima unor intrigi oculte, - activate de cifre fatidice de sorginte francmasonică, - din cauza gazetarului politic insurgent, "rebel". De aici, concluzia pseudo-biografului pomenit că "nu boala reală ar fi fost cauza îndepărtării din gazetărie - și a morții lui Eminescu, deși mărturiile vremii, inclusiv ale poetului însuși, au relevat cu prisosință adevărul adevărat, (să nu se uite un lucru semnificativ: atunci cînd el a vrut să-și dea demisia de gazetar, nesilit de nimeni, aceasta i-a fost refuzată categoric).

Ce-ar mai fi de adăugat? Faptul că, spre final (cap. XII), interesul față de cartea lui A. Goci, din păcate, scade puțin, în această parte nedepășind nivelul mai mult cu caracter documentar-informativ cu aspecte îndeobște cunoscută, decît exegetic, al problematicii dezbătute. Aceasta însă nu minimalizează cu nimic valoarea lucrării sale.

Un lucru este cert: demersul exegetic al lui Aureliu Goci ține de experiențele unicatului, menit a activa sau, mai bine zis, a "reactiva" o operă plină de tîlcuri fundamentale, educînd-o la starea resemnificărilor esențiale a acestei epoci, fiind "extensibilă" *la programele literare, morale și politice* existente. De aici, marea și inepuizabila actualitate a creației poetului național, ca și forța acestei îndrăznețe întreprinderi exegetice semnate de *Aureliu Goci*, figură proeminentă a eseisticii și frontului critic actual care posedă o nebănuită imaginație în domeniu.

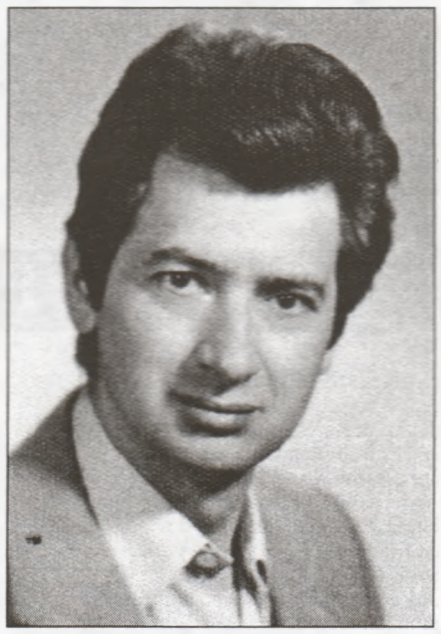

Vasile POPA HOMICEANU

Noaptea păsării de aur

Fulguia peste noapte.

David se simţi plutind împreună cu fulgii neguroşi care cădeau din abundenţă. E totuşi cald, îşi spuse, călcînd cu fereală pe marginea bordurii ca într-un joc de copii. Tramvaiele treceau unul după altul şi avuse impresia că urmăreşte o turmă de elefanţi într-o teribilă descărcare de forţă agresivă. Apoi o văzu pe ea, viaţa ei de copil zbuciumat, totdeauna cu zîmbetul pe buze, fragil şi inocent, totdeauna fericită. Nu semăna cu niciuna din femeile pe care le cunoscuse, una, două, trei, o mie, ce importanţă are! îşi reproşă. Marguerite era cu totul altfel: simplă în ingenuitatea sa radiind o poftă nebună de viaţă. Edith, "englezoaica", rafinată, cochetă, înaltă, ochi oblici de niponă, zîmbet fin, abia perceptibil, comportament studiat, femeie de lume. Ţinea un curs de limbă engleză la Universitate şi-i vorbea convingător despre singurătate, te-ai împlinit profesional, David, un om matur ca tine, mă rog, în plină maturitate nu se complică, nici eu nu-mi fac complexe. În singurătate îţi regăseşti propria vocaţie, aici mă regăsesc pe mine însumi ori de cîte ori aştept să mă regăsesc în ceilalţi, Edith, s-ar putea să greşeşti, iartă-mă, sînt puţin egoistă, David, dar asta e vocaţia mea, îmi sînt suficientă mie însămi, n-ai să mă crezi, zîmbi şters, cu maliţiozitate, viata începe şi se sfîrşeşte cu mine.

- Prostii! izbi David!

- Eşti ridicol, ascultă-mă! tu nu înţelegi că lumea există şi se creează numai în noi înşine, mai departe, vax, platitudine, orgoliu, vanităţi zilnice, idioţie, o foame nebună după cîştig şi putere, grade, tot mereu mai sus pînă la Dumnezeu, sau dracu' ştie unde, o luptă acerbă care-şi vatămă fiinţa, crede-mă, dragă, doar solitudinea îţi oferă starea de siguranţă. Bărbaţii?, m-ai putea întreba, sigur, există, unul, zece, nu mai ştiu cîţi, ei te ajută să te regăseşti, cu cîţi cunoşti mai mulţi cu atît rămîi mai singură şi mai fericită, aşa se întîmplă cu mine, pentru mine morala asta comunardă e un rahat, David, o gogoriţă, o stupizenie, auzi, familie, copii, viaţă decentă, slugărnicie, un fel de prostituţie în legalitate care dă naştere numai la suferinţă, e greţos, de-a dreptul scabros, David!

- Prostii, Edith, numai prostii! Cinismul femeii îl copleşi, îşi simţea gura uscată, încleiată, gust de fiere albastră, gust de venin, nu se poate gîndi astfel, şi totuşi femeia insista, se apăra.

- E propria noastră neputinţă, Edith, şi de aici fuga în aberanţă, în necunoscut, ne schizofrenizăm fără să vrem, Edith, cred că aici e mai degrabă o provocare a naturii noastre intime în dorinţa expresă de a scăpa de monştrii care ne macină pe dinăuntru.

- Nu e adevărat! protestă femeia frumoasă. Părul ei roşu ardea, gura ardea de senzualitate. Te doresc, David, sufletul ei ultrasensibilizat, numai în singurătate existăm cu propriul nostru suflet, bîntuit de angoasă, ceea ce-ţi spuneam, Edith, vezi că totuşi ajungem la un consens, te doresc atît de mult, hai, apropie-te, nu-ţi fie teamă!

- Nu de teamă e vorba aici, Edith, ci de moartea noastră prin solitudine.

Atunci o cunoscu pe Marguerite, bulgărele de carne şi grăsime care-i zîmbea plin de o viaţă intensă, vocea ei caldă îl fura lumii sale abstracte. Deşi nu avea nimic din eleganţa celeilalte, Marguerite iradia o feminitate transparentă, prin strălucirea, uneori, nefirească a ochilor mici, albaştri, iviţi din nişte pungi de grăsime şi veşnic ascunşi după lentilele groase. Mai tîrziu, află că suferea de o miopie avansată, rămăsese uluit, dorinta lui de cunoaştere, de nou, poate şi altceva care la Edith nu însemna prea mult, îl îndemna să se oprească cu interes şi curiozitate asupra fiinţei ei.

- Mică, bondoacă, puţin gheboşată, cu o frunte înaltă şi bombată strălucind de transpiraţie şi umbrită de părul argintiu, Marguerite izbutea să incite prin simplitatea caracterului său vioi şi franş, veşnic în căutare de nou. Edith dispăruse, bondoaca îi luase locul. Veselia în locul cenzurii austere de rafinament afişat. Fetiţa îi seamănă leit, fizic e numai a lui, Doamne, David, fiecare părticică din trup şi din suflet îi aparţine, pare răutăcioasă, ştiu că nu mă iubeşte, dar cu timpul, cînd va creşte mare sînt sigură că o să se apropie de mine. El a plecat, a dorit-o, şi a făcut-o ca un hoţ. Acum îl cheamă deşi îşi dă seama că n-o să se mai întoarcă niciodată, dar ea e tot ceea ce mi-a mai rămas, spune, mă respinge ori de cîte ori încerc să mă apropii, se face arici, mă înţeapă, şi totuşi o iubesc atît de mult, nu crezi că o iubeşti prea mult? nu David, nu, dragul meu, ea e tot ce mi-a rămas, de aceea încerc s-o cîştig, şi sînt sigură că pînă la urmă voi reuşi. Voi reuşi, vei reuşi, Marguerite, e şi copilul tău, ecoul glasului masculin, nimic mai mult, ecoul. L-am cunoscut pe fostul ei soţ, undeva, nu-şi amintea cu precizie, la o recepţie, şi memoria îi evoca un tip foarte înalt, frumos, puţin aplecat, probabil din cauza înălţimii, gîndi, cu un veşnic zîmbet infantil pe buze, ridicînd spasmodic din umeri, reţinut, mişcarea buzelor sale deslușea un chin interior, ca şi cum un diavol îl răscolea. Îşi amintea: la o reuniune a oamenilor de ştiinţă de la Academie, cineva, un coleg de breaslă îi făcuse cunoştinţă cu Mitu Pelianu, intelectual de rasă, domnule, mare maestru internaţional la şah, erau cuvintele acelea care sunau puţin forţat, puţin în zeflemea. Îl izbi frumuseţea bărbatului, frumuseţe care pălea pe fondul unei nesiguranţe. Un copil mare, gîndi atunci. Înţelegi, David, înţeleg Marguerite, mă înspăimînta cu răutatea lui de copil mare, aştepta totul şi nu oferea nimic, în afară de meteahna lui, o, Doamne, spune-i cum vrei, s-ar putea să jignesc şi să ucid, o, cum mă chinuia cu meteahna lui, în capul lui nu exista decît jocul acesta stupid şi absurd, o, Doamne, David, Mitu nu se avea decît pe el însuşi, o, David, şi tabla de şah, pătrăţele negre şi albe, înspăimîntător! Nu?!

- Şahul e un joc minunat, Marguerite. David ai răstălmăci cuvintele. Marguerite îl privi cu ochii grei, luminiţele de după lentile burau un albastru melancolic.

- Dar trupul lui gol, sufletul lui gol, un creier bolnav... la început îmi plăcea, piesele albe şi cele negre care se urmăreau una pe alta într-o luptă fantastică, diabolică. Ştii ce nu-mi place la jocul ăsta? Schimbarea a venit cu mult mai tîrziu, nu mai ştiu cînd, o, David, lupta aceea de pe tablă nu apropie, ci înstrăinează, omul distruge, piesele se devoră lacome unele pe altele, fiecare piesă urmăreşte distrugerea şi moartea altei piese, un joc distructiv, David...

- Dar un joc inteligent, Marguerite...

- Dragostea nu înseamnă distrugere, dragul meu, poate de aceea îl urăsc, dar n-aş vrea, să nu mă înţelegi greşit. Pe el îl iubeam, aşa cum era, cu suferinţa lui nebunească, ceea ce uram era jocul din fiinţa lui, satisfacţia pe care o trăia atunci cînd juca singur! Ce ameninţare mă dădea afară! Juca singur, piesele se devorau, el cîştiga întotdeauna, aşa mi se părea, îl urmăream în ascuns, se ştia urmărit şi asta îl enerva cumplit, vroia să fie singur şi eu aveam nevoie de el, eu simt nevoia să vorbesc, el simţea nevoia să tacă, în fapt nu ştiu cine cîştiga, probabil el, altfel n-aş fi citit zîmbetul lui răutăcios pe buze, zîmbet răutăcios, David, fără viaţă!

- Nimic, altceva!

Marguerite se dezlipeşte, îi întoarce spatele, rîde, rîsul ei obişnuit, dens, plin de viaţă, apoi, nu rîsul acela nu-i aparţinea, nu te recunosc! şopti David, un gîlgîit straniu. O bolboroseală strangulată.

- Încetează! răcni David.

Ea tăcu, îi prinse mîinile sale cu degete lungi, descărnate, fine, în mîinile ei cu degete rotunde, lipicioase, unghii tăiate scurt, buricele mînjite veşnic cu tuş negru, mîini lipicioase, transpirate.

- Iartă-mă, David! Dincolo de lentilele foarte groase, ochii ei se înecau într-o apă foarte limpede. Uneori eram nevoită să fac lucruri necuviincioase, neomeneşti, tresări Marguerite. O, Doamne, îl doream, nu ştiu dacă îl doream cu adevărat, cine n-a trecut prin asta nu-şi dă seama, îmi era teamă, groază şi greaţă, dar îl iubeam cu adevărat, speram că îşi va reveni şi va rămîne, aveam atîta nevoie de el, înţeleg, Marguerite, cu Edith, a fost altceva! Viaţa din el se sfîrşise, nici eu nu sînt prea departe, Marguerite, rîse David în sinea lui, se sfîrşise, dragul meu, se chinuia înfiorător, nu reuşea ceea ce se face cu atîta firesc în patul matrimonial. Marguerite poartă în cuvinte entuziasmul vinovăţiei. Trebuia să-l ajut, era doar bărbatul meu, cum să renunţ, aveam prea multă viaţă în mine, speram să-l compensez, nu refuza jocul, dar nu ştia cum să ia, un om atît de nevolnic, şi eu mă simt vinovat Marguerite, pentru el, pentru toţi bărbaţii din lume care-şi chinuie victimele, înainte de a le lua viaţa. Dar sufletul lui trebuia umplut cu o sevă nouă, niciodată nu mi-a povestit un singur lucru despre sine, cît era de ascuns, trupul lui trebuia trezit la viaţă. Simţea această nevoie, o transmitea prin fire nevăzute, eu simţeam totul, nevoia lui de schimbare, dar cum să schimbi un astfel de om, cu jocul acela în care se ucide mereu, joc ucigaş, David!... Putea să ia din mine picătura de sens de care era văduvit, găsise mediul fertil în care avea voie să se afunde fără ca cineva să-l acuze că ar fi comis o fărădelege.

Se despărţi îngreţoşat. Pentru o vreme. Apoi simţi din nou nevoia să o vadă, Marguerite devenise încet, încet un lucru care-i aparţinea, se fixase la acest lucru, aşa cum se fixase asupra ceasului de aur sau a maşinii de scris. N-o iubea, dar şi-o făcuse necesară. Rîsul ei, ochii care iradiau frenezia unei bucurii imuname. Cît eşti de frumos, David, cît eşti de plăcut, tu întruchipezi fericirea şi bunătatea pe pămînt, să fim serioşi, Marguerite, tot ce e mai bun şi mai plăcut, florile, ghioceii din primăvara vieţii noastre, îmi vine să vomit, Marguerite! şi dragostea, dragul meu, cred că poţi să dărui multă dragoste, David, o, mă sufoci, nu mă cunoşti, semăn atît de mult cu Mitu, m-ai urî dacă m-ai cunoaşte! Femeia îi sugera, întoarce-te, David, nu mă ocoli, oamenii au nevoie de dragoste, oare ce s-ar face lumea fără dragoste, nu ştiu, Marguerite, nici nu mă interesează, tu nu ai cunoscut-o pe Edith, o experienţă unică, nu ştiu, viaţa mea se consumă printre cioburi, documente, la asta nu m-am gîndit. Mintea, iar Marguerite citea pe faţa lui îndoiala şi incertitudinea, buzele ei fremătau roşii, umede, faţa transpirată comunica atunci nu cu un om, ci, cu întreaga umanitate.

- Acum sufletul tău e o părere, dragul meu, spuse, în timp ce David îi ocoli privirea.

Noaptea fulguia peste lume.

Îşi ridică gulerul de blană într-un gest de apărare. Împotriva cui? Aluneca pe străzi în căutarea unui obiect care-i aparţinea şi pe care îl pierduse într-un joc stupid. Lumea dispăruse de pe străzi, agitaţia încetase, numai tramvaiele alergau într-un continuu straniu, ca o turmă de elefanţi pîndită de o mare primejdie. Îşi aminti: sufletul tău e o părere, David, gîlgîitul cuvintelor îl obseda obosindu-l, şi totuşi, ca prin farmec se lipise de trupul lui, fierbinte trupul tău, Marguerite, o căldură benefică dublată de o senzualitate care-i trezea simţurile amorţite. O senzaţie curioasă pe care n-o simţise cu nici o altă femeie. Nu vrei să mergem să vizităm bazilica evreiască, David, n-am intrat niciodată într-un astfel de aşezămînt, trebuie să fie interesant, da, evreii sînt nişte oameni interesanţi, ciudaţi, dar plăcuţi. Cred că şi casa lor de adunare trebuie să fie plăcută. Pentru mine e un mister, însă nu am curajul să intru singură, am încercat de multe ori, dar m-am poticnit, ştii, am avut o prietenă evreică, Evredica o chema, colegă de birou, lucram împreună la colete, vorbea mult, vrute şi nevrute, ne înţelegeam, ne făceam cadouri cu diferite ocazii, însă nu ne-am vizitat niciodată, deşi eu insistam, treci pe la mine, draga mea, ea, nu am timp, poate altădată, ocolea subiectul, ciudat! îmi amintesc, era într-o joi, sărbătorisem împreună o aniversare, nu-mi mai ţin bine gîndurile, bineînţeles, la o cofetărie, cheltuisem mult, ce importanţă are, nu mă uit la bani, ştii, David, eu sînt mereu în pană financiară, posibil, gîndi el cu nervozitate, nu suporta discuţiile despre poverile materiale, mă simţeam minunat, eram fericită, şi Evry era. Am încercat să valorific momentul, Evry, aş dori, dacă nu ţi-i cu supărare, să mergem împreună să vizităm locul vostru de cult, atît am spus, nici un cuvînt mai mult, m-a privit îngrozită, ochii îi ieşiseră din orbite, tremura din toată fiinţa ei, s-a ridicat aşa deodată, mi-a întors spatele şi a plecat fără să-mi dea nici o explicaţie. A doua zi am încercat s-o descos, ce s-a întîmplat, Evry, dar m-am lovit de un zid de piatră, un zid rece şi hain. O, Doamne, David, cît sînt de curioşi oamenii, îţi trebuie o mare putere să-i înţelegi, eu nu am reuşit cu Evry a mea, ea a plecat, nu ştiu, cred că într-o ţară din Orient, nu şi-a luat la revedere de la mine, cred că mă ura un pic, eu însă n-aveam de ce să fiu supărată pe ea, doar misterul a rămas, şi se adînceşte din ce în ce mai tare, te rog, David, hai să vizităm împreună sinagoga, mi-i tare frică, dar vreau să cunosc, iartă-mă...

- Nu ştiu, poate într-o zi vom merge, şi pe mine mă interesează, nici eu nu am intrat într-o sinagogă vreodată...

David spuse cuvintele de convenienţă pentru a scăpa de insistenţele femeii.

- Sigur, cît eşti de bun, toţi oamenii sînt minunaţi, iar delirezi, Marguerite, şi noi trebuie să ne bucurăm, David, omul cît trăieşte pe pămînt trebuie să se bucure de toate, eşti nebună, Marguerite...

Gura ei roşie ardea, trupul rotund şi încălat de grăsime, oare ce-am găsit eu la femeia asta, nu ştiu, acum e tîrziu, nu există deocamdată cale de întoarcere. Fusese în prima zi cînd o cunoscuse, nu-şi mai amintea unde, îi solicitase un medicament străin pentru o rudă care suferea de bronşită astmatiformă. Femeia se bucurase. Voi trece mîine, îi spuse el zîmbind. Ea îl fixase de după lentilele groase cu ochii de peruzea, din care curgea o apă limpede. Nu trecuse a doua zi şi nici altădată să ridice medicamentul. De fapt nu-l interesa nimic, hoinărea pentru a găsi pretexte de a intra în relaţie cu oamenii. Sufletul său pustiit după discuţia cu Edith cerea o compensaţie. Marguerite însă îl căutase pretutindeni. Îl întîlni întîmplător pe stradă. El trecuse mai departe fără s-o observe, dar ea îl atinse cu mîna, se agăţă de el cu disperare, după care scoase din poşetă cu febrilitate o cutiuţă roşie: ruda voastră bolnavă are nevoie de acest medicament, îl port cu mine din ziua aceea în speranţa că vă voi întîlni, iertaţi-mă, dar plîng atît de uşor! Lui David i se făcu milă. Zîmbi: nu avea nici o rudă care suferea de bronşită astmatiformă.

PUSLOJIĆ, Adam (1943, Cobișnița), scriitor și traducător iugoslav.

Studii liceale la Negotin și universitare (Facultatea de Filologie) la Belgrad. În 1963 a debutat cu poezii în revista "Vidici" din Belgrad dar și cu traduceri tălmăcind 4 poeme de Nichita Stănescu. În 1967 a apărut primul volum de versuri *Posoji zemlja* (Există pămînt), iar peste 2 ani cel dintîi volum de traduceri *Zivot u tocku* (Viața în roată, care reunește poeme de Marin Sorescu. Creația lui A.P. cuprinde peste 20 de volume de poezie: *Cad spre cer* (1970), *Merg la moarte să mă tundă* (1972), *Negleduș* (1973), *Ruptura* (1979), *Adunătorul de daruri* (1980), *Gura încătușată* (1982), *Poarta din răsărit* (1987), *Pămîntul celălalt* (1988), *Poeme din umbră* (1992), *Singurătatea mamutului* (1994), *Plîng, nu plîng* (1994), ș.a.

Totodată, s-a manifestat și ca un distins traducător cu deosebire din creația scriitorilor români: Tudor Arghezi, George Bacovia, Lucian Blaga, Geo Bogza, Ștefan Augustin Doinaș, Ioan Flora, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Petre Stoica, Anghel Dumbrăveanu, cărora li se adaugă traduceri din piese de teatru, scenarii de film și de televiziune, antologii, numere tematice de reviste etc. De numele său se leagă punerea bazelor "Laboratorului literar 9". Pentru creația sa a fost distins cu numeroase premii naționale și internaționale: Premiul "Lazar Vuckovic", Premiul "Milos N. Djuric", Premiul Editurii "Nolit" din Belgrad, Premiul "Vergilius" (Roma), Premiul și medalia "Nichita Stănescu" etc. A.P. a fost secretar și secretar general al Uniunii Scriitorilor din Serbia; în prezent este președinte al Consiliul de organizare al "Întîlnirii internaționale a scriitorilor" din Belgrad, președinte al Asociației artistice "Krajinski krug" și președinte al Asociației de creație și prietenie "Frăția sârbo-română" din Belgrad.

Membru de onoare (7 febr. 1995) al Academiei Române.

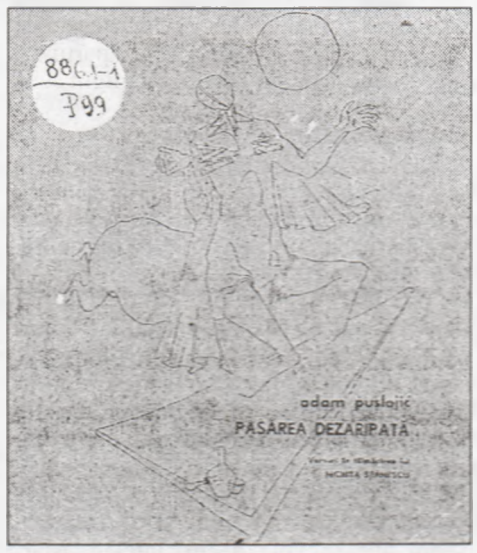

În vîntul de nimeni stîrnit

Marelui Blaga

Părinte, am venit la Tine, acasă
- și eu locuiesc acum în Lancrăm,
alături de doi îngeri, doi pereți
în alb (aur albastru) ceresc
Am venit să Te aud.

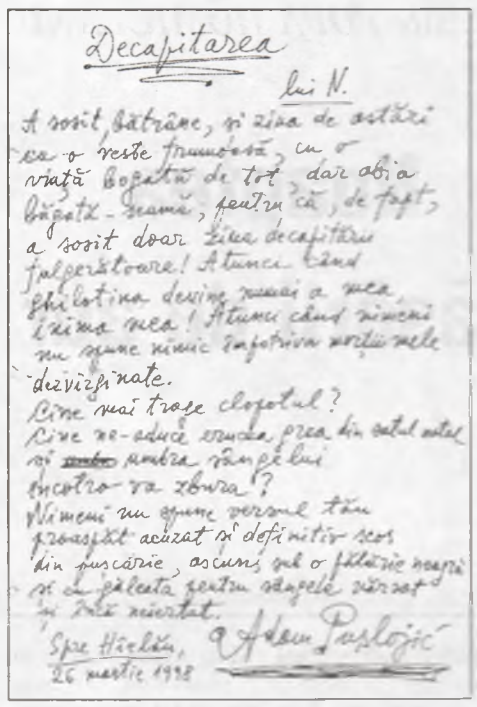
Decapitarea
lui N.
A sosit, bătrîne, și ziua de astăzi
ca o rreșie frumoasă, cu o
viață bogată de tot, dar abia
băgată-seamă, pentru că, de fapt,
a sosit doar ziua decapitării
falpeștioare! Atunci când
ghilotina desfăș mai a mea,
inima mea! Atunci când nimeni
nu spune nimic împotriva voștii mele
dezvizinate.
Cine mai trage clopotul?
Cine ne-aduce ploaia, prea din satul nostru
și ~~umbra~~ umbra rămpăkui
încotro va zbura?
Nimeni nu spune versul tău
prosăștat acuzat și definitiv scos
din pușcărie, ascuns sub o pălărie neagră
și cu pălăria pentru răspălă vărsat
și fără iertat.
Spre Hărțău,
26 martie 1998
Adam Puslojić

Să Te văd. Să Te mut
ca o lebădă sonoră tac.
Ne-ai spus "În vîntul de nimeni
stîrnit..." și-n acest cuvînt
eu văd mișcarea Marelui
Anonim, pornit de Tine
spre noi, spre mine.
Lasă-mă să intru-n
casa Ta deschisă pe dinăuntru:
în vîntul cuvîntului.

Alba, Lancrăm, Sebeș
7 mai 1994

Lui Nichita, azi și mîine

Foaie verde de albastru,
m-a izbit un monstru astru.
N-am nevoie de albastru,
nici de monstru, nici de astru.
Amvenit să-ți spun, Bătrîne,
tot ce-mi este aur-lîne,
și durere astăzi, mîine,
din care Cristos făcuse pîine
și paharul plin de sine-
am rămas singur cu tine,
bre, Bătrîne, monstru-astru,
foaia neagră de albastru!

La Sebeș, 7 mai 1994

Odă bucuriei inutile

sau Nichita Stănescu din poza augustă, belgrădeană și definitivă

Te privește un singur ochi
și o singură mînă, cu o singură țigară
încă aprinsă, încă aprinsă, care-ți
alăptează părul cărunt,
încă și încă. Tăcerea secundei.
Sîntem cinci în poză, tu singurul vesel:
Srba cu Ioan, Augustin, Adam...
hai să mergem, așa, acasă!
Dar timpul oftează, geme și bate ceasul
undeva, alături, departe, aproape.
Rămînem? De ce nu? Sau n-avem voie,
sub ocrotirea semnului tainic?
Ochiul tău absent, ascuns a dispărut,
întors pe dos spre lumină,
acum vede altceva, cu mult mai
altceva ca noi ce sîntem.

9 decembrie 1993
La Timișoara

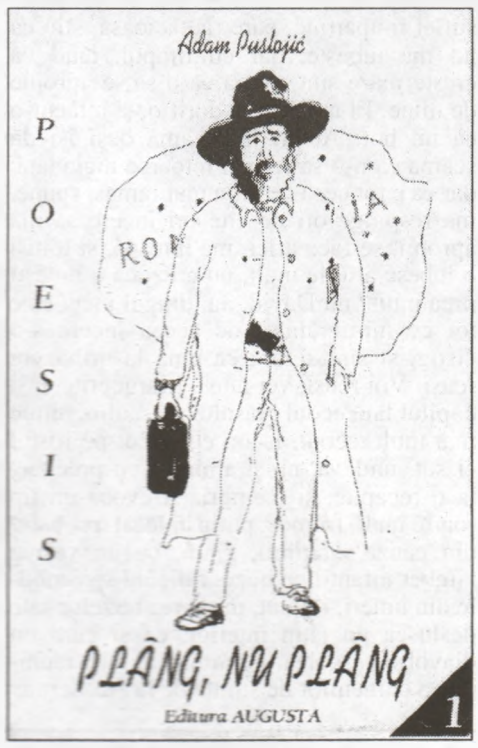

Noi, Noica

Poetului Ion Milos

Iată, Ioane, la acest mormînt,
dau mînă cu mînă, dacă
ești de acord cu mine,
dau ceața cu pămînt, *apă de băut*
cu gheață, dacă ești un sîrbo-dac
sau sîrbo-mut, așa cum eu
devin un româno-suedez
și un turco-olandez. Hai, bătrîne,
noi doi (numai doi pe lume)
să dăm sau să nu mai dăm
Un Iason nebun de aur și de lînă,
de Elada și Elena (unde-i Troia,
unde-i Troia?) ca un Adam
din Zelanda, ca un Ioan și un Iona
dintr-un creion,
din alt eon, dintr-un alt eon,
noi și Noica, doi
și Unul, eu și eu-
nebunul!

Prin Rășinari, de 8 mai 1994

ADAM PUSLOJIĆ

Prezentare

La douăzeci și opt de ani, Adam Puslojić, un lungan pletos și cu favoriți, cu o frunte frumos curbată și cu un nas acvilin, cu sufletul ca o pelerină neagră fluturînd pe umerii scheletici de adolescent crescut peste noapte cu încă un metru, cu o vorbire tunătoare și timidă, metaforică și pasionată, - este unul dintre cei mai de seamă poeți tineri ai Iugoslaviei de azi.

Nichita STĂNESCU

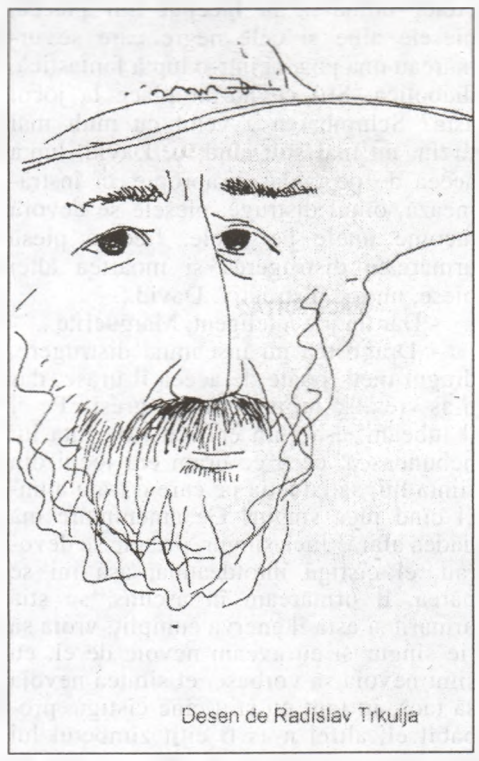

Desen de Radislav Trkulja

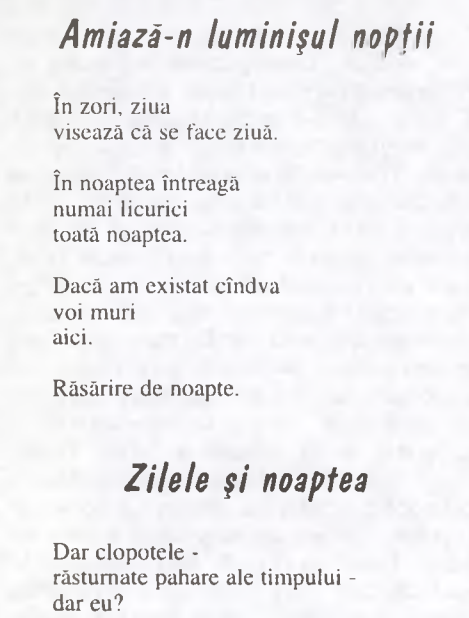
Dar de dor de neam
pentru L. M.
Abia am venit
a doua oară și
acum voi pleca definitiv
spre nebănuita pădure
unde mă simt natural
și când voi muri, dar și
după acest act de prietenie
cu viitorul poporului meu
nemuritor, voi deveni
un proverb mișcător:
Eu voi muri abia atunci
când nimeni nu va mai
Iași, 28 martie 1998 Adam Puslojić

Amiază-n luminișul nopții

În zori, ziua
viscează că se face ziuă.

În noaptea întreagă
numai licurici
toată noaptea.

Dacă am existat cîndva
voi muri
aici.

Răsărire de noapte.

Zilele și noaptea

Dar clopotele -
răsturnate pahare ale timpului -
dar eu?

Neînvinsul!
(Penultima
sau
ultima oară?)

Mă trezesc.
Nu.

Urme nenumărate
iarăși și iarăși!

Oare numai viii umblă
de jur împrejurul tîmplei mele?

Călătoria

Tin pe bicicletă
un om mort -
pe bicicleta mea
cea cu jumătate de roată.

Pe ea au pierit C. și B.
Pe ea își vor pierde viața D. și E.
Uită-te, de-acum înainte voi pedala
exact pe aceeași bicicletă.
Am cumpărat-o pe neașteptate
în ziua înmormîntării cuiva
și-acum surîd.

Depun mărturie: minunat e să posezi
măcar o jumătate-de-roată
în care nici o încredere
nu poți avea.

Călătoresc strîmb.
Călătoresc drept.
Călătoresc șerpuitor.
Krii, Krrr, Kru, aa...

Îmi închipui fețele fericite
ale celor care transport acum
ouă, cartofi și roșii.
Mie însă mi-ați azvîrlit unul...
într-un cuvînt - un guraliv.

Călătorești acum cu mine,
mortul meu,
dar undeva ești așteptat cu anii -
la început la o gustare,
apoi la prînz
și-n fine, la cină.

După mai bine de-o mie de ani
intru într-un oraș blestemat
șoptind: "am ajuns!"
Omul mort îmi aruncă, brusc,
un surîs
pe care nu se știe cum l-a ascuns
spunîndu-mi deodată:

"Înapoi voi pedala eu!"

CUVÎNTUL CARE UNEȘTE

Pagini culturale editate de Revista "Cronica" în colaborare cu Fundația Română pentru Ajutor Umanitar „Mihai Viteazul"

iunie 1998

Nr. 11

Corespondență din Chișinău

Eminescu ne astîmpără setea de demnitate și absolut

● *interviu cu Vasile Tărițeanu, directorul ziarului "Arcașul" din Cernăuți-Ucraina*

- Ce se întîmplă cu cartea românească în Bucovina de Nord și Ținutul Herței?

- După tot ce s-a întîmplat cu cartea românească în perioada anilor '60 cînd toate tipăriturile în grafie latină care mai existau prin bibliotecile școlilor și bibliotecile publice din regiune au fost scoase și arse, nimic nu mai poate fi pe măsura ororilor comise împotriva spiritualității românești în trecutul nu prea îndepărtat.

Poate că s-ar întîmpla și acum unele lucruri reprobabile, dar așa ceva este aproape imposibil pentru simplul motiv că așa-zisa carte românească la care te referi aproape că lipsește cu desăvîrșire. Or, în afară de puțina literatură artistică clasică și contemporană românească adusă în regiune pe diferite căi, din partea societăților culturale din țară, din partea Guvernului României și a oamenilor de bine care vor să ne ajute, practic la Cernăuți nu mai există ca pe timpuri, am în vedere perioada de pînă la 1940, o producție de carte românească. Fosta Editură de stat nu mai funcționează de vreo șapte ani. Astfel, scriitorii români din Nordul Bucovinei și Ținutul Herței nu mai au posibilitatea să-și scoată de sub tipar vreo carte. Iar unica editură de carte românească, "Alexandru cel Bun", condusă de doamna Alexandrina Cernov, Membră de Onoare a Academiei Române se zbate în chingile economiei de piață, fiind practic falimentară, fără a primi un ajutor din partea statului ucrainean. Acesta ar trebui însă să sprijine editura în cauză, întrucît nu dispune el însuși de o editură pentru satisfacerea necesităților spirituale ale minorității românești, care numeric este a doua, după ruși, în conglomeratul de minorități conlocuitoare în actuala Ucraină. Așa că nu ne putem referi la cartea românească ce apare în Ucraina, ci doar la cărțile pe care le primim din patria noastră istorică.

- Totuși, care este soarta cărții românești adusă din Țară și ce ne puteți spune despre greutățile pe care le întîmpinați la preluare?

- Vreau să mentionez că literatura artistică adusă în regiune se află în principiu la bibliotecile scolare. Numărul lor însă este sub nivelul necesităților programului de învățămînt, cît și de formare a unui orizont cultural. În ultimă instanță, soarta cărților este cea pe care trebuie să o aibă o carte, de a fi în contact permanent cu cititorii ei.

Cît privește greutățile pe care au trebuit să le depășească oamenii noștri, cît și cei care au binevoit să ne ajute, donîndu-ne loturi de carte, sînt cu totul ieșite din comun și e de necrezut că ele pot să aibă loc într-un stat ce se pretinde a fi democrat și civilizat. Ucraina este probabil unica țară din Europa care percepe taxe vamale pentru cărți și manuale școlare. Mai mult chiar, cărțile aduse sînt supuse unei cenzuri din partea autorităților. Ultimul lot de carte adus din partea Consiliului pentru problemele românilor de pretutindeni a fost ținut sub sigiliul vămii aproape două luni de zile în subsolul școlii nr. 29 din Cernăuți. După care, deși toate instanțele dispuneau de lista cărților donate, a urmat și cenzurarea lor, efectuată de o comisie specială. Un alt exemplu, destul de elocvent în această privință, este și cel pe care ni-l oferă Editura "Alexandru cel Bun" din Cernăuți, care a tipărit în comun cu Editura Didactică din București un *Dicționar* în două volume, român-ucrainean și ucrainean-român, de altfel foarte necesar în regiune în legătură cu "introducerea celei de a doua limbi materne" de stat ucraineană, în locul limbii fostului frate mai mare, rusa. Dar nici aceste cărți nu au putut fi aduse în Ucraina din cauza enormelor taxe vamale și a altor formalități ce îngreunează circulația cărții. Despre taxele percepute în acest stat, nici nu mai vorbim. Ele sînt peste limita admisibilă.

- Ce puteți să ne spuneți despre fostele librării în care se vindea literatură română?

- Că nu mai există. Nu știu în alte părți, în alte orașe ale Ucrainei și Rusiei cum stau lucrurile, dar la Cernăuți acesta-i purul adevăr. Literatură română sau în limba română nu poate fi procurată la nici una din librăriile existente în oraș. În perioada sovietică funcționa librăria "Drujba" (Prietenia), unde erau puse în vînzare cărți în limbile română, germană, ungară, poloneză etc. Acum "prietenia" nu mai e la modă. Mai mult chiar, la Cernăuți nu poate fi procurată nici o revistă literară sau de cultură românească. Ele nu pot fi obținute nici prin abonament. Dar ce să vorbim despre revistele din România, cînd acum nu ne putem abona nici la presa literară din Basarabia! Cît n-am da acum să primim "Literatura și Arta", "Glasul Natiunii", "Cugetul", "Limba română" și alte publicații necesare întru susținerea spiritualității românești prin părțile noastre, vitregite de-a lungul anilor. Cu alte cuvinte, situația în loc să se îmbunătățească, se degradează pe zi ce trece.

- Ce fac scriitorii și poeții de origine română în această situație, cînd nu au nici un mijloc de a-și vedea tipărită opera literară?

- Ce să facă? Visează la timpuri mai bune! Eu, de exemplu, am avut noroc de criticul literar Adrian Dinu Rachieru, care mi-a propus manuscrisul la Editura "Augusta" din Timișoara, condusă de inimoasa Doamnă Augusta Anca, unde mi-a apărut, în 1995, volumul *Litanii din Țara de Sus*. Din bunăvoința acelor oameni, al editurii sus amintită au apărut și Grigore Bostan, și Arcadie Opaiț. Nu poate fi trecută cu vederea nici Antologia *Poeți bucovineni*, îngrijită de A.D. Rachieru,

La dezvelirea bustului lui Mihai Eminescu (Cernăuți)

care îi cuprinde și pe poeții mai cunoscuți din actuala Regiune Cernăuți: Ilie T. Zegrea, Simion Gociu, Mircea Lutic, regretații Ilie Motrescu și Dumitru Hrinciuc, alături de bucovinenii noștri cei și au viza de reședință la Chișinău, răposații Vasile Levițchi, Ion Vatamanu, precum și mai tinerii dar consacrații poeți Arcadie Suceveanu și Nicolae Spătaru.

Dar cum să se afirme tinerii noștri poeți, unde să debuteze, unde să își scoată prima lor carte, cine să-i sponsorizeze? La toate aceste întrebări nu e deloc ușor să răspunzi în condițiile crizei economice prin care trecem cu toții. Lipsa posibilității de publicare face ca procesul literar să stationeze. Devin tot mai rare cazurile cînd cineva se încumetă să scrie numai pentru sertar. Scriitorul, după părerea mea, are nevoie de un dialog permanent cu cititorii. Rolul stimulator al publicațiilor literare, al editării cărților nu poate fi neglijat. Cu atît mai mult în cazul nostru, al celor care am

Bustului lui Mihai Eminescu din Chișinău

fost înstrăinați de matricea firească a ființei noastre. Dacă la toate acestea mai adăugăm și tentativele permanente care se fac asupra limbii noastre urmărind reducerea ariei ei de răspîndire, nu-i greu să ne dăm seama în ce condiții este nevoit să activeze un scriitor român din afara granițelor actuale ale țării, dar nu în afara granițelor noastre naționale și istorice.

- Ce înseamnă Eminescu pentru poeții din Nordul Bucovinei și Ținutul Herței și cum îi priviți pe denigratorii poetului nepereche al neamului românesc?

- Un exemplu de iubire de Țară, de slujire a unei cauze nobile: propășirea națiunii române. El este coloana vertebrală a existenței noastre în dulcea lui - și a noastră - Bucovină; mai mult "dulce" acum străinilor, decît nouă, celor înstrăinați, ajuși minoritari în propria noastră casă. Marele nostru poet a fost un profet cînt a zis: "vai de biet român săracul/ îndărăt tot dă ca racul". Cît de adevărată e DOINA lui, numai noi, cei năpăditi de străini, ne dăm seama. Numai îmbuibații zilei, toti fonfii și flecarii, saltimbaci cu gura strîmbă, panglicarii în ale tării, gâgutii si gusatii, cum îi numea poetul, consideră această capodoperă eminesciană o lucrare mediocră. Ca să-si dea seama de valoarea lucrării ar trebui să schimbe locurile cu noi cei înstrăinati. Să devină străini la ei acasă. Atunci nu ar mai îndrăzni să lovească în Eminescu.

Nu sîntem idolatori, ne închinăm la un singur Dumnezeu - Tatăl nostru din ceruri -, dar nici nu îndrăznim să scuipăm în fîntîna din care bem apa vie a existenței noastre. Or, pentru noi, cei care avem marele privilegiu de a păși prin orașul copilăriei și adolescenței lui, orașul în care a scris primele sale versuri, Mihai Eminescu este un izvor care ne astîmpără setea ancestrală de frumos, de demnitate, de absolut. Iar cei care încearcă să-i întineze chipul de Luceafăr, să-l coboare la nivelul nimicniciei lor, nu au sorți de izbîndă. Neputîndu-se remarca prin altceva, prin propria lor valoare, ei încearcă să-și cîștige un titlu de glorie prin denigrarea a tot ce avem mai bun de-a lungul vieții noastre pe acest pămînt. ei uită că niciodată profanatorii de biserici nu au avut soarta cititorilor. Vor s-au nu vor denigratorii de tot soiul, Eminescu va rămîne întotdeauna acolo, sus, în locul hărăzit numai celor ași de Cel de Sus să lumineze și să purifice. Sînt fraze generale ceea ce rostesc acum, dar ele exprimă un adevăr. Cînd denigratorii din țară se înhăitează cu toți răuvoitorii, cu dușmanii neamului românesc din afară, uneltind împotriva lui Eminescu, fără să vrei strigi o dată cu poetul: "Voi sînteți urmașii Romei? Niște răi și niște fameni/ I-e rușine omenirii să vă zică vouă oameni". Cu alte cuvinte, nu poate fi demn de respect acel om care nu își respectă părinții. Chiar dacă ei nu întotdeauna sînt cei mai frumoși, cei mai buni, cei mai demni oameni din lume. Așa și în cazul lui Eminescu. Chiar dacă nu tot ce ne-a lăsat el - dreaptă și sfîntă moștenire - este la cea mai înaltă cotă valorică, stabilită de exegeții literaturii contemporane, el rămîne pentru totdeauna părintele nostru spiritual. Iar părinții nu pot fi decît iubiți. Sincer și dezinteresat.

Letopiseț (9)

Ion PUHA

De la Cernăuți la Storojinet, drumul ne-a fost o lecție de istorie scrisă după toate canoanele ocupantului rus, ale bolșevismului servit cu zel diabolic de satrapii satanicului Stalin. În cei 50 de ani de stăpînire sovietică, despotică, localitățile au ajuns să arate jalnic, ca după război. Este o raritate să vezi case noi, iar pe cele vechi, pe acareturile lor s-a pus pecetea degradării, a sărăciei... Gardurile împrejmuitoare, stricate, cu porțile ogrăzilor căzute într-o rînă... Drumurile sătești, cu gropi rînjind spre mașinile și căruțele care le escaladează, brutal.

Îmbrăcămintea femeilor și bărbaților nu mai aparține portului bucovinean de altădată; este un amestec de vestimentație țărănească și orășenească, pestriță...

Am oprit în cîteva locuri să bem apă de la fîntînă, să schimbăm cîteva vorbe cu localnicii. Ce m-a izbit de la prima vedere a fost înfățișarea unor copii, chipurile unor tineri, băieți și fete. Fete cu trăsături asiatice, cu ochii oblici!... De unde a apărut această progenitură pe meleagurile noastre?

Omul care ne însoțea nu a știut sau n-a vrut să-mi răspundă la întrebare. Am aflat apoi că rușii asiatici care au servit sub arme, la graniță, au preferat (sau au fost obligați) să rămînă aici, în nordul Bucovinei, cînd le venea sorocul să fie lăsați la vatră... Mulți dintre acesti venetici s-au căsătorit cu fete de pe la noi, întemeindu-și familii. Multe fete și neveste s-au iubit cu soldații, fără a se mai gîndi la cununie... Și din această harababură... a ieșit progenitura de care am amintit și care va stăpîni în viitor meleagurile noastre strămoșești.

- Dar unde sînt bărbații noștri bucovineni?

- Au rămas puțini. Mulți, mulți au murit în lagările imperiului, îndeosebi în Siberia, ne spune un vechi dascăl de țară de prin partea locului. Au murit de muncă grea, de foame, de gerul iernilor... Fiecare sat a trebuit să plătească tribut greu, în oameni, în vieți de oameni...

Marele luptător unionist, Iancu Flondor, își are locul de veci la Storojinet. Florile luate de noi de la Cernăuți încă nu s-au veștejit. Le punem la cripta bărbatului pentru care unirea Bucovinei cu patria mamă România a fost țelul unei vieți de luptă și biruință. Îngenunchind la mormînt, ne reculegem, rugîndune la Dumnezeu să-i ocrotească pe românii aflați încă sub vrăjmașă stăpînire ucraineană.

În acest an, la 28 noiembrie, se vor împlini 80 de ani de la istoricul eveniment din 1918, cînd prin voința întregii suflări românești, Ducatul Bucovinei a reintrat în hotarele firești ale României.

*

- Unde mergeti? De ce mergeți? ne întreabă cu insistență maiorul rus.

- În Polonia, a fost răspunsul nostru.

- Pentru ce?

- Să jucăm.

- Cum să jucati?

- Cum se joacă. Pe scenă.

- Arme aveti?

- Avem.

- Să le vedem!

Controlînd camionul cu remorcă, încărcat cu decoruri, cu recuzită, cu costume, maiorul a putut să se convingă că armele noastre (niște puști, niște pistoale) erau confectionate din lemn...

- Ha, ha! rîse rusul cu jumătate de gură, forțat. Dar dolarii unde-s?

- N-avem dolari... nici ca recuzită...

- Nu cred.

A început apoi un control corporal, minuțios, al întregului colectiv actoricesc și tehnic. Dolari nu avea de unde să găsească asupra noastră.

- Nu iubiți actorii, a venit un răspuns din partea unui actor.

- Ba-i iubim foarte mult, a fost răspunsul maiorului. Pentru noi actorii sînt o castă aparte, privilegiată.

- Se vede, după cum ne tratați.

- Nu sînteți de-ai noștri.

- Asta o știm și noi și nici n-am vrea să fim.

Controlul vamal a durat jumătate de zi. Discuțiile purtate cu maiorul, schimbul de replici au avut loc prin intermediul "translatorului" nostru (de fapt era unul dintre actorii care mai știa cîte ceva din rusească învățată în liceu și în facultate). În cele din urmă, a decis să ne dea drumul să tranzităm prin fostele noastre meleaguri, cu poruncă strașnică de-a nu opri în vreo localitate. Și maiorul ne avertiză că, de nu-i vom respecta ordinul, vom fi întorși din drum și aduși sub escortă la vamă de patrulele de grăniceri care supraveghează zona... Înainte de a ne da cale "liberă", maiorul a ordonat unor haidamaci de vameși să ne ia toată mîncarea ce o aveam asupra noastră și să ne-o arunce la crematoriu...

De ce să nu străbatem un drum lung de peste 400 km, de la Siret pînă după Lvov, fără a avea la noi un pic de mîncare pentru a ne potoli pustia de foame care începuse deja să ne dea tîrcoale, cu insistență? Că doar ne porniserăm de la Iași pe la orele trei dimineața, ca să ajungem la Siret o dată cu deschiderea activității vămii... Pentru un flămînd-doi s-ar mai fi putut găsi ceva în lunga noastră cale ce o aveam de străbătut, dar pentru vreo 60 de persoane simandicoase, cum ne credeam că sîntem, poftim de mai este cineva în stare să ne scoată din încurcătură... Oare să nu se întrezărească pe aici pe undeva vreo licărire de speranță?... **(va urma)**

Festivalul Național de teatru de la Chișinău, 2-8 mai 1998

Dramaturgia basarabeană de la realism poetic la postmodernism

Ștefan OPREA

Un *Festival Național de teatru* desfășurat recent la Chișinău a avut ca principal scop descoperirea și promovarea dramaturgiei basarabene noi. Acțiunea a avut două etape: mai întîi, Ministerul Culturii a organizat un concurs de texte dramatice. Din cele 32 de lucrări prezentate au fost selecționate și premiate cele mai valoroase: *Luministul* de Const. Cheianu, *Saxofonul cu frunze roșii* de Val Butnaru, *Stația terminus* de Mircea V. Ciobanu, *Revine Marea Sarmațiană și ne*

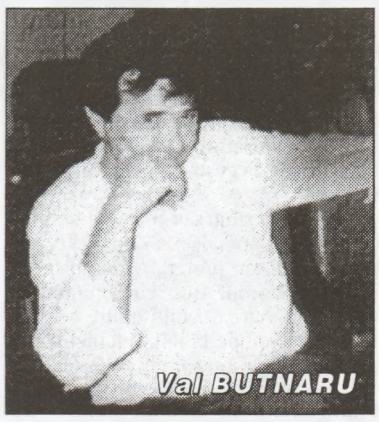
Val BUTNARU

întoarcem în Carpați de Nicolae Negru, *Ultima noapte de mileniu cu un copil îmbătrînit* de Gh. Calamanciuc, iar la secția pentru copii: *Albina salvează lumina* de Iulian Filip, *Aventurile lui Căstănel* de Gh. Urschi, *Tăcerea iezilor* de Anghelina Roșca, *Greierașul și furnica* de Leonid Ciubotaru și *Aventurile iedului alb* de Sandu Țurcanu. Editura ARC a inițiat o colecție, intitulată "Cîntăreața cheală", în care au fost publicate textele premiate (deocamdată, cele pentru adulți) sub coordonarea lui Constantin Cheianu și avîndu-l ca redactor pe Emil Galaicu-Păun. Au apărut astfel cinci cărți frumoase, elegante, care îmbogățesc biblioteca de dramaturgie a iubitorului de teatru basarabean.

A doua etapă a acțiunii s-a concretizat în montarea scenică a acestor texte, toate teatrele din Basarabia participînd la finalizarea inițiativei, la transmiterea către public a literaturii dramatice astfel obținute. Faptul e de natură să pună în lumină o anume unitate și solidaritate a oamenilor de teatru întru afirmarea creativității naționale, a valorilor de care dispune arta literară și teatrală, deschizînd o perspectivă încurajatoare atît celor care scriu, cît și celor care joacă teatru.

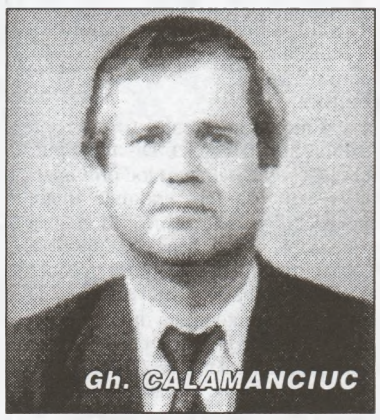
Gh. CALAMANCIUC

Inițiatorii acestei acțiuni - care ar putea fi un punct de plecare spre împliniri remarcabile - au fost criticul de teatru Valentina Tăzlăuanu (viceministru al Culturii) și dramaturgul Constantin Cheianu (director al Direcției Teatrelor), ambii implicați și pînă acum în mișcarea teatrală basarabeană. Intr-o prefață publicată în programul festivalului, Valentina Tăzlăuanu scria: "Într-un timp de confuzie a valorilor, am considerat firesc să punem în ecuație textul dramatic și capacitatea de a-l alege și valorifica. Indiferent de rezultate, ni s-au părut demne de interes tentativele unor autori de a formula în limbaj dramaturgic percepția lor asupra timpului pe care îl trăim, precum și disponibilitatea oamenilor teatrului de a afla acestor lucrări echivalent scenic îmbogățit cu propria lor experiență".

Dacă, pînă acum, relația dintre teatre și dramaturgii naționali a fost sporadică, festivalul a reușit să medieze între cele două zone ale creativității teatrale, optimizînd această relație, schimbînd optica restrictivă a teatrelor și regizorilor "pentru care repertoriul unui teatru reprezintă o vitrină cu nume ilustre, de preferință străine, în care autorii autohtoni nu cadrează". El și-a propus să răspundă la întrebări esențiale precum: "Avem, oare, piesă de teatru originală?", "Avem o mișcare teatrală?", "Ce înseamnă modernitate în arta scenică?", "Avem un teatru care să se înscrie, prin activitatea sa, în orizontul de așteptare al publicului?", "Cît și cum exprimă teatrul dintr-o cultură ca a noastră?" S-au dat, fără îndoială, unele răspunsuri pozitive acestor întrebări. Altora li se va răspunde în perioada următoare. Ceea ce e însă important, e că asemenea întrebări se pun și că ele sînt formulate cu toată seriozitatea și că chiar cei care le pun acționează în conformitate cu ele.

Gh. URSCHI

După ce am vizionat cele douăsprezece spectacole din programul festivalului (la titlurile deja citate s-au adăugat două ale unor dramaturgi deja cunoscuți și consacrați: Ion Druță cu piesa *Apostolul Pavel* și Aureliu Busuioc cu *Radu Ștefan întîiul și ultimul*), am ajuns la concluzia că asistăm la o clară înnoire a teatrului basarabean, la efortul lui de a fi național înainte de orice, de a-și contura un profil original, dar și la un efort de sincronizare cu mișcarea teatrală europeană. Acest efort de sincronizare l-am sesizat încă în anii anteriori în ceea ce au făcut regizorii tineri - Petru Vutcărău, Mihai Fusu și Sandu Vasilache prin spectacolele lor de o fermă modernitate. Acțiunea lor a fost benefică pentru dramaturgia nouă, stimulînd-o și determinînd noi forme de scriitură. Desigur însă că la impulsurile venite dinspre regie s-au adăugat propriile eforturi ale dramaturgiilor, contactele lor - directe sau prin lectură - cu noua dramaturgie europeană, cu critica și eseistica. Sînt evidente, în

noile lucrări, acum promovate, unele ecouri din literatura dramatică universală, în toate cazurile fiind vorba de ecouri ale unor creații de valoare incontestabilă; se aud discret "vocile" lui Eugen Ionescu, Beckett, O'Neill, Dürrenmatt, Frisch, Albee, Shepard ș.a. Nu avem însă a face cu imitații, ci cu ecouri bine asimilate și trecute prin filtre

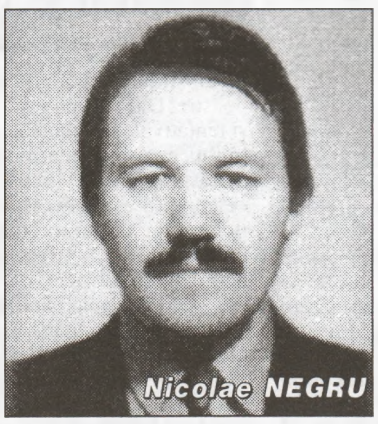
Nicolae NEGRU

proprii, dramaturgii scriind cu conștiința aparteneței la națiunea lor, spiritul național fiind prezent în mai toate lucrările, acestea fiind invadate pur și simplu de realitățile imediate, sociale și politice. Dacă dramaturgii citați mai sus rămîn individualități distincte, diferiți prin ideatică și stil, ei constituie, în același timp, un nucleu unitar, trăsătura care îi apropie fiind tocmai această pasiune a implicării în imediatitatea vieții, în specificul realităților contemporane.

Îi vom prezenta, în continuare, pe cîțiva dintre ei, pe scurt, cu convingerea că numele și opera lor vor deveni repere ale noii culturi teatrale din Basarabia.

Constantin Cheianu (n. 1959, la Trușeni-Strășeni). Absolvent al Facultății de Litere din Chișinău. Publicist și prozator. Colaborator al săptămînalului "Literatura și Arta", al revistei "Basarabia" și al unor publicații din România. În

C. CHEIANU

1993, a fondat, împreună cu regizorul Sandu Vasilache, Teatrul de Buzunar din Chișinău, pe scena căruia sînt montate dramatizările sale foarte îndrăznețe *Legături primejdioase* după Ch. de Laclos, *Un veac de singurătate* după Marquez, *Anna Karenina* după Tolstoi. A scris apoi piesele originale *Noi, Paganini, Plasatoarele* și *Luministul* cu care obține premii la concursurile naționale de dramaturgie și care îi sînt publicate și reprezentate. În aprilie 1998, piesa sa *Achitarea lui Salieri* este montată la Radio România. În recentul Festival Național de teatru a fost prezent cu piesa *Plasatoarele* montată la Teatrul "Eugen Ionescu" în regia lui Al. Cozub. Este o piesă și un spectacol de meditație asupra condiției teatrului, cu ecouri pirandelliene și ionesciene în structura dramaturgică, în relații și caractere, dar rămînînd originală în fond. Sub aparența unui comic frenetic ce insinuează pregnant o adîncă tristețe provocată de moderna criză a umanului.

Cea mai recentă lucrare a sa, *Luministul*, publicată în colecția "Cîntăreața cheală", își așteaptă întîlnirea cu scena și cu publicul.

Val Butnaru (n. 1955). Studii de ziaristică la Chișinău. Din 1991 - director artistic al Teatrului "Eugen Ionescu". Autor al unor dramatizări după Cinghiz Aitmatov (*Halta viscolelor*) și Leonid Andreev (*Fratele nostru, Iuda*) și al unor piese originale: *Procedeul de Giu-Gitsu, La Veneția e cu totul altfel, Simfonie în mi bemol major, Țin minte că va ninge și vom fi fericiți, Mîine sau poate poimîine, Iosif și amanta sa* (pentru aceasta din urmă obținînd Premiul "I.L. Caragiale" al Academiei Române, în 1993). Lucrările i-au fost reprezentate de teatrele "Luceafărul" și "Eugen Ionescu" din Chișinău, "Vasile Alecsandri" din Bălți, "Mihai Eminescu" din Botoșani, de televiziune și radio. În Festivalul Național de teatru a fost prezent cu piesa *Saxofonul cu frunze roșii* (premiul II la concursul de dramaturgie) în regia lui Mihai Fusu (Teatrul "Luceafărul"). Este o piesă matură, o psihodramă scrisă modern, străbătută de poezie și de o simbolistică transparentă (personajele poartă nume de instrumente muzicale). Problematica este gravă - o confruntare a memoriilor refulate pe fondul tulbure al războiului.

Nicolae Negru (n. 1948). Studii economice la Chișinău. Redactor-șef al buletinului analitic "Mass-media în Republica Moldova". Publicist, prozator și dramaturg. A lucrat ca redactor la revistele: "Nistru-Basarabia", "Literatura și Arta", "Columna". Publică în "Contrafort", "Contrapunct" (București), "Convorbiri literare" (Iași) ș.a. Ca scenarist de film a scris scenariul unui film muzical-folcloric (Tv. Chișinău) și un scenariu după nuvela *Uruma* de Zaharia Stancu. A scris mai multe piese de teatru, două din ele fiind premiate dar nereprezentate. În Festivalul Național de teatru a fost prezent cu piesa *Revine Marea Sarmațiană și ne întoarcem în Carpați* în regia lui Emil Gaju. Este o piesă metaforică, acțiunea petrecîndu-se într-un ospiciu. În materia poetică a piesei sînt inserate violent realități din viața Basarabiei. Metafora principală: iubirea individuală - iubirea de patrie.

Gheorghe Calamanciuc (n. 1945, Mihoreni-Herța). Studii filologice la Bălți. Redactor literar la Teatrul Național din Bălți. Publică articole, recenzii și cronici teatrale, piese și povestiri pentru copii. Piese reprezentate: *Odrasla văduvei, Casa umbrei, Balada neterminată, Amorezii, Izvorul cu blesteme, Deea - fecioara din lacrima cerbului* ș.a. În festival a fost prezent cu piesa *Ultima noapte de mileniu cu copil îmbătrînit* în regia lui Victor Ciutac - în care abordează criza familiei și criza de identitate. Ecouri din Edward Albee. Egoismul individului îl rupe de rădăcinile sale și îi obturează privirea spre viitor.

Iulian Filip (n. 1948, Sofia-Drochia). Studii la Institutul "Alecu Russo" din Bălți. A publicat mai multe volume de poezie între 1974-1996 (*Neîmpăcatul meșter, Cafea neagră, Fir de nisip, Dansul timizilor* ș.a.). I-au fost reprezentate piesele: *Moara*

Iulian FILIP

cu plăcinte, Cenușar Voinicul și cenușăreasa Mireasa, Care-s sălbaticii?. Scrie mai ales teatru pentru copii. În festival a fost prezent cu *Albina salvează lumina* montată la Teatrul "Guguță" în regia Victoriei Ștefaniuc, cu care a obținut Marele Premiu la secțiunea pentru copii.

Gheorghe Urschi (n. 1948, Cotinjenii Mari-Florești). Studii teatrale la Moscova. Între 1980 și 1995 publică mai multe nuvele și piese de teatru (*Vom trăi și vom vedea, Povestea lui Petrișor, Mezinul, Testamentul* ș.a.). În festival: *Aventurile lui Căstănel*, prezentat de Teatrul "Licurici" în regia lui Titus Jucov - un spectacol frumos, poetic, educativ.

Angelina Roșca (n. 1961). Studii de teatrologie la Moscova. Profesoară de Teatrologie și Literatură universală la Institutul de Arte din Chișinău. Secretar literar al Teatrului "Luceafărul". Publică foiletoane, recenzii, articole, studii critice. Redactor-șef al Almanahului "Coliseum - Teatru". Piesa de teatru *De ce numi dai replica, Mylord?* a fost reprezentată în limba estonă la Teatrul din Tallin, iar piesa *Păcăleala* la Teatrul "A.P. Cehov" din Chișinău. Alte piese:

Angelina ROȘCA

Visul, Parodii teatrale (menționată la concursul "Ion Băieșu" din București, 1995), *Mama lor de urmași* (Premiul III la Concursul național de dramaturgie, 1995). În festival: *Tăcerea iezilor* - piesă pentru copii, montată de Teatrul "Luceafărul" în regia lui Mihai Fusu.

Cum se vede, dramaturgia basarabeană are cîțiva creatori care se constituie într-un "nou val", cu personalități în plină afirmare. Colocviul de dramaturgie cu tema "Dramaturgia basarabeană de la realism poetic la postmodernism", precum și Atelierul de dramaturgie coordonat de Liliana Alexandrescu (Amsterdam), organizate cu prilejul Festivalului Național de teatru (2-8 mai 1998), au evidențiat faptul îmbucurător că scrisul dramatic se află, în Basarabia, într-o fază de înnoire stilistică și îmbogățire tematică, fază de trecere de la tradiționalism la modernitate și că face efortul de a răspunde orizontului de așteptare al publicului de azi.

Lucian Marina și vocația ethosului românesc

Lucian MARINA s-a născut la 26 iulie 1954 la Vârset unde termină școala elementară și liceul în limba română. A studiat la Novi Sad (unde la Facultatea de Drept obține titlul de jurist) și Zagreb (unde își ia licența la Facultatea de Științe Politice). Este unicul ziarist român din Iugoslavia care și-a luat licența în jurnalistică, la Zagreb (Republica Croația), unde, la prof. dr. Mario Plenkovic, renumit expert în Comunicologie, a susținut lucrarea de diplomă *Izrazajne karakteristike komentara u savremenoj radiotelevizijskoj retorici (Caracteristicile de exprimare ale comentariului în retorica modernă a radioului și televiziunii)*, obținînd nota 10.

Primele contacte cu jurnalistica datează din băncile liceului cînd, în calitate de membru al redacției ziarului *Gimnazijalac (Liceanul)* a redactat pagina în limba română a acestei publicații a elevilor de școală medie.

A colaborat cu informații și interviuri și la ziarele studențești *Index* și *Student* și totodată, a fost și un deosebit de activ colaborator și membru al redacției revistei *Tribuna tineretului*.

Se ocupă în mod profesional cu jurnalistica din anul 1978 cînd, după cîtiva ani de colaborare la Postul de Radioteleviziune Novi Sad, se angajează pe timp nelimitat în Redacția programului în limba română a acestei instituții de informare publică. A fost membru al Redacției comune a programului de radio și TV în limba română a postului de Radioteleviziune Novi Sad unde a lucrat mai întîi ca crainic prezentator iar apoi și ca zirist colaborator și redactor de emisiune, pentru ca grație rezultatelor obținute, cu timpul să fie avansat în postul de redactor de schimb iar mai tîrziu și de redactor comentator. După despărțirea redactiilor diferite pentru programul de radio, respectiv de televiziune, în anul 1988, a trecut în calitate de redactor comentator independent în Redacția programului în limba română a Studiourilor de Televiziune Novi Sad, unde lucrează și în prezent în calitate de redactor al emisiunilor de structuri complexe.

La Radio Novi Sad s-a distins ca redactor realizator și prezentator al emisiunii pentru tineret *Sîmbăta pe unda medie* precum și ca redactorul al emisiunii *Teme și experiențe economice*, al cărei prim redactor a fost, redactînd-o cu succes o perioadă mai lungă de timp. La radio a redactat și emisiunile informative zilnice și emisiunea pentru ascultătorii din străinătate, precum și emisiunea pentru ascultătorii de la sate, însă s-a evidențiat în special prin comentariile din domeniul economiei, respectiv prin interviurile și reportajele interesante.

La Televiziune desfășoară o muncă amplă și serioasă iar în baza comentariilor și reportajelor realizate este evident că de fiecare dată consultă diferite documente și izvoare de informații, respectiv se pregătește temeinic pentru fiecare emisiune, interviu sau reportaj, iar multe dintre acestea, memorabile fiind, trezesc interes și sînt comentate mult timp după ce au fost transmise.

A publicat interviuri, eseuri, notițe, reportaje, note de drum etc. și în săptămînalul *Libertatea*, respectiv revista de literatură, artă și cultură *Lumina*, care apar la Panciova, apoi în *Cuvîntul românesc*, organ de presă al organizației social-culturale "Comunitatea Românilor din Iugoslavia", ziarul *Tibiscus* din Uzdin, periodicul *Familia* din Vladimirovat, periodicul *Raspevana mladost*, *Glasnik RTNS* etc.

Este membru al redacției periodicului multilingv *Most (Puntea)* și redactor al textelor în limba română a acestei publicații care apare în 7 limbi, precum și membru al redacției periodicului bilingv *Ogledalo-oglinda*, o publicație unică iugoslavo-română de cultură. Este și membru al Consiliului de redacție al publicațiilor Societății de Limba Română din Voivodina, prestigioasă instituție culturală la care a redactat și prefațat mai multe numere ale publicației *Caietele S.L.R.*, la fel cum culegeri de folclor a publicat în colecția S.L.R. *Foaie verde, lămîița*.

În România, a publicat în *Revista română*, organul Asociației "ASTRA", apoi în cotidianul *Renașterea bănățeană* și periodicul *Clio*, care apar la Timișoara, în *Teapa* din Tîrgoviște, în *Almanahul tuturor românilor* etc.

Texte semnate de Lucian Marina au apărut în cartea *Casa glasurilor noastre - Radio Iași 55 de ani* de Gloria Lăcătușu (Iași, 1996, 200 pag.), în publicația Festivalului "Maria Tănase" (Craiova, 1997), precum și în diferite colecții de comunicări științifice prezentate în calitate de participant la mai multe congrese, simpozioane și alte reuniuni culturale, științifice și de specialitate (din domeniul jurnalisticii) organizate în România, de la care, de altfel, a pregătit interesante reportaje TV și de radio.

Reportaje documentare și remarcabile note de drum a realizat atît din călătoriile prin Iugoslavia și România cît și făcînd parte din delegațiile oficiale în Statele Unite ale Americii, Germania, Republica Moldova etc. În ultimii ani s-a evidențiat cu unele comentarii subtile atît la radio și televiziune cît și în presa scrisă.

A contribuit la realizarea unor emisiuni de radio pe teme de istorie. A inițiat și realizat prima emisiune duplex Radio Novi Sad - Radio Timișoara intitulată *Mirza-n mină*, în colaborare cu redactoarea Teodora Idvorean de la Radio Timișoara a realizat mai multe emisiuni cu titlu semnificativ *Ambasade radio*. A participat activ și la pregătirea, respectiv realizarea primelor emisiuni duplex Radio Novi Sad-Radio Iași, precum și la înfăptuirea primei punți hertziene cu Postul de Radio România, emisiune *Floare de latinitate* redactată de Stela Barbu-Marina și Ana-Niculina Ursulescu de la Radio Novi Sad și Georgeta Adam de la Radio București.

Creațiile TV i-au fost transmise și de Televiziunea Belgrad iar despre calitatea reportajelor vorbește elocvent și faptul că unele dintre acestea au fost transmise și la Studiourile de Televiziune din Iași, Timișoara și București.

A participat la Festivalul de radio de la Ohrid (Republica Macedonia) cu un reportaj despre economia Sloveniei, la fel cum a fost și participant al Festivalului TV de la Neum (Bosnia Hertegovina). A fost oaspete de onoare al primei ediții a Concursului de producții TV ale studiourilor de televiziune din Vestul României.

Pentru munca desfășurată a fost menționat în mai multe rînduri. De două ori a primit mențiunea *Crveni barjak* (Drapelul roșu) "pentru informare promptă și obiectivă".

Este premiat de Radioteleviziunea Iugoslaviei pentru munca de ziarist reporter al primei echipe de televiziune din străinătate care a intrat în România și a relatat de pe cîmpurile de luptă despre Revoluția română din 1989. ("Premiu pentru contribuția adusă opiniei publice iugoslave și mondiale cînd prin relatarea despre evenimentele dramatice din România în decembrie 1989 s-a dat dovadă de un deosebit profesionism, curaj și spirit de sacrificiu".) Pentru activitatea de reporter de pe cîmpurile de luptă, împreună cu alți colegi reporteri de război, a fost menționat și de presedintele Presedinției Provinciei Voivodina, Republica Serbia.

Societatea Română de Radiodifuziune - Studioul Teritorial Radio Iași i-a acordat o mențiune "pentru merite deosebite în promovarea ideilor umaniste și cultivarea valorilor radiofoniei românești prin creații literare și științifice".

Este deținătorul premiului acordat de Asociația ASTRA pentru activitatea publicistică și editorială.

În anul 1997 a fost omagiat cu prestigiosul Premiu *Ethos românesc* acordat de juriul internațional al Salonului (inter)național de carte de la Iași "pentru întreaga activitate publicistică și cultural-științifică".

Este membru de onoare al Institutului Național pentru Societatea și Cultura Românească, titlu acordat "pentru întreaga activitate artitică, culturală și științifică despusă în slujba nobilelor idealuri ale propășirii culturii și civilizației românești".

Este membru al Academiei Internationale "Mihai Eminescu".

A fost președinte al Activului ziariștilor de la Postul de Radio Novi Sad și președinte al Activului ziariștilor și traducătorilor, organism de lucru al Societății de Limba Română din Voivodina. Ani în șir a fost membru al conducerii acestei instituții cultural-stiințifice și presedinte al Comitetului de conducere al S.L.R.

În anul 1997, a fost reales presedinte al Societății de Limba Română din Voivodina - Republica Serbia.

Liliana MANEA

Societatea de Limba Română din Voivodina în perioada 1997-1998

Societatea de Limba Română din Voivodina - Republica Serbia, în anul 1997 s-a confirmat a fi o necesitate vitală a existenței românilor de pe aceste meleaguri și anume desfășurînd o importantă activitate pe scena noastră cultural-științifică aidoma unei adevărate micro Academii de Științe a Românilor din Voivodina.

După cum este cunoscut, unul dintre țelurile de bază ale Societății de Limba Română este acela de cultivare a limbii române literare în toate mediile de răspîndire a culturii. În acest sens, în cursul anului 1997, an în care Societatea de Limba Română din Voivodina a marcat și 35 de ani de activitate rodnică, în urma unei restructurări a S.L.R. și a alegerii noii conduceri, respectiv a profesorului dr. Trăilă Spăriosu în fruntea Departamentului Învățămînt și a profesoarei dr. Lia Magdu în funcția de presedinte a Departamentului pentru Cercetarea Limbii și Literaturii, au fost întreprinse importante acțiuni vizînd perfecționarea limbii române în școlile voivodinene cu limba de predare română și anume prin organizarea unei serii de consfătuirii cu cadrele didactice. Astfel, în domeniul cercetării limbii și literaturii au fost organizate mai multe sesiuni cu publicul la care au fost expuse rezultatele unor cercetări științifice, iar în cursul anului 1998 se planifică înfăptuirea a două mari proiecte de cercetare științifică despre *Limba română în spațiul cultural iugoslav*, un studiu de sociolingvistică, respectiv despre *Coordonatele vieții noastre culturale*, un studiu de sociologie a literaturii.

Un proiect serios de cercetare științifică întreprinde și Departamentul S.L.R. pentru Etnografie și Folclor în în fruntea căruia se găsește conferentiar universitar dr. Niță Frățilă, tema cercetătorilor fiind *Continuitatea și schimbările în folclorul românilor din Voivodina*.

Urmează o activitate mai serioasă și a Departamentului pentru mass-media.

Iar o actiune deosebit de importantă a S.L.R. în anul 1997 a fost și organizarea manifestării *Memorialul Radu Flora*, inclusiv reuniunea științifică prilejuită de marcarea a 75 de ani de la nașterea marelui nostru savant prof. dr. Radu Flora, de altfel fondator al S.L.R., prilej cu care, la Zrenjanin, S.L.R. a dezvelit și un bust al celui mai mare om de știință român de la noi. Intenția conducerii S.L.R. este ca această manifestare să fie traditională, la fel cum, o dată ce, în genere, și-au reluat activitatea mai toate organismele de lucru ale S.L.R., în cursul anului 1998 se planifică reluarea organizării simpozioanelor iugoslavo(sîrbe)-române, prestigioase reuniuni științifice care se înscriu printre cele mai luminoase pagini în istoria Societății de Limba Română care au oferit date deosebite de prețioase despre viața și activitatea românilor pe aceste meleaguri; bineînțeles, paralel cu cercetările științifice și publicarea documentelor despre istoria culturală a românilor din Voivodina, domeniu în care rezultate deosebite a înregistrat Comisia de documente și patrimoniu cultural. Acum, la Editura S.L.R. sînt pregătite pentru tipar cca. 450 de documente inedite deosebit de pretioase și în preajma Salonului internațional de carte Novi Sad 1998 trebuie să apară de sub tipar aceste *Contribuții la istoria cultura a românilor din Voivodina*, volumul VI, la fel cum trebuie să apară, într-un volum bilingv, și comunicările de la reuniunea științifică organizată în cadrul manifestării "Memorialul Radu Flora". Și sperăm să reluăm și tipărirea publicației *Analele S.L.R.*

Nu aș vorbi cu acest prilej despre tradiționala tabără de creație *Colonia literară*, poate mai de grabă despre manifestarea culturală *Eminescu în durată eternă*, care, tradițional, se organizează la Begheiți, respectiv despre seratele literare și lansările de carte organizate de S.L.R. în sînul populației românești. Spre exemplu cea organizată la Mesici s-a transformat într-o zi de neuitat nu doar pentru locuitorii din acest sat. În schimb, țin neapărat să amintesc manifestarea culturală interstatală - *Întîlnirile Scriitorii la frontieră*, care anul acesta a ajuns la cea de a VII-a ediție și care pe lîngă promovarea creației literare contribuie în mare măsură la includerea în circuitul valorilor a creației literare în limba română de la noi, adică la includerea ei în literatura română și universală.

Totodată, acțiunea S.L.R. de dotare a bibliotecilor școlare și sătești s-a soldat cu zeci și sute de cărți noi la Alibunar, Barițe, Begheiți, Iancov Most, Mărghita, Mesici, Sărcia, Seleuș, Vladimirovat, Voivodinț etc. S.L.R. a sponsorizat cu cărți și manifestările noastre culturale, Festivalul *Tinerețea cîntă* etc.

De altfel, pe lîngă participarea noastră cu publicațiile S.L.R. la Tîrgul internațional de carte de la Belgrad și la Salonul internațional de carte de la Novi Sad, în istoria acestei instituții va rămîne înscrisă cu litere de aur și participarea la Salonul național de carte de la Iași, de unde delegația S.L.R. s-a întors încununată cu lauri, membrii delegației obținînd premiul *Ethos românesc* pentru activitatea editorială, publicistică și literară.

Întîlnirea *Scriitorii la frontieră*

La ediția a VII-a a Intîlnirii *Scriitorii la frontieră* - Secanj '97, o adevărată sărbătoare a cuvîntului scris. Au participat mai mult de 20 de literați români și sîrbi din Serbia - Iugoslavia, respectiv scriitori și critici literari români și sîrbi din România, precum și editori și oameni de cultură din cele două țări vecine și prietene.

Prestigioasa manifestare culturală a fost organizată de Societatea de Limba Română din Voivodina - Republica Serbia și comunitatea Cultural-Instructivă a comunei Secanj în colaborare cu Adunarea comunei Secanj si Filiala Secanj a societății Sîrbo-Română din Serbia, respectiv și în colaborare cu coorganizatorii din România: Uniunea Scriitorilor din România-Filiala Timișoara, Biblioteca judeteană Timis și Uniunea Democrată a Sîrbilor din România.

Astfel, a fost continuată actiunea inițiată în anul 1993, pe timpurile cînd Iugoslavia a fost supusă embargoului și cînd scriitorii români și sîrbi "au străpuns blocada cu cuvîntul", arătînd clar lumii întregi că nu preferă nici acea linie imaginară ce reprezintă granița între două țări și popoare prietene dar și mai puțin sînt de acord cu blocade, interdicții, limitări ale libertății, creației și circulării libere a oamenilor și idelor. Dimpotrivă, au îmbrățișat inițiativa organizatorilor de a contribui la o mai bună cunoaștere reciprocă a protagoniștilor proceselor și creatiei literare, precum și a patrimoniului cultural sîrb și român.

Manifestarea culturală de la Secanj a început printr-o receptie oferită pentru participanți și oaspeți de presedintele adunării comunale, iar la festivitatea de inaugurare a Întîlnirii *Scriitorii la frontieră* care a avut loc la sala festivă a Adunării comunei Secanj, în numele gazdelor, participanții și oaspeții au fost salutati mai întîi de Milan Lisov, presedintele Adunării comunei Secanj, care în mod deosebit a reliefat însemnătatea acestei manifestări culturale interstatale pentru relațiile culturale a popoarelor din Serbia și România și în genere pentru relațiile dintre cele două țări vecine și prietene. În numele gazdelor, respectiv în calitate de amfitrion al festivității de inaugurare, participanții la reuniune au fost salutați și de Solomon Mioc, secretarul Comunității Cultural-Instructive a comunei Secanj. Celor prezenți s-a adresat apoi Excelența Sa domnul Panait Lefter, ambasadorul României la Belgrad, care a subliniat că relațiile excelente existente între cele două țări facilitează organizarea unor astfel de manifestări culturale interestatale și aducînd elogii creatorilor și organizatorilor a parafrazat cuvintele renumitului poet Nichita Stănescu, conform cărora renumita operă *Poarta sărutului* a lui Brâncuși ar trebui să se găsească la frontiera iugoslavo-română.

În numele organizatorilor, un cuvînt de salut a rostit Lucian Marina, presedintele Societății de Limba Română din Voivodina - Republica Serbia, iar în numele Uniunii Democrate a Sîrbilor din România, participantilor ei s-a adresat scriitorul sîrb Slavomir Gvozdenovic, iar în numele mîntuitorilor de condei din Serbia un inspirat cuvînt de salut a rostit Felicia Marina-Munteanu, presedinte al Cenaclului Literar "Radu Flora", care își desfășoară activitatea în cadrul Societății de Limba Română din Voivodina.

Cuvinte de laudă la adresa organizatorilor a rostit și Goran Djordjevic, secretarul Comunității Cultural-Instructive a Serbiei, care, totodată, și-a exprimat convingerea că asemenea întîlnitri se vor organiza încă mult, mult timp deoarece, incontestabil, rolul lor este multilateral benefic și de o netăgăduită importantă. Scriitorilor s-au adresat cu cuvinte alese și Iovan Muncan, presedintele Societății de prietenie sîrbo-română, respectiv Pavel Domonji, secretar provincial pentru exercitarea drepturilor minorităților nationale, care, exprimîndu-și admirația fată de faptele lor, i-a încurajat pe scriitori și organizatori să continue misiunea nobilă pe care și-au propus-o.

Întîlnirea *Scriitorii la frontieră* a fost inaugurată festiv de Ivan Sedlak, ministru în Guvernul Serbiei, care a subliniat că "în mod deosebit apreciem faptul că prietenii noștrii din România și în timpul celei mai grele izolări internationale și a sancțiunilor impuse Iugoslaviei au participat la această manifestare și prin aceasta au dat dovadă de solidaritate, prietenie și bunăvecinătate".

La manifestarea culturală interstatală *Scriitorii la frontieră* (organizată cu sprijinul organelor competente din Voivodina și Serbia, precum și din România) a urmat apoi o întîlnire a literaților la care au participat următorii scriitori, editori, critici literari și oameni de cultură din Iugoslavia și România: Lucian Blaga Alexiu, Aurel Gheorghe Ardeleanu, Ioan Baba, Mărioara Baba, Ileana-Dorina Bulic, Nicu Ciobanu, Bogdan-Mihai Dascălu, Goran Djordjevic, Pavel Gătăiantu, Slavomir Gvozdenovic, Ljiljana Jokic-Kaspar, Slobodan Mandic, Lucian Marina, Solomon Mioc, Drago Mirjanic, Srboljub Miskovic, Ivo Muncan, Felicia Marina-Munteanu, Miro Popara, Ileana Ursu-Nenadic, Milan Nenadic, Miomir Todorov și Zoran Vuksanovic.

După masa de prînz, întîlnirea *Scriitorii la frontieră* și-a continuat lucrările prin dezbaterile la masa rotundă despre activitatea editorială în Serbia și România și în special despre activitatea eidtorială a celor două minorități naționale (română și sârbă), prezentat fiind și un "Moment literar actual al Timișoarei". Iar fiindcă și scriitorii sînt oameni și amatori ai sportului, organizatorii au fost nevoiți să planifice și o pauză pentru vizionarea meciului de fotbal Iugoslavia-Ungaria, meci decisv pentru calificarea la Campionatul mondial de fotbal. Vă încredintăm că a fost o revelație, însusi faptul de a-i privi pe scriitorii români și sîrbi din Iugoslavia și România în calitate de suporteri ai căror favoriți au fost membrii selecționatei iugoslave. Încă o victorie.

În orele serii, la Secanj a avut loc și o deosebit de reușită serată literară bilingvă la care a participat un public select atît din Secanj cît și un grup de cetățeni români din Sutjeska, grup care s-au deplasat la Secanj în mod special pentru această serată literară. Astfel, la serata amintită, pe lîngă alți sărcienti, au participat și cunoscuții animatori ai vieții culturale Iancu Murărescu și Inacu Pancaricean care a citit și epigrame, aducîndu-și astfel încă o contribuție la reușita seratei literare. Acest fapt vorbește în cel mai grăitor mod atît despre interesul cititorilor pentru cuvîntul scris, cît și despre importanta și ecoul pe care le-a avut și le are manifestarea culturală interstatală *Scriitorii la frontieră*.

Pagină realizată de Lucian MARINA, presedintele Societății de Limba Română din Voivodina-Republica Serbia

VASILE HAREA: O călătorie la Kiev - 1918*

(text inedit)

(...) Această chestiune a retragerii actelor mi-a impus să stau acolo (la Kiev - n.n.) o săptămînă întreagă. Am avut norocul că înainte de plecare făcusem cunoștință cu dl. Grosu, un nepot după soție a lui C. Stere, care era angajat ca economist contabil la o întreprindere din Kiev și venise la Chișinău pentru a-și vedea rudele. Am plecat împreună în același cupeu al trenului Tiraspol-Kiev. Pe drum, m-a invitat să stau la d-sa. Avea o locuință cu două camere și bucătărie și cum era celibatar, nu aveam cum să-l deranjez prin prezența mea. Am acceptat. Locuința sa era într-un demisol, vizavi de mitocul mănăstirii "Sfîntul Mihail" (Mihailovskoje podvorije"), unde puteam lua masa cu preț convenabil. Trebuia să-mi retrag numaidecît actele depuse în vara anului 1917, deoarece, după unire, aveam certitudinea că-mi voi realiza planul conceput încă pe băncile seminarului teologic - de a mă înscrie și de a urma cursurile la Univeristatea din Iași.

Dar, cînd, a doua zi după sosire în prima capitală a rușilor și care în 1918 devenise capitala statului național ucrainean, m-am dus la Universitate, am rămas stupefiat: o mulțime imensă de studenți stăteau la rînd pe destul de largul coridor ce ducea la secretariatul rectoratului. Toți aveau același scop: retragerea actelor sau obținerea certificatului de studii pentru cei ce urmaseră deja cursurile în anii precedenți.

Se cunoaște practica trupelor sovietice în războiul lor cu armatele alb-gardiste - de a mobiliza cu forța pe toți tinerii și în general pe toți cei ce erau în stare de a purta armele, încorporîndu-i în gărzile roșii și mînîndu-i la lupte.

Afirmația noastră e confirmată chiar de lucrările sovietice consacrate revoluției din Basarabia în 1917-1918. Volumul *Bor'ba za vlasti sovjetov v Moldavii,* Chișinău, 1957, la pagina 320 publică un ordin bolșevic din 20 februarie 1918, pentru mobilizarea totală a bărbaților "în stare să poarte armă", din județul Cetatea Albă, în vederea luptei contra trupelor române ce urmau să ocupe acest județ. Dar din toată populația zonei, de peste 300 de mii de locuitori, nu s-au putut recruta nici 200 de inși, din care s-a format o companie firavă. Toată lumea vizată prin acel ordin a căutat să se eschiveze de la această "mobilizare" (...) Un alt act, și mai puțin omenos, a fost ordinul (...) prin care cîteva sute de români basarabeni demobilizați din armata rusă și veniți în Movilău, pe malul stîng al Nistrului, ca trecînd rîul să ajungă pe la casele lor, au fost opriți de trupele sovietice și încorporați cu forța în armata roșie, pentru a lupta contra ucrainenilor.

Sau tot așa, contrar prevederilor internaționale stabilite la Haga cu privire la prizonierii de război, două companii românești făcute prizoniere de către armata rusă a VI-a, cu sediul la Belgrad, au fost trimise la Odessa, la dispoziția lui C. Rakovski, în același scop: de a lupta în rîndurile armatei roșii.

Stiind de ce atîția studenți doresc să evite prezența la Kiev (...) consideram normală tendința lor de a rupe cu orice preț legătura cu Universitatea, iar aceasta cît mai repede...

A trebuit să mă înțeleg cu cei ce se aflau în jurul meu ca să facem rîndul cu schimbul, pentru a putea lua masa și a dormi măcar 3-4 ore noaptea. Peste trei zile am ajuns la ghișeu, am intrat în sfîrșit în posesia actelor mele și, cu inima ușurată, după o odihnă binemeritată de o zi și o noapte, m-am dus la gara liniilor ferate sud-kieviene ca să-mi iau biletul de tren Kiev-Tiraspol, cu transbordare la stația Rasdellnaja, nod de clae ferată în districtul Odessa.

Dar și acolo, la gara Kiev Sud, am fost pus în fața imposibilității de a obține biletul dorit. Un rînd imens, format din 4-5 șiruri, șerpuia de la casa de bilete pînă în afara clădirii. Cred că în total erau peste 3.000 de persoane. Dar erau și mulți absenți, care se duseseră să se odihnească. Foarte mulți mîncau sau dormeau pe jos, în parcul împrejmuitor al gării. Am întrebat cam cît ar dura pînă aș obține biletul. Mi-a răspuns că aproximativ patru sau cinci zile. Iar după aceea încă trebuia așteptat trenul pentru care era emis biletul, fiindcă nu pleca decît un singur tren pe zi și acesta încă uneori era contramandat.

Situația acestor aspiranți la fuga din Kiev era cu atît mai șubredă, ca să nu zic disperată, cu cît de la nord, dinspre Mehilev, trupele sovietice inițiaseră o ofensivă hotărîtoare asupra orașului și care se desfășura nu numai favorabil lor, ci și într-un ritm destul de rapid.

Pus în fața acestei situații, m-am gîndit că este mai avantajos să plec cu vaporul pe Nipru, pînă la Marea Neagră, să vizitez Odessa, iar de acolo să iau bilet de tren pentru Tiraspol. (Bilete de tren pentru Chișinău, din momentul unirii Basarabiei cu România , nu se mai eliberau în Ucraina).

Deși îmi dădeam seama că această călătorie pe un itinerar cu mare ocol va dura mai mult, bănuiam că voi beneficia de condiții de confort mai acceptabile. Am coborît deci, a doua zi, în portul fluvial al Kievului, aflat în suburbia Podol, am luat fără nici o dificultate biletul necesar și peste cîteva ore am părăsit orașul. Nu mai țin minte numele vaporului. Iar notele mele de călătorie s-au pierdut în nefasta zi de 28 iunie 1940!

În toată călătoria pînă la Odessa am schimbat în total 4 vapoare și numai numele unuia l-am reținut în memorie pînă astăzi: "Burnîi" ("Furtunos").

De la Kiev am călătorit două zile pînă la Ecaterinoslav. (...) Trecînd pe lîngă Cerniceaja Gora (Dealul Cernicia), unde pe culme a fost înmormîntat poetul național și luptătorul revoluționar urcrainean Taras Șevcenko, nume astăzi intrat în patrimoniul literaturii universale, am fost martor al acelei venerații care-l înconjoară pe nefericitul fiu genial al Ucrainei. Toată lumea de pe vapor, la exemplul majorității călătorilor ucraineni, s-a descoperit și a rămas astfel atîta timp cît s-a profilat în fața noastră a tuturor mărețul monument ridicat deasupra mormîntului celui care a dăruit lumii volumul *Kobzar,* una din cele mai sonore creații poetice, care a inspirat pe foarte mulți compozitori ruși și ucraineni.

La Ecaterinoslav m-am oprit pentru două zile ca să culeg, de la serviciul statistic al Zemstvei, datele privind pe românii stabiliți în acel guvernămînt, unii încă din timpul retragerii în Rusia a lui D. Cantemir, alții colonizați mai tîrziu, în timpul Ecaterinei a II-a. Cum am aflat în prima zi de ședere, de la funcționara zemstvei, că un sat moldovenesc se află chiar în apropierea orașului și oamenii de acolo aduc în piață lapte, zarzavaturi și fructe, am rămas pentru a doua zi spre a sta de vorbă cu ei. Vorbeau o limbă "moldovenească" curată, doar cu folosirea termenilor rusești privitori la administrație, dar și aceștia "moldovenizați" ca sonoritate.

De la Ecaterinoslav am luat trenul pentru a ocoli pragurile Niprului. (Digul și tot sistemul hidroenergetic, ridicate în locul pragurilor, care au fost desființate, au fost construite ulterior, între anii 1930-1940). Cu trenul am mers pînă la localitatea Alexandrovsk, de unde am luat din nou vaporul, cu care am coborît pe Nipru pînă la Cherson. Acolo din nou am oprit în același scop: de a lua date statistice despre românii transnistreni stabiliți în guvernămîntul respectiv.

De la Cherson am călătorit, cu alt vapor, pînă la Nicolaev, important centru industrial și port comercial la vărsarea Niprului în Marea Neagră, de unde am putut lua bilet pentru un vapor de mare tonaj, cu care am făcut drumul pe mare pînă la Odessa.

Toată călătoria de la Kiev pînă la Odessa a durat mai bine de zece zile. La Odessa m-am oprit la prietenii mei, studenții în medicină C. Ceapă și A. Maimas, care în camera lor aveau o canapea liberă (...).

Am vizitat și suburbia Moldovanca, stînd de vorbă cu numeroși români odessiți. De la Biblioteca orășeneană am cules date interesante despre "Ucraina moldovenească" din sec. al XVII-lea, sub domnitorul C. Duca, iar în cursul verii 1918 am ținut o comunicare în această privință la "Societatea istorico-literară basarabeană".

De la Odessa, cu un tren personal, am ajuns la Kameneț-Podolsk, unde de asemenea am cules date statistice cu privire la românii din acel guvernămînt. Ams tat două zile în acest oraș, Gamenița din cronicile moldovenești, admirînd poziția centrului, de veche cetate medievală, situată pe o stîncă de vreo 2 sau 3 kilometri pătrați, înconjurată de un canal adînc de apă curgătoare, trasă din Nistru. (...).

(...) De la Camenița m-am întors cu trenul la Tiraspol, de unde urma să iau loc într-un "balagur", adică o trăsură cu trei cai, în care încăpeau vreo opt persoane, ca să ajung la podul de peste Nistru și, apoi, trecînd punctul de graniță - la Tighina. Dar, fiind obosit de atîtea călătorii, am luat o cmaeră la singurul hotel din acest orășel mohorît, ca să dorm o noapte fără nici o grijă pentru a doua zi. Aici, însă, am întîlnit cîțiva învățători moldoveni, de la care am aflat că au venit pentru Congresul învățătorilor din regiunile Tiraspol și Dubăsari.

M-am gîndit că ar fi mai bine să iau contact cu acești învățători moldoveni. Țăranii moldoveni din Transnistria ținuseră în luna decembrie 1917 un congres al lor, care s-a desfășurat într-o atmosferă entuziastă, cu participarea unei delegații a Sfatului Țării, în frunte cu Pan Halippa, cu delegați ardeleni și bucovineni conduși de Onisifor Ghibu și Gh. Tofan. Congresul a fost prezidat de învățătorul Stefan Bulat, iar la dezbateri au participat și învățători pe care i-am cunoscut apoi la Chișinău, ca delegați ai moldovenilor de peste Nistru în Sfatul Țării (...)

Într-adevăr, la Congresul învățătorilor din regiunea Tiraspol-Dubăsari, primul întîlnit a fost Ștefan Bulat, iar după el - Ion Malai, Petru Malai, Stefan Balan și alții. Le-am sugerat ideea de a convoca o ședință a învățătorilor moldoveni, în vederea organizării unei secții moldovenești a asociației învățătorilor de peste Nistru, a cărei sarcină să fie naționalizarea școlilor din satele locuite de români. Au acceptat cu multă însuflețire, iar exemplul lor a fost urmat și de învățătorii ucrainieni, care anunțaseră a doua zi că vor organiza și ei o sectie ucraineană.

(...)

La Congres participa și dl. Durbailo, președintele Zemstvei și șeful secției școlare din Dubasari, un adevărat democrat, lipsit de prejudecăți imperialiste rusești. Ucrainean de origine, el a colaborat în mod sincer cu învățătorii moldoveni și cu secția lor din cadrul Asociației generale a învățătorilor din regiune. De altfel, conlocuirea elementelor moldovenești și ucrainiene peste Nistru a fost totdeauna prietenească, ambele populații suferind sub țarism parigoana administrației rusești reacționare.

La întoarcerea mea la Chișinău, am întocmit un memoriu pe care l-am prezentat, apoi, la Iași, lui D.Cădere, secretar general al Ministerului de Instrucțiune, Culte și Arte. Cu aprobarea ministrului Simion Mehedinți s-a alocat o sumă dublă față de cea propusă de mine pentru ajutorul românilor de peste Nistru. Totodată, s-au achiziționat în în acest scop manuale și caiete, au fost desemnați instructori etc. Revenit la Chișinău, la sfîrșitul lunii iulie 1918, am transmis - printr-o persoană de încredere care pleca la Odessa - lui Ștefan Bulat, care își avea postul de învățător într-un sat de lîngă Dubăsari, că manualele vor fi trimise, urmînd ca el și cu prietenii săi să organizeze transportul lor, ridicînd și ajutorul bănesc ce li s-a acordat pentru întreținerea celor două internate școlare. În felul acesta s-au pus bazele învățămîntului în limba maternă în satele românești de dincolo de Nistru.

Dar, la începutul anului 1919, după reocuparea Transnistriei de către trupele sovietice rusești, fruntașii învățătorilor români din regiune, care au dirijat procesul de naționalizare a școlii în satele cu populație românească, au fost nevoiți să se refugieze în țară, deoarece erau căutați de bolșevici pentru a fi împușcați. (...)

Unii dintre ei - Șt. Bulat, Șt. Balan, I. Malai, N. Smochină și alții - au studiat apoi la Universitatea din Iași. Alții au fost plasați, la dorința lor, în învățămîntul rural.

Dintre cei care au urmat cursurile universitare s-a relevat N. Smochină, care a fost numit secretar la Rectoratul Universității din Iași, iar apoi a plecat pentru studii la Paris, unde a fost numit și în echipa de secretari ai lui N. Titulescu, ca reprezentant al românilor transnistreni. După cîțiva ani s-a întors în țară și a condus revista "Transnistria".

O soartă tragică a avut însă dl. Durbailo, președintele Zemstvei Dubăsari. Pentru tot ajutorul acordat moldovenilor în organizarea școlii lor naționale, sovieticii l-au considerat "trădător", condamnîndu-l la moarte prin împușcare. A fost un om blînd și luminat acest intelectual lipsit de prejudecăți rusești! Numele lui va trebui evocat ca al unui martir al cauzei românilor de peste Nistru, ori de cîte ori va fi vorba despre calvarul acestora.

Text îngrijit de Vasile HAREA

NOTĂ

Pe baza însemnărilor și datelor statistice adunate în această călătorie din vara anului 1918, Vasile Harea a redactat studiul *Românii de peste Nistru,* publicat într-o primă ediție în 1923, la Editura "Cartea Românească", în Biblioteca "Cunoștințe folositoare", al cărei inițiator era profesorul Ion Simionescu. Deși a fost reeditată în cîteva rînduri, lucrarea este astăzi o raritate bibliofilă. (Nota *M.H.*).

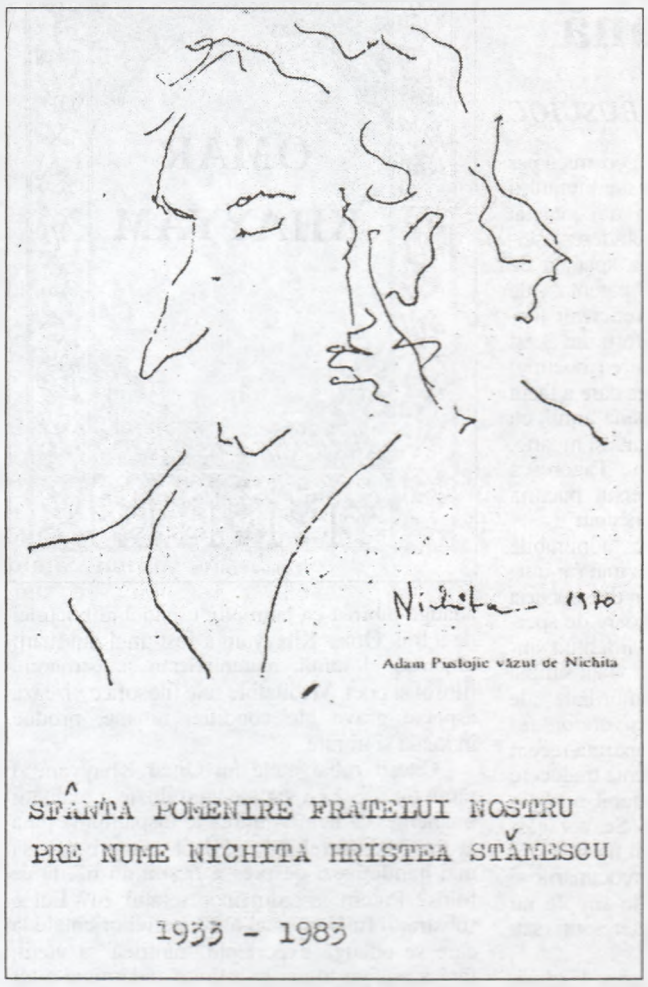

Adam Puslojic văzut de Nichita

Poeme inedite din volumul în curs de apariție
Scrisori din 0

SCRISOAREA DE ASTAZI

Ioanei Crăciunescu

Viața, precum și moartea, este
de origine divină... asta am mai
spus-o, dar abia acum
crăpătura mă doare.

Tot ce spun acum să surpă
... osul și umbra...

Fiecare cuvînt nespus
nespus mă doare.

Și tăcerea vieții tale mă doare.
Dosul tăcerii și urletul interior
adînc înghițit, adulmecat, vărsat
prin sărutul cel sfînt.

Pentru că te sărut cu pietre prețioase
de oase vărsate, purificate
și din nou tot mîncate...

Hai să ne sinucidem
cu tăcerea sărutului
nostru
divin.

Oradea, 4 IX 1997

INCET CINTIND

Pentru N. a mea

Aceasta nu este, dragă, povestea aceea
din care mă înapoiez cu părul cărunt, deodată.
Acesta-i abia începutul cîntecului: un alt
cîntec lung, cu crengi de aur - al rîului
și al uitării, o distracție din provincie.
Aceasta este escapada de peste abis alcătuit
din cele șapte scări uscate sau înghețate
precum anihilarea totală a seminței.
De ce să-ncoltesc eu dinții în partea stîngă
sau în partea dreaptă, uneori și oblic?
De ce să dispar aidoma copacului împietrit
sau coastei mele scoase încă pe viu?
De ce să-mi șterg eu urmele fulgerătoare
de pe pragul casei și să prefir parful
de aur de pe găleată și pervaz?
Mai bine să nu fiu, așa, încet cîntînd
șerpuitor cîinilor și șerpilor de după casă
și imediat să mă înalț spre cei de demult
plecați pe drumul îngerilor sălbatici.

Belgrad, 10 IX 1997

DECLARAȚIA ÎNGERILOR DEZBRĂCAȚI

Lui Mihai Ursachi

Noi nu ne-am ucis chiar
nici ucigașii noștri, dar
la Haga astăzi am devenit monștri
și criminali de război pierdut
pe care nu l-am avut
noi cu lumea, noi cu nimeni nu
ci doar noi printre noi, numai noi
și asta abia ca două himene
de îngeri înaripați doar
în alb total îmbrăcați de viu
și mai apoi îngropați din nou
tot în alb într-un cavou balcanic

Asta este
și va rămîne, bătrîne,
declarația mea îngerilor
îmbrăcați în alb

întreaga mea declarație
fratilor, dusmanilor

Belgrad, 9 IX 1997

plecat pe drmul îngerilor sălbatici

PRIMA SCRISOARE DIN 0

a doua versiune
Poetului Ioan Tepelea

Asta înseamnă
a zbura peste viață?
Uneori visez greu, dînd
din aripile unei limbi
inexistente, inventate tot
de tine, doar pentru
o clipă: între viață
și moarte, dis de dimineață.
Eu voi uita aurul visului.
Eu voi înghiți amarul mărului
blestemat. Abia acum
doresc să-mi sărut nevasta
îmbrăcată-n copacul sfînt de duminică.
Abia acum viața mea va cînta nefast,
aproape murdar, cîntecele nebuniei mele
din trecut, din viitor,
din viitorul trecutului.
Stau nemiscat sub piatra tăcerii
asteptînd ceva nou pe lume: orice...
O moarte de dimineața, o cafea
turcească pe tava aburind.

Oradea, 4 IX 1997

MANUSCRISUL MEMORIEI NU ARDE

Poetului Nae Prelipceanu

Acest Bratislav, nu vezi frate Nae,
are un manuscris de memorie
care nu arde deocamdată.
Deocamdată, am spus. Bulgakov Mihail
spunea ceva mai decisiv, iar eu vin
cu nostalgia inutilă a neglijenței,
cu mai multe găuri neastupate
ale privirii mele, ale memoriei grele.
Acum cîteva nopți aveam un vis
cam greu de explicat și de suportat
la fel. Atent îmi priveam chipul
în oglindă. Brusc îmi vine gîndul:
mă recunosc, dar eu sînt - cine? Nu
știam cine sînt. Nici numele nu mi-l
știam. Atunci m-am trezit plîngînd
și spunîndu-mi de zece ori: *Adame!*
Dar nici-un sunet din acest cuvînt!
Sunetul a rămas, cred eu, acolo, departe
în partea cealaltă a manuscrisului.

Oradea, 4 IX 1997

OZIRISUS

Scris în mers

Astăzi am plîns
de trei ori, dar ziua
este ca fiecare zi
pe Golgota: *o zi de muncă.*

Totodată, încă doi
(oare cine sînt ei?) s-au
adăpostit pe acest deal
lîngă mine (în stînga
și-n dreapta) și tot
a pornit, Tată al meu,
de la început! EU SÎNT ACELA.
Sînt singur. Lama azavtani.
Abia acum văd lumea
cum trebuie, de sus
Mi-e teamă, prea tîrziu
după ceasul sîngelui
golgotean.

Oare mai curge și altul?

Adam Puslojic

PSALM VITREG

Lui George Astalos

Dacă voi intra în pușcărie,
moartea mea va rămîne liberă
de tot. Legată de buricul meu secret
expus în public. Memorial,
în biserica din satul natal,
iar crucea mea
de piatră vie
va înlemni, va crăpa în două.
Bunul Dumnezeu va înnebuni
și va lătra cu cîinii odată
binecuvîntați. Iartă-mă, Tăticule-Tată,
mă doare, mă doare
moartea ta de mine!

Oradea, 4 IX 1997

O VEDERE, SIMPLĂ DE TOT

Prietenilor din Sud

Cu acest ochi al meu aproape închis
eu abia văd golul cosmical
tot mai apropiat. Dar golul tău
tot eu sînt! Eu sînt pustiul
verde, albastru, mai negru
decît ultima lumină
a ultimei mele zile pe pămînt.
Hai, să murim. Jocul nostru
va salva lume de lume, ultimul
sentiment de prima mea ură.
Va veni ziua de mîine. Abia aștept.
Tot ce-ți doresc acum este
numai o ură imensă de îmbrățișare.

Oradea, 4 IX 1997

AM TRECUT SUB PODUL LUI APOLODOR

Lui Anghel și Gheorghe

Atunci cînd tristețea mea
a depășit măsura pămîntească,
eliberat de salvarea vieții, de moarte,
chiar atunci, abia atunci, exact atunci
am fost invitat de strănepoții lui Apolodor
să trecem din nou cu bucurie
sub Podul lui Apolodor.
Dar nimeni nu știa unde-i
podul acela, atît de vestit, de trist.
Nu l-am uitat niciodată de tot.
Nu l-am văzut cu ochiul meu istoric.
Nu l-am atins cu plînsul din mers.
Abia acum un Apolodor trăiește
viața cea lungă și secretă
a podului său comandat
de Traianus, împăratul înfuriat.
Abia acum podul lui suspină greu
prin mine, prin mîna mea dreaptă,
prin vocea mea strîmbă, sonoră, goală.
Abia acum apa lui Ister a început
să curgă liniștită și limpede.
Hai, Împărate-Părinte, noi
noi să nu mai trecem podul!
Hai, fratele nostru Auguste,
să nu mai ucidem pe nimeni.
De ce să curgem noi prin sîngele nostru,
sîngele dacic spre Mare, spre lume,
spre Pontus Euxinus Tenebrus, unde
Ovidius Naso Publius în curînd
va plînge, învins
și învingător. Și vînzătorul de umbre
din nou se grăbește la Roma!

Oradea, 4 IX 1997

periscop

... și de petrecere

Stelian DUMISTRĂCEL

Sau, poate, *mai ales* de petrecere, dar *astăzi*, sînt multe dintre povestirile și istorioarele cuprinse într-un prim volum din *Datinile și credințele poporului român*, publicat recent în colecția "Plural M" a Editurii Polirom, într-o excelentă prezentare editorială a lui Victor Durnea. Culegerea de legende, povestiri și snoave, completate, ici și colo, de proverbe și zicători, tematice, "adunate și așezate în ordine mitologică" de originala și inspirata folcloristă Elena Niculiță-Voronca (ediția princeps a apărut la Cernăuți în urmă cu 95 de ani) este una din cele mai importante cărți de supraviețuire a spiritualității populare românești, comparabilă cu antologiile de același gen tipărite, mai înainte sau ulterior, de At.M. Marienescu, S.Fl. Marian, Tudor Pamfile, Artur Gorovei, C. Rădulescu-Codin și alții.

Perspectiva *mitologică* în care autoarea a plasat și a interpretat materialele etno-folclorice culese în special din Bucovina și din nordul Moldovei (ce i-a atras, de altfel, numeroase reproșuri, și acestea exagerate) este pe larg prezentată și explicată în prefața, marcat bio- și bibliografică, la volumul de față, semnată de Lucia Berdan. Această optică, subliniată și de structura operei Elenei Niculiță-Voronca (vezi titlul părților: *Facerea lumii; Pămîntul; Aerul*) este una *de învățătură* creștină, iar autoarei trebuie să-i recunoaștem, cu satisfacție, și o bună intuiție, de adevărată profesionistă; legătura pe care ea o schițează, de exemplu, între anecdotă și zicătoare, ilustrată cîndva antologic și chiar cu asupră de măsură de Anton Pann, face obiectul savantului studiu, modern, de paremiologie structurală, al lui G.L. Permyakov, *From Proverb to Folk-Tale. Notes on the general Theory of Cliché* (traducere apărută la Moscova, în 1979).

Viziunea de cosmogonie creștină a autoarei se răsfrînge, în afară de urmărirea unor motive biblice, în gruparea și comentariile în jurul comandamentelor de comportament social, de etică și de morală ale colectivității rurale: obligația muncii, încrederea în Dumnezeu, dreptatea, cinstea și înfrînarea, buna-cuviință, translate pînă la învățături cu implicații rituale despre "Cum să nu mănînci" și "De cîte ori pe zi se mănîncă la români?" (fără premoniții... destabilizatoare pentru Executiv, date fiind posibilitățile contemporanilor de a-și satisface respectiva pornire - condiționată, de altfel, pe vremuri, de perindarea muncilor și de scurgerea orelor dintr-o zi).

Dar povestirile culese de Elena Niculiță-Voronca din Mahala, Roșa, din Siret și Mihalcea și din alte (cîteva zeci de) localități din zona Cernăuților și a Botoșanilor nu sînt doar de factură "mitologică", ci pot fi proiectate, de fapt, în domeniul antropologiei culturale generale: vremurilor, altfel imemoriale, de desprindere de animalitate le aparțin, de exemplu, legendele reflectînd abandonarea practicii preneolitice a uciderii bătrînilor ne-trebnici (*Bătrînii ce se omorau; De cînd s-au prins oamenii iar la sămînță*). Iar cicluri întregi de povestiri și de credințe (extrapolate în percepte comportamentale) celebrează cîștigurile anevoioase ale speciei *Homo erectus* (zis și *sapiens*) și descoperiri epocale din istoria ei: păstrarea cu mare grijă a focului, în vatră, cultivarea cerealelor, binefacerile sării în alimentație, fabricarea ceramicii, biruința morii asupra rîșniței etc.

Am promis însă că ne vom referi și la povestiri de... petrecere! Nu intenționăm contrarierea cititorilor, ci vrem doar să le atragem atenția asupra filonului de candoare ce străbate receptarea și explicarea unor teze și a unor enunțuri devenite cumva locuri comune ale religiei creștine: se

proclamă imaculata concepție - așadar Hristos a fost născut prin creștet: "Din pămînt sîntem și în pămînt avem să ne prefăcem" - deci "Dracul rîde cînd furi oala, zice că *fură lut pe lut*"; "lui Dumnezeu tare-i place cînd să drăgostește cu femeia, rîde și zice că se *drăgostește lut cu lut*". Undeva se explică și ce înseamnă "a gusta (mînca) din fructul oprit": cînd Adam și Eva se aflau în rai, "în al nouălea cer", Diavolul "a venit la dînșii și le-a spus că de ce șăd molcom? Să mai puie mîna unul pe altul, să săgulească; așa i-a îndemnat la păcat"!

Iată și cîteva originale viziuni antropomorfice, de socializare. O mamă e Mamă și alăptează, chiar dacă este a... Pădurii: "noaptea, în ceasul ei", aceasta vine "să dea piept copiilor - copacii"; ciorile "în tot anul au *boieresc*"; claca păsărilor constă în a căra spice, pe care le pun în clăi, în țara împăratului lor. De altfel, de la un român rutenizat, Dănilă Oloinic, din Mihalcea, s-a înregistrat legenda potrivit căreia, în Bucovina și în nordul Moldovei, "paserele" au adus cîndva grîul și secara în cioc, din "Veleca Volohia" (Valahia Mare), aflată undeva peste mare, unde "nu este nici împărat, nici domni nu sînt, nici greu și pedepse", ca pe la ei (în Imperiul Austro-Ungar).

În aceleași imagini sînt reflectate și legăturile românilor cu muntele Athos: "stancele" cară spice la o mănăstire unde sălășluiesc Sf. Miercure, Sf. Vinere și "toate zilele", "la buricul pămîntului, la niște călugărițe sfinte", care fac apoi prescuri la biserică și pîine. Pe aceeași cale ajung spice de grîu și la Mănăstirea Neamțului: cărate de ciori, "cît e vara, cele trei luni". Și se mai petrec și alte multe și mari minunății, efecte ale uneltirii Diavolului sau provocate de ființe pricepute la de astea, folosind fire de mac, acul, cuțitul ori secera, în această lume a *Florii-înflorite* și a "omului de flori cu barba de busuioc", în care Dumnezeu are, uneori, față de pămînteni, pornirile zmeului întors flămînd acasă, prezentate în termeni lipsiți măcar de ambiguitatea formulei de încheiere din *La Belle au Bois dormant*, a lui Perrault, ce "camuflează" pentru ascultător/cititorul de astăzi destinul eroinei în compania soțului său, fiul căpcăunei ce voise să-și devoreze nora laolaltă cu progeniturile cuplului.

Texte eclectice și cu inflexiuni ale discursului extrem de diferite; abordarea și tonul grav și înalt moralizator alternează cu gluma ce frizează deșănțarea. Iată, de exemplu, sub titlul "Cîntece despre moară", un soi de strigături de reproiectare a norocului omului celui frumos la moară: "La copila bălăoară,/Trag voinicii ca la moară./Care-i tînăr și frumos/Cum ajunge toarnă-n coș./Care-i bătrîn și urît/Toată noaptea așteaptă rînd/Și la moară tot flămînd".

Pe cititorii mai puțin conformiști îi invităm să decodeze singuri... metafora. Ce ne amintește însă imagini din lagăre ale Arhipelagului Gulag, al lui Soljeniț în.

fascinația lecturii

Poezia persană

Nicolae BUSUIOC

Iubirea și sentimentul armoniei cosmice par a fi cele două constante principale ale literaturii orientale. Cînd spiritul european a contactat spiritul oriental s-a produs o deschidere fascinantă în sensul că fenomenologia spațială de sorginte autohtonă a fost benefic patentată de marea filosofie a Orientului. Teoreticienii literari ne atrag atenția că pentru scriitorii din acest spațiu mirific lumina este izbucnirea bucuriei universale de a exista. Ea este aceea care a făcut posibilă creația și tot ea ține cumpăna lumii, cu alte cuvinte ține echilibrul dintre viață și moarte, dintre extaz și suferință. Nu spune Tagore că dacă "ar fi să se stingă întreg universul, bucuria universală ar zămisli lumea de la început"?

Poate că bucuriile noastre mici, admirabile stări pe care le întîlnim din ce în ce mai rar într-o lume bulversată, fac parte chiar din bucuria generală, universal-umană și dătătoare de speranțe eterne. În fond, marii poeți au înfăptuit sinteza lumii prin iubire, plecînd de la viața simplă și terminînd cu elementele primordiale ale condiției omului. Lectura *Rubaiyatelor lui Omar Khayyam*, ediție definitivă apărută recent la Editura *Timpul* din Iași, în excelenta traducere a lui George Popa, e fost indiscutabil una din bucuriile mele din ultima vreme. Se vor găsi unii să susțină că asemenea bucurii nu mai sînt de actualitate, cu totul altele fiind preocupările și opțiunile celor mai multi, lucrurile simple nu mai sînt apanajul celor ce se vor interesanți (sau mai curînd interesați!?).

Poezia persană, mai ales prin Firdusi, Nizami, Saadi și Omar Khayyam, a fost și este pentru noi, europenii, o continuă atracție. Profesorul, poetul, traducătorul și eruditul George Popa ne oferă, prin ediția amintită, parcă un alt Omar Khayyam, în orice caz un altul decît cel pe care îl știam cu toții pînă acum. Era doar poetul în catrenele căruia doar vinul are virtuți, antidot al tristeții, și deznădejdii, la care se

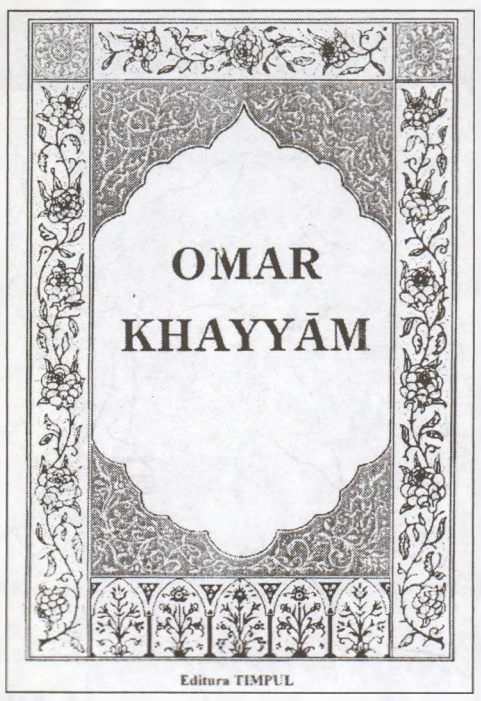

adaugă iubirea ca laitmotiv esențial al bucuriei de a trăi. Omar Khayyam a fost unul din marii umaniști ai lumii, matematician și astronom, filosof și poet. Meditațiile sale filosofice vizează aspecte grave ale condiției umane, produc îndoială și uimire.

Citești rubaiyatele lui Omar Khayyam și rămîi cu ideea că viața e ca o iluzie a realității imanente, că nemărginirea te înspăimîntă pînă la mutenie, întrebîndu-te dacă mai are rost să mai hamletizezi despre "a fi și a nu fi", la ce folos? Putem ieși din încorsetatul eu? Eul e substratul fundamental al filosofiei orientale la care se adaugă experiența "tantrică" a vieții, fără a ajunge totuși la infinita zădărnicie a tot ce există, ci la evaziunea pe drumul eliberării, a transcenderii formulei de a exista și de a intra în inefabilul lumii tainice. Divagațiile speculative pot continua pentru că celebrele catrene ne tulbură și ne farmecă, ne uimesc și ne bucură. Grație magistrului George Popa l-am recitit pe inegalabilul Omar Khayyam, procurîndu-mi una din bucuriile simple dar minunate.

palimpsest

Mult mai aproape

Cristina VRĂJITORU

În momentul în care a descoperit stîncile, vulturul și-a dat drumul pe deasupra prăpastiei și a plutit mai sus decît ele. Căutătorul de mistere și-a luat lopata și a pornit să sape neobosit întreg pămîntul. Peștele și-a zburlit solzii în ape adînci, pentru a prinde un nou grai. Alergătorul s-a oprit la colțul străzii și a privit cerul înstelat. Pînzele au zburat de pe sfoară, în timp ce marinarul a aruncat un melc în larg.

Mai aproape de rouă decît de cărbuni, mai aproape de coaja stejarilor și mult mai aproape de raza de lumină este oricine respiră liber... întinderile azurii și nelimitate nu se opresc niciodată, iar un pas nu poate fi altfel nici atunci cînd curentul bate din față. În zîmbetul de un moment, o nouă definiție s-ar găsi tot în indefinibil. Și gîndul rămîne prințul neîncătușat... Mai aproape se află oricînd, pentru a fi mereu la fel.

Urmele poeziei

Nicolae COANDE

Ioan Lascu revine în centrul atenției cu o nouă carte de versuri, a treia la număr, după *Contrar așteptărilor* (1993) și *Marea întîrziere* (1994), ambele apărute la Ed. Ramuri în colecția "Poesis".

Poemele din *O groapă în timp* (Ed. "Pasărea măiastră", 1998) pendulează, programatic ori nu, între devoțiune și deriziune, între etosul unei ființe protestatare revoltată de ignominia și imbelicitatea timpului său și surîsul burlesc-tragic al unui lucid de stirpe camusiană care știe că "aici se îngroapă capitalele omului: creierul și timpul".

Poemul liminar *Nostalgia* este definitiv pentru o anume trăsătură a poeziei pe care o scrie Ioan Lascu și care s-ar defini prin acea emoție filtrată de intelect, o impersonalizare a sentimentului - bine strîns în "chingile" lucidității - o situare a acestuia la o altitudine care-i dă posibilitatea de a privi în urmă impasibil, rece, fără regrete: "A trecut de mult noaptea cînd visam/Stele pe cer cu iubita mea în august/Sau zebre verticale în Akkad/Sau lei pe zidul cel căzut al Vrukului/Dușă e noaptea aceea, ce mai vorbă banală/iar tu Istar te-ai răzbunat pe taur, pe simbolul tău însîngerat".

Ioan Lascu recuperează pentru sine o întreagă mitologie a iubirii trădate, a dezbinării cuplului primordial. Anomia, descentrarea tulbură viziunea holistică a poetului; macularea survine pe un fond de tulburare preapocaliptică, de desfigurare lentă a principiului care ține laolaltă lumea iar acest lucru e sesizabil la nivelul sintaxei poemului: una frîntă, contorsionată, atrasă în spațiul ludicului, afectată de un sindrom al dezbinării. Chiar și atunci cînd se joacă în maniera unor Velemir Hlebnikov ori Aldo Palazzechi sensul grav al poemului îl copleșește pe cel ludic, deși poemele în sine mi se par mai puțin reușite, cumva "forțate", confecționate.

În arta sa combinatorie - nu lipsită de atitudine morală, etică - Ioan Lascu este, cu o expresie a lui A.E. Baconski, "un desăvîrșit complice al cuvintelor", ca și un iscusit mînuitor al contrapunctului; această combinație îi permite să dea la iveală poeme cu expresivitate sporită, din zona memorabilului: "M-am închis după un zid./De acum încolo/tu nu vei vedea decît opacitatea zidului. Zidul/face parte din mine./Eu locuiesc/în masiva opacitate a zidului." (*Exil*)

Poemele de autoscopie, de fervoare lucidă, de atașament și participare, cele în care își regăsește nobletea însingurării și în care își consumă fervorile sub semnul acelei "revolte metafizice" camusiene îl reprezintă cel mai bine pe Ioan Lascu; aici ar trebui, după opinia mea, să lucreze pe viitor: în surprinderea de flash-uri, în retorica anamnezei care concură o existență precară, lovită de răul de sfîrșit de secol, înecată în marasm și plutind în torpoare și indiferență vinovată în care se complace omul contemporan devitalizat, descentrat, dez-creștinat dar - prin puțini și aleși - aflat mereu în căutarea unui sens care să-l cuprindă (și) pe Dumnezeu. Exemple concludente sînt poeme ca: *Exil, După, Als Ob, O șoaptă inertă, Ardere de tot, Mersul pe jos* etc.

Dacă gîndim la unison cu René Char, anume că "un poet trebuie să lase urme, nu dovezi ale trecerii lui. Numai urmele te fac să visezi" - putem constata că Ioan Lascu "lasă urme" o dată cu această a treia "trecere" prin poezie.

Să așteptăm cu încredere - și exigență sporită - viitoarea carte de versuri și să vedem (auzim) ce ne-ar "mai putea spune... după secole de furie".

IOANA DRĂGAN
Jurnal de vedere

Vineri

"Ziua de mîine", adică ziua de azi m-a umplut de scîrbă. Ce proastă am fost! Dom' doctor are chef de mine, ca tot atît cît are o călugăriță să rostească pentru a a o mia oară într-o zi "Tatăl Nostru!" Comparația e un pic forțată, dar vizita de azi dimineață mi-a confirmat o temere mai veche.

Îl visasem toată noaptea, făcusem dragoste împreună, undeva la mare, într-un decor ireal, paradisiac, așa cum citesti în romane de proastă calitate sau cum vezi în reclamele de săpun. Dom' doctor era mult mai tînăr decît în realitate, mai tînăr și decît mine, o bătrînică durdulie cu ochelari mici, de șoricel, de ce porți mereu ochelarii, mă întreba din cînd în cînd, și eu îi spuneam de ficare dată mai sîcîită, tu mi-ai spus să-i port, el rîdea, mi-i scotea și, fiindcă fără ei lumina zilei mi se părea prea crudă, eu, îi puneam la loc pînă ce, deodată, el s-a înfuriat și i-a călcat în picioare, strivind sticla în mii de fărîme, prin care recompuneam pînă la urmă plîngînd imaginea reală a lumii înconjurătoare, pierdută pentru totdeauna.

M-am trezit cu o durere îngrozitoare de cap, am făcut un duș fierbinte și am stat cu ochii închiși sub apa clocotită, încercînd să șterg de pe retină și din suflet imaginea acestui bărbat pe care fără să vreau l-am iubit din toată inima.

Mi-am revenit la un moment dat, firea mea rațională mă ajută să ies învingătoare din orice conflict imaginar. Mi-am amintit că sînt tînără, frumoasă, seducătoare, o înghițitoare de bărbați, cum spunea săraca bunică-mea, și azi îl voi devora încă o dată pe dom' doctor. M-am uitat din reflex la ceasul de pe perete. Atunci m-a cuprins din nou disperarea, nu vedeam nimic, era o chestie simplă, elementară, la care eu nu aveam acces. Mi-am blestemat ochii și împuțita asta de vedere, mi-am pus ochelarii și am văzut că era trecut de ora unsprezece și că la douăspe dom' doctor termină consultațiile.

M-am îmbrăcat repede, punîndu-mi cea mai frumoasă rochie din garderobă, decoltată și despicată în ambele părți, m-am pieptănat și după ce m-am parfumat, am chemat un taxi.

Primul lucru care m-a enervat instantaneu a fost s-o găsesc pe donșoara Silvia, mai mult decît bine-dispusă, la el în birou, așezată picior peste picior pe patul în care făcusem dragoste. Picioarele erau lungi, bronzate, perfect epilate și puse în evidență de o fustă mini, crăpată, sub halatul alb, evident adaptat la lungimea ei. Rochia mea sexy mi s-a părut în acest context un halat de bucătărie. Senzația neplăcută pe care am resimțit-o mi s-a accentuat prin constatarea unei stări de intimitate totală între cei doi. De altfel, dom' doctor părea să nu-și mai aducă aminte că mi-a zis să vin la el, se uita mirat, stînjenit și părînd că nu-i momentul potrivit pentru o vizită. Silvica s-a descurat mai bine, a ieșit repede din cabinet, consultîndu-se din priviri cu dom' doctor. - Ce faci? - m-a întrebat, ușor încurcat și niciodată n-am urît mai mult cretina asta de întrebare, care nu se leagă cu nimic, care e întotdeauna pusă doar asa, ca să ne băgăm în discutie si la care răspunsul e superfluu.

Fusesem desigur o pradă prea usoară, să nu te culci imediat cu un bărbat, mi-au sunat în urechi cuvintele bunicii, singura descuiată la cap din întreaga familie, bărbaților nu trebuie să le dai imediat satisfacție, te vor disprețui în clipa următoare, trebuie să crape pipota în ei, să-i plimbi cu vorba și să-i înebunești, să le dai puțin cîte puțin din tine, pentru că altfel te vor părăsi cu prima ocazie. Se adeverea probabil chestia asta, pentru că dom' doctor părea insensibil la farmecele mele, dispăruse dintre noi orice urmă de feeling sexual, tot ceea ce ne atrăsese unul către altul în urmă cu o săptămînă. Devenisem doctorul și pacientul, unica relație posibilă într-un cabinet medical, unul dintre antagonismele forte ale lumii.

Uite cum stau lucrurile, și i-am spus calmă pentru prima oară pe nume, aș vrea să știu dacă mă poți ajuta. - Cu ce?, i-am auzit glasul speriat, vocea pe care deodată n-am mai iubit-o, fiindcă avea tonalitatea modificată, de bărbat laș, căruia îi e frică de complicații, de faptul că află nevasta sau colegii de servici, o voce timorată de perspectiva unei pensii alimentare, o voce fără timbru și personalitate. Liniștește-te, m-am pomenit zicîndu-i obraznic. E vorba de vedere. Eu nu mai văd. Nu mă mai descurc bine nici cu ochelarii ăștia de cal. De asta am venit la tine. Fă ceva, ești doctor. Am început să plîng, frica îmi ieșea prin toți porii, eram nervoasă, aș fi vrut să mă ia în brațe și să-mi spună, uite aici, acum aici, sus și jos, la dreapta și acum la stînga, e foarte bine, nu mai ai nevoie de ochelari. Nu s-a întîmplat așa. M-am descărcat și apoi am continuat să-i spun rar povestea mea simplă, relația mea cu ochelarii, ce simt cînd îi scot și cînd îi pun, cum văd eu lumea și de ce nu-mi place să-i port. Se uita pe fereastră cînd l-am privit, cred că auzise istoria asta de sute de ori. Nu mi-a răspuns imediat. S-a ridicat și a ieșit din cabinet pentru cîteva minute, timp în care nu știam ce să mai cred, aveam senzația că pierd vremea într-un mod impardonabil. S-a întors din fericire repede, vesel de parcă descoperise America. - Vino încoace și spală-te pe mîini. Încercăm cu lentilele de contact, a spus cu satisfacția unui nou experiment medical. Nu era deloc o surpriză, mi-am amintit în clipa respectivă că ăsta era principalul mobil al vizitei de azi și nu știu de ce, dar imediat mi-am dat seama că și ăsta va fi un esec. Doar privindu-le în cutiuța lor, cum luceau în soare, lucioase și transparente, niște solzi perfecți de pește, proaspăt curățați, am simțit sila, mai tare decît inevitabila curiozitate. M-a învățat cum să le pun la ochi, cum să le scot, cum să le spăl, cum să le protejez, dar era clar cooperativa munca în zadar. Nu pot descrie prin cuvinte senzația de sfîrșit de lume pe care am simțit-o, singurătatea înfiorătoare, sentimentul ruperii de concret, amețeala și desincronizarea percepției. Nu le suport, aproape că am strigat. Sînt oribile. Îmi vine să vărs. Ia-le de pe mine! Eram ridicolă, vorbeam de parcă lentilele astea erau niște șerpi umezi care mi se încolăciseră în jurul globilor oculari, sugîndu-mi seva vederii. S-a supărat, fă un efort, mi-a spus, de ce ești asa de refractară? Eram furioasă, senzația era copleșitoare, simțeam cum naște în mine instinctul criminal, scoate-le repede, te rog, am mai avut putere să spun. N-am cunoscut pe nimeni ca tine, l-am auzit în spatele meu în timp ce spăla lentilele de contact, și am știut că iarăși sînt tare pe poziții, îi suscitasem din nou interesul, era un mic monstru bizar și inexplicabil științific.

Maniera sinesteziilor

Carmen NEAMȚU

O călătorie nu e altceva decît o inițiere. Un drum la capătul căruia descoperi o lume și-ți (re)cunoști sinele profund. O călătorie e o lecție despre tentația căutării noului/ altului/ inditului. Orice jurnal propune un spațiu/ timp, răspunzînd nevoii (psihologice) de exhibare a eului, de confruntare/ mărturisire cu un alter-ego nevăzut. Vasile Dan încearcă "o adecvare" a Chinei sale livrești, atîta cîtă e, la realitatea chineză însăși a anului 1997. Rezultatul? 15 zile/ mărturisiri/ trăiri pe viu într-o Chină știută numai din cărți, idealizată. Spațiu fabulos, imagine standardizată pentru orice european, China ni se dezvăluie treptat, pe măsura înaintării în drum. Cît e legendă/ ficțiune și cît adevăr? Ce înseamnă China/ Călătoria pentru eseistul Vasile Dan? Un lung poem în 15 zile? Fidelitatea rememorării locurilor aproape de Acoperișul Lumii? Cert e că drumul îi devine probă tentantă.

Două drumuri posibile parcurge V. Dan în jurnalul său chinezesc. Unul geografic - supus timpului neiertător; De la Beinjing prin Kunming Jing Chang, Li Jang și Tian Jin, China ni se dezvăluie/ deschide în deplina ei frumusețe. V. Dan parcurge acest drum alături de poetul Ion Mircea, de criticii literari Alex Ștefănescu și Cornel Ungureanu de prozatorul Eugen Uricaru, cu prilejul unei delegații a Uniunii Scriitorilor din România, la invitația celei similare chineze. E o descoperire a unui "spectacol de rafinament, îndemînare, bun gust și cultură gastronomică". China acestui drum e una a imanentului, a contrastelor uimind deopotrivă prin opulență și sărăcie, prin sofisticare și simplitate: "Ieșim din «Orașul Interzis» interziși, fără cuvinte. Afară realitatea chineză dă năvală, pur și simplu, ca printr-o spărtură: sute de suflete agățîndu-se umile și temătoare de tine, în ideea celei mai modeste afaceri".

V. Dan își "plimbă" obiectivul invizibil al camerei sale de filmat prin piețe, bazare, restaurante, străzi. Prim-panurile adoptă maniera sinesteziilor. Parfum, sunet și culoare se-ngînă și-și răspund: "După doar cîțiva pași sîntem în fața unui spectacol grandios: începe un șir fără capăt de tarabe, în spatele cărora se pregătește direct în aer liber mîncarea, deși pe stradă sînt nori groși de praf, o circulație rutieră intensă... În fața tejghelelor, zeci și zeci de clienți. Mîncarea e pregătită pe sobe, improvizate din butoaie de motorină goale, cu cărbuni. În aer plutesc damfuri tari, înecăcioase de mirodenii și condimente necunoscute simțului nostru olfactiv. Observ foarte multe frigărui de bambus încărcate cu o specie necunoscută de carne, înmuiată în sosuri. Șirul bucătarilor și al clienților lor se întinde pe aproape 1 km, pînă la Poarta Orașului Interzis, căruia îi dăm strategic, deocamdată, un ocol. Ne întoarcem și observăm oripilați mizeria din jur-coșmelii înecate în gunoi în plin centru, firave prin construcție, dughene, ziduri surpate, intrînduri sumbre și înguste din care și în care se strecurau iute umbre (...)"

Călătoria din geografia fizică se continuă într-un alt fel de plan. V. Dan își apropie o Chină liricizată în care: "S-ar putea ca în cuvîntul din urmă, acolo, să pîlpîie/ firavă ea nădejdea de care cine nu are nevoie? S-ar putea să fie acolo un cuvînt oricare, umil/ pe care gura noastră zilnic îl leapădă neștiutoare". Vocația de ghid neplictisit cu drumul a lui V. Dan estompează acest al doilea plan. Cert e însă că "există o unitate suplă a lumii, metafizică, în muzică, în cultură, în spirit. Și o vitalitate a ei, transferată din generație în generație. Încă o dată mă conving de aceasta. Sînt, mărturisesc, mîndru că printre acești tineri necunoscuți, veniți din patru vînturi, din depărtări incomensurabile, ne număram și noi, cei cinci romani. Am atît de rar prilejul să mă consider un răsfățat al soartei. Dar de cel de acum, de acest moment nu m-ar bate Dumnezeu dacă m-aș îndoi?" Drumul fizic înspre inima Chinei se prelungește/ întregește într-unul interior. Fericirea pare că ne spune V. Dan, ține de trăirea noastră interioară, de idealul senzorilor. Orgolios, poetul ne-o dezvăluie în doze mici, cu precădere în secvențele lirice din jurnal.

Tibaudet credea că inteligența e "o manieră de a transforma o lume de lucruri într-o lume de semne". China geografică (își) caută sensul/ semnificația dincolo de monumente/ morminte/ tipologii (umane). Sîntem condamnați să dăm tuturor lucrurilor un sens. V. Dan-criticul/ eseistul/ poetul e condamnat să descopere semne și să dea semne și să dea semnelor un sens. Demersul său rămîne unul deschis. Căci scriitorul arădean știe foarte bine că un spațiu fabulos cum e cel al Chinei nu se poate epuiza în doar 15 zile. Poate fi doar intuit, (eventual) tradus/ transcris tour-re tour. E un altfel de a spune: Poți renaște "aproape de cer", ca apoi să revii într-o bibliotecă!

Vasile Dan, *Un li pe drumul mătăsii. Jurnal chinezesc,* Ed. Mirador, Arad, 1997

ȘTEFAN DRĂGHICI

peisaj aglomerat de himere

ce mai ai de pierdut cînd întreaga ființă se zbate sub scrum
iar pe margini se încontrează frînturi de cuvinte ce mai ai de ascuns
și pînă unde se întinde pustiul îndoiala plutind alene se-așterne
atunci cînd pe unicul drum tu nesigur singur cu tine
amintirea pe buza vînătă a durerii chiar cu riscul de a tulbura

amestecarea nelămurită a timpurilor și ispita aruncare cu greutatea

care e locul pe care presupunerile absurde-l fixează pînă cînd
în privire doar iluzia avansînd precum cadavrul mut al spînzurătorii
pînă cînd hăituirea

clepsidra clipocea somnoros clovnul îmi fura o neliniște
ceilalți se agitau fără rost unde-am mai întîlnit starea asta retorică
un registru subțire gol înăuntru
dialog sinuos cu un veșnic indiferent celălalt
apoi frica
adevărata cenușăreasă împerecheată
cu un zîmbet insinuant
mda

numele prenumele neajunsurile
limbi străine cunoscute fii atent se poate
folosi totul împotrivă-ți
memoriu de activitate giranți concentrează-te
asupra semnelor de punctuație

ridică-te intră curtea
condamnat să nu te poți regăsi n-ai drept
de recurs
curtea se-retrage se-ntoarce iar și iar și
strigătul neputinței ca un blestem destinul întrona nefericitul
fantasme stoicii tocmai acum despre principii zadarnic
labirintul se-nchide minotaurul lipsă
tentat o porție de visare speriat
de vîrtejuri ca de un
peisaj aglomerat de himere

absurdul o pată de ulei ce se-ntinde
nici vorbă ca infernul să arate așa cum ți-l închipui nici vorbă
vocea primejduită din exces de prudență privirea tulbure mișcare
împingînd întrebările tot mai în față prezicătorii au aripi zidite și
reci tragedia răstălmăcirii
în vizită la atelier cine crezi disperarea
fii atentă să nu-mi trezești personajele
să nu-mi încurci transpiratele pensule căci deși
se moare mereu
cenușa se precipită către regăsirea de sine

bucuria celui care crede că ai încurcat ițele

huiduieli și aplauze
ce mai ai de pierdut

les allusions qui travers la poesie
et autres
et autres
et autres

> *"Însă Mercurius este divinul Hermes înaripat manifestîndu-se în materie, zeul revelației, domn al gîndirii, psihopomp prin excelență"*
>
> **C.G. Jung**

Literatură și religie

Doru SCĂRLĂTESCU

8. Filiera greacă: Hermes Trismegistul

De-a dreptul fascinantă, pentru noi, modernii, această pereche de zei sapiențiali egipteni, Thoth și Seshat, soți sau, în altă versiune, frați, pe care Champollion îi găsește, în călătoria sa din 1829, reprezentați alături pe o ușă a Rhamesseionului din Teba, bănuită a fi intrarea în bibliotecă, fiindcă ultima e însoțită de titlurile de "Doamnă a literelor" și "Prezidentă a bibliotecii": "mot à mot la salle de livres" (scrisoare din 10 februarie 1829, în *L'Égypte*, Paris, 1989, p. 296). Desigur, cele două zeități protectoare ale cuvîntului nu sînt un caz singular, nici în Egipt, unde li se adaugă cuplul Hu - Sia, personificări ale logosului creator al lui Ra și ale gîndirii (înțelepciunii) divine, unde hieroglifele funcționează ca simboluri pentru zei și chiar sînt numite generic "zei", precum în unele texte din regatul Vechi (Manfred Lurker, *Divinități și simboluri vechi egiptene*), iar prețuirea meseriei de scrib (v. Imhotep) poate merge pînă la zeificarea acestuia, și nici în alte state ale Orientului, unde o serie de zei civilizatori își arogă funcții similare. Între aceștia, unul din zeii primordiali sumerieni, Enki ("stăpînul pămîntului"), este celebrat ca patron al artelor și înțelepciunii și ca demiurg prin forța cuvîntului său, denumit *Mummu*. După C. Daniel, *Civilizația sumeriană*, 1983, acesta e analog logosului din scrierile lui Filon evreul și din textul neotestamentar (*Ioan, I.1*), precum și conceptului de *Memra* din apocrifele *Vechiului Testament*, "dar mai ales *cuvîntului* din doctrinele cosmologice egiptene" (*op.cit.*, p.160). La asiro-babilonieni, Enki devine Ea, "stăpînul apelor", în special al marelui abis acvatic, numit de aceștia *absu*, de asemenea, protector al tuturor meseriilor, al înțelepciunii și al incantațiilor vindecătoare. Sub dinastia Hammurabi, locul și atributele sale sînt uzurpate de zeul Marduk, eroul central al vestitului poem cosmogonic *Enuma elish*, cu impresionante prefigurări ale Genezei biblice (apele primordiale, potopul...), pentru ca și cultul său să fie egalat și chiar întrecut de cel al fiului său, Nabu, zeu al scrierii și păstrător al Tablelor Destinului, în special la Borsippa, în imperiul neobabilonian. Cu privire la cultul celor doi zei, în cartea sa din 1937, *La civilisation d'Assur et de Babylon*, C. Contenau remarca tentația instaurării unui zeu unic la asiro-babilonieni, cu trimitere către monoteismul iudaic. Conform textelor cuneiforme de la British Museum, XXIV, pl.50, Marduk tinde să absoarbă întreg panteonul babilonian; de asemenea, pe statuia lui Nabu, din același muzeu, regele Adad Nirari III (cca 800 îainte de Hristos) încheie o dedicație cu invitația de a avea încredere "în Nabu și în nici un alt zeu" (*op.cit.*pp.98-99). În contextul mai larg al mitologiilor mesopotamiene, în care îi vom întîlni pe Nidaba (sau Nisaba), la început divinitate a recoltelor, invocată mai tîrziu ca inițiatoare a scribilor în arta scrisului: "Nidaba, stăpîna scrierilor, și-a dovedit destoinicia/ Nidaba, laudă ție!"..., pe soțul ei, Haya, cu funcții identice, pe Gestinanna, sora zeului Dumuzi, poetă divină, tîlcuitoare de vise, în fine, pe Oannes, ființă anfibie, dascăl de caligrafie al umanității, un loc de excepție îl ocupă, desigur, Nabu, patron al vestitei biblioteci din Ninive, fondată, se pare, de Hammurabi, extinsă de ambițiosul Assurbanipal pînă la dimensiunea "unei veritabile enciclopedii a științei din timpul său" (Contenau, *op.cit.*, p. 245). Descoperirea vastei colecții de tăblițe de lut, adunate de rege, revoluționează hermeneutica biblică: "elle a projeté en effet, sur la Bible une lumière nouvelle, celle de l'orientalisme" (*Dictionnaire de la Bible, Supplément*, VI, Paris, 1960, p. 501). Așa cum am arătat, zeul invocat ca artizan al acestei biblioteci, "prooroc" (în semită, nabi - profet) și "crainic" al voinței divine, tinde să cumuleze în persoana sa prerogative ale marilor divinități, conform numeroaselor titluri sub care e numit în colofoane: el este înțelept, are un ochi pătrunzător și urechi vaste; e cunoscător al tuturor secretelor lumii; ca "herald", stabilește legătura dintre zei și dintre cer și pămînt; purtător al tăblițelor destinului, el fixează soarta lucrurilor, a oamenilor și a zeilor; este inventatorul scrierii, al tăblițelor și al uneltei de scris; scrib ce consemnează tot ce poartă un nume, el este fondatorul meseriei de scrib...

Toate aceste tradiții mitice și religioase ale Orientului antic, dar mai ales egiptene, de mai mare și mai îndelungat prestigiu, se vor revărsa, de-a lungul cîtorva secole de la confluența erelor păgînă și creștină, în marele și heteroclitul arhipelag elenistic, funcționînd ca un imens creuzet (Bonard: "creuzetul alexandrin"),în care se vor amesteca și contopi direcții de gîndire, credințe și practici dintre cele mai diverse: pe lîngă cele amintite, izvoare chaldeene, iraniene și chiar hinduse, apoi, neoplatonice, neopitagoreice și orfice, ebraice, gnoze păgîne și creștine, alchimie și ermetism... Decisivă rămîne însă fascinația Egiptului, exercitată pe un spațiu mult mai larg, de la Platon, cel mai prestigios dintre "egiptofili" (C. Daniel) și pînă la "resurgența egiptomaniacă", către sfîrșitul secolului al XVIII-lea european (G. Durand). În ceea ce-i privește pe greci, Herodot și Plutarh sînt de acord că zeii lor sînt tributari panteonului egiptenilor, "cei mai credincoși dintre toți oamenii". Emblematic în acest sens este Hermes, care cunoaște o spectaculoasă carieră, de la vestitul imn homeric ce-i e dedicat, unde e celebrat ca iscusit născocitor al lirei cu șapte coarde, pe care, primul a exersat variate acorduri: "... iar după ce-a terminat jucăria aceea frumoasă,/ i-a încercat, în sfîrșit, numeroasele-i sonuri. Din mînă/ sunete lungi îi zburau.../ casa în cîntec suna, bogății, trepieduri, pocale, -/ și cum cînta, mai avea înc-atîtea să spună în cîntec", și pînă la textele ezoterice ale sincretismului helenistic, impunînd figura fascinantă, stranie, complexă și contradictorie a Trismegistului, patron al alchimiei și al hermetismului, determinînd "dezvoltări decisive ale Occidentului", în primele veacuri creștine și, apoi, în evul mediu timpuriu, în ipostaza lui Mercur, de care s-a pasionat, pînă la obsesie, C.G. Jung: "Însă Mercurius este divinul Hermes înaripat manifestîndu-se în materie, zeul revelației, domn al gîndirii, psihopomp prin excelență" (*Psihologie și alchimie*).

Dintre zeii greci, Hermes cunoaște poate, cea mai interesantă și mai bogată în consecințe metamorfoză. În panteonul antichității timpurii, el e un zeu cu personalitate, inventiv, dinamic, dar un zeu între alții, avînd ca și aceștia, unele deprinderi nu tocmai onorabile: el e iute de picior, dar și de mînă. În perioada clasică, la Platon, de pildă, în *Cratylos*, numele său e asociat elocinței (*logos*) și artei interpretării (*hermeneuein*), și tot astfel, la orfici, ca-n acest imn *Către Hermes*: "Și ocrotești temuta limbă, de-ntreaga lume veneartă", pentru ca, pe aceeași direcție, în antichitatea tîrzie, greco-romană, el să fie asociat, pînă la identitate, cu zeul egiptean Thoth, preluînd de la acesta o seamă de funcții religioase, mai ales de autor și păstrător al Cărților sacre, al căror număr ajunge, în unele legende, pînă la cîteva zeci de mii. Dincolo de aura mitică, ele par să fie totuși o realitate, cel puțin pentru epoca elenistică, dacă e să dăm crezare lui Clement din Alexandria, cel ce, între Părinții creștini, în *Stromatos*, VI, 4, ne-a lăsat descrierea unui ceremonial religios egiptean: un fastuos cortegiu format din cîntăreți, astrologi, scribul sacru, maestrul de ceremonii, în fine, un pontif suprem, toți purtînd în mîini sau recitînd din *Cărțile lui Hermes*, cu un conținut variat: imnuri către zei, reguli ale vieții regale, sistemul și mișcarea aștrilor; zece dintre ele sînt "cărțile numite sacerdotale", alte zece sînt tratate de medicină, restul de treizeci referindu-se toate la filosofia egipteană. După cum se vede, dimensiunea filosofică e precumpănitoare, fapt subliniat și de Jamblicos, peste un secol, în *De Misteriis*: "Dacă voi ridicați o oarecare problemă de filosofie, noi o rezolvăm după vechea stelă (*stelai*) a lui Hermes, pe care Platon și Pitagora au citit-o integral și pe care au reașezat fundamentele filosofiei lor". S-a perpetuat, de-a lungul antichității un *topos* al scrierilor sacre, misterioase, ale lui Hermes, "cel ce cunoaste totul", cuprinse în sulurile de papirus ori gravate pe coloane și obeliscuri, topos întîlnit la Manethon, preot egiptean din sec. III înainte de Hristos, autor al unei istorii grecești a Egiptului, peste secole, la filosoful alexandrin Olimpiodor (*Apotelesmat*), ceva mai tîrziu, la autorii arabi și musulmani. Jack Lindsay vorbește, astfel, în cartea sa dedicată originilor alchimiei, despre un cult al sabeenilor din Harram pentru Hermes, socotit cel mai însemnat dintre filosofii antici greci; piramidele egiptene cuprindeau, după ei, un imens tezaur, imaginile și hieroglifele constituind instrucțiuni privitoare la cunoașterea secretă, alchimică și astrologică, inițiată de acesta. Să mai menționăm că-n arabă termenul haram, pentru piramidă, trimite lejer către numele lui Hermes - *Hirmis*. (cf. *Dictionnaire de Mythes Littéraires*, du Rocher, 1988, p. 710)

Textele hermetice conțin ele însele un elogiu nemijlocit al *Cărților sacre*, precum aceste rînduri din *Kore Kosmou* (*Fecioara Lumii*): "O, cărți sacre, scrise de mîinile mele nepieritoare, voi, asupra cărora, miruindu-vă cu licoarea nemuririi, am toată puterea, rămîneți în vecii vecilor neatinse de putreziciune și de stricăciune, fără a fi văzute sau găsite de nimeni din cei ce vor petrece pe acest pămînt, pînă în ziua cînd cerul îmbătrînit va da nastere unor făpturi demne de voi, cele pe care Creatorul le-a numit ființe". Care sînt însă aceste texte sacre, demne numai pentru inițiați? Fără a fi chiar atît de numeorase, cum susțineau scriitorii din vechime, multe din ele s-au și pierdut, iar cele ajunse pînă la noi abia ating dimensiunea unui volum cum este cel apărut în 1866 la Paris: *Hermes Trismégiste, traduction complète précédée d'une Etude sur l'origine des livres hermétiques* par Louis Ménard. Pe lîngă *Kore Kosmou*, deja citată, așa-numitul *Corpus Hermeticum* mai cuprinde alte *Fragmente din Stobaios*, *Asclepios* sau *Logos teleios* (*Rostirea desăvîrșită*), densa și misterioasa *Tabula Smaragdina* și, desigur, cel mai substanțial, vestitul *Poimandres (Păstorul omului)*, a cărui carieră europeană începe cu traducerea în latină, din 1471, a lui Marsilio Ficino: *Mercurii Trismegisti Liber de Potestate et Sapientia Dei*. Cercetătorii situează aceste texte în primele două secole, cele ale așa-numitului creștinism primitiv. *Poimandres*, care poate fi, după L. Ménard, creația unui evreu helenizat, încearcă o sinteză: "În *Poimandres*, doctrine egiptene, poate cîteva vestigii ale credințelor caldeene și persane se împletesc cu *Timaios*, cu primul capitol din *Geneză* și cu debutul *Evangheliei lui Ioan*" (*op. cit.*, p. XLVI-XLVII). Această optică e împărtășită de exegeții de mai tîrziu, care insistă asupra caracterului de sinteză a hermetismului, a tentativei sale de "reconciliere" între două lumi, păgînă și creștină: "încă o dată, Hermes e chemat să reunească Gnoza și cunoașterea științifică, credința păgînă și cea creștină, antichitatea și modernitatea". (Fr. Bonardel, *Hermetismul*, Ed. de Vest, 1992, p. 73); "*Poimandres* pe care este bazată toată literatura trismegistică de mai tîrziu, trebuie să fie plasat, cel puțin în faza lui originară, nu mai tîrziu de secolul întîi. Acuza de plagiat a scrierilor creștine cade deci la pămînt. Dacă se poate dovedi că *Poimandres* aparține primului secol, avem în el un document valoros în determinarea mediului de origine și a dezvoltării creștinismului" (Lewis Spence, *The Encyclopedia of the Occult*, Bracken Books, London, 1994, p. 209). Să mai adăugăm, la toate acestea, că o parte din primii apologeți creștini au cunoscut și apreciat doctrina lui Hermes: Clement din Alexandria (*Stromatele*), Sfîntul Cyril (*Contra Julianum*), Lactanțiu (*Instituțiile divine*)... și că numele acestuia, în versiunea romanizată, apare în *Noul Testament*, cu referire directă la arta elocinței. Cînd Pavel săvîrșeste minuni în cetățile Iconiei, locuitorii acestora le atribuie lui și ucenicului său, Barnaba, calități ale zeilor: "Pe Barnaba îl numeau Jupiter iar pe Pavel, Mercur, pentru că el mînuia cuvîntul" (*Fapte*, XIV, 12).

Nu putem încheia aceste rînduri despre Hermes fără a menționa contribuțiile a două personalități ale secolului nostru: C.G. Jung și G. Durand. Primul emite în studiul său din 1948, *Der Geist Mercurius*, cîteva idei care ne interesează aici, asupra relației cu creștinismul, șocante din punctul de vedere al exegezei tradiționale. Pornind de la interpretarea lui Christ ca Logos întrupat, Jung ajunge, pe baza unor mărturii antice și moderne la concluzia că "Mercurius este Logosul devenit lume", deci, și el, o ipostază a lui *Pilius*. "El este de aceea ca un fel de frate pentru Christ și un al doilea fiu pentru Dumnezeu, deși, din punct de vedere al timpului, ar trebui să fie considerat fratele mai în vîrstă și primul născut". Pe de altă parte, discutînd problema unității și trinității lui Mercur, Jung crede că el "corespunde nu numai lui Christ, ci Divinității trinitare în general", ba, mai mult, sub acest aspect natura sa triatică "e mai timpurie decît dogma creștină". (*The Collected Works of C. G. Jung*, Vol. 13, *Alchemical Studies*, London and Hemley, 1968, p. 222). Asezîndu-și propria cercetare sub semnul lui Jung, Gilbert Durand își intitulează ultimul capitol al unei cărți recente, de "mitocritică" și "mitanaliză", *Secolul XX și întoarcerea lui Hermes*, urmărind "resurgența mitemelor hermetice" în poezia și proza modernă, începînd cu Baudelaire și simboliștii francezi și pînă la Gide, Hesse, Proust și Meyrink.

Mitul lui Hermes, cu toate rezonanțele și implicațiile lui, indică unul din traseele majore ale "filierei" grecești, de tranziție, de la Orient la Occident. Aceste implicații sînt, cum am văzut, mai ales de natură religioasă. E o latură - ca să folosim un termen al lui Nietzsche - "dionisiacă" a acestei filiere. Cealaltă latură, cu implicații aproape exclusiv artistice și literare, e reprezentată de solarul Apollo.

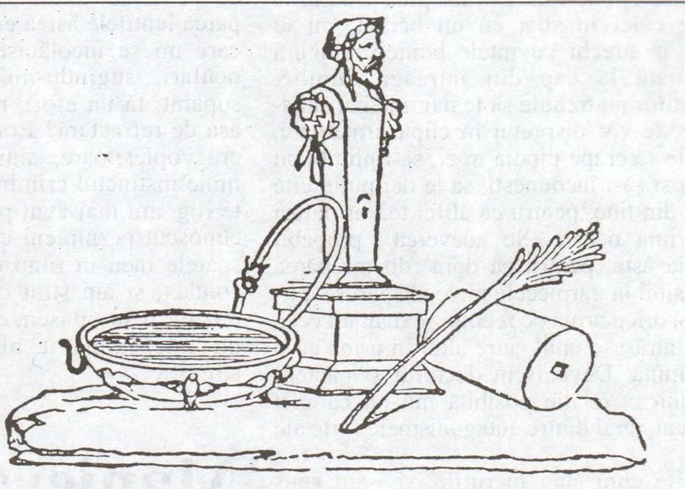

Bustul lui Hermes, în ipostază dionisiacă, cu atributele cultului

CONSTANTIN NOICA - Inedit

Ionel SĂVITESCU

De la bun început remarcăm, cu părere de rău, că triada Eliade, Cioran, Noica a pătruns în conul de umbră. Dacă în primii ani ai revenirii la normalitate - după o îndelungată noapte totalitară, cînd acești gînditori ne erau oferiți cu parcimonie, fiind citiți pe ascuns și comentați în cercuri restrînse - librăriile etalau cu larghețe opere aparținînd acestor iluștri reprezentanți ai generației '27, astăzi prezența lor este întrucîtva diminuată, apariția lor sporadică, iar articolele comemorative tot mai rare.

Cioran și-l imagina pe Noica astfel: "Cred că și după Apocalipsă ar fi în stare să vorbească despre viitor...". Într-adevăr, Constantin Noica, un om cu un destin cărturăresc de excepție, în cultura noastră, și-a consumat întreaga-i viață în lecturi, meditație, scris și formarea cîtorva discipoli. Cine ar fi crezut că, în acei ani de domiciliu obligatoriu la Cîmpulung-Muscel (1949-1958) descriși într-o măsură limitată în *Jurnalul de la Păltiniș*, 1983 (p. 118), cînd viața era atît de problematizată, mai găsea răgazul unor lecturi speciale și al redactării de studii. Totuși, în pofida tuturor greutăților, miracolul s-a produs. C. Noica era preocupat în acei ani de definitivarea unei opere *Despărțirea de Goethe*, dar nu neglija actualitatea epocii pe care o trăia.

Astăzi, grație dnei Adina Ștefan putem citi prin intermediul Editurii Humanitas *Manuscrisele de la Cîmpulung*, adevărată operă de sertar, în care vom întîlni reflecțiile filosofului referitoare la destinul țărănimii, al burgheziei (studii în care sînt discutate lucrările de referință ale unor specialiști români, care printr-o întîmplare fericită, sînt toți moldoveni: Ștefan Zeletin, Madgearu, M. Manoilescu, lucrări ce s-au reeditat, precum și considerațiile privitoare la *Der Bourgeois (Burghezul)* aparținînd lui Werner Sombart. În acest capitol consacrat burgheziei, Constantin Noica discută și problema atît de actuală a naționalismului pe care îl definește: "Naționalismul s-a născut întotdeauna sub semnul libertății, el fiind un protest și o afirmare de sine împotriva dominației ori infiltrației străine" (p. 138). O analiză detaliată a fenomenului este întreprinsă de istoricul francez Guy Hermet în recenta lucrare tradusă de dna Silvia Dram la Institutul European *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*, cu o prefață de Al. Zub. Se mai pot menționa cîteva note și considerații asupra lui Tönnies, Simmel, Dilthey și Croce. Am lăsat intenționat la urmă studiul *Note pentru saltul calitativ*. În recluziunea impusă de la Cîmpulung-Muscel, Constantin Noica se gîndea la soluțiile pe care le poate adopta România pentru a se afirma în lume. Una dintre aceste soluții era cea culturală. Națiunile se disting prin aportul cultural adus tezaurului umanității. În virtutea acestui fapt, C. Noica sugera și domeniile prin care ne-am fi putut remarca: arheologia, teologia, apoi, crearea unor reviste de matematică, de istorie a religiilor, întemeierea unui Institut de Studii Orientale (astăzi, acest institut există, el purtînd numele lui Sergiu Al. George și este dotat cu biblioteca pariziană a lui Mircea Eliade), ce fusese plănuit încă de pe vremea lui Carol II sub conducerea lui Mircea Eliade, nerealizat: "Împrejurările dar mai ales îngustimea oamenilor au împiedicat înfăptuirea lui" (p. 152). Preocupat de așezarea total nepotrivită a Capitalei noastre, Noica arată inconvenientele acestei așezări neprielnice, cu o climă imposibilă "îndobitocitoare", cum spune Noica, problemă ce o reia și în *Jurnalul de la Păltiniș*. În fine, se mai poate remarca faptul că, filosoful Constantin Noica era încă de atunci preocupat de o investiție pe care ar trebui să o facă statul român, în privința cultivării apetitului intelectual la tinerii dotați, cu grijă selecționați. Acestor oameni li s-ar investi posibilități de trai îndestulate (Studii, biblioteci, călătorii de studii etc.), ei urmînd să compenseze aceste investiții materiale prin performațe intelectuale. Toate acestea făcute numai pentru ridicarea nivelului spiritual al națiunii noastre și afirmarea ei în istorie: "Experimentul nostru devine astfel o contribuție românească la ideea de om. Din colțul acesta de lume, unde persoana a fost aproape întotdeauna strivită, să dăm o contribuție pe linia afirmării persoanei. Poate că, în felul acesta, România va reuși să fie și altceva în lume decît o realitate geografică, economică și turistică..." (pp.163-164). Problema aceasta, de fapt, Noica o va aborda și în *Jurnalul de la Păltiniș* unde vorbește de cei 22 de tineri talentați cărora Noica li se oferea benevol ca antrenor cultural. Tardivă, publicarea acestor manuscrise contribuie la întregirea operei lui Costantin Noica.

(Constantin Noica, *Manuscrisele de la Cîmpulung. Reflecții despre țărănime și burghezie*. Cu o Notă asupra ediției de Vlad Zografi, Editura Humanitas, 1997)

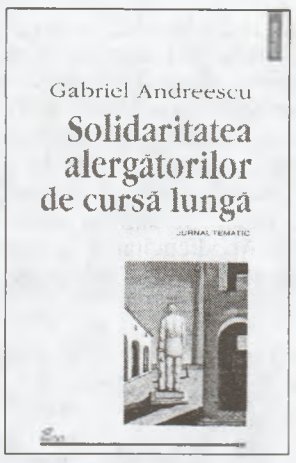

Conexiuni

"Singurătatea alergătorului de cursă lungă"

Bogdan Mihai MANDACHE

Voce distinctă în publicistica politică românească actuală, Gabriel Andreescu abordează cu franchete și tenacitate teme nu numai de stringentă actualitate, ci și de maximă dificultate, prin implicații și prin modul de receptare din partea opiniei publice și a clasei politice*; teme precum, relațiile României cu Republica Moldova, nationalism și politică externă, tratatul cu Ungaria, tratatul cu Rusia, strategia lui Severin au stîrnit la vremea lor aprige controverse, urmate de distanțarea protagonistului față de Grupul pentru Dialog Social și Alianta Civică.

Un subiect delicat care a stîrnit primele furtuni a fost cel legat de relațiile României cu Republica Moldova; una din concluziile studiului elaborat de Gabriel Andreescu, Valentin Stan și Renate Weber, în 1994, era: "Declarațiile emoționale, care fac apel la apartenenta istorică a Basarabiei la România, ca argument pentru o acțiune de încorporare a fostului teritoriu românesc, sînt incompatibile cu obligațiile internaționale asumate de România. Ele fac deservicii atît integrării României în structurile europene, cît și posibilității acesteia de a proteja interesele românilor din Republica Moldova. În locul unui nationalism îngust, România are dreptul și are capacitatea să promoveze în relațiile sale cu Republica Moldova principiile stabilității și bunei vecinătăți, ale democrației, ale drepturilor și libertăților fundamentale, inclusiv afirmarea identității etnice a românilor din Republica Moldova". Comunicatul PNȚCD consideră că autorii studiului "reprezintă propaganda neoimperialismului rus și a marionetelor lui de la Chișinău", "România liberă" nu scapă prilejul de a diaboliza studiul; nici "România Mare" nu putea pierde ocazia de a-și "justifica" numele: "echipa de borfași de la GDS s-a întrecut cu gluma" întrucît "cîntă de fapt, cu un fel de euforie abia ascunsă, prohodul idealului regăsirii tuturor pămînturilor românești între fruntariile unuia și aceluiași stat"; Ion Iliescu afirmă că studiul elaborat de "oameni altminteri inteligenți, cum sînt Gabriel Andreescu și altii de la GDS", contine "idei antiromânești, antinationale". Împotriva concluziilor studiului s-au exprimat și Al. Zub și Alexandru Paleologu, deși în timp au revenit asupra declarațiilor inițiale.

Din primul moment în care a încercat să întredeschidă ușile organismelor europene și euro-atlantice, România a fost confruntată cu două mari probleme: tratatele cu vecinii și atitudinea față de minorități; asupra politicii externe se exercita o dublă presiune: pe de o parte, principiile promovate de organismele europene, pe de alta, presiunile partidelor naționaliste aflate temporar la guvernare: "politica internă a echipei Iliescu însemna cea mai dezastruoasă politică externă care se putea imagina. Trebuia enunțat limpede: atîta timp cît regimul practică un naționalism bolnav, România nu are ce căuta în Europa". Pledoaria lui Gabriel Andreescu viza trecerea de la formule sterile ("noi sîntem în Europa de două mii de ani") la un europenism pragmatic în care să-și afle loc principii precum subsidiaritatea și dezvoltarea regională, destul de greu acceptabile de cea mai mare parte a clasei politice românești. Textele lui Gabriel Andreescu reamintesc momente semnificative ale pregătirii și semnării tratatelor cu Ungaria și Ucraina, ale pregătirii tratatului cu Rusia; scriind despre politica externă a României, Gabriel Andreescu face numeroase trimiteri la demersurile lui Adrian Severin atît ca reprezentant în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, cît și ca ministru de Externe: raportor privind responsabilitatea comunismului și autodeterminarea popoarelor, artizan al tratatului cu Ucraina, al parteneriatului strategic, dinamizator al relațiilor cu Ungaria și Polonia. Afirmațiile riscante din septembrie '97 l-au îndepărtat pe Severin din fruntea Ministerului de Externe; în context, G. Andreescu reaminteste afirmațiile lui Sorin Moisescu, la acea dată Procuror General al României: "Tara noastră este penetrată, în acest moment, de elemente organizate ale mafiei internaționale, cum ar fi «Propaganda Due», în care sînt implicate nume sonore din România și care are ca scop destabilizarea țării". În litera și spiritul "originalității" care nu s-a stins după noiembrie '96, pentru afirmații similare a plătit numai Severin; G. Andreescu reamintește cîteva gafe monumentale ale membrilor executivului: ordonanța de urgență în domeniul legilor organice, cererea lui Gavril Dejeu de amînare a aplicării Ordonanței privind administrația locală, încercarea de eliminare a bancrutei frauduloase, semnăturile miniștrilor pe o declarație promonarhică, urmate de o repliere nu tocmai onorabilă: "La amenințarea cu demiterea, și-a exprimat regretele. Desigur, în tara asta oamenii sînt întotdeauna mai severi cu cei din jur, decît cu ei însiși"; referirea vizează un ministru ce în octombrie '97 ceruse demisia lui Severin...

Abordînd de pe poziții tranșante, fără echivoc, asemenea subiecte, este oarecum de înțeles faptul că parcursul lui Gabriel Andreescu este marcat nu numai de obstacole, ci și de numeroase distanțări și rupturi; multe din opțiunile sale vehement contestate inițial au fost confirmate de necesarul pragmatism politic, calitate nu tocmai familiară majorității oamenilor politici: toate acestea îl îndreptățesc să vorbească despre *solidaritatea alergătorilor de cursă lungă*, poate că uneori a fost aproape de *singurătatea alergătorului de cursă lungă...*

* **Gabriel Andreescu:** *Solidaritatea alergătorilor de cursă lungă. Jurnal tematic;* Editura Polirom, colecția "Ego", Iași, 1998

Presupusa Bibliotecă a Shamballei

"Dincolo" de ocultism

Enigmaticele surse inițiatice

Vasile CONSTANTINESCU

Din nou filiera ebraică (2). Pare mai mult decît probabil că Biblia este nu numai o carte populară, ci și o lucrare cu caracter inițiatic. Dar abia dintr-un punct al problemei - trecerea de la un presupus alfabet de pe vremea lui Enoch, de dinainte de Potop, la alfabetul ebraic de după Noe, folosit și de Moise, în care acesta a scris (re-scris, de fapt) Cartea Genezei - ne putem întreba în legătură cu ceea ce este transmis "în clar" și ceea ce a fost și a rămas "incifrat", ca mesaj cu caracter inițiatic, în paginile Bibliei.

Se presupune că există o "cheie" pentru aflarea mesajului secret. Or, întrebarea e dacă într-adevăr textul Genezei implică un anume registru special care să aibă la bază o asemenea "cheie" de lectură?

Din punctul de vedere al celor două mari religii ce descind din tradițiile acestui text, mozaismul și creștinismul, răspunsul este negativ. Reprezentanții Kabalei susțin însă contrariul. Cele două cărți fundamentale la care se referă aceștia, Tora și Zoharul, reprezintă depozitarul secret al înaltei științe a Kabalei. Așa cred, între alții, doi mari maeștri în domeniu: Guillaume Postel și Eliphas Lévi. Primul este autorul scrierii *Clavis absoconditorum a constitutione mundi. La clef des choses depuis l'origine du monde,* carte în care pretinde că a găsit adevărata semnificație a tetragramei mistice (Y, H, W, H, ce reprezintă numele Jahveh sau Dumnezeu) într-o lucrare hieroglifică anterioară Bibliei redactată de Moise și pe care a numit-o *Geneza lui Enoch.* Eliphas Lévi, comentatorul său de mai tîrziu, crede însă că Postel a inventat o carte cu un astfel de nume "pentru a ascunde... numele ei adevărat profanilor"; dovadă ar fi faptul că pe "inelul cheii simbolice, a cărei figură o reproduce ca pe o explicație ocultă a ciudatei sale lucrări", își trasează quaternarul lui misterios în legătură cu scrierea inițiatică Tora într-o schemă care, dacă este citită de la dreapta la stînga, așa cum se procedează în ebraică, înseamnă Tora, nume sacru pe care evreii îl dau cărților lor sfinte, iar dacă este citită începînd de jos în sus și de la stînga la dreapta, înseamnă Rota (și chiar Tarot, cu repetarea, la sfîrșitul cuvîntului, a literei inițiale, respectiv celebrul joc "ocult" ajuns pînă în zilele noastre!); nume ce trimite și la Roata (cu enigmaticele ei spițe) din doctrina inițiatică hindusă.

Pentru o mai deplină informare a cititorului neinițiat - cum este și autorul acestor rînduri - cîteva date în plus despre cele două cărți amintite, Tora și Zoharul, se impun desigur ca necesare. Tora se bazează și ea pe cele patru litere sacre ale alfabetului ebraic folosit de Moise în Geneza: Y, H, W, H. Litere ce semnifică tetragrama mistică, după cum am mai spus, desemnînd numele lui Jahveh sau Dumnezeu: Y, sau Iod, reprezintă a zecea literă, care este și cea mai importantă, a alfabetului ebraic: H - a cincea literă; W - a treia literă; iar H repetat, în final, certifică închiderea cercului ocult. Este *cercul* celor două forțe congenerice ale Universului. Ele izvorăsc din Dumnezeu și se deschid în și prin Om; practic, omul însuși, ca ființă spirituală, are astfel acces la principiul absolut al cosmosului care este Divinitatea.

Pe de altă parte, Zoharul, considerată și ea o mare carte a Kabalei, oferă cheia (sau cheile) de acces la esența pentagramei mistice și a efectelor acesteia în lumea materiei - ca orizont cosmic în care ființează și omul. Aici sînt prezentate și descrise cele 32 de căi ale inițierii - atît în planul cunoașterii, cît și al practicii (alchimia fiind știința ce intervine în acest cadru istoric concret, cu rolul ei fundamental în trezirea conștiinței umane spre o treaptă superioară a spiritului, pînă la punctul suprem al iluminării; pentru că la origine, în alfabetul ebraic sacru, *aurul* alchimic are semnificația de *lumină* - ceea ce poate fi o trimitere și la lumina de esență *transcendentală*). Cele 32 de căi se bazează pe cifre și litere: înseamnă cele 10 numere, specifice sistemului decimal folosit de om, și cele 22 de litere hieroglifice ale Kabalei, anume alfabetul sacru folosit și de Moise în redactarea Genezei. Cu alte cuvinte, în Zohar am avea o explicație completă, ca desfășurare logică-matematică (precum și logico-transcendentală), în cazul sensurilor inițiale privind tetragrama mistică, deci un fel de "cheie a tuturor cheilor", din Tora.

Să luăm, oare, drept verosimile astfel de afirmații? Un autor celebru ca abatele Trithème (1462-1516) a procedat astfel și a ajuns la rezultate surprinzătoare. Între altele, el este autorul unei scrieri cu adevărat enigmatice, *Steganografia,* lucrare pe care Jaques Bergier, într-un volum tradus și în românește, o citează printre "cărțile blestemate". Referiri la acest autor face și Eliphas Levi, în *Cheia marilor mistere,* cu cuvinte de evidentă prețuire. *Steganografia* ar fi un fel de "știință combinatorie" inventată de Trithème pe baza alfabetului kabalistic. O carte ce se întemeiază pe anumite alfabete progresive în care o literă reprezintă un cuvînt, iar cuvintele corespund între ele și se completează de la un alfabet la albul, existînd o ordine logică a tuturor acestor combinații. Așadar, într-un astfel de "cod" enigmatic, de o extraordinară complexitate, Trithème și-ar fi scris ciudata lui *Steganografie* în legătură cu al cărei conținut secret J. Bergier face unele supoziții surprinzătoare: "Trithème ar fi găsit un mijloc, manipulînd simboluri cu punct de plecare limba (e vorba de alfabetul sacru ebraic - n.n.), de a produce efecte ce pot fi controlate de alte spirite de la mare distanță". De fapt, Trithème însuși, dacă e să-l credem, făcea următoarea mărturisire - derutantă pentru noi, dar probabil întru totul firească pentru el: "această știință este un *haos* (s.n.) de o profunzime infinită pe care nimeni n-o poate înțelege perfect", iar J. Bergier se întreba, pe bună dreptate, dacă nu cumva "Haosul în care se găsește toată această cunoaștere nu este ceea ce-a fost numit mai tîrziu inconștientul colectiv", de către Freud și Joung. Or, a "controla" acest inconștient colectiv la nivelul unor mari comunități, populații continentale, sau chiar - la scara generală a planetei - omenirea însăși, practic este ceva de-a dreptul nu numai fantastic, dar și înfricoșător.

În ce-l privește pe Eliphas Lévi, acesta, pe urmele unei analize foarte amănunțite a tetragramei lui Postel, oferă și el o "cheie" pentru interpretarea textului Genezei. Iată cum ar trebui citit primul verset din cartea sacră - și care nu sună cîtuși de puțin ca în traducerile obișnuite: "În principiu (Jod, unitatea ființei), Elohim; forțele echilibrate (Jakin și Bohas) au făcut cerul (spiritul) și pămîntul (materia), cu alte cuvinte binele și răul, afirmația și negația". Pentru comparație, iată și textul în cauză preluat dintr-o ediție românească a Bibliei: "La început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul". În textul lui Lévi, cum se vede, simbolurile au alte conotații - la nivel de principii. Și atunci, cum ar trebui înțeleasă istoria celor șase zile ale facerii lumii într-o astfel de interpretare? *(Va urma).*

culisele poeziei

Dacă nu aș fi cunoscut literatura

Vasile BAGHIU

Mă gîndesc deseori că dacă nu aș fi cunoscut literatura într-un anumit moment al vieții mele aș fi avut șansa să fiu și eu un om ca toți oamenii. Aș fi mers probabil la serviciu în fiecare zi, cum merg și acum, dimineața, cînd lumea pare foarte vioaie, hotărîtă parcă să schimbe lucrurile din temelii, dar aș fi mers mai senin și fără să răsucesc în minte cuvinte și iar cuvinte izvorîte dintr-un colț ascuns al inimii, cuvinte și propoziții și fraze pe care le așteaptă mereu foaia de hîrtie predestinată, aș fi mers fără să vorbesc de unul singur, șoptit, mișcîndu-mi buzele, cum mi se întîmplă. Și aș fi răspuns întotdeauna la salut, pentru că privirile nu mi s-ar mai fi aruncat undeva departe, într-o zonă a orizontului unde melancolia, extrem de neproductivă pentru poezie, mă atrage cu puterea ei empirică, ancestrală, genetică. Prieteni sau simpli cunoscuți nu mi-ar mai reproșa că nu-i văd pe stradă și poate nu s-ar mai simți atît de jenați să mă întrebe dacă mai scriu și mai ales dacă din scris cîștig și eu ceva "cît de cît".

Dacă nu aș fi cunoscut literatura, poate că astăzi aș fi fost un foarte prosper om de afaceri, asemenea multora pe care îi văd în zilele noastre, și aș fi călătorit în lumea întreagă, așa cum îmi doresc cu ardoare. Nu aș mai fi scris avînd aerul că am văzut orașe și țări îndepărtate, cultivînd păgubos în sinea mea un bovarism incurabil și oricum nesănătos, devenit pînă la urmă *himerism* din capriciu și orgoliu, dar și din dorința sinceră de a lămuri, pentru mine și pentru cititor deopotrivă, atît cît este cu putință, mecanismul poeziei pe care nu am fost în stare să mi-o reprim. Aș fi avut voință pentru a mă disciplina și a studia medicina sau filosofia, voință pentru a scrie încă de la început eseuri, o carte de eseuri cu care să fi debutat. Mulți adolescenți se trezesc versificînd, iar acest fenomen psihobiologic este, cred, un serios handicap în formarea lor ca oameni de cultură, pentru că însăși scrierea versurilor, un lucru facil de altfel pentru toți cei dăruiți cu talent, conferindu-le sentimentul că au devenit autori, iar ei îndrăznind pe această bază să se compare cu mari scriitori ai lumii, îi îndepărtează de la rigoare și seriozitate. În nici un caz nu vreau să contest noblețea poeziei ca gen literar sau mai precis ca artă între celelalte arte, ci doar empirismul fiziologic al scrierii ei, în comparație cu nivelul de cultură obligatoriu necesar în critica literară sau în eseistică. Firește că nici poezie majoră nu se poate scrie fără cultură, însă există mult mai multe cazuri de precocitate în poezie decît în oricare altă artă, iar acest lucru are semnificația lui.

Dacă nu aș fi cunoscut literatura, aș fi urmat poate o cale obișnuită, iar la repartiția de după bacalaureat mi-aș fi ales ca viitor loc de muncă spitalul sau un dispensar oarecare din orașul meu și nu sanatoriul de tuberculoză în care am stat șapte ani, un loc morbid și izolat la care am urcat pozînd în Hans Castorp. Firește că la sanatoriu aș fi putut să mă îmbolnăvesc, dar sînt convins că boala, departe de a mă fi întristat, mi-ar fi accentuat histrionismul, adică mi-ar fi oferit prilejul de a îmbrăca felurite pulovere și fulare tipice ftizicilor, acestor romantici fără voie. Nu m-am îmbolnăvit, dar am scris (poezie), adîncindu-mă și mai mult în acest joc periculos care mă scoate încetul cu încetul în afara așa-numitului perimetru de normalitate. Și numai Dumnezeu știe cît mi-aș dori să spun vrute și nevrute, să pălăvrăgesc despre ce vor prietenii cu care mă întîlnesc, să uit de literatură, de poemul lăsat neterminat pe birou, de paginile aflate în lucru, să pot rîde din toată inima sau chiar să-i fac eu pe alții să rîdă. Cît despre faptul că nici așa nu aș fi mulțumit, prefer să tac și să nu mai complic lucrurile.

Dacă nu aș fi cunoscut literatura, tumultul ei, inima imensă care bate în spatele fiecărei pagini autentice, aș fi citit poate și astăzi cărțile cu aceeași suferință neprefăcută sau cu aceeași bucurie totală cu care în adolescență sufeream și mă bucuram pentru fiecare situație sau personaj în parte. Și cred că aș fi fost fericit. Pentru cei mai mulți lectura unei cărți este o întîmplare a vieții și nu un moment al evoluției spirituale. Nu pot să mint spunînd că sînt nefericit, dar constat cu tristețe că dacă "întîmplările" îmi îmbogățeau viața, "momentele" îmi îmbogățesc așa-numita experiență profesională. Ceea ce înseamnă că profesionalizarea artei este o reacție la tendința de-socializării creatorilor. Astfel am ajuns într-un punct în care merită să mai zăbovim.

În așteptarea răspunsurilor

- Blaise Pascal, 375 de ani de la naștere -

În *Histoire de la philosophie* publicată în 1973 în *Encyclopédie de la Pléiade*, lui Pascal îi este consacrată o pagină, în vreme ce lui Marx și marxiștilor le sînt rezervate 176 pagini; este posibil ca autorii să fi dat curs necondiționat afirmației tranșante a eminentului istoric al filosofiei Emile Bréhier: "Pascal nu este un filosof". Monumentalele ediții ale operei pascaliene, realizate de Léon Brunschvicg, Louis Lafuma și Jean Mesnard, amplele studii purtînd semnăturile unor pretigioși filosofi cum ar fi: J. Chevalier, E. Jovy, L. Brunschvicg, H. Gouhier, J. Mesnard, P. Magnard, L. Lafuma, J. Brun, V. Carraud sau D. Leduc-Fayette, sînt o mărturie că dincolo de filosofia ca sistem se află filosofia ca exigență de a afla răspunsul la tragica întrebare "Cine sînt eu?". Prin aceasta, Pascal aparține familiei celor care asemenea sfîntului Augustin, lui Kierkegaard, Nietzsche, Dostoievski încarnează durerea existenței umane; din această perspectivă, Jean Brun este convins că "Pascal este un adevărat filosof, în măsura în care nu a încetat să reflecteze asupra condiției umane, iar opera sa este de o eternă actualitate. Ca toți filosofii demni de acest nume, Pascal este contemporanul nostru și nu va înceta să fie".

Scriind despre condiția umană, despre cădere și păcat, Pascal a fost, explicit sau implicit, la originea multor teme care au făcut gloria unor curente filosofice aplecate asupra destinului și condiției umane. Reflectînd asupra condiției omului fără Dumnezeu, rătăcit și pierdut, Pascal ne invită să descoperim drama pe care o ascunde întrebarea fără răspuns *Cine sînt eu?*: "Nu știu cine m-a adus pe lume, nici ce este lumea, nici ce sînt eu însumi. Trăiesc într-o neștiință teribilă cu privire la toate acestea. Nu știu ce este corpul meu, ce sînt simturile mele, sufletul meu. Văd aceste înfricoșătoare spații ale universului care mă înconjoară și mă găsesc legat de un colț al vastelor lui întinderi, fără a ști pentru ce sînt așezat în acest loc mai degrabă decît în altul, nici pentru ce acest pic de timp care mi-e dat să trăiesc mi-e sorocit la o epocă mai degrabă decît la alta din întreaga eternitate care m-a precedat și din cea care-mi urmează!" Sîntem la antipozii îndoielii indulgente a lui Montaigne, dar și la antipozii iluminării triumfante a cogito-ului cartezian; pentru Pascal, lumina interioară, oricît de intelectualizată ar fi, nu se ridică deasupra tenebrelor dacă nu caută să lumineze înspăimîntarea omului rătăcit și pierdut: "Cum nu știu de unde vin, tot așa nu știu unde merg; știu numai că ieșind din această lume, cad pentru totdeauna sau în neant sau în mîinile unui Dumnezeu iritat, fără a ști căreia dintre aceste două condiții voi fi destinat. Iată starea mea jalnică de mizerie, de slăbiciune, de întunecime". Omul este legat de lume prin tăcere și prin spaimă; mutismul universului și profunda ignoranță a omului îl determină pe Pascal să vadă în fiecare un naufragiat al existenței.

Originalitatea discursului pascalian asupra omului ține de accentul pus pe toate contrarietățile uimitoare care se găsesc în natura sa; unul din parametrii noi pe care filosoful francez i-a integrat discursului său a fost infinitatea universului care antrenează "disproporția omului". Într-o lume închisă, acesta era modulul arhitecturii cosmice; confruntat cu dublul infinit de măreție și de micime, omul nu mai este termenul mediu al proporției care asigură comensurabilitatea; între infinit și neant nu este mijloc. Depărtat infinit de extreme, omul trebuie să accepte că nu mai este microcosmosul omolog universului, nici elementul capabil să pună în legătură lucrurile cele mai diferite: "Deci omul să nu se mărginească a privi numai lucrurile ce-l înconjoară. Să contemple natura întreagă în înalta și deplina ei măreție. Să i se pară Pămîntul ca un punct prin comparație cu vastul cerc pe care-l descrie acest astru. Și să fie uimit de aceea că acest mare cerc nu este el însuși decît un punct foarte mic prin raport cu cel pe care-l descriu aștrii ce se învîrtesc pe firmament. Totul e o sferă infinită al cărei centru se află pretutindeni, iar circumferința nicăieri. Închipuirea noastră se pierde în acest gînd." Această relativitate zdruncină orice certitudine și limitează cunoașterea; din cheia cifrului marii cărți a lumii, omul devine o enigmă, "căci, la urma urmei, ce este omul în natură? Nimic în raport cu infinitul, tot prin comparație cu neantul, un lucru de mijloc între nimic și tot. El este infinit de îndepărtat de ambele extreme; iar ființa lui nu stă mai aproape de nimicnicia din care este scoasă decît de infinitul în care-i înghițită".

Confruntat cu infinitul, omul devine o enigmă pentru el însuși, într-o permanentă căutare marcată deopotrivă de sentimentul suficienței și de rațiunea confruntată cu lipsa probelor: "Ce himeră mai este și acest om? Ce noutate, ce monstru, ce haos, ce îngrămădire de contradicții?! Judecător al tuturor lucrurilor, imbecil vierme pe pămînt; depozitar al adevărului; îngrămădire de incertitudine și de eroare; mărire și lepădătură a Universului"; folosind o figură de stil ce conjugă contrariile - oximoronul - Pascal arată cîte contrarietăți uimitoare se află în însăși natura umană. Școlile filosofice ("sectele" în viziunea lui Pascal) au încercat să rezolve contrarietatea nativă a omului fie prin renunțarea la pasiuni, fie prin renunțarea la rațiune; pentru filosoful francez nici *libido dominandi* al stoicilor, nici *libido sciendi* al platonicienilor, nici *libido sentiendi* al epicureicilor nu sînt răspunsuri suficiente a-l face pe om să "știe pe ce treaptă să se așeze. El trăiește în rătăcire. Simte în el urme ale unei stări fericite din care a căzut și pe care nu o poate redobîndi; o caută în neliniște și fără succes, peste tot, în întunecimi de nepătruns".

Discursul pascalian asupra condiției umane - nelipsită de ambiguități, în viziunea sa - este marcat de binomul măreție/mizerie percepuți nu ca doi termeni ai unei alternative, ci în convertibilitatea unuia în celălalt: "Căci mizeria omului se dovedește prin măreția lui, iar măreția lui se explică prin mizeria sa. Tot ceea ce unii au putut spune ca să arate măreția n-a servit decît ca argument celorlalți. S-au sprijinit unii pe alții printr-un fel de cerc continuu". Întreaga antropologie pascaliană este guvernată de această dilemă/paradox ce desemnează prezența contrariilor. Amară cunoaștere născătoare de neliniște și supărare, stare exprimată plastic admirabil de Dürer în *Melancolia*. Pentru Pascal extremele sînt atît de apropiate, încît se identifică, pentru că omul a decăzut din starea sa originală; aceasta nu anulează iremediabil posibilitatea redobîndirii măreției: "Omul nu este decît o trestie, cea mai slabă din natură; dar este o trestie cugetătoare. Astfel, toată măreția noastră stă în cugetare. De aici trebuie să purcedem, nu de la spațiu și de la durată. Să ne silim a cugeta frumos. Iată ideea morală". Restabilirea prerogativelor inițiale este un proces în care "omul depășește infinit omul", căutarea fiind însăși esența și destinul omului.

Biblion

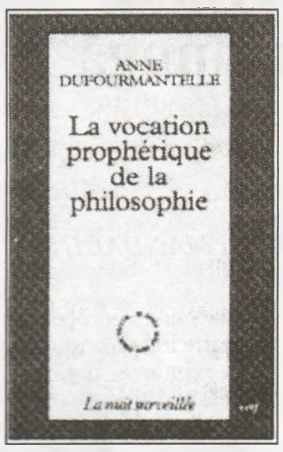

Anne DUFOURMANTELLE, La vocation prophetique de la philosophie; Paris, les éditions du Cerf, coll. "La nuit surveillée", 1998, 305 p.

La prima vedere, apropierea dintre filosofie și profeție pare surprinzătoare; dacă se renunță la asimilarea profeției rezonanțelor apocaliptice sau preocupărilor alchimiste, atunci profeția poate fi considerată o denominațiune a raportului constitutiv al omului cu lumea și timpul. Admițînd acestea, nu am îndepărtat însă toate dificultățile în a așeza dimensiunea profetică pe același plan cu filosofia, și aceasta pentru că orizontul nostru de gîndire moștenește ruptura dintre inspirație și gîndire deductivă, divinație și dialectică. Anne Dufourmantelle arată că la origine profeția nu era sinonimă cu anticiparea istoriei; profetul putea avea o atitudine prospectivă, dar și o viziune asupra realului susceptibilă a împiedica apariția unor consecințe nefaste. Pentru autoarea acestui studiu, dimensiunea profetică este o categorie esențială a gîndirii filosofice, pentru că nu putem să nu întrebăm asupra necunoscutului, asupra incidenței Alterității: "A spune că orice gîndire adevărată este cu un pas înaintea timpului său, că poartă în sine ruptura propriei elaborări (ea nu va fi recunoscută decît a posteriori de spirite la a căror zămislire va fi contribuit), înseamnă a recunoaște filosofiei o vocație profetică, altfel spus că este o gîndire care veghează". O filosofie este autentic profetică numai cînd se preocupă de propria origine și cînd abordează realul prefigurînd viitorul; pornind de la miturile Casandrei și al lui Ianus, A. Dufourmantelle evocă patru categorii fundamentale ale gîndirii profetice: subiectul convocat, structura dialogală, temporalitatea, legătura între revelație și inexprimabil. Autorii care fac dovada vocației profetice a filosofiei sînt: Kierkegaard, Nietzsche, Patocka, Heidegger și Lévinas. A afirma vocația profetică a filosofiei, nu înseamnă nicidecum abdicarea de la exercițiul rațiunii discursive, ci dimpotrivă afirmarea rolului fundamental al filosofiei în cadrul modernității.

Pierre-Yves BOURDIL, L'Ecriture et la pensée. Spinoza et le problème de la méthaphysique; Paris, les éditions du Cerf, coll. "Passages", 1998, 240 p.

Deși despre Spinoza s-au scris numeroase studii, modul său de a vedea lumea continuă să-i preocupe pe filosofi; P-Y. Bourdil încearcă să întrețină un raport de intimitate cu filosofia lui Spinoza, a cărui gîndire interesează întrucît acționează încă în contextul general al culturii noastre, fiind dificil a-i așeza asertiunile doar în limitele cronologice. *Tratatul teologico-politic* și *Etica* sînt dovezi incontestabile ale dorinței de a justifica, de a lumina, de a fundamenta principii, de a elimina prejudecățile, de a favoriza libertatea gîndirii. Lectura operelor lui Spinoza comportă un anumit grad de dificultate; el își fundamentează filosofia pe o tradiție creștină explicită, dar o justifică printr-un iudaism implicit; vorbește despre două cîmpuri distincte - religios și filosofic - ale căror sfere de influențe sînt comune; alte puncte litigioase privesc raportul evreului cu scriitura, distincția rațiune - credință. "Pentru Spinoza - afirmă P-Y. Bourdil - ca pentru întreaga metafizică, nu este adevăr decît prin referință la o ființă rațională. Adevărul nu se vrea, se impune prin el însuși. Se supune necesității naturii sale. Apodicticitatea sa este asigurată prin faptul că nimeni nu-i poate nega evidența."

La vie cistercienne hier et aujourd'hui; Paris, les éditions du Cerf. 1998, 144 p.

La 21 martie 1098, în inima Burgundiei, la Cîteaux, un grup de călugări întemeia o mănăstire care avea să devină izvorul marii familii cisterciene. Volumul apărut în preajma celebrării a 900 de ani de existență a abației Cîteaux oferă o privire de ansamblu asupra vieții monastice cisterciene pornind de la adevăratele virtuți creștine: căutarea lui Dumnezeu, simplitate, rugăciune, fidelitate, solidaritate, caritate. Pentru mulți, a evoca viața călugărilor și călugărițelor, în pragul celui de-al treilea mileniu, poate părea absurd, complet desuet; în adevăr, istoria ordinului născut la Cîteaux înseamnă nouă secole în care rezonează noțiunile de atașament față de tradiții și de adaptare la noutate, nouă secole de continuitate și rupturi, secole de deschidere către mari spații spirituale și geografice. Istoria ordinului este marcată de personalități cum ar fi: Bernard de Clairvaux, Gilbert de Hoyland, Etienne Hardi sau Gertrude d'Helfta, care au contribuit la formarea spiritului cistercian caracterizat printre altele de acest principiu: "Viața monastică nu este legată de nici o formă particulară de cultură, de nici un sistem politic, economic sau social. Dar valorile pozitive ale culturii locale, în măsura posibilului, trebuie să fie primite ca noi moduri de a exprima și îmbogăți patrimoniul cistercian".

La Bible de Jérusalem, éditions du Cerf, Paris, 1998.

Noua ediție a Bibliei rămîne consecventă față de principiile promovate în edițiile precedente: căutarea unui echilibru între fidelitatea riguroasă față de litera textelor originale în încercarea de a păstra nu numai sensul, ci și forma și calitatea stilului francez. Ne aflăm în fața unei traduceri adnotate adusă la zi conform ultimelor evoluții ale exegezei biblice, ale metodei istorico-critice. Autorii noii ediții au acordat o atenție deosebită armonizării vocabularului în interiorul marilor ansambluri lingvistice sau literare, confruntării traducerilor moderne cu versiunile vechi ale Bibliei. Se apreciază că noua Biblie de la Ierusalim este mai apropiată de textul original, deși nu este nicidecum o traducere literală. Din comitetul ce a revizuit traducerile anterioare amintim pe: R. de Vaux, P. Benoît, D. Barrios-Auscher, R. Feuillet, J-N. Aletti, Murphy O'Connor, B. Viviano. Dominique Barrios-Auscher care a coordonat revizuirea Bibliei de la Ierusalim, declara recent: "Ultima versiune data de 25 de ani. Este enorm. Textul biblic este totdeauna același. Nu sînt schimbări fundamentale. Dar în 25 de ani sensibilitățile au evoluat. Limba de asemenea. Specialiștii au acumulat cunoștințe ce justificau o aducere la zi. O traducere nu este niciodată bună o dată pentru totdeauna". Din martie pînă în noiembrie '98 sînt prevăzute să apară șase ediții în prezentări grafice și formate diferite, de la 14,5x20 cm, pînă la 28x38 cm. Această nouă ediție a Bibliei este un semn elocvent că Școala biblică de la Ierusalim, fondată în 1890 de părintele Lagrange, nu încetează să se reînnoiască.

Pagină realizată de Bogdan Mihai MANDACHE

Je n' ai pas connu Pasolini

Il est mort quand, à peine, je pouvais concevoir l' existence d' un poète.

Je me souviens seulement de la couverture de la revue "L' Europeo", le corps écrasé, le sang.

Je sais, j' appartiens à la génération que Pasolini détestait; je suis un de ces corps, de ces sexes qu' il ne voulait plus voir: la génération de l' homologation culturelle.

Mon premier grand amour était "fils du peuple" et depuis j' ai toujours aimé le peuple, avec la conscience dure et forte qu' au fond, nous sommes tous égaux, la conviction que c' est l' individu qui compte, la conscience de l' homologation culturelle qui a enlevé à la bourgeoisie le sens de culpabilité et donné l' illusion au peuple que tout est accessible pour tous.

J' ai crié, pleuré, quand mon fiancé m' a accusé de faire partie des 38% d' italiens qui exploitent les autres italiens comme son père.

J' ai pleuré parce qu' il ne voulait pas monter les escaliers de chez moi; une fois monté, on l' a étrappé et digéré pour en faire un des nôtres. Alors il a appris à flatter, courtiser, louer et à faire la conversation. Il a appris à apprecier la bonne cuisine à parler de tout et de rien.

De temps en temps, son âme de Gennariello-Pulcinella surgit et alors il amuse le public avec la mémoire atavique de crampes de faim, après... il en a honte.

Oui, non je n' ai pas connu Pasolini.

A l' université, j' ai demandé à mon directeur de maîtrise, *Lanfranco Caretti*, (lui avait connu Pasolini), si je pouvais faire ma maîtrise sur AMADO MIO ET ATTI IMPURI. La réponse fut négative, on me proposa *Bacchelli*, j' ai contra-attaqué et j' ai obtenu *Pea* mais pas *Pasolini!* Je n' ai jamais fini ma maîtrise, j' ai fui en France faire du théâtre, genre artistique des plus bourgeois, vieillot et poussiéreux, comme l' affirmait Pasolini, qui d' ailleurs en a beaucoup écrit.

Maintenant, à distance de presque dis ans de ma fuite d' Italie homologuée et contradictoire, où tout change pour ne rien changer, où rien n' est possible et en même temps tout; maintenant, je nourris une nostalgie pour les ancêtres, pour le passé proche. Je collectionne comme tous les italiens de la dernière migration (celle culturelle que Pasolini n' a pas connue), variétés italiennes et anciens succès de *San Remo* (TENCO ET MINA m' émeuvent jusqu' aux larmes), mais je suis aussi disposée à ouvrir mes oreilles, peut-être d' avantage que si j' étais restée en Italie et à écouter mes origines.

Giovanna Marini et la musique populaire italienne rentrent par la porte intellectuelle dans ma vie, pour réveiller d' anciens souvenirs oubliés d' une Italie que malheureusement je n' ai pas connue. Et avec *Giovanna*, timidement, je retrace, victime-coupable de mon ignorance, sentiers musicaux et humains de ma tradition désavouée.

Peut-être que l' homologation culturelle n' a pas marché jusqu' au bout? Peut-être sommes nous morts sans le savoir? voilà! c'est avec cette inconscience qu' un jour, écoutant dans l' atelier de ma sœur une cassette: *Luna di Giorno*, je me suis entendue dire: "CE SONT LES CHANSONS DE PASOLINI".

Un mois après, animée d' une grande inconscience, j' ai passé une audition avec *Anna Prucnal* pour chanter certaines de ces chansons dans la première partie de son concert... Pourquoi? Peut-être parce que TOTO dans UCCELACCI UCCELLINI, ressemble trop à mon père vieillissant...

Ana Andreotti - cu sinceritate, pasiune și curaj despre Pier Paolo Pasolini

- De ce acest spectacol, care nu se subordonează întocmai divertismentului?

Anna Andreotti: Pasolini m-a fascinat tot timpul ca scriitor, pentru că l-am întîlnit în diferite momente din viața mea, și n-a încetat să-mi placă. Prima impresie puternică mi-a produs-o moartea sa: anunțurile, dezvăluirile ziarelor, "L-au ucis pe Pasolini!", lucru care mi s-a părut foarte grav, și în același timp se încălcau niște tabuuri, cum ar fi homosexualitatea - vorbim sau nu despre moartea sa în condiții dubioase? Mult mai tîrziu am înțeles de fapt protestul său social și artistic; eu provin dintr-o familie burgheză, însă prima mea dragoste a fost un tînăr proletar, care nici nu voia să intre în casa noastră pentru că părinții mei erau bogați... ori Pasolini a scris cu miez despre aceste contradicții. Apoi am părăsit Italia și l-am uitat pe Pasolini, dar de fiecare dată cînd reveneam acasă mi-l reaminteam și îl redescopeream. În urmă cu un an am descoperit la sora mea o casetă cu înregistrări ale cîntecelor compuse de Pasolini. Atunci m-am hotărît ce vreau să fac exact pornind de la opera și viața lui Pasolini - să o cînt, pentru că această modalitate de exprimare mi se pare cea mai directă. E sublim ce se poate realiza din cîntec și poezie, ambele bulversante.

- Este primul spectacol realizat de tine în care abordezi interpretarea muzicala preponderenta, cîntecul trecînd înaintea textului?

- Am jucat în mai multe spectacole în care există părți muzicale, dar acesta e primul muzical. Nu pentru că am vrut să demonstrez că pot să fac și asta. Și am avut norocul să găsesc un muzician suficient de nebun care să accepte să mă acompanieze doar cu ajutorul unei simple chitare, Laurent Couvreur. El a reușit să redea linia melodică și ambianța cîntecelor în așa fel, încît să nu se simtă lipsa unei orchestre.

- Cum te-ai decis pentru suita de cîntece? Ce ai vrut să scoți în evidență?

- Dragostea pentru popor, sfidarea pericolului, dragostea de viață, trebuiau neapărat să fie prezente. Dragostea pentru cinema, situația sa de victimă a societății - tot mai conștientă de condiția sa și de moartea sa inevitabilă... Pentru final, am ales un cîntec compus de cineva care l-a cunoscut bine pe Pasolini - Giovanna Marini - cu care am avut ocazia să mă întîlnesc și chiar să lucrez. Este o compozitoare care a scris mai multe cîntece despre moartea lui Pasolini, cît și despre viața sa. M-am hotărît greu să cînt eu cîntecul și pentru asta am avut nevoie chiar de încurajarea ei, pe care mi-a dat-o cu bucurie.

- Cum a reacționat publicul francez la acest spectacol?

- La început, cînd mi-a fost și cel mai greu de fapt, l-am prezentat în fața unui grup de prieteni și cunoscuți. Apoi am prins curaj și l-am prezentat în locuri diferite din Paris - și din regiunea pariziană -, într-o cafenea literară, și am avut plăcuta surpriză să constat că unii spectatori au venit și a cincea oară să vadă spectacolul meu. Și chiar revenind după patru luni în același loc, fidelii au reapărut, aducînd și alți spectatori. Cred că Pasolini vorbește chiar și despre unele dintre problemele actuale din România. Un scriitor atît de implicat social în anii 70, poate să vă spună multe despre situația actuală. Cineva care știe să spună "nu" atît de hotărît opresiunii sociale nu trebuie ignorat.

- Ai jucat acest spectacol și în Italia?

- Nu. Pentru Italia trebuie conceput altfel. Muzical, spectacolul de față se bazează și pe contrapunctul dat de textul în franceză al poemelor. Există niște moștenitori foarte puternici care sigur m-ar împiedica violent să prezint acest spectacol.

- Ce ți-ai dori să faci în România?

- Ce-mi doresc mai mult. Să joc într-un spectacol de un autor român foarte actual. Experiența mea italo-franceză mă împinge să-mi doresc și mai mult să descopăr alte modalități de exprimare în teatru. În Franța mi-a fost foarte greu la început să mă integrez în canoanele franceze - un joc destul de rece, raportat la școala italiană - Acest spectacol l-am făcut. Cred că la ora de față este extrem de benefic unui actor să lucreze cu regizori din țări și culturi diferite, pentru a-și desăvîrși arta interpretativă. Mi-ar plăcea să lucrez...

- Să înțeleg că ai preferat să creezi tu acest spectacol, decît sa aștepți să-ți fie propus?

- Atunci cînd cauți un covor și nu-l găsești, ajungi cumva să ți-l țesi singur. Pasolini e atît de puternic în contradicțiile sale, încît mereu mai descopăr cîte ceva nou la el.

Cînd nu ți se propun roluri, și vrei totuși să lucrezi, încerci să faci ceva si pe cont propriu, și apoi vezi dacă ai reușit sau nu. Nu-i nevoie să te împiedici singur, pentru că are întotdeauna cine s-o facă. Dacă ai ceva de spus e de preferat să încerci să o faci și apoi să aștepți reacțiile.

Profesiunea de credință: actor.

"Le parcours de comédien" de și cu Jean-Marc Bonillo și Brigitte Ghislain

- Care este condiția actorului tînăr francez?

Brigitte Ghislain - Tînărul actor francez are condiția de intermitent-itinerant, cu angajamente multiple în diferite locuri și pe spectacole mereu în căutarea unui regizor, pentru că de fapt, în situația actuală în Franța, regizorul este cel care face legea. E foarte dificil pentru tinerii actori - în primul rînd pentru că sînt foarte puține școli de teatru din Franța. La Strasbourg, de exemplu, din 1200 de candidați sînt aleși doar 15. Apoi pentru că este foarte puțin de lucru, nemaiexistînd realmente trupe, în afara marilor companii, să spunem de genul Comediei Franceze. Asta implică multă alergătură în toată Franța după un rol. Tînărul e constrîns să se integreze foarte repede într-un spectacol, înainte să poată cunoaste lucrul în echipă. E un fel de marionetă, în final. Pentru un tînăr actor, pare un avantaj posibilitatea de a lucra de fiecare dată cu o echipă nouă, dar reversul este șomajul, și lucrul cu ora. Personal, cred că pentru un tînăr e foarte important lucrul într-o echipă solidă și armonioasă. Pentru că este o meserie care implică o mare rezistentă, dar și mobilitate fizică și psihică, și de aceea cred eu, în primii ani de carieră, un tînăr actor are nevoie de protectia pe care ti-o dă apartenenta la un grup.

- Credeți că se pune problema unei competiții inegale - ma refer la locurile de munca - între actori și dansatori? Cum priviți interferența teatru-dans-muzică?

Brigitte Ghislain - Nu. Mai degrabă riscă să apară o competiție cu trupele de actori amatori, care sînt degrevate de taxele enorme pe care le plătesc companiile profesioniste, și își pot permite să propună mai multe spectacole, la prețuri care bat orice concurență...

Jean-Marc Bonillo - Spectacolele aflate la zona de interferență dintre arte mi se par cele mai interesante la ora actuală, atunci cînd sînt bine făcute. Orice artă are limitele sale, oricît de vaste ar părea acestea. Să nu uităm că teatrul are nevoie de un text, precum dansul de mișcare.

- Cum considerați companiile de teatru cu o structură multinațională?

Jean-Marc Bonillo - Cred că viziunea pe care o poate aduce fiecare actor, format la o altă școală, venind din altă tradiție culturală este cît se poate de benefică și înnoitoare. Publicului trebuie să i se ofere mereu o surpriză. Iar surpriza poate veni chiar din aceste diferențe culturale dintre actor.

Clément et monsieur Laurent - Cît de serios poate fi divertismentul?

Răspund prin spectacolul lor de cabaret redivivus, mai aproape de Boris Vian decît de Edith Piaf, Clément alias David Choquet - voce și spirit - și M. Laurent (Couvreur) la pian sintetic.

Care sînt reperele muzicale ale acestui spectacol?

- Laurent Couvreur: Ce-i drept, cîtecul francez și cabaretul oferă o plajă imensă de manevră, dar cum noi am vrut ceva mai mult decît niște simple reluări ale unor standarde pe cît de îndrăgite la un moment dat, pe atît de uitate, ori cvasi-necunoscute publicului anilor '90, am ales ce se potrivea mai bine personalității lui Clément și implicit lui David Choquet gazda d-voastră preferată în acest spectacol... Vocea sa, preferința sa pentru cîntecul anilor 30 și, bineînțeles, și multe alte influențe. Hotărîtoare sînt și textele, iar noi le-am preferat pe acelea capabile să mai spună ceva actual și la momentul de față.

- David Choquet: Sînt vreo cinci ani de cînd am dat buzna în ministudioul muzical al lui Laurent, pentru că simțeam nevoia de a mă exprima muzical, și voiam măcar să încerc. Frehel. Povești de dragoste și eșec amoros, și multele cîntece franceze cu tentă satirică - Marie Dubas.

- L.C.: - Păstrăm un raport între mesajul inițial al cîntecului, dl Clément - un domn oarecum decalat temporo-spațial, dar foarte generos - și dl Laurent, muzicianul plictisit și rutinat, vizibil deranjat că trebuie să-și facă meseria de acompaniator.

- Cine este Clément, de fapt?

D.C: Rodul tribulațiilor noastre împreună cu Olivier Ringer (directorul companiei Express Théatre din Avignon): cineva foarte sensibil, bun și generos de la mama natură, care, sub efectul alcoolului și cu alte ajutoare de același tip, se metamorfozează în cele mai diferite și pitorești persoane - asasini, mari cîntăreți de operă, acordeoniști, pompieri etc. Liantul acestui spectal - clementul.

- De ce ai vrut să cînți?

- Actorul care cîntă are o mai mare libertate de interpretare. Poate trece de la tristețe la veselie într-o fracțiune de secundă. Cu muzica în plus, ai o libertate de mișcare.

Pentru sărbătoarea muzicii.

- L.C.: Augustul și clovnul alb. Au apărut. Inițial voia să facă un one man show, pînă ne-am dat seama amîndoi cît de bine cîntă... și, încet-încet am realizat împreună acest spectacol.

- D.C.: În afara momentelor cheie, o parte din cîntece pot fi înlocuite cu altele. De asemenea, la nivelul acompaniamentului muzical, el poate deveni mai amplu acustic - pe ideea instrumentelor cu coarde.

- Cine este "ochiul critic" în duo-ul vostru?

- L.C.: După ce ne-am găsit fiecare locul scenic, a fost mai ușor. Pentru că oamenii reacționează.

- Ce spun muzicienii profesioniști despre spectacol?

- D.C.: În general sînt încîntați de noi. Avizul lor se referă la calitatea muzicii, nu la interpretarea scenică. Cei mai interesați sînt tot regizorii ori confrații actori, care ne spun mai multe despre calitățile spectacolului ca întreg.

Noi am ales să ne ocupăm de această latură desuetă, decalată, a cîntăreților care nu fac altceva decît să reia vechi standarde, fără să le aducă nimic din personalitatea lor ori măcar a momentului. Ex. Daniel Pulon.

Noi nu sacralizăm. Funcție de loc încercăm să spunem ceva.

- L.C.: De aceea noi preferăm cîntecele care spun ceva concret - o istorie - spre deosebire de multe dintre cîntecele actuale. În plus, noi ne permitem să adăugăm diferite "actualități".

- D.C.: Mămicile/bunicuțele care le adoră pentru că își regăsesc astfel tinerețea, cei de 30-40 de ani cărora le place pentru că e un divertisment. Cei foarte tineri - amatorii de tehno - descoperă și un decupaj secvențial pe gustul lor. Chiar și copiii regăsesc acea parte de "circ".

Mie nu-mi place să fiu elitist. Prefer ca oamenii să se simtă cu toții mișcați de ce se întîmplă pe scenă. Oamenii ies reconfortați de la spectacolul nostru.

N-am renunțat la ideea one-man-show-ului.

- L.C.: Pe mine mă interesează continuu ceea ce este creativ. Depinde de propunere.

- D.C. - Portabile - este aceeași problemă și în Franța. La un concert, Charles Aznavour s-a oprit în mijlocul unui cîntec pentru că unui domn îi suna mobilul și l-a invitat politicos să-și termine mai întîi conversația, ca să-și poată continua apoi și el cîntecul... Eu cred în vocația educativă a unui astfel de spectacol, în care se pot spune foarte multe, în modalități diferite și directe.

Pagină realizată de Cristina ILIESCU

SPIRITUL ELEN — SINTEZE EUROPENE

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑ–ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ

45

IAȘI

1—30.06.1998

ΓΝΩΘΗ ΣΑΥΤΟΝ

Cunoaște-te pe tine însuți

Apare sub coordonarea Seminarului de Neogreacă de la Facultatea de Litere a Universității *„Al. I. Cuza"* Iași, cu sprijinul Ministerului Culturii din Grecia.

Templul lui Apollo din Delphi

Spiritul creștin neoelen și vocația umanistă a Olimpiadelor

- șase propuneri pentru anul 2004 -

Peste 6 ani, țara vechilor Olimpiade va avea fericitul prilej de a fi gazda celor care, prin eforturi neîncetate, arată lumii întregi performanțele de care este capabilă ființa omenească. Pentru o țară, această ocazie de a fi gazdă are o însemnătate deosebită, deoarece poate arăta tuturor adevărata ei fată sau cel putin ceea ce este specific acestei tări. În Grecia, deși mai sînt 6 ani pînă la jocurile olimpice de vară, oamenii, indiferent de nivelul lor social, au început deja să-și facă probleme cu privire la acest eveniment important, gîndindu-se și căutînd, în interiorul ființei lor, idei ce pot ajuta Grecia. Biserica Ortodoxă greacă, prin reprezentanții săi, caută și ea să contribuie și să gîndească la viitorul Greciei, aceasta cu cît mai mult cu cît știut e faptul că ortodoxia e a doua caracteristică a Greciei sau, mai bine spus, ortodoxia e cofnesiunea națională oficială și unică.

Înalt Prea Sfințitul Hristodoulos Paraskevaidis, fost mitropolit al Dimitriadei din Volos, e una din acele personalități eclesiastice care e preocupată de situatia poporului binecuvîntat de Dumnezeu și mai ales a tineretului. Om cu înalte preocupări cărturărești, licențiat în Drept și dr. în teologie, IPS Hristodoulos vine în acest an cu 6 propuneri pentru viitorul Greciei moderne cu privire la anul 2004, publicate recent în săptămînalul atenian "To Vima".

IPS Hristodoulos își începe articolul cu sublinierea faptului că în 2004 "privirile lumii întregi, de pe întreg pămîntul, vor fi pentru multe zile îndreptate spre Grecia. Cuvintele Grecia si Atena se vor găsi pe buzele milioanelor de oameni". Datorită acestui fapt, s-a început de acum să se alcătuiască unele comisii care vor întocmi planurile de realizare a acestui eveniment. S-au început unele modernizări ale spațiilor sportive, aerodromului, marilor bulevarde, ba mai mult s-a întocmit chiar și un program al tuturor realizărilor care vor avea loc în timp. O idee generală e faptul că toți vor să prezinte lumii, "Grecia ca o țară dezvoltată, bogată și civilizată". Cu toate acestea, mitropolitul Hristodoulos constată cu mîhnire în suflet că "nimeni nu se întreabă cum trebuie să se pună în valoare această ocazie unică de a arăta lumii că într-adevăr are ce învăța de la Grecia". Cu alte cuvinte, Grecia nu treuie să se limiteze doar la a "arăta cerul albastru, frumoasele stațiuni și mări, marile lucrări de construcție și instalații", ci să arate și acea caracteristică aparte ce delimitează pesonalitatea existentială grecească în timp și spatiu. Să arate "lucrurile transubstantiale, de care lumea are nevoie, civilizatia pe care o posedă de 3500 ani și care supravietuiește în tradiție". Această tradiție are două dimensiuni: elenismul și ortodoxismul, care au fost și sînt stări valabile cu urmări în viata zilnică. Ele, amîndouă, "au produs duh și cultură în ultimii 2000 ani". Aici, în ortodoxie, au dat roade "principiile veșnice ale elenismului clasic, care în mod ales și-au aflat întruchipare în Biserică, prin gîndirea marilor Părinți ai ei".

1. Pornind de la aceste consideratii mitropolitul Hristodoulos începe prima propunere adresîndu-se TV. În timpul pauzelor transimisunilor olimpice - spune I.P.S. Sa, - TV trebuie să prezinte vioi și diacronic istoria Greciei și cuceririle

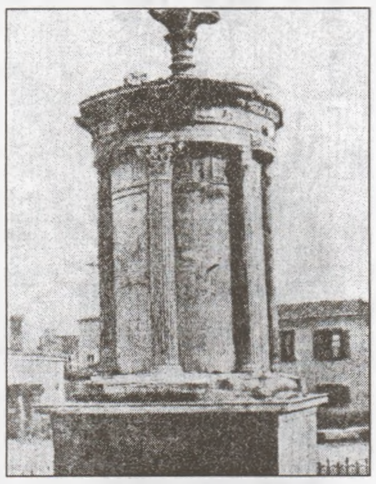

Monumentul choragic al lui Lisicrate din Atena (anul 334 î.e.n.). Ridicat de choregii care au cîștigat premiul la concursurile de muzică și poezie

importante și mai puțin cunoscute ale strămoșilor pe toate planurile stiintifice, astfel încît să se vadă că "Grecia nu e numai frigăruie, petrecere, vacanță de vară și distractii nocturne, ci mult mai mult și mai important".

2. Datorită faptului că se împlinesc 2000 de ani de la apariția Creștinismului, mitropolitul Hristodoulos propune să se facă un monument impresionant care să fie simbolul unirii istorice a Elenismului și Creștinismului pe pămîntul Greciei. Fiind un monument reprezentativ, va trebui să se aleagă și un loc adecvat pentru acesta, "fie în mijlocul Atenei, fie pe o colină mai înaltă, ca să poată fi văzut din mai multe părți".

3. Neoelenismul e un alt punct adus în discuție de mitropolitul Hristodoulos. Să fie prezentate realizările contemporane ale grecilor, care deși nu sînt neglijabile, nu sînt foarte cunoscute în lume. De aceea, "ca să nu se dea impresia că Grecia se bizuie pe laurii străbunilor", va trebui să se accentueze și să se afirme toate cuceririle științifice și spirituale din toate domeniile".

4. Cît privește tineretul și, cu precădere, cel participant la Jocurile Olimpice, mitropolitul Hristodoulos propune să se construiască diferite lăcașe de cult pentru a da posibilitatea fiecărui participant să se regăsească pe sine însuși în cultura si religia din care face parte. Aceasta datorită faptului că fiecare om, indiferent de rasă, cultură, religie, are anumite nevoi spirituale, metafizice; cu atît mai mult tineretul care e înclinat spre această dimensiune. Bisericile ortodoxe bizantine autentice va trebui să păstreze și să scoată în evidență elementele arhitectonice ale stilului pur bizantin. Aceste biserici vor arăta și străinilor identitatea duhovnicească a Greciei și vor declara că Grecia nu e un simplu stat modern laicizat, ci are o strînsă legătură cu traditia ortodoxă.

5. În ceea ce priveste mass-media, publicatiile va trebui să abunde în fotografii cu prezentarea marilor simboluri ale civilizației elene, astfel încît "să meargă vestea că în Grecia s-au născut filosofia, artele frumoase și aici s-au cinstit pentru prima oară personalitatea și demnitatea umană".

6. Ultima propunere a mitropolitului Hristodoulos e cu privire la Biserică, această instituție bimilenară care a îndeplinit un rol esențial în formarea tradiției și culturii grecești. Cu toate eforturile binevoitoare ale ei pentru creșterea duhovnicească a poporului, impresia comună e că biserica merge spre mileniul trei cu mijloacele trecutului, anchilozată în practici conservatoare și dinamism moderat. Această înfățișare nu e reală, întrucît ignoră faptul că dinamica nu provine din fenomenele care "iau ochiul", ci tocmai din "prelucrarea internă pe care Bisrica o întreprinde în sufletele oamenilor". Adaptarea și conformarea la modernism - zice mitropolitul Hristodoulos - e un pricol mare pentru Biserică, întrucît înstrăinează mesajul ei și contribuie la nivelarea ei către cele ale veacului.

Realitatea zilelor noastre, care e puternic informatizată și care " se sufocă în mijlocul limitelor înguste ale lumescului ei, își dă seama de nevoia de altădată, a unei respirații a speranței, care-i lipsește".

Cu toate acestea, ocazia Olimpiadei va fi un moment prielnic "pentru Biserică să fie și ea reprezentată în desfășurări, să contribuie la promovarea valorilor acestui orizont spiritual, cu mijloacele ei specifice, pentru o mai bună proiectare a bogăției grecești, care e traditia greco-ortodoxă".

Articolul mitropolitului Hristodoulos are meritul de a dezvălui unele aspecte ale realității Greciei și totodată dă posibilitatea fructificării în sens axiologic a unicei ocazii a Olimpiadei.

Prezentare și traducre de Sorin MARIUȚĂ, student la Facultatea de Teologie și la Seminarul de Neogreaca, sub coordonarea prof. Andreas Rados

Al. HUSAR

ELEUSIS

Nu, n-am văzut... Un dur viraj
M-a'ntors cu fața către mine.

N-am văzut caneforele
Nici alba muselină
ce m-aștepta de mult
Nici Fntîna Fecioarelor
Nici Telesterionul

Nu le-am văzut! Nu!

N-am băut kikeon din
boabe de orz si busuiocul cerbilor -

... Voiam să văd rîul Kefisios,
Locul numit Erineon
(Pe unde-a coborît în Infern Pluton)
Marele sanctuar cu altar subteran
Si surîzînd ca un epopt
Întors printre cei vii -
Să ies în zori cu spicul copt.

Fericit acela dintre oameni care
Le-a văzut acestea - scris este -
Va avea parte după moarte,
Înainte de a pleca sub pămînt,
De toate splendorile de dincolo,
Din sălașurile întunecate.
"El cunoaște sfîrșitul vieții! El
îi cunoaște începutul...

Veșnic tînăr, speram, și fără de moarte -
Ca mystii cu-o cunună pe creștet și
Cu torțe-aprinse-n mîini,
Alături oamenilor sfinți și puri -
A fi pajiștea iluminată la căderea serii,
Căutînd-o pe Kore.

... Ca un tăciune-n spuză ascuns e totul
Acum - o umbră tristă -
Precum în Hades, mohorît
Plutesc asupra mea ca un blestem
regrete-adînci;
Nu voi cînta-n nopți lungi,
La lumina faclelor, fata pierdută
Și ca un ultim hierofant
Cu glasul zugrumat
În pajiștea-nserată,
La cumpăna luminii
Marilor Eleusinii -

Cum nu mai știu cu ce sfîrși și începe,
Ca mystii privesc cerul și strig:
acum plîngi!
Mă uit în pămînt și exclam: concepe!

Seminarul de Neogreacă

Dialog cultural Iași - Atena

Semnalăm un important eveniment științific și cultural care a avut loc la Iași în perioada 2 - 4 iunie a.c., anume vizita cunoscutului profesor, poet și critic literar Nasos Vaghenas. Distinsul oaspete, profesor la Univ. Națională din Atena, a venit în România la invitatia Seminarului de Neogreacă, cu sprijinul Ministerului Culturii din Grecia. A fost întîmpinat la Decanatul Facultății de Litere, după care a participat la trei momente culturale semnificative. Prin dialogurile sale cu studenți și profesori, pe diverse teme: conceptul de poezie modernă și postmodernistă; literatură provincială ateniană: tendințe ale poeziei neoelene în literatura europeană -, dezbateri care au avut loc la Facultatea de Litere, la Seminarul de Neogreacă și la Casa Pogor, Nasos Vaghenas a încercat să familiarizeze cititorul român cu valorile liricii elene, exprimîndu-și punctul de vedere personal în aceste probleme, precum și să contribuie, în calitate de profesor universitar, la amplificarea relațiilor dintre facultățile de filologie române și grecești. Reprezentant de seamă al generației anilor '70, s-a remarcat printr-o poezie cu o tematică variată, modernă și sensibilă. În România e cunoscut prin traducerile din lirica sa apărute în revistele "Luceafărul" și "Cronica", realizate în deosebi de prof. și scriitorul Andreas Rados. Nasos Vaghenas a obtinut o serie de premii atît pentru studiile sale de critică literară (1995), cît și pentru activitatea sa poetică (1996).

De curînd, în țara noastră a fost publicat volumul său de versuri *Rătăcirile unui necălător*, în traducerea prof. și scriitorului Victor Ivanovici (Editura "Seara", 1998, București). De asemenea, din cuprinsul întîlnirilor ieșene e demn de menționat recitalul de poezie care a avut loc la Seminarul de Neogreacă și la Casa Pogor, recital din creația poetului Nasos Vaghenas. Recitalul a fost prezentat de studentele Plămadă Mihaela, Marian Loredana, Vintilă Carmen și Filioreanu Daniela.

Carmen Vintilă
studentă la Facultatea de Litere și la Seminarul de Neogreacă

Profesorul si scriitorul Nasos Vaghenas (Universitatea din Atena), la una din întîlnirile cu cadre didactice si studenți organizată de Seminarul de Neogreacă din Iași

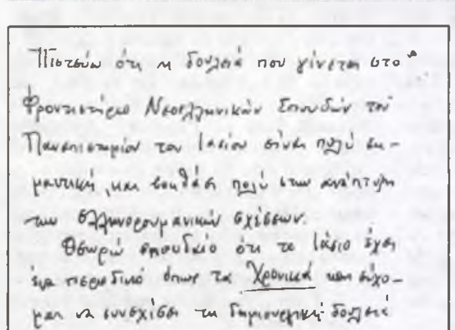

Cred că activitatea ce se desfășoară la Seminarul de Neogreacă al Universității din Iași este foarte importantă și ajută mult de dezvoltarea raporturilor eleno-române.

Consider semnificativ faptul că Iașul are o revistă cum este "Cronica" și îi doresc să continue activitatea ei creatoare.

Nasos VAGHENAS

Vechimea Jocurilor Sportive - Olimpiadele

Ionel SAVITESCU

Tradiția confirmă existența a patru renumite jocuri sportive la vechii greci: olimpice, delfice, istmice și cele din Nemeea. Toate erau *jocuri panelenice*. Înaintea acestora, Ahile ar fi organizat jocuri sportive în memoria lui Patrocle (*Iliada*, XXIII), iar în *Odiseea*, Alcinous propune comunitătii sale organizarea de întreceri sportive în onoarea lui Ulise.

Jocurile Olimpice. Se desfășurau în cinstea lui Zeus la Olimpia începînd cu anul 776 î. Ch. Fiind inaugurate de Pelops (fiul lui Tantal, regele Frigiei). Aveau loc din patru în patru ani, vara (iulie-august). În epoca clasică durau șapte zile. Înainte de deschidere se obișnuia trimiterea de soli în toate cetățile grecești pentru a intra în armistițiu sacru. Prima zi era dedicată sacrificiilor și se presta jurămîntul olimpic. Regula impunea concurenților originea etnică greacă; să fie oameni liberi și fără să fi suferit condamnări. Femeile erau excluse din incinta sanctuarului și de la jocuri, excepție făcînd numai preoteasa Demetrei. Întrecerile sportive propriu-zise durau cinci zile. În ultima zi, avea loc festivitatea premierii. Învingătorii erau numiți și olimpici, fiind împodobiți cu o cunună de măslin sălbatic. Mai toți acești olimpici au fost cîntați de Pindar, prințul poeților, în *Odele triumfale (Epinikii)*. La jocuri obișnuiau să asiste literați, filosofi, retori și artiști. Aici, se spune că Herodot și-ar fi citit din operele sale, iar retorul Gorgias impresionase asistența prin elocința sa.

Jocurile pythice. Aveau loc la Delfi, în cinstea lui Apollo, după anul 582 î. Ch. Numele acestor jocuri provine de la Python, un balaur înspăimîntător ce avea darul profeției, apărut în timpul lui Deucalion (fiul lui Prometeus), simgurul om salvat de Zeus de la potop, alături de Byrrha, soția sa. Python este ucis de Apollo pe mutnele Parnassus, după care Apollo celebrează instituirea jocurilor pythice. treptat, aceste jouri vor avea aceleași probe ca și cele de la Olimpia, accentul fiind pus pe probele muzicale. Piticele se desfășurau tot o dată la patru ani (la doi ani după olimpiade), în august-spetembrie. Învingătorii primeau cununi de laur. Jocurile pitice s-au bucurat de același prestigiu ca și cele olimpice. *Jocurile istmice*. Se desfășurau o dată la doi ani - alternativ cu cele de la Olimpia și Delfi. Jocurile istmice erau celebrate în onoarea lui Poseidon, în sanctuarul de la istmul corintic. Erau organizate de corintieni primăvara, în aprilie-mai. Erau anunțate oficial, iar armistițiul sacru fiind în vigoare s-a respectat chiar și în timpul războiului peloponesiac. Învingătorii primeau coroană de pin, înlocuită încă din timpul anterior lui Pindar cu o cunună de țelină sălbatică. *Jocurile nemeiene*. Conforma tradiției erau inaugurate de Herakles, după uciderea leului din Nemeea (prima sa muncă), o fiară ce teroriza ținutul respectiv. Aceste jocuri se desfășurau și ele o dată la doi ani, întîi în cetatea Cleoneea, apoi, la Argos. Distincția învingătorului era tot cununa de țelină sălbatică. Atleții care cîștigau cele patru jocuri primeau cîte o cunună specială - *periodonikes* - ("învingător în ciclu"). Faima unor astfel de învingători astrăluciți străbatea secolele. Se spune că Teogenes din Tasos ar fi boxat timp de douăzeci și doi de ani, fără a fi învins, ridicîndu-i-se statui la Olimpia, Delfi și insula Tasos, cinstindu-i-se astfel victoria în cele peste 1300 de întîlniri.

Pagină îngrijită de Andreas RADOS și Vasile CONSTANTINESCU

Sentimentul interzis

Radu VOINESCU

Cu cît mai multă dragoste, cu atît mai puțină dragoste. Seamănă cu concluzia unui celebru paradox. Dar nu este decît o realitate pe care o poate constata oricine. Cu cît mai multe povești de dragoste pe ecran, în serialele de televiziune, în romane, în paginile de mondenități ale revistelor, cu atît există mai puține șanse să întîlnim acest sentiment în viața adevărată.

Dacă vom adresa unui număr suficient de convenabil de persoane întrebarea "Care credeți că este cel mai frumos sentiment?" sînt aproape sigur că majoritatea răspunsurilor ar indica dragostea. Sau iubirea. Abia după aceea s-ar înșirui: prietenia, dragostea pentru copii, pentru părinți, compasiunea și așa mai departe. Nici o surpriză pînă aici. Ea ar veni abia dacă am risca - atunci cînd toate asigurările credibile de confidențialitate - să ducem pînă la capăt consecințele acestei interogații. "Pe cine iubiți?" ar trebui să dorim să aflăm. Mă hazardez, nu fără un oarecare temei, la ipoteza că dacă sinceritatea răspunsurilor ar fi absolută, de cristal, atunci am afla că nu numai în cazul cuplurilor căsătorite, ci și al celor care sînt amanți sau numai prieteni (e vorba, de prietenie amoroasă, încă nefinalizată cu o relație sexuală) în multe cazuri cel indicat nu ar fi partenerul. El sau ea.

"A iubește pe B, B iubește pe C, C iubește pe D și nimeni n-are niciodată ce-i trebuie." Pavese, *Meseria de a trăi*. Cîte drame în interiorul cuplurilor "fericite"? Cît compromis în fericire?! Trebuie să ne întrebăm de cîte ori cel strîns în brațe este chiar el și nu altcineva, cel visat cu adevărat, cel dorit. Chiar îmbrățișarea cea mai pătimașă poate fi adresată altuia. Sfîșiat între două tendințe - cea poligamă, dictată de natura de animal, și cea monogamă, inserată în programul genetic de milioane de ani de practică a siguranței convietuirii în pereche - omul nu-și va găsi niciodată echilibrul sentimental. Nu va fi nicicînd împăcat cu propria afectivitate. Cu gradele ei de intensitate.

O, dacă am ști ce e iubirea, probabil că am izbuti să oferim - specia, nu cel care scrie aceste rînduri - o soluție la situația aceasta contradictorie! Dar o definiție satisfăcătoare nu s-a găsit. Desfid pe filosoful, psihologul, sociologul, lingvistul, istoricul care s-ar mindri că poate spune ce este dragostea. Cum se naște? De ce? Din ce? Nici dacă am pune cap la cap teoriile acestora, fiecare descriind o latură a fenomenului numit dragoste, nu s-ar închega un răspuns. De ce o iubește Armand Duval pe domnișoara numită atît de frumos, în ciuda disprețuitei ei meserii, Dama cu camelii? De ce face Ladima crize din cauza Emiliei? Cum poate un om superior, cum este Swann, să înnebunească după Odette de Crécy? De unde atîtia ani de "Robie" la personajul lui Somerset Maugham? Vei fi tentat, iubite cititorule, să cauți explicația în faptul că acestea sînt, mai mult decît celelalte, femei, că au vrajă, magnetism, că par dintre acelea făcute anume să răspundă provocărilor sexului celuilalt, să-l provoace la rîndul lor, să emită vibrația erotică în cel mai evident mod posibil, să atragă, să fie supuse dominînd etc. etc. Că nivelul lor moral și intelectual nu are nimic de-a face cu senzualitatea lor, cu trăsătura lor fundamentală care este aceea de femelă. Ceea ce, la polul celălalt, se poate spune și despre locotenentul pe care Adèle Hugo îl caută prin garnizoanele Franței de peste mări. Sau despre Heathcliff, Tom Jones ori Duroi.

Nu sînt exemplele bine alese? Ar trebui să facem apel și la iubiri "intelectuale"? Dar Werther, care suferă pentru Lotte? Dar doctorul Codrescu nu se îndrăgostește disperat (citește disperat) de Adela? Dar contorsionata iubire de intelectual din Ioana lui Anton Holban? Și dacă acestea nu sînt de ajuns, dacă reprosul că vorbim numai din cărți stă să țîsnească de pe buze, atunci desigur e necesar să facem apel la experiența de viață a fiecăruia, să ne gîndim cîte femei rămîn în continuare atașate, îndrăgostite chiar, de bărbați care le maltratează. Ca și bărbați care nu se pot desprinde de femei care-i umilesc. Masochism, s-ar găsi imediat explicația, binecuvîntîndu-l în gînd pe Freud și psihanaliza. De acord, dar ce are masochismul cu dragostea? Prea puțin, înclin să cred. Platonică sau carnală, castă sau perversă, fulgerătoare sau dobîndită în timp, scurtă sau durabilă cu anii ori poate cît o viață, pasională pînă la scrîșnet sau calmă, liniștită dragostea ne refuză accesul la misterul ei.

A explicat cineva coerent și convingător suferința îndrăgostitului? Cunoaște vreun medic al acestei lumi toate înlănțuirile cauzale care provoacă stări atît de diverse și de puternice de la înroșirea obrajilor și vertije la modificări ale funcționării organelor interne - tahicardie, crize de vezică biliară, diminuarea secrețiilor stomacului cu dispariția senzației de foame și încă o mulțime - și la dereglări și scurtcircuite ale funcționării glandelor endocrine, ale sistemului nervos? Cum se explică anxietatea care însoțește sau precede crizele de gelozie ori cea determinată numai de absența celui iubit? Dar gama de reacții ale fericirii provocate de starea de îndrăgostire? Și nu am spus nici un cuvînt despre ceea ce se întîmplă în timpul apropierii fizice dintre două persoane care se iubesc. Tratatele de sexologie ne descriu competent și detaliat numai actul sexual între doi oameni. Au fost descifrate, pînă la un punct, și mecanismele fiziologice. Dar de la a face dragoste atunci cînd cei doi sînt doar atrași unul de celălalt și atunci cînd sînt mistuiți de o iubire devoratoare, distanța este enormă. *Sicut amori lupanar*, ca și bordelul față de iubire.

A fost studiat fenomenul îndrăgostirii? Nici un savant, după cîte cunosc, nu a pus sub lupa cercetării științifice subiecți umani aflați în diferitele faze ale nașterii și dezvoltării sentimentului iubirii pînă la faza lui paroxistică; chiar un *coup de foudre* nu face decît să exprime o evoluție mult accelerată a acestor faze. Nici n-ar fi posibil, obiectiv vorbind, pentru că dragostea adevărată este rară și cine are capacitatea să intuiască acele persoane la care ea va apărea? Mai mult decît atît, este dificil de stabilit în care cazuri simpla atracție, de cele mai multe ori aproape pur sexuală, va evolua către iubire.

Lămurește vreun tratat de psihologie, de sexologie, de sociologie de ce ajung oamenii să se sinucidă din dragoste? De ce își abandonează familiile, de ce renunță la cariere promițătoare? Cum de arată un îndrăgostit ca un bolnav fericit cu suferința lui? Mă tem că nu. O, nu vreau explicații impresioniste și "de bun simț", este nevoie de o privire de tip științific, așa cum se descrie funcționarea tiroidei, de exemplu. Este de presupus însă că datorită complexului imens de factori fiziologici, de organe interne implicate, de glande, hormoni, enzime, proteine, toate acestea interacționînd dar și avînd de suferit influențe de ordin exterior nu vom reuși niciodată o înțelegere completă a fenomenului. Cum nu vom înțelege nici omul și cum nu vom pricepe pe de-a-ntregul nimic important din existența noastră, din Universul în care se întîmplă să viețuim.

V-ați gîndit vreodată că dragostea sperie? Că pentru mulți oameni este o pacoste, o nenorocire? Nici nu mai pare uimitor dacă ne dăm seama ce bulversare înseamnă pentru viața fiecărui individ. Gîndiți-vă, o femeie îndrăgostită de un bărbat căsătorit. Trece peste faptul că, poate acesta își face datoria de soț în continuare, gîndindu-se că nu contează o îmbrățișare strict fiziologică, peste faptul că el se va îmbrăca întotdeauna după cele mai tulburătoare apropieri și mîngîieri și se va înapoia la cealaltă, pînă data viitoare, dar va trece greu peste singurătatea duminicilor, și mai greu peste sărbătorile mari ale anului ca și peste aniversarea lui, cînd l-ar vrea lîngă ea. Psihologia masculină se pare că suportă cu mai multă tărie o astfel de experiență dură, dar marile traume nu sînt excluse nici pentru bărbați. Ori să luăm cazul cînd ambii sînt căsătoriți. Un arsenal de minciuni se cere pus în funcțiune pentru a justi-

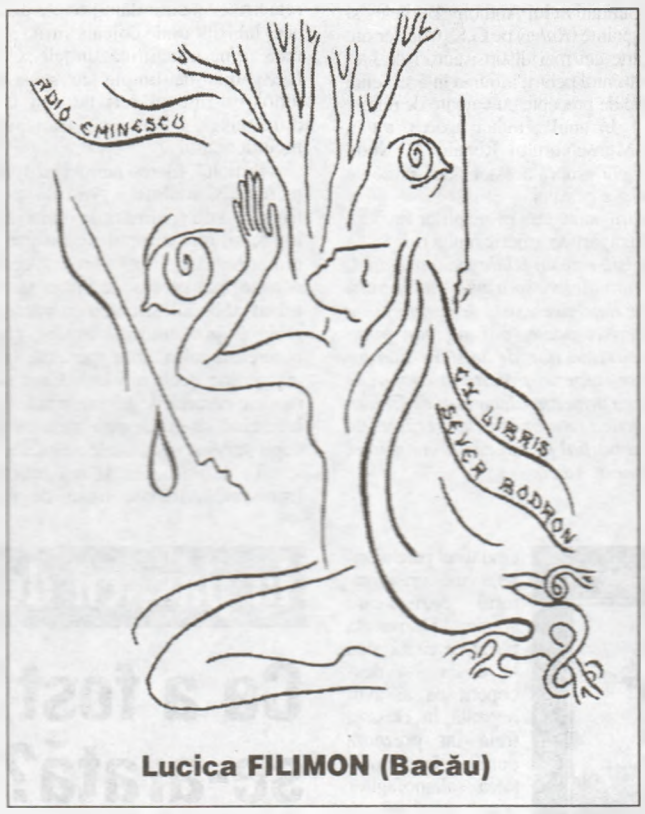

Lucica FILIMON (Bacău)

fica absențele (fizice sau cu gîndul), geniu strategic și intuiție tactică pentru a disimula cele mai adînci sentimente gata oricînd să năvălească la suprafață pentru a nărui totul într-un scandal murdar. Ciudățenia face ca tocmai aceste iubiri care au totul împotriva lor să fie, atunci cînd se întîmplă, cele mai rezistente și ele să ofere celor care au curajul și forța să îndure tortura unei astfel de duplicități (vai, nimic nu este pur, ideal, pretutindeni există o dualitate a vieții, o mărire și o decădere!) răsplata unei fericiri a cărei intensitate să nu fie niciodată atinsă de fericirea mediocră a unei căsnicii reușite (îmi cer iertare că te contrariez, iubite cititorule, dar n-ai decît să sari peste rîndurile acestea, oferindu-ți iluzia că vei sări și peste adevărul lor!).

Așa că, oricît ar părea de greu de acceptat, oricît de mult ar veni în contradicție cu ceea ce se crede sau se spune despre "cel mai minunat sentiment" oamenii se feresc, cel mai adesea, să se îndrăgostească cu adevărat. Nu sînt pline ziarele de anunțuri care solicită relații amoroase "fără obligații"? La prima vedere ar părea că se urmărește evitarea unui angajament matrimonial. Dar nu numai despre o astfel de obligație este vorba, ci și despre angajarea pe care o implică o dragoste adevărată. Rar se întîmplă să își asume cineva nebunia unei iubiri totale, profunde, fără opreliști, fără a ține seama de convenience. De altminteri, iubirea nu este pentru mediocri, pentru cei lipsiți de imaginație, pentru egoiști.

Dacă stăm și ne gîndim bine, doar într-o singură situație dragostea este tolerată în societate. Atunci cînd sînt în cauză tineri aflați la vîrsta căsătoriei. Optsprezece ani, douăzeci de ani, douăzeci și cinci... Și tot atunci sînt acceptate sau, oricum, privite cu îngăduință și micile sau marile efuziuni, turmentări care fac parte din comportamentul a doi oameni care se iubesc. După aceea, a ști despre cineva că iubește cu pasiune este egal cu a-l blama, a-l descuraja prin toate acele mici semne și gesturi cu care o comunitate îi înconjoară pe cei pe care-i socotește excentrici în raport cu regulile de comportament unanim acceptate. Invidia își are rolul ei. Cineva îmi povestea, cu mai mulți ani în urmă, că în colectivul în care lucra se organizase un sistem ingenios de a asigura fiecăruia o zi liberă în plus pe săptămînă, convenindu-se ca aceia care rămîneau în birou să mascheze absența respectivului. Toate au mers foarte bine multă vreme, pînă cînd persoana care mi-a spus povestea s-a îndrăgostit și a început să aibă nevoie de aceste zile libere nu pentru diverse treburi casnice sau pentru a merge la filme ori a pierde vremea pe ici pe colo, ci pentru întîlnirile care îi deveniseră tot mai necesare. În momentul în care colegii au realizat că era cineva între ei care trăia o mare fericire, fără să observe, de altfel, nimic ostentativ - și alții, de fapt, se dedau la mici aventuri, dar toate superficiale sau aveau relații "cu probleme" -, doar după expresia figurii și după acele mici semne care trădează o împlinire amoroasă, brusc au căzut de acord că sistemul lor de pînă atunci nu trebuie să mai continue, inventînd mai multe pretexte pentru a-l curma. Ceea ce s-a și întîmplat, spre mulțumirea - paradoxal - a tuturor, în ciuda faptului că toți au pierdut acea zi liberă. Se înțelege că numai un singur om a trăit sentimentul de suferință de pe urma acestei mici ticăloșii colective datorată invidiei pe care o stîrnește un cuplu îndrăgostit care a depășit vîrsta "legală".

Între biochimia încă destul de misterioasă a dragostei și alchimia relațiilor sociale, după o anumită vîrstă balanța se

gîndul și lumea

înclină în favoarea acesteia din urmă. Este distanța dintre sentiment și calcul. Ea îl iubește pe el, dar îl preferă pe un al doilea care are posibilitatea să îi ofere o viață mai confortabilă materialicește. Sau el o iubește pe ea și o preferă pe o alta, prin care statutul său social se va schimba. Și cîtă ipocrizie începe aici și cît oportunism! "Înainte de a se căsători cu un milionar bătrîn, o femeie are abilitatea de a se îndrăgosti de el." Din nou Cesare Pavese. În ciuda complexelor italianului, autor al *Diavolului pe dealuri*, observația conține destul adevăr. Dar aceasta în privința stadiului premarital, a dragostei "licite", a perioadei alegerii. Dragostea ilicită este mult mai fastuoasă în fenomenalitatea ei (folosesc poate exasperant cuvintele "dragoste" sau "iubire" refuzînd să le înlocuiesc cu sinonime gen "relație amoroasă" sau numai "relație" ori "prietenie", cu toate că acesta din urmă are în vorbirea comună sensul de legătură ce presupune și relații sexuale, pentru că fac distincția, cred că s-a înțeles pînă acum, între conținutul acestor denominări și ceea ce înseamnă pentru majoritatea oamenilor dragostea sau iubirea). Marile fericiri și marile drame aici se consumă. Indivizii tocmai au ajuns la desăvîrșirea maturității fizice și psihice, erotismul lor a depășit faza instinctuală, a nevoii imperioase de procreare la care îi împingea sexualitatea tipică sfîrșitului adolescenței și tocmai acum descoperă că au ales greșit, că partenerul lor de viață poate a rămas undeva în urmă sau a evoluat diferit și lucrurile care păreau sau erau comune în urmă cu cîțiva ani au rămas definitiv și irecuperabil în amintire. Se mai poate întîmpla și ca relația sexuală între doi parteneri să se înscrie perfect în parametrii pe care îi descriu tratatele de specialitate și totuși, la un moment dat, unul dintre ei descoperă că trăirile care i se păruseră pînă atunci mai mult decît satisfăcătoare alături de cel sau cea cu care a împărțit ani de zile patul (nu neapărat patul conjugal, este de notorietate faptul că unele cupluri moderne adoptă să trăiască fără acte în regulă încheiate la primărie) nu sînt decît o copie palidă a extazului pe care îl atinge atunci cînd se apropie de altcineva. Intră aici mai mult decît deja clasicul conflict între plăcere și datorie, între *Lustprinzip* și *Realitätsprinzip*. Fiecare știe că tribunalul care va acorda divortul reparînd o greșeală de alegere datorită lipsei de experiență a tineretii nu poate repara și traumele celui părăsit, și mai ales pe acelea ale copiilor care, eventual, au rezultat din căsătorie. Cel mai adesea descoperirea marii iubiri se face la o vîrstă cînd oamenii au deja copii. Nimeni nu poate da o soluție aici. Niciodată nu se va da. De aceea cei mai mulți evită cu bună știință să se lanseze în aventuri care îi pot duce către culmile fericirii în brațele perechii visate, dorite în secret - am impresia că în multe culturi funcționează un mit al perechii care ți-este hărăzită de destin și pe care ai sau nu norocul să o întîlnești - dar și către abisurile nefericirii celei mai profunde. Oamenii știu sau intuiesc această ambivalență a iubirii și nu este cazul să exemplific cu expresii care o atestă la diferite popoare. A făcut-o, de altfel, cu mult folos și cu extrem de pătrunzătoare observații, din păcate, tot de natură impresionistă - ca și părerile de față; cum spuneam, studii clinice asupra bolii numite iubire nu avem - Julius Evola în pătrunzătoarea sa carte *Metafizica sexului*. Iată încă unul dintre motivele pentru care cei mai mulți se feresc să se îndrăgostească. Femeile mai ales, al căror simț practic este deosebit de accentuat, în pofida romantismului care li se atribuie; dar acest romantism de epistole, oracole și romănele de amor este unul de evazionism, compensatoriu pentru soluțiile pragmatice pe care le preferă cel mai adesea în viață. Mi-ar fi neplăcut dacă ar voi cineva să interpreteze afirmația aceasta dintr-o perspectivă misogină. Trebuie înțeles că obsesia fetelor și a femeilor pentru rochia de mireasă și pentru ceea ce limbajul familiar numește ironic "pirostrii" vine dintr-o practică milenară de viețuire în sînul unei lumi falocrate; se știe ce statut ingrat are femeia necăsătorită sau văduva (amintiți-vă numai de povestea din *Alexis Zorba*) și la cîte pericole este expusă.

Că dragostea este exclusă din relația sexuală însăși o dovedesc fără echivoc anunțurile matrimoniale din ziare și reviste, despre care am mai amintit, și mai ales cele - extrem de numeroase - în care se solicită doar "prietenie". După ce au precizat cu grijă condițiile materiale pe care trebuie să le îndeplinească doritul(a) partener(ă). Sau, cum se poate întîlni în unele reviste sexy, unde se specifică numai tipul de relație sexuală urmărit, mai ales deviațiile (pe care unii se mai încăpățînează să le considere ca făcînd parte strict din tabloul unei iubiri perfecte) și care au fost asumate cu desăvîrșire de mecanica dragostei.

În locul dragostei, care este afrodisiacul cel mai puternic, sînt preferate substitutele artificiale reprezentate de filmele și revistele sexy sau pornografice. Proliferarea lor indică fără dubiu că dragostea e din ce în ce mai greu de întîlnit. Înstrăinați, înspăimîntați de propriile limite, speriați de traumele pe care le bănuiesc dincolo de orice legătură sentimentală ce poate sfîrși cu o ruptură pe care nu au puterea să o suporte, oamenii au din ce în ce mai mult tendința să trăiască iubirea prin procură. Prin intermediul eroilor de film sau de roman. Ori parcurgînd cu nesaț relatările presei despre amorurile vedetelor.

În lumea modernă, fuga de aventura dragostei este mai mult o problemă de prezervare a propriei siguranțe afective, materiale decît una de morală. Dragostea este adesea nedorită, mai ales în societățile avansate, pentru că este privită și ca o frînă în calea unei cariere. Să fie întîmplător numărul mare al cabinetelor de psihanaliză tocmai în țara unde statutul social al femeii tinde cel mai mult să se apropie de acela al bărbatului? De altfel, suspectez de impostură cele mai multe procese de hărțuire sexuală. Femeile care le intentează găsesc astfel calea de a afirma că sînt dorite. Este o defulare - dubioasă, e drept - a dorințelor lor obscure.

Iubirea nu este numai evitată, ci și prohibită. Cîți politicieni nu au de suferit datorită unor relații "nepermise", cîte dezvăluiri în paginile ziarelor!? De fapt, liberala societate occidentală refuză dreptul la dragoste. O dovadă că mentalitățile primitive sînt mai puternice decît instituțiile de azi. Ar fi interesant de aflat cîți dintre cei care cer sus și tare demisia unui politician bănuit a avea sau a fi avut o relație extraconjugală sînt ei înșiși angajați într-o astfel de legătură. Cum a iubi este un semn de tinerețe a spiritului, iar cei mai mulți dintre oameni sînt îmbătrîniți înainte de vreme, acriți, amorfi este de presupus că ne vom "bucura" în continuare de iubirile unor personaje de film sau de roman.

crima artistică

Comentarii la regulile lui S.S.Van Dine (I)

Liviu PAPUC

S-a bătut multă monedă pe - și încă mai sînt luate uneori în considerare - cele 20 de reguli ale romanului detectiv, enunțate de S.S. Van Dine în 1928, în numărul pe septembrie al lui "American Magazine", dar cu circulație mai largă din 1936 (în vol. *Philo Vance Murder Cases*), fără a se ține seamă de elementul lor de bază: faptul că sînt produsul unui artist și nu al unui teoretician (profesia lui Willard Huntington Wright - 1889-1939 - adevăratul nume al pretențiosului Procust, era aceea de critic de artă și multe se pot explica prin această prismă). Dacă dorim, totuși, să le avem în vedere, trebuie să aducem amendamentul că cele 20 de reguli se referă în mod strict la asa-numitul roman-cheie, roman-enigmă, apărute în plin boom al acestui segment de roman detectiv. Curios este că autorul a considerat necesară reeditarea acestora în 1936, cînd Agatha Christie și alții publicaseră deja destule capodopere ce încălcau flagrant reglementările lui Van Dine, iar scoala americană a lui Dashiell Hammett, care este cu totul altceva decît ecuația matematică propusă de descendenții lui Poe și Conan Doyle, era în plin avînt. Tardivele "table ale legii" au avut, însă, grupul lor de susținători (mai ales în mediul englez, mult mai predispus exercițiului cerebral decît alte zone ale pămîntului - poate, chiar, datorită tradiționalului conservatorism britanic, deși cel puțin doi jolly-jokeri au ținut să facă figură discordantă: Peter Cheyney și James Hadley Chase), care au combătut pînă la cel de-al doilea război mondial și ale căror produse sînt extrem de onorabile dar, din păcate, rămase într-un con de umbră. Ne referim la Ngaio Marsh, această a doua scriitoare de romane detective înnobilată de Coroana britanică (după Agatha Christie și înainte de P.D. James), la G.D.H. și Margaret Cole, la J.J. Connington, Philip MacDonald și alții. Dar, vai!, gustul public, realitățile sociale, noul ritm de viață au impus, în cele din urmă, altceva, așa încît aceste modele de roman detectiv ni se par acum niște vechituri prăfuite, niște schelete cu încheieturile anchilozate, niște prețiozități inutile. Și totuși, chiar și aici, o mare, o extrem de mare exceptie: inegalabilul Rex Stout (1886-1975), atît de puțin cunoscut publicului român de azi.

Pe scurt, să spunem că preceptele lui Van Dine pot fi luate ca o reflectare (istorică) a perioadei cu manifestare maximă în deceniul al treilea, fiind acestea rodul bunei intentii de consolidare a genului și de protejare a acestuia de maculatura ce-i dădea tîrcoale. Faptele au dovedit că evolutia avea un alt vector, dar buna intentie trebuie apreciată si stimată.

Rafinatul, eruditul si estetul Willard Huntington Wright, autor al unui studiu apreciativ pe marginea lui Nietzsche, expert în probleme de pictură, muzică, religie comparată, avea dreptate să-și expună *Credo*-ul în materie de scriitură detectivă, pentru că "cele mai bune dintre povestirile lui sînt modele de construcție" (Julian Symons, *Bloody Murder*, 1994, p. 126). Pe de altă parte, în epocă, americanul nici n-a fost singurul care să simtă nevoia unor reglementări. În același an 1928, scena britanică mărturisea apariția asociației "Detection Club", la inițiativa lui Anthony Berkeley și avîndu-l ca prim președinte (*Ruler*) pe G.K. Chesterton, din care au făcut parte cei mai distinși autori de literatură detectivă. Jurămîntul pentru intrarea în acest club select includea o serie de precepte cu valoare de reguli, de legi ale scriturii. În anul următor apărea, tot în Anglia, *Decalogul* Monseniorului Ronald A. Knox (comentat). Vom reveni asupra acestor două piese de bază în analiza istorică a genului.

Să începem, acum, studierea principiilor lui Van Dine (textul în italice aparține americanului):

Povestirea polițistă este un fel de joc intelectual. Mai mult - este o întîlnire sportivă. Iar pentru scrierea povestirilor detective există legi extrem de bine definite - nescrise, poate, dar nu mai puțin restrictive; și orice răscocitor de mistere literare respectabil și care se respectă trăiește în conformitate cu acestea. Așa că urmează aici un soi de Credo, bazat partial pe practica tuturor marilor scriitori de povestiri detective și partial pe sugestiile conștiinței intime a autorului onest. Adică:

(va urma)

hoțul de imagini

Salam dă Saddam

Al.I.BABA

De cînd cu Țiga Reta II - ciudatele evenimente de pe aeroportul armatei Pitzi Goi - *informatorul de tip nou* (ITN) nu-mi mai vizionează frigiderul ca să vadă dacă mănînc în stil national. Un vecin de palier mi l-a surprins însă răscolind în săculețul pe care-l aruncasem la containerul de gunoi și verificînd dacă pachetele de țigări Papa Stratu' aveau timbrele cerute de lege. Făcînd diferenta dintre cele fumate în mod legitim și cele cumpărate de la Rom-Stradal s.c.t. (societate comercială de trotuar) a ajuns la concluzia că trebuie să fie mai aproape de mine și să mă îndrume ca un bun părinte. Îl văd, deci, aterizînd în minuscula mea cavernă (evident, e o figură de stil, nu am pista corespunzătoare) exact în momentul cînd mă pregăteam să scriu contribuția lunară ca *hoț dă imagini*.

- Sper că nu te deranjează dacă mă uit și eu peste umăr, nu de altceva dar e reciproc avantajos: îți suflu ce să nu spui, raportez unde trebuie ce ai spus și mai ales ce ai fi vrut să spui și în plus mai învăț cîte ceva, că de cînd am fost numit - jur, împotriva voinței mele, *șef de artel*, citesc numai faxuri, scriu numai note informative, am grijă ca toate denunțurile să ajungă semnate acolo unde trebuie, am organizat și o echipă de popice care aruncă bilele răcnind în limba țării gazdă, sînt mereu plecat peste hotare în atîtea misiuni că nici nu mai apuc să-mi dau demisia ca să am și eu timp să-mi scriu cărțile de metodologia manipulării popicelor pentru care am semnat un contract cu parteneri din State și Comunitate. *Am propos* (face el pe frîncenește, limbă maternă zice-se pentru că străbunica i-ar fi venit din Calvinia) de unde ți-ai procurat *schema asta* (îmi zice în limbajul tinerilor arătîndu-mi cartea din care mă pregăteam să ciupesc niște fragmente pentru tine, cetitorule)?

- Mă privește, îi răspund, știind sigur că se informase între timp, că asta-i firea lui. Să zicem că mi-a dat-o cineva.

- Aha, făcu el deschizînd deja opusul scos de *Polirom* și semnat de *Ștefan Prutianu*. Te pomenești că înțelegi ceva din asta, zise ITN holbîndu-se la titlul (*Comunicare și negociere în afaceri*).

- Dacă m-aș pricepe nici n-aș deschide-o. Am primit-o și vreau să învăț cum să-mi plasez imaginile pe piață. Am de gînd să cer un curs la anul poate că, predînd materia timp de doi-trei ani la rînd, voi ajunge să bunghesc cum e cu "tactica" feliei de salam.

- *Aha*, făcu el din nou (cuvîntul acesta-i pentru el versiunea națională pentru *okei* așa cum *îhî* reprezintă, în limbajul său, o formă mai concentrată și mai expresivă a lui *ies, ai du*). Nu văd însă de ce-ți pierzi vremea cu tratate de comunicare avînd atîta bibliografie (ca să nu mai vorbim de faptul că, în ciuda eforturilor autorului, reprezentarea națională e cam subțire). Ar fi trebuit să afli, de cînd mioriticești pe-un picior de plai, pe-o gură de rai, că pentru a obține *felia de salam*, trebuie să mi te adresezi nu *deținătorului de drept* al obiectului dorit ci *deținătorului de fapt al cuțitului*, al cărui nume generic este aici Alecu. Vei spune deci, îndoindu-ți armonios spatele, *Salam, Alecu...* și s-ar putea să obții ceva.

- Formula nu este deci sigură...

- Da' ce-ți închipui, crezi că orice nechemat primește oricînd cere? De multe ori *salamul este deja împărțit* cînd se anunță oferta publică, mai ales dacă taraba este proprietate de familie, de grup de interese. Fraierii se duc și se înscriu, dar cînd să ajungă la rînd,

cînd totul pare aranjat, vine organizatorul cozii care spune: "Dumneata nu ai ce căuta aici, la dosar s-a descoperit că ai avut hepatită în clasa a treia iar prezența dumitale în comunitatea salamofagilor poate constitui un pericol".

Ihi, făcu subsemnatul, însușindu-și conectorul pragmatic tricolor. Asta seamănă cu prima tactică din ceaslovul de față. DA... DAR (a se vedea la pag. 20), combinată cu *tactica falsei oferte*, considerată de autor ca "oarecum neloială (vezi pag. 25).

- Fumuri de intelectual. Ba pe deasupra mai e și fără educație artistică deși recunoaște că aplicarea acestei tactici "implică un anumit scenariu după care se joacă puțin teatru" - cită prompt ITN, obișnuit să tragă cu ochiul de la examenele de calificare pentru diverse grade și galoane.

- Ce nu pricep eu, biet muzulman rătăcit pe aici, e folosirea unui exemplu cu dolari, deși e vorba de cumpărarea unui apartament.

- Asta înseamnă să nu cunoști *tradiția culturală* a țării în care trăiești și nu muncești. *Culoarea verde* (care este și a dolarului) este un reper important pentru mioritici după cum o atestă și cunoscutele versuri datînd, fără îndoială, de pe vremea lui Burebista: "foaie *VERDE*, foaie LATĂ/bine mai era odată". Protocronici, strămoșii noștri au văzut că reperul rămîne bancnova *verde* de *valoare mare*.

- Nu crezi că exagerezi puțin?

- Nu mai mult decît cei ce descoperă teoria relativității în alte versuri naționale. Eu sînt sigur că adevărata economie *de piață* s-a născut *aici* și nu ne-a părăsit niciodată; ceea ce găsești prin alte părți e un simulacru. Și cînd te gîndești că la capitolul *corupție* unii ne așează, la nivelul anului 1997, *abia pe locul 37 din lume*. E o rușine pentru că se încearcă a se acredita ideea că nu sîntem buni vînzători și cumpărători de oameni. Arată-mi o țară în care șefii sînt mai bine primiți, inspectorii mai bine ghiftuiți, controlorii mai înțelegători, examinatorii mai umani ("dacă ești om cu mine sînt și eu om cu tine"), polițiști mai "cool". Și cînd colo, cu ce minuni îmi vine autorele tău: "Adevărata mituire începe de la pragul valoric peste care "atenția" reîncepe să fie acceptată" (pag. 29). Dar cine poate fi atît de neomenos încît să refuze o *mică atenție* și cît de mizantrop trebuie să fii ca să-ți manifești disprețul fată de *marea atenție*, pentru care omul *a făcut sacrificii*. Totul e să fii sigur de *sinceritatea gestului*, să nu fie o lucrătură a unor tipi rătăciți prin poliție sau a unor scormonitori din presa de senzație, "mațe fripte, coate goale".

Ochii i se aprinseseră și gesticula ca un druid breton. I-am făcut cadou o imagine, furată dintr-un album și i-am spus cît de mult îi semăna. I-a plăcut atît de mult *atenția* mea, încît mi-a promis că vine să mă asiste și la viitorul număr. Am devenit astfel *ostatecul propriilor mele bune intenții*, ceea ce se întîmpla, parese, adesea în negocieri. (caută în cartea răs-citată).

FOTO: portretul idealizat al ITN sărbătorind victoria în lupta pentru apărarea *economiei de piață națională*, anticapitalistă și antimonopolistă ("te uiți și cîștigi!")

fotografie din 1912 (ciocanul este bine ascuns.)

născocitorul de gînduri

Omul comun (I)

Vasile POPA HOMICEANU

O, mizantropule, gîndești că viața e doar proiecția iluziilor noastre în transcendent!... Cum te urmează răul sau, dacă nu, îl inventezi și-ți spui că fiecare fuge de el însuși, fie din plictis, fie că suferă de o cumplită boală, fie că e incapabil de a ucide!... Ce-ți trece prin minte!?... Mă sperie tovărășia ta, dar lasitate aș dovedi dacă nu m-as apropia de tine. Mă îmboldește acel rău interior, îmi spui, că, de fapt, de mine însumi mă apropii cu fiece pas, mereu însoțit de neplăcute senzații, și că această mișcare denotă pornirea mea adevărată. Cum? Să mă bucur cînd celălalt suferă, cînd aproapele sfîrșește în chinuri? Da, îmi răspunzi, patima "împlinește" diferitele chipuri ale omului, răscolește locul cel mai adînc al firii, sondează nefericita plagă care ascunde păcatul, și, acolo, descoperă povara unor rătăciri... Să colindăm pietele orașului, să intrăm în acel labirint unde colcăie furii, pentru că avem puterea să ne urmăm năzuintele. Călătoria aceasta ne face bine, ne umple de sens (spunem cu falsă umoare), cîte plăceri nu sînt însoțite de senzații dureroase, și, uneori, transpunerea crimei ne încintă ochiul...

Sufletul, mereu neîmblînzit, mereu scormonitor, mereu las, adulmecă greșeala, pentru că-l cuprinde frica de a nu fi urmărit la omiterea greșelii, de aceea îmi spui, mizantropule, că oamenii, în firea lor, nu urmăresc decît dobîndirea a ceea ce doresc, deci dorința mai presus de orice, iar el, sufletul, caută, mînat cu biciul, sfichiuit cu interogația (și nu numai) află că pretutindeni bîntuie răul, și că eroarea obturează calea către speranță. În absența speranței nu rămîne decît nimicul. Caut să te îmbunez, dar roadele cercetările tale se arată, și mi le pui pe tavă, încercînd să-mi demonstrezi că și mîngîierea unui copil survine unei totale neînțelegeri a vieții...

Te acompaniez și mă întreb unde-a dispărut Ironistul? Altădată lipsit de frămîntări, privind lumea, în măreția ei, cu detașarea înțeleptului, te apropiei de zei, iar pe chipul tău îmbărbit citeam euthynia... Mergem pe drumul cel drept, îmi spuneai, ca și astăzi, dar această dualitate mă înspăimîntă! Destulă tulburare, prea multe năzuințe întunecate, și mă întreb de ce e nevoie să imităm formele viciului și necredințele, de ce răul, de ce nebunia, de ce această schimbare? Cum numi răspunzi, cum taci (tăcerea ta prefăcută!), ci mă împingi în față și-mi comanzi: privește!... Altădată priveam și mă minunam, liniștea aureola formele lucrurilor, demnitatea, înțelesul ideilor. Contemplam, la izvoarele veșniciei, adevărata beatitudine, împreună. Era un timp copilărit în sintagma pură a sufletului nostru, atît lirism în judecare, încît niciodată nu doream să atingem limanul, nu era nevoie. Totul se făcea firesc, limpede, în spiritul nostru, ideile se identificau cu natura din ele însele, cunoscutul cu recunoașterea palpabilă a simțămintelor. Cît de aprope ne era sensibilul, cît de luminoasă gîndirea, nici șovăială, nici dezmăț în cuvinte, doar o curgere mare și necesară... Sufletul nu era pus în primejdie pentru că nu se ivise mînia, nu se iscase ura, urîtul încă agoniza în pornirile sale lăuntrice, neîndrăznind să iasă în afară. Ne bucuram de demnitatea cuvintelor, de hotărîrea lor de a nu strivi nicicînd convingerile oamenilor. Iar ironia, o, ironia nu avea decît darul de a suplini nevoia noastră de iscodire, în aflarea adevărului. Pe cine batjocorește ironia? Îmi răspunzi abătut: pe nimeni, aceasta regăsește doar partea plină a vieții, păstrîndu-și în adînc inocența, cum să rănească, cum să ucidă, cum să desființeze?!... Ea, cea plină de umor și luciditate, cu tînăr suflul dat de divinitate, ea mereu regeneratoare de ordine! Să condamn azi acea plenitudine liberă a spiritului, aventura constantă în a valoriza expresia firii, miracolul nașterii noastre!... Cu cinism, privește, îmi spui, și eu îmi acopăr privirea, pentru că simt cum a dispărut sinceritatea, iar peste cîteva clipe voi găsi, în fața ochilor, morbiditatea "pură" a vieții. Primesc ordinul unui mut și al unui orb, eu orb și mut fiind, și simt cum amîndurora prezentul ne este absolutul din care nu putem ieși decît cu gîndurile sfîrtecate...

la pas, cu deltaplanul

Ce a fost și ce se-arată? (II)

Cornel UDREA

Balanta: Cei din această zodie au absolvit dreptul, unii au păsit cu stîngul, ori au dat cu dreptul la stînga, ori la centru dreapta! Ei sînt greu de suportat la casa omului, fiindcă cercetează mereu, fac apel, pun întrebări, caută martori în marile probleme casnice, de pildă: "Cine-a pus magiun pe clanță?" sînt buni de clantă, și de asemenea numai ei știu deosebi adevărul de realitate. Degeaba ceilalți zodieri se străduiesc: niciodată nu vor putea dovedi, precum cei din balantă, că 1 kg de fulgi este mai greu decît 1 kg de fier, ori că 1 m de 90 de cm are 110 centimetri. Celor din această zodie, pentru că sînt legati la ochi, li se vor compensa salariile, pentru achizitionarea unor aparate de văzut cu urechile! Lex dura, sed lex, pe românește "nu-i pentru cine se potriveste, ci la cin' se nimerește!" Feriți-vă de procese în zilele următoare; s-ar putea s-o dati în bară...! Nu trebuie să gîndiți mult: întindeți bratele cu palmele deschise, cîntărind argumentele: PRO... TV sau ANTENA 1? Faceți însă această operațiune de evaluare a argumentelor acasă: nu pe stradă, nu în ședințe.

Ineditul metodei i-ar duce pe unii cu gîndul în altă parte. Atenție și vigilență sporite la cum vă bate acul... Fiti cîntarul-basculă dotat cu ac al cîntarului de farmacie. Succesul vă va adulmeca picioarele, ca un cățelus agreabil! Și se va obișnui...

Scorpionul: Face și el ce poate, ca tot omul! "Scorpia cu limbă dulce te linge și cu coada te împunge!" Cele născute în această zodie sînt destinate să aibă meseria de soacre, enunțul de uz cotidian fiind ușor redus la formula de "scorpie", ceea ce este cu totul și cu totul altceva, dar opinia publică masculină, de-a lungul istoriei, așa a hotărît și așa rămîne! Încercați, scorpioni și scorpioane, să evitați împunsăturile - astea-s treaba berbecului - înțepăturile sînt domeniul țînțarilor dornici să ajungă armăsari. Folosiți tot acul străvechi: delațiunea, anonima, pîra creștinească și veți vedea că lucrurile vor merge bine. Veți face o vizită în pustiu, pentru a vă întîlni cu rudele ce lucrează în nisip tot cu metodele vechi. Priviți, învățați, dar nu stați mult la soare. Ca să ajungeți unde doriți, nu risipiți inutil muniția de război pe timp de pace! Coada sus, pri a pic!

Săgetătorul: Persoane celebre ca Wilhelm Tell, Robin Hood, au știut cît să întindă coarda, atenție deci cît o întindeți, dar nu prea departe, ce săgeată folosiți și împotriva cui vă jucați cu arcul! Nu țineți tolba cu săgeți la vedere, s-ar putea ca iepurii să o interpreteze ca o amenințare și e bine știut că iepurele la nervi e dat dracului! Aveți o nesecată dorință de a înfige cîte-o săgeată în cineva și superficialitatea iscată de această dorință vă joacă feste: s-ar putea ca ținta să dețină și ea alte arme, inclusiv scutul, inclusiv imunitatea... evitați meseria de ziarist, fiindcă nu întotdeauna punct ochit e și punct lovit. Mascați-vă dorința, interpretați rolul lui Cupidon și atunci puteți trage și cu AG-9! Dragostea suportă!, și ce e mai frumos decît să vedeți femeia iubită împrăștiată peste tot ("împrăștiată" în sensul de dotată cu o prastie și muniția aferentă - n.n.).

Capricornul: Simbolizează la unele popoare bărbatul înșelat o dată. Simbolul este, să recunoaștem tîmpit: dacă bărbaților înșelați de mai multe ori, cu diferiți alții, nu numai cu "un altul" le-ar crește de fiecare dată coarne, omenirea ar fi pusă în fața unor grave probleme: producția de pălării, căciuli, șepci, băști, s-ar reduce dezastruos, trotuarele ar trebui să fie autostrăzi, ușile mai înalte cu 1 metru, s-ar produce răniri persoanelor aflate în fața multicornilor, n-ar putea sta doi la o masă, nici șampoanele n-ar fi de folosință, eventual lacurile pentru lustruit semnele de infidelitate. În antichitate a existat - spune legenda - un popor unde bărbaților infideli le creștea un corn. Spre binele omenirii, poporul acela a dispărut. E bine să știm și să nu uităm: capra e vaca săracului, iar gîndul ăl bun la români, vizavi de vecini a suferit modificări: "Să moară capricornul vecinului!". Acceptați, capricorni, săptămîna viitoare, afacerea ce vi se propune: s-ar putea să ajungeți inorogi!

Vărsătorul: Zodia *boranginis* - de mare mîhnire a capului ajuns dovleac, după oarecce îngurgitări de licori, anume preparate să facă omul porc și porcul prieten de șanț. Alți vărsători, lesne cad pradă dușmanului și prietenilor de mucava, fiindcă varsă, dau din ei tot ce gîndesc, sau tot ce știu... "vorba multă, sărăcia omului", adevărat-adevărat, de pildă cuvîntările parlamentarilor prezenți în vreo sesiune. Cei ce lipsesc, scorpionii de obicei, știu că "tăcerea e de aur!". Pentru ca să vă meargă bine în acest an, vărsați la buget toate impozitele, nu de alta, dar s-ar putea ca de leul tăinuit să afle vreun taur în civil... Nu umblați cu recipiente deschise, găleată, ciubăr, butoi. Umblați cu mașina personală, alta e impresia!

Peștii: "Peștele cel mic înghite pe cel mare", care a ajuns la apă și a devenit plevușcă, microorganism social, pus în balanță, în cazul în care vreun rechin se ocupă de el, uitați acest proverb răsucit, lăsați-vă păpat, ca Iona, și așteptați viitura, fiindcă întotdeauna se va găsi cineva să umfle apele, ca să le tulbure. Cel mai bine, faceți-vă că plouă. Nu vă interesează cine plouă, cît plouă!

Peștii care trăiesc pe asfalt să aibă grijă mare de solzi; că nu se știe niciodată cînd o fecioară devine vărsător... Peștele de la cap se strică, mort, viu în schimb, e vioi și nu pute. Nu uitați: e ceva putred în Danemarca asta de sute de ani și uite ce bine o duc ăia! Evitați femeile cu sex-apell, adică cu cîrlig! Fiți mut la lebăda cu solzi, fiți enigmatic. Dați mereu din cap, gîndiți în orice situație, ce armă teribilă, acest hîtînat al dovleacului. Acest parkinsonism moderat vă va aduce enorme servicii. Azi e voie doar să ai două servicii, pe lîngă cel pe care-l avem toți, slujbați și șomeri: S.R.I.-ul

(in)discreția arhivelor

PĂDUREA EMINESCU DIN MARAMUREȘ

Traian MOCANU

În revista "Romînia pitorească" nr. 1 (205) 1989 apărea articolul "Eminescu scris cu abori, Eminescu scris cu brazi" articol la ora aceea nedocumentat, scris atunci pe baza unei relatări orale a unui martor ocular. în umra cercetărilor efectuate de domnul Aurel PENTELESCU apare în "Revista de istorie militară" nr. 2/1989 cea dintîi relatarea documentată, despre "PĂDUREA EMINESCU. Scrisoare pe care o publicăm astăzi depistată de domnul Aurel Pentelescu provine din Arhiva Ministerului Apărării Naționale.

Scrisoarea adersată ministrului forțelor armate de generalul de bigadă Georgescu Pavel Ion (zis PION) din vara anului 1955 nu a putut fi publicată cu ocazia Centenarului Eminescu, în 1989, din motive lesne de înțeles.

Această scrisoare cu valoare testamentară din partea celui care a gîndit și a înfăptuit cu ostașii pe care îi condamna, Acropola română - PĂDUREA EMINESCU este un document de simțire românească. Scrisoarea a fost înregistrată la Direcția Secretariat a Ministerului Forțelor Armate, cu numărul de înregistrare 101.165 din 20 iunie 1955. Se află în dosarul de arhivă nr. 8736, filele 169-172 fondul D.S.P.A. (Direcția Superioară Politică a Armatei).

Mentiunea de pe dosar: "se păstrează pînă la 2006. 01.01" demonstrează încă o dată imperativul publicării acestei scrisori. Pe prima pagină a scrisorii, stînga sus, s-a dat rezoluția, nu fără urmări a acestui demers: "[illegible] 1955. Seful D.S.P.A. Verificare de urgență: ce a mai rămas din plantație"? (fotografie). E. BODNĂRAS.

Seful D.S.P.A., care era colonelul ION GHEORGHE, adnotează sub textul rezolutiei: "22.06.55. Am pus un ofiter, cu un fotograf să vadă ce a mai rămas în împrejurimi și ce s-a distrus etc".

Fiu al preotului PAVEL GEORGESCU și al soției acestuia, RADA, din comuna ZĂNOAGA, fostul județ Romanați, general de brigadă în rezervă GEROGESCU. P.ION, ar fi avut astăzi 80 de ani. La 20 septembrie 1955 generalul GEROGESCU P. ION avea să îngenuncheze lîngă "opera sa" PĂDUREA EMINESCU din munții Maramureșului.

În același dosar există și un RAPORT al sefului D.S.P.A. către Ministrul F.A. al R.P.R. la fila 173. Se Hotărăște și se consemnează: "21 iulie 1955. Trebuie să pune, să se planteze si literele "CU" și pionierii să-l îngrijească" col. ION GHEORGHE. Se spune că la o întîlnire cu cititorii la Sighet, Nichita Stănescu, a coborît de pe scenă lăsînd scaunul gol. Întrebat fiind de cei din [illegible]tentă de ce a făcut acest gest, scriitorul a răspuns că acel scaun este pentru Eminescu, care în peregrinările sale, deși a dorit, nu a ajuns la Maramureș.

Pe alăturata foto-litografie se vede scris Numele lui Eminescu cu 1000 de brazi, vizibili de la zeci de kilometri.

Acest "monument viu" al lui Eminescu a fost ridicat de mine în Poarta Someșului, în împrejurările următoare: De la 17 martie 1939 mă găseam cu Divizia XX Tg. Mureș în Poarta Someșului. la început cu misiunea de a acoperi frontiera de nord (Tisa) și nord-est a țării (defileul Someșului), apoi a fost așezat cu fața la vest pentru a organiza apărarea din Poarta Someșului, sprijinindu-mă pe munții Bicului și gutinului.

Era în zilele cînd Cehoslovacia fusese invadată de germani, 15 martie 1939.

Aici, pe zonă, am început lucrările de fortificație și organizare a terenului. Între altele avem de organizat un centru de "rezistență la o altitudine de 650 (metri) pe ieșindul de vest al culmii muntelui Gutinului. De pe acel ieșind, care se prezenta ca o "caponieră" de fort,vedeam și supravegheam admirabil toată intrarea în Poata Someșului, cu tot terenul de la vest de linia satelor Seini, Racșa, pînă la Satu Mare, la vest, iar la sud pînă în munții Bicului și în fața lor, la nord, pînă în munții Maramureșului, dincolo de apa Tur, afluent al Tisei. În anul acela 1939, împlinindu-se 50 de ani de la moartea lui Eminescu.

Am hotărît, atunci, ca în amintirea Lui și în fața centrului de rezistență ce lucram pe muntele Gutinului, să scriu cu brazi numele lui Eminescu pe poiana din fața centrului, dăruită mie de către locuitorii comunei Racșa - "daci" ca origine, deoarece păstrează și astăzi înfățișarea și portul lor;

Să-i ridic un monument viu, scriind literele numelui cu 10.000 de brazi, aduși din regiune de la aceeași înălțime.

Pentru această lucrare, pentru această "operă", mai bine zis, am făcut următoarele pregătiri:

a) întîi am obtinut de la locuitorii comunei Racsa terenul - se înțelege, convingîndu-i și însuflețindu-i și pe ei pentru această ideea, reușind să obțin de la ei donația acelei poiene, teren atît de scump și atît de potrivit pentru scopul urmărit de mine;

b) Am căutat apoi puieții de brad în pădurile regiunii și pepinierele ocoalelor silvice;

c) Am dispus scoaterea brazilor și am organizat transportul lor la tîrgusorul Seini, unde era postul de comandă al Diviziei, pentru ca de acolo, montîndu-l pe samare de cai și catîri, să-i ridic la 650 m altitudine;

d) Am scăpat și amenajat terenul poienii;

e) Am pus să se determine locul literelor prin profile făcute în teren ca să asezăm asa ca literele sa fie văzute în ansambulul lor din cuvîntul Eminescu, cu deosebire, să fie văzute astfel din piața Seinilor, precum și din diferite porțiuni a (le) șoselii naționale și a (le) căi ferate Baia Mare, Satu-Mare, pe care porțiuni le-am însemnat pe teren ca lumea ce călătorea pe Gutin și astfel să se întrebe de Eminescu (operă de educare a poporului). Această operație a determinării poziției literelor a fost făcută de inginerul Smiegelschi, concentrat în acel timp la divizia 20.

f) Dar aceia ce merită relevat e pregătirea educativă făcută ostașilor cu acea ocazie a sădirii puieților de brad și pe care o supun mai jos, pentru ca metoda și felul cum am știut să cresc iubirea de Neamul nostru și să-l unesc pe el prin acest "Zeu" al Neamului meu, - să-și găsească cîndva inmitatori.

Iată ce am făcut pentru această pregătire educativă: Am căutat în divizia mea ofiteri, gradați, soldați, - cîntăreți, muzicanți, care stiau să cînte frumos sau să recite frumos, i-am chemat și le-am dat roluri rugîndu-i să le studieze și să se pregătească, acel care aveau să cînte le-am indicat anumite doine ori cîntece care urmau să se cînte cu voce ori cu instrumente, toate pe versuri de ale lui Eminescu, - versuri care întîi se spuneau și apoi se cîntau; pe alții i-am rugat să învete să recite poezii ori versuri de Eminescu, și asa pregătite, aceste elemente, le-am adus și pe ele acolo sus, în ziua aceea de primăvară cînd am hotărît plantarea brazilor.

Cînd am terminat operațiile pregătitoare plantării și am terminat aducerea brazilor pe înălțime, am adunat oamenii ce transportaseră brazii și pe aceia al companiei centrului de rezistență, pe care din acea zi în treceam de la facerea tranșeelor pentru apărare la aceia a unei tranșee mai puternice, aceia a plantării cu brazi în pămîntul de acolo, din Țara Orașului și acolo, la Poarta Someșului a numelui lui Eminescu, - care știam si eu și ei că este și rămîne cea mai strașnică fortificatie ce putea ridica acolo, și dincolo chiar de existenta însăși a Neamului amenintat atunci.

Acolo, pe acel ieșind al culmii Gutinului stînd în repaos și privind cu toții Țara lui Dragos (Maramureșul), (îndreptați îndeosebi cu fața spre apus, unde aveam vedere pînă de dincolo de hotare, pînă în Ungaria și Cehoslovacia, am pus pe diferitele mele elemente pregătite de timp fie să cînte pe versuri de ale lui Eminescu, fie să spuie poezii de ale lui.

Exemplu, spuneam:

"Fa cîntă Barbule, o doină", "Zii și tu, Ciochină. Ce te legeni, codrule" etc. etc: - eu știam cine și ce o să cînte ori să spuie, căci aveam programul lor.

Întrebîndu-i apoi, după cîntare, pe soldații asistenți, dacă aceste cîntece le erau cunoscute, unul declara că acest cîntec e de la ei, altul spune că se cîntă și pe la ei etc. Iar cînd am spus să se recite anumite versuri, cunoscute cu limba aceia armonioasă și expresivă a lui Eminescu, cu imaginile poetice, cu rima, ritmul și alegerea de către el, care alegere ne face să clocotim și să răsune în noi mîndria și dragostea de Neam și Țară ori să ne trezească sentimentele tării din sufeletele noastre, și pe care versuri ori cuvinte eu le subliniam, punînd să se repete pentru a stărui fie asupra unei idei, imagini ori a frumusetii versurilor care ne mîngîia și ne plăcea. În felul acesta arătam cît era de mare Eminescu și cu ce dar neprețuit ne-a îmbogățit el limba și literatura noastră.

După acest fel de demonstrație am vorbit oamenilor despre Eminescu, spunîndu-le între atîtea, că acele cîntece auzite nu sunt nici de la noi, nici de la ei, că El apartine prin toată viata si scrisul lui nouă tuturor. Iar pentru a îndrepta gîndul oamenilor către al lor de acasă, către aceia că le-au fost dragi și care nu mai sunt, am încheiat cu ultima poezie recitată atunci și anume cu rugăciunea de Eminescu din care citez:

"Rugîndu-ne îndurător
Lucefărului mărilor,
Din valul ce ne bintuie
Înaltă-ne, ne mîntuie.
Privirea-ți adorată
Asupră-ne coboară,
O, maică prea curată
Și pururea fecioară
Maria!"

Pentru a le sugera ideea că dacă merg de Pasti acasă, stiu că după ce vor vedea și îmbrătișa pe ai lor, vor merge apoi la cimitir, unde sunt aceia ce s-au rupt de ei pentru totdeauna și unde** acolo singur, le spun eu, veți duce ori sădi o floare, le veți aprinde o lumînare.

Ei bine, aceia ce veți face acolo pentru unul dintre ai nostri, să faceti același lucru pentru acela de care v-am vorbit, pentru EMINESCU, care este al nostru al tuturor.

Și iarăși mai puneam să se mai cînte ori să se repete anumite versuri.

Înțelege oricine cum s-a(u) petrecut (lucrurile) și cum deveniseră sufletele acelea care ne-au ascultat în acel decor minunat. Am tăcut apoi un moment pentru că apoi, sprijinit pe ce clădisem în sufletele acelea, pentru EMINESCU, să le cer printr-un soi de spuse, ca și versurile, niște instrucțiuni pentru plantarea brazilor,în care îl rugăm să facă plantarea ca și cum ar face-o pentru el și al lor, zicîndu-le: "Nu-i puneți prea adînc, căci îl stînjeniți la creștere; nu-i puneți nici la suprafață, ca să nu se usuce; nu le tăiați rădăcinile la îngropare, că pier; ascultati, faceți ce vă învață inginerii și tehnicienii silvici"; idem și pe îndrumătorii hotărîți să supravegheze plantarea brazilor pe fiecare literă; - literă, care era o pădure și care, literă era lucrată de o grupă sau mai multe grupe.

Ei bine, acesti brazi pe care i-am pus în 1939 si l-am răsădit în 1940, fiindcă mulți dintre ei degeraseră sau se uscaseră, nu i-a mai îngrijit de atunci nimeni și nici nu i-a mai văzut nici aceia ce a gîndit și a avut

Mult iubite Bodnăraș

această idee pe care a realizat-o cu am spus, și nici aceia care i-au plantat, fiindcă în 1940 a trebuit să cedăm o parte din Ardeal și cu el și cu acel teren pe care am făcut monumentul viu al lui Eminescu.

Au trecut de atunci 15 ani.

Unii brazi, care s-ai prins, vor fi mari, alții se vor fi stins, alții vor fi smulți și în ansamblu (?!), fiindcă n-a mai fost nici o mînă care să-i îngrijească, să-i tundă, să-i armonizeze, cum făcea EMINESCU cu rimele, ritmul ori cuvinte ce alegea pentru a ne da în versurile lui culmile ori coborîrile prin care ne indica fie un zbucium sufletesc, fie un strigăt de durere, fie un blestem sau un sentiment profund de iubire.

Voi să mă duc acolo la Seini, pe culmea Gutinului, să vă ce este, să văd ce a rămas, ce mai trebuie făcut.

E un Monument al Neamului, e o cinstire potrivitămult celui mai ales fiu al aneamului nostru, care Monument trebuie îngrijit, refăcut, armonizat și păstrat. Dacă mă înțelegeți, dacă vrei să fii pe linia sentimentelor aceluia pe care l-ai cunoscut cum vibrează, ajută-mă să mă duc acolo, să mă urc pe culmea gutinului și să mai îngenunchi odată la brazii mei.

Dîndu-mi un ajutor, cum poți și cum crezi că au servi mai bine cauza ce ți-am arătat-o, și care ajutor s-ar referi la transportul meu pînă acolo, la Baia-Mare-Seini și la cheltuielile firești de deplasare, care tot sunt pentru mine imposibile astăzi.

E nu am altă putere decît o pensie de 512 lei și nici o altă avere decît aceia morală care mă susține și din care o parte a mărturisit în scris, în cele de mai sus.

Aștept să-ți mulțumesc de acolo, din poarta Someșului, unde eu jurasem să mă îngrop luptînd cu fața la vest, dacă inamicul va trece peste mine.

În concluzie, Te rog să mă înțelegi și să mă ajuți sub ce formă poți și crezi nimerită ce să mă pot duce la Seini să văd ce s-a ales din acea lucrare ce am făcut eu în 1939/1940 cu atîta însuflețire, realizînd ceva unic și care ar fi fost desăvîrșit dacă nu s-ar fi întîmplat ca acea regiune să intre în cedarea făcută ungurilor în 1940, și eu aș fiavut posibilitățile materiale pe care azi nu le am.

Te îmbrățișează prietenul și camaradul, General GEORGESCU-PION

RAPORT

Sefului D.S.P.A. către Ministrul F.A. al R.P.R. P.P.... din...1955

Pentru executarea ordinului primit de a verifica ce a mai rămas din plantația făcută în anii 1939-1940 pe muntele Gutin, raportez:

La nord-vest de comuna Seini (20 km vest Baia Mare) la poalele muntilor Gutin, pe un deal de circa 650 m altutidine, militarii de sub comanda generalului în rezervă Georgescu-Pion au executat în anii 1939-1940 o plantație de 10.000 brazi, reprezentînd numele "EMINESCU". În prezent mai există doar literele "EMINES". Cercetînd la fața locului, Maiorul Uba Traian, trimis de D.S.P.A., împreună cu Lt. col. Costin Ioan- șeful Comisariatului Militar Regional Baia-Mare și cu vice-presedintele Comitetului Executiv al comunei Seini, tov. Moldovan Francisc, am constatat că brazii au pierit, găsind doar cîteva sute de puieți, în timp ce peste ei au crescut mesteceni neuniformi ca înălțime (0,50-2m), dar păstrînd acelasi aliniament și scoțînd în relief pînă la 5-6 km caracterul literelor.

Probabil că brazii nefiind îngrijiți s-au uscat chiar de atunci, iar semintele de mesteacăn purtate de vînt din pădurile alăturate găsind loc scăpat au încolțit chiar pe vechiul aliniament.

Disparitia ultimelor litere "CU" se datorește turmelor de capre care au mîncat frunzele mestecenilor din partea plantației mai apropiată de sat.

Totusi, așa cum se prezintă plantatia în prezent, inscripția se vede de aproape foarte clar, iar de la 10 km dinspre Satu Mare - se deslușește destul de bine cînd soarele luminează dealul.

(Întrucît plantația executată în anii 1939-1940 pe dealul Gutin reprezintă un semn de cinstire a marelui poet romîn Mihai Eminescu, propun:)*

Să se acorde generalului în rezervă Georgescu Pion foi de drum necesare pentru a putea merge să vadă urmele plantației.

(Să se invervină pentru ca Sfatul popular local să planteze cu mesteceni ultimele două litere "CU" și să îngrijească cu atenția întreaga plantație.)

Anexez trei fotografii luate la fata locului.

Șeful D.S.P.A.

Colonel Ion Georgescu

Fondată la 1 octombrie 1920, Biblioteca județeană"Gh. Asachi" Iași este [illegible]ltimii ani o prezență notabilă în viața culturală nu numai a Iașului, ci și a românilor de peste Prut sau din Serbia. Recent a apărut un util ghid al Bibiliotecii "Gh. Asachi" care oferă informații despre serviciul de dezvoltare, evidență și prelucare, secțiile împrumut, sălile de lectură, filialele Bibliotecii, colecțiile speciale, centrul de informare comunitară. O secțiune importantă este cea privitoare la valorile deosebite aflate în patrimoniul bibliotecii (peste 700 de volume de carte veche străină și românescă), la dictionarele si enciclopediile valoroase (amintim dintre acestea: *Grand Larousse, The Encyclopedia Britannica,, The Enoyclopedia americana, The Encyclopedia of Visual Art*) ce pot fi consultate. Sunt amintite cîteva din realizările compartimentului de informare bibliografică și documentare: *Contribuții la Bibliografia județului Iași, Bibliografia aparițiilor editoriale ieșene, Bibliografia revistei "Cronica" (1966-1996).* Se cuvin de asemenea menționate eforturile pentru dezvoltarea sistemului informatic atît în sistem propriu, cît și prin conectarea la rețeaua Internet. Ghidul cuprinde și sinteze în limbile engleză, franceză și germană. Toate acestea sunt repere ale unei reale înnoiri, care plasează Biblioteca "Gh. Asachi" din Iași în rîndul instituțiilor prestigioase de cultură. **(B.M. Mandache)**

în raftul nostru de bibliotecă

Gheorghe Izbășescu - *Ulise al orașului*, poezie, Editura Marineasa, Timișoara, 1998

Corina Ciocîrlie - *Femei în fața oglinzii*, critică literară, Editura Echinox, Cluj, 1998

Ioan Nistor - *Scara dintre cuvinte*, poezie, Editura Timpul, Iași, 1998

Vasile Proca - *Cerul de pămînt*, poeme, Editura Timpul, Iași, 1998

Ion Hdârcă - *Helenica*, poeme, Editura Uniunii Scriitorilor, Chișinău, 1998

G.T. Kirileanu - *Scrieri*, II, Editura Minerva, București 1997

Radu Andriescu - *Sfîrșitul drumului, începutul călătoriei*, poezie, Editura Junimea, Iași, 1998

Grigore Scarlat - *Tărîmul himerei*, poezie, Editura Cogito, Oradea, 1998

Liana Rareș - *Anul bolnav*, poezie, Editura Timpul, Iași, 1998

Calistrat Costin - *Închis pentru inventar*, poezie, Editura Corgal Press, Bacău, 1998

Constantin Vremuleț - *Profesoara și gardianul*, roman, Editura Porto Franco, Galați 1998

Laureano Silveira - *Partea neagră a părții albe*, poezie, Editura Decalog, Satu Mare, 1998

Bogdan Ulmu - *Gastronomice... À la Păstorel*, Institutul European, Iași, 1998

Science fictionul ca "postmodernism natural"

George CEAUȘU

Discursul meu pe alocuri înfocat despre postmodernitate mi-a dat multă bătaie de cap în fata literaților sau a unor adepți ai științelor sociale și umanistice, nu foarte dispuși să accepte un nou termen-vagon care, vehiculînd eternele generalități călduțe, să fie regăsit în prea puține forme brute de manifestare. De aceea voi conștientiza un singur sens al postmodernismului literar: realul transformat în fictional datorită limitelor tehnice ale limbajului.

Rigori comportamentale...

Filosofia postmodernă și estetica de aceeași factură nu sînt singurele semne de "intrare în post" ale civilizației noastre. Postindustrialismul oferă explicații pentru un întreg arsenal productiv în care "economia materială" tinde să fie înlocuită cu cea simbolică, deplasînd la scară socială centrul de greutate ocupational dinspre sectorul primar și secundar (industrie și agricultură), spre cel tertiar și cuaternar (servicii și *loisir*). "Societatea postmodernă" ne oferă iarăsi spații noi de desfăsurare, dar, cum modernismul începe în estetică și teoria ideilor, credem că ar trebui să ne restrîngem comentariul la aceste domenii guvernate de fenomenul cultural: civilizația ar suprapune noi straturi semantice de care ne-ar fi imposibil să ne debarasăm. Chiar și "cultura postmodernă" sună abuziv: riscînd să intrăm în "isme" cu *iasme* ample și vaporoase, vom rămîne cu o umbră palidă a fenomenului desemnat.

Încercînd să ne explicăm întîmplarea, vom distinge un dublu aspect, cronologic și estetic, al desemnării. Triada clasic-modern-postmodern este și diacronică, și sincronică; există și o succesiune istorică a momentelor, și coexistență a acestora în planul prezentului. Există o istorie modernă urmată de una contemporană din care se recrutează mai toți postmodernii. Dacă am încerca să ducem mai departe în istorie filiația postmodernismului, ne întîmpină premodernul și preclasicul - așa încît e mai bine să ne lăsăm păgubași. Artistul postmodern găsește o istorie confiscată și este nevoit să se miște în prezent. Semnele timpului nu-i dau pace nici o clipă: Eminescu este un romantic întîrziat într-o literatură cu prea puțini clasici. Și astfel devine un clasic prin forța împrejurărilor. Și ne amintim cu cîtă scrupulozitate istoria literaturii franceze ne oferă opoziții de tip clasic-romantic și gotic-clasic, cu mult înainte ca premodernitatea să facă ravagii. Criticul clasicismului nu putea fi modern, neavînd prestiință divină - ca să descopere ce va urma pe spațiul ideilor. La fel se întîmplă și cu criticul fenomenului modern, căruia nu i se putea impune să arunce o privire "după". Clasicul poate rămîne în lumea sa, riscînd, poate, etichetarea de "vetust", "prăfuit" - o simplă etichetare. Modernul se raportează la clasic, sfîrșindu-și aici conturile cu lumea. Iată ce-i rămîne post-modernului: dubla raportare, și la modern, și la clasic. Negînd tradiția, el va îngroșa filiația modernilor; negînd efectele modernității, ar fi nevoit s-o reinventeze. Iată-l pe autorul postmodern în postura (deloc uricioasă) de a fi mai cosmopolit și mai intelectualist decît ceilalti doi. Aceasta ține nu de istorie, ci de exigențele unui comportament; degeaba am consemna noi "fapte de arme" istorice ale postmodernului, dacă el nu și-ar impune această dublă raportare, devenită și procedură limitativă care să ducă la conturarea unui domeniu.

... și comportamente barbare

Cultura este uitarea bună - dacă ar fi să-l urmăm pe Noica. Și chiar de nu l-am urma, avem în cultura un gen de uitare. Uitarea din griul pus în pămînt și lăsat acolo. Nu uitat, ci lăsat acolo, să încolțească. Acest "acolo", prin detasarea sa, amintește de lumea vesnică. "Cultivatul" ține de legătura cu riturile lumii. Omul de cultură pregătește cîmpul, îl seamănă, îl îngrijește, îndepărtează buruienile, pentru ca în final să culeagă. Vechii greci nu aveau "cultura", ci *paideia* - didactica, preocuparea educativă. Sensul de bază al culturii se cristalizează în Imperiul Roman și este "exportat" în alte continente pe cale instituțională.

Însă relatia culturală e veche de cînd lumea. Vechile culturi și civilizații materiale însoțesc omul încă din zorii existentei sale. Dar aici apare și un alt termen-cheie, și anume cel de civilizație. Platon și Aristotel practicau *paideia* în spațiul cetății, iar polisul era pentru ei un model al armoniei universale care trebuia apărat. Și era apărat cu arma în mînă - democratia ateniană era una militară: luptele între orașele-cetăți erau destul de dese. Nu degeaba vîrsta medie a oamenilor era de 30-35 de ani. Celebra democrație ateniană se întemeia pe votul cetățenilor - al oamenilor cetății - din care lipseau femeile și sclavii. Soarta sclavilor, chiar mai bună decît a femeilor, se datora favorului de a putea fi transformati în cetățeni, adică luptători pentru liniștea cetății. În afara zidurilor erau barbarii. Cînd erau numiti "sciți", aveau onoarea să-și depășească putin conditia și să fie acceptati ca parteneri comerciali.

De la începuturile sale, cultura coexistă cu comportamentul barbar, care o atacă chiar din interior, nu neapărat din afară. Sînt umpurile în care *paideia* este în derivă. E o portiune a conflictului dintre *logos* și *ontos*. Fagurele de miere atrage și priviri "mieroase". Lucrul cu folos, bine întretinut și transformat în sistem de valori, asmute buruienile sufocante, asa cum libertatea asumată sub un sistem de norme atrage anarhia (M. Arnold, *Culture and Anarchy and Other Writings*, University Press, Cambridge, 1995, pp. 36 sqq).

Secole de-a rîndul, pe un impresionant interval istoric, cultura și civilizatia au colaborat strîns: cultura oferea ogorul, iar cetatea, spatiul protejat de legi în care rodul poate fi mai greu calamitat de barbari și alte "fenomene ale naturii". Barbarul nu este primit în cetate decît ca sol sau ca om în robie. În rest, mai sînt femeile - ne-cetățeni - și sclavii.

În timpuri mai apropiate, cetățeanul și barbarul se află în cetate și amîndoi se numesc "civili". Și unul, și altul, profită de civilizație, dar cu responsabilități distribuite în mod diferit, mai ales că *Drepturile omului* lasă o plajă largă de interpretare la nivel individual. Robert Heinlein sesiza diferența în *Starship Troopers:* cetățeanul e un civil responsabil, gata să se înscrie în trupele stelare, care apără pămîntul de invazia exteră. Cei neimplicati sînt civili aflati la limita iresponsabilității. Filmul regizorului Paul Verhoeven, *Infanteria Stelară* (1997), rulează încă pe ecranele noastre. Pe spațiul cetății, cetățenul și barbarul intră adesea în conflict - sînt contrapusi prin rasă, etnie, cutume. Dar în secolul nostru opoziția dintre cultură și civilizație s-a adîncit tot mai mult, asociată fiind cu declinul Occidentului (Oswald Spengler). Și cultura, și civilizația, concură la stabilirea unei ierarhii valorice, a unei axiologii în totală ruptură cu partea materială și înfiptă în "lumea ideilor". Însă în această lume a ideilor cultura are un rol mai important decît civilizația, dînd viață lumii ideilor.

În filosofia postmodernă, rolurile se schimbă: cultura și civilizatia sînt contrapuse, iar cetățeanul și barbatul stabilesc relații de strînsă prietenie. Opozitia dintre cultură și civilizație este extrem de clar definită în modelele macrosociale occidentale. Aici barbarul își ia meritata revanșă asupra cetățeanului, pe motivul că manifestările lui culturale din jurul focului de campanie au fost ignorate amar de vreme; societatea civilă, conciliantă, suspendă problema "barbariei situaționale", luînd-o în seamă doar pe cea clinică, cu state legale, pentru izolarea ei în interiorul altor ziduri, în afara cetății. Să urmărim de ce: democrația ateniană în epoca de aur era una militară: bărbatul putea alege între familie și pederastie, dar în perioada războaielor era înrolat. A dispărut apoi legătura directă dintre calitatea de cetățean ("om al cetății") și apărător al cetății. Cînd semănau o palmă în pămînt fără să culeagă nimic, adepții curentului *hippy* protestau tocmai împotriva intruziunii civilizației, cu finalitățilei tehnologice și cu deteriorarea oricărui sens artistic, în domeniul culturii.

Cu o istorie culturală deloc străveche, SF-ul a actionat, în perioadele devenirii sale, ca un postmodernism "natural" al epocii, aducînd cu sine constientizarea faptului că un anumit limbaj literar, constituit pe ideea simulacrului realității sau a tradiției fantasticului, este insuficient în contextul creat de revoluția științifico-tehnică. Cîtă vreme el s-a asociat cu o anumită deschidere spre mentalitatea culturală a epocii și a urmărit ca balanta dintre cultură și civilizatie să se mențină, a furnizat produse remarcabile. Lipsa deschiderii spre comunicare și tentația barbariei duc în mod sigur spre ghetto-ul artistic, aceste două strategii nefiind altceva decît respingerea mobilului care a dus la aparitia SF-ului pe o anumită treaptă istorică a scrisului literar: amenintarea culturii de către civilizatie.

Astrele sub ochii noștri artificiali

George CEAUȘU, Laur BEJAN

După trecerea cometei Swift-Tuttle destul de aproape de orbita Pămîntului, acum cîtiva ani, o întrebare a început să preocupe din ce în ce mai mult pe astronomi: dacă planeta s-ar ciocni cu o cometă? Recalculîndu-se probabilitatea ciocnirii, s-a constatat că aceasta e mult mai mare decît se credea. Pentru biosfera terestră, catastrofa ar avea consecinte greu imaginabile.

Pietre vechi din cer...

Astfel, profitînd de ultima trecere a cometei Swift-Tuttle, astronomii și-au corectat calculele și i-au prevăzut reîntoarcerea pentru 14 august 2026, cînd va traversa orbita planetei noastre. O sabie a lui Damocles atîrnă asupra civilizațiilor viitoare. Din fericire, trecutul dă viitorului o mînă de ajutor. Efectuate de astronomi de la NASA, noile calcule par să îndepărteze în timp un eveniment fatal cum ar fi ciocnirea, cel putin la următoarele două treceri (cele din 2126 și din 2261). Datele se sprijină și pe observatiile chineze datînd din anul 188, de pe vremea Dinastiei Han, referitoare la parametrii orbitei eliptice a unei comete identificate ca fiind cea din 1862. Surpriza vine din faptul că, dacă se acceptă datele din cronicile chinezești, cercetătorii sînt obligati să le repună în discutie pe cele furnizate de astronomii din 1862, datorită cărora a fost descoperită cometa Swift-Tuttle.

Vechii chinezi sînt oare mai rigurosi decît savantii secolului al XIX-lea? Autorii unui studiu pe această temă înclină spre răspunsul afirmativ: trecerile din anul 188 și din 69 î.e.n. sînt confirmate. Pe de altă parte, același autori afirmă că observațiile din 1862 sînt grevate de erori sistematice. Încă o dată, întîlnirea catastrofală cu o piatră din cer n-a mai avut loc.

Nici cronicile autohtone nu sînt lipsite de surprize în privinta întîlnirii cu "pietrele din cer". Iată ce relatează Teodorescu-Kirileanu în Cuza-Vodă: "Cît ti-i vara de mare, în toate nopțile vedeai o stea cu o coadă lungă cum tăia cerul de la răsărit spre miazănoapte și lumina pămîntul ca ziua. Și, cu adevărat, bine a prooroceit steaua, că-n toamnă numai ce auzirăm că s-a ridicat pe tronul tării domnul Cuza, cel mai mare și mai bun dintre toți domnitorii" - în Tony Brill (ed.), *Legende populare istorice românești*, Editura Porto-Franco, Galați, 1993, p. 78.

... și instrumente noi

Încă din 1917 americanii dau în folosintă un telescop cu oglindă de 2,5 m în diametru, cu ajutorul căruia se descoperă galaxii situate dincolo de Calea Lactee. Față de instrumentele cu lentile, cele cu oglinzi prezintă un triplu avantaj: o singură fată de lucru în locul celor patru pentru lentilele unui dublet acromatic; culori convergente în același punct; și, mai ales, la diametrul egal, greutate inferioară aceleia a unui dublet de lentile a cărui sticlă trebuie, mai mult, să fie perfect clară și omogenă. Oglinda poate fi susținută pe întreaga fată, cît timp lentila nu poate fi tinută decît de margini. Putin mai tîrziu, astronomul american Hubble descoperă că, cu cît o galaxie este mai îndepărtată, ea se îndepărtează de noi mai repede. Astfel, expansiunea universului va schimba viziunea noastră despre cosmos.

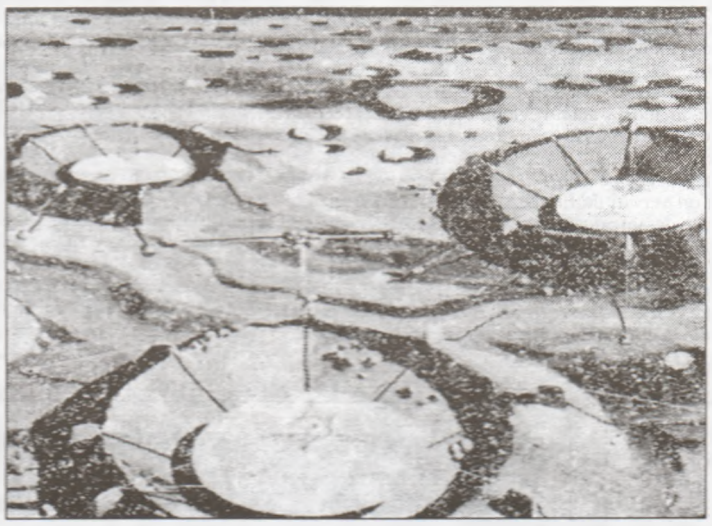

Proiect american preconizînd montarea pe Lună a unei uriașe "urechi" de ascultare a Cosmosului, formată din 200 de radiotelescoape

Nu de mult Hubble, telescopul spatial care poartă numele celebrului astronom, și-a sărbătorit cea de-a 15-a aniversare a misiunii sale în jurul Terrei. În ciuda unui defect al oglinzii, compensat în parte datorită tehnicii de refacere a imaginilor, el posedă o excelentă putere de rezoluție, oferind imagini de-a dreptul spectaculoase. O misiune spatială americană a corectat "miopia" telescopului și alte cîteva defecte. După respectiva corecție, telescopul a ajuns să aibă o rezolutie egalată doar de cele mai sensibile aparate terestre. Instalat deasupra atmosferei terestre, cu diametrul oglinzii de 2,5 m, telescopul observă cerul în domeniul optic, cuprinzînd infrarosul, vizibilul și ultravioletul - de altfel, este singurul telescop actual capabil să producă imagini în ultraviolet.

Cum rezoluția spatială a unui telescop - puterea lui de separație - este invers proportională cu diametrul oglinzii primare și proportională cu lungimea de undă, infrarosul este defavorizat în raport cu radiația vizibilă, iar cel din urmă domeniu are, în mod natural, o rezolutie mai slabă decît ultravioletul. Totuși, turbulența prezentă în atmosferă bruiază imaginile și nici un mare telescop terestru care nu este echipat cu un instrument de *debruiaj* nu-și poate atinge rezoluția sa teoretică, numită *limita de separatie*. Telescopul spațial are un mare avantaj: își poate atinge limita de rezoluție teoretică datorită absenței atmosferei. Mai mult decît atît, el are un cîștig de factor 5 în raport cu vizibilul, observîndu-l în ultravioletul îndepărtat.

Observațiile prin intermediul telescopului au dezvăluit surprinzătoare rezultate astronomice, două dintre ele fiind mai de anvergură. Cu o rezoluție încă neegalată, telescopul a putut observa evoluția unei mari perturbații care a bîntuit în ultimii 30 de ani atmosfera lui Saturn. Furtuna a izbucnit în septembrie 1990 și în noiembrie a invadat întreaga planetă. Cu toate că mecanismul exact al declanșării furtunii nu a fost încă explicat, este probabil că el se datorează efectelor termice sezoniere. Un alt aspect straniu a intervenit în observatiile asupra găurilor negre. După teoria încă incompletă a acestora, praful, stelele și gazul atrase de un intens cîmp de gravitatie formează un disc gazos format din particule cu sarcină și învîrtindu-se în apropierea găurii negre. Apariția în cadrul galaxiei 3666B a unui imens jet electronic emițînd în domeniul optic pe o lungime de aproape 10.000 de ani-lumină nu poate fi explicată prin nici o teorie.

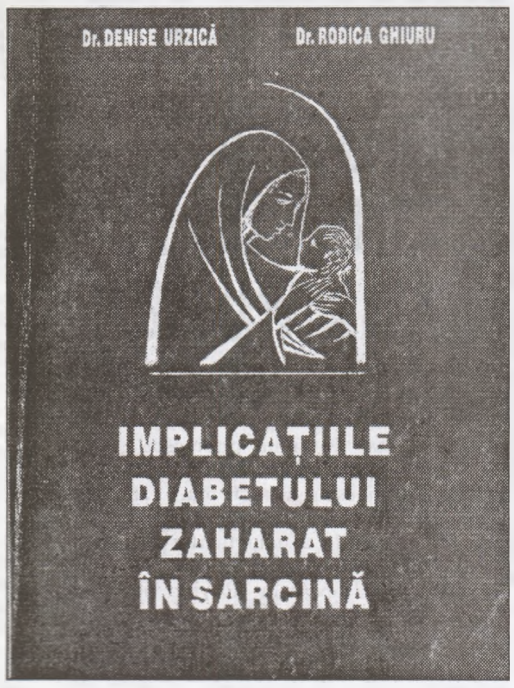

Cartea medicală

Implicațiile diabetului zaharat în sarcină

dr. Denise Urzică, dr. Rodica Ghiuru
Ed. Noel, Iași, 1998

prof. dr. Jan HURJUI

Iată că o nouă carte, după *Zincul o speranță pentru diabetici*, după *Diabetologia modernă*, după *Obezitatea și dislipidemiile în practica medicală*, consemnate la această rubrică, vine să sublinieze nu numai frecventa bolilor de metabolism și de nutriție ci și repercusiunile acestor boli asupra femeii gravide și bineînteles a fătului. Diabetul zaharat în sarcină este o problemă medicală, dar și ginecologică, fapt ce explică, de altfel, colaborarea celor doi autori ai cărții de fată, primul ginecolog-obstretician, al doilea, medic de medicină internă.

Diabetul gestational, asa cum este el definit, ar fi acela care apare la femeia gravidă și care "dispare", adică totul se normalizează, după ce s-a produs nasterea. Consultatia preventivă a gravidelor este esențială. Ea permite un diagnostic precoce și măsurile în consecintă. Volumul este bine structurat. Pe capitole, se poate sublinia că mentionarea etapelor evolutiei problemei perturbărilor metabolismului glucidic în timpul graviditătii este utilă și instructivă. Conform cu Grenet și colab., după etapele "clasică" (1962-1965), "pediatrică" (1966-1971), "obstetricală" (1971-1974) ne aflăm în prezent în cea "diabetologică". Interesul problemei privind diabetul zaharat este interdisciplinar. Afirmam încă în 1994 că "lumea se diabetizează" (vezi *Medicul familiei*, 1994 și 1997, Edit. Moldova, Iași).

Istoricul diabetului se pierde în negura vremurilor. Se citează acele "urini dulci", stiute din timpul lui Molière, de pe cînd diagnosticul se punea prin gustarea urinei pacientului! Desigur și istoricul tratamentului cu insulină este interesant. El a început cu Nicolae Paulescu, descoperitorul nedreptătit, cum se stie, care ar fi trebuit să ia premiul Nobel, meritat pe deplin. Am scris despre acest regretabil episod din viata lui Paulescu și din viata insulinei (regretabil în sensul nerecunoasterii descoperitorului ei).

Clasificarea diabetului în timpul sarcinii (după White P., 1978) prezentată în volumul pe care îl semnalăm aici este de folosit în practica medicală și astăzi, la douăzeci de ani de la publicarea ei în *Am.J.Obstet.Gynecol.* Fireste, metabolismul glucozei în sarcină îmbracă particularitătii legate de homeostazia glucozei materne. Prezența fătului, consumator de glucoză, perturbă această homeostazie, încît în sarcina normală o caracteristică este hiperglicemia *a jeun*, fără manifestare clinică sau cu manifestare clinică minoră. Insulinorezistența, ca și creșterea insulinei plasmatice, se constată și în cursul sarcinii normale. În al treilea trimestru de sarcină modificările apar cel mai pregnant.

Capitolele volumului recenzat sînt urmărite după o logică reușind să contureze un subiect vast, într-o manieră care realizează corect și coerent ceea ce este de subliniat în mod deosebit. Autoarele au o experiență didactică evidențiabilă și din aceea că sînt prezentate mai întîi datele clinice particulare diabetului gestational, apoi complicatiile materne, fetale și în continuare "conduita medicală și obstetricală". Trebuie să subliniez interesul deosebit acordat bibliografiei și meritul de a fi scris cu maximum de concizione și acuratete despre datele în problemă, încă în discuția specialiștilor diabetologi, ca și a obstetricienilor. Capitolele X, XI și XII completează benefic un efort de sistematizare într-o temă, desigur, dificilă chiar și prin abordarea ei din cele două puncte de vedere (obstetrical și medical). Cum se stie diabetul ca patologie este și al oftalmologului, al nefrologului, al cardiologului etc... și mai ales al generalistului (al medicului familiei). Este clar că dificultatea de care vorbeam a fost surmontată cu succes tocmai pentru că autoarele au respectat un plan de expunere conceput de la început ca sistematizat și cuprinzător, în aceeași măsură. Cititorii vor constata valoarea acestei cărți, așteptată cu interes.

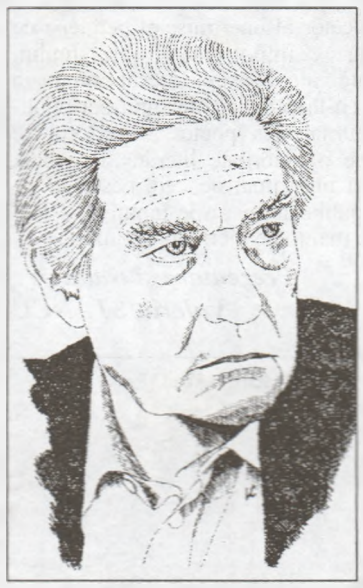

Octavio Paz sau Continentul Libertății

Luni, 20 aprilie 1998, mass media internațională a difuzat o știre zguduitoare: trecerea în neființă, în ziua de 19 aprilie 1998, la 84 de ani, a poetului și eseistului mexican Octavio Paz, personalitate marcantă a lumii literare a acestui secol, laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1990.

În toate colțurile lumii - Spania, Franța, Marea Britanie, Rusia, Italia, Statele Unite, Argentina, Columbia, Japonia - tristul veste a provocat ample comentarii în presă, ocupînd primele pagini ale ziarelor sau deschizînd buletinele informative ale posturilor de radio sau televiziune. Nu doar oamenii de cultură de pretutindeni s-au cutremurat de vestea dispariției marelui poet, ci și, stranie și copleșitoare coincidență, însuși pămîntul capitalei mexicane, atît de iubită de scriitor, a fost zguduit de un prelungit cutremur de 5,4 grade pe scara Richter, ce a durat 54 de secunde, și care, din fericire, nu a făcut victime, exact în momentul incinerării rămășitelor sale pămîntești.

Unul dintre protagoniștii gîndirii și literaturii secolului XX, Octavio Paz a fost un mediator excepțional între culturile Europei, Americii și Asiei, reușind, în același timp, prin hotărîrea și curajul exprimării propriilor credințe, schimbarea modului de gîndire a compatrioților săi. Mereu preocupat de contradicțiile și paradoxurile țării sale, de halucinantele contraste între trecutul indian și moștenirea spaniolă, Octavio Paz a crezut în viitorul Mexicului și în afirmarea identității naționale. Prin sîngele său clocoteau, amestecate, vîne catolice și liberale, andaluze și aztece, reformiste și revoluționare; căutîndu-și drumul în labirintul propriei singurătăți, a învățat să le îngemăneze pe toate și să descopere adevărul.

S-a născut în 1914, anul anarhiei în Mexic și în lume, pe 31 martie, în zodia Berbecului, semn al primăverii, al energiei năvalnice și al zvîcnirilor creatoare, al ascensiunii soarelui, prevestitoare ale forței sale creatoare și ale vitalității spirituale. A fost nepotul unui rebel și fiul unui revoluționar și, la doar 5 ani, pleacă într-un scurt exil la Los Angeles, cu familia sa, datorită sprijinului acordat de tatăl său revoluției din 1910-1920. Întreaga viață și-o dedică apărării generosului concept de libertate, fie ea personală sau națională, libertate a expresiei sau a afirmării identității unui popor.

În timpul studenției (urmează studii de drept în cadrul Universității Naționale Autonome din Ciudad de México) se alătură unui grup marxist, iar mai tîrziu, sfătuit de Pablo Neruda (poet chilian, laureat de asemenea al Premiului Nobel), merge în Spania la un congres antifascist al scriitorilor și luptă alături de forțele republicane împotriva generalului de extremă dreapta Francisco Franco.

Ambasador mondial al culturii, exercită numeroase și variate funcții diplomatice, reprezentînd Mexicul în Franța, Japonia și Statele Unite. Consecvent aceloraşi idei care l-au motivat întreaga viață, demisionează din funcția de ambasador în India în 1968, cînd în Ciudad de México este reprimată o demonstrație studențească, soldată cu sute de morți. "Ar fi dificil să reprezint un guvern în aceste condiții", declara Paz reporterilor din New Delhi.

Octavio Paz a fost poetul și eseistul ce "a schimbat pentru totdeauna înfățișarea literaturii mexicane", a recunoscut romancierul și compatriotul său Carlos Fuentes, altădată unul dintre cei mai tăioși critici ai săi.

Operele care l-au făcut cunoscut pe Octavio Paz în întreaga lume sînt eseul-roman *Labirintul singurătății* (publicat în 1950), în care descrie istoria mexicană ca pe "o căutare a propriului eu, deformat sau mascat de instituții ciudate", cum explica însuși autorul, și poemul *Piatra soarelui* - o critică la adresa apatiei mexicanilor, a orgolioasei lor lipse de inițiativă.

După Paz, poezia e cea mai nobilă formă a literaturii, ea "vine din adîncurile ființei și corespunde celor mai profunde experiențe", declara scriitorul revistei literare spaniole "La Vanguardia".

Între cele mai cunoscute opere ale sale mai amintim: *El arco y la lira* - 1967 *(Arcul și lira)*, *El mono gramático* - 1974 *(Maimuța gramaticală)*, *El ogro filantrópico* - 1979 *(Căpcăunul filantrop)*, *Sor Juana Inés de la Cruz o las trampas de la fe* - 1982 *(Maica Juana Inés de la Cruz sau capcanele credinței)*, *Libertad bajo palabra* - 1968 *(Libertate pe cuvînt)*, *Salamandra* - 1972 *(Salamandră)*, *Arbol adentro* - 1987 *(Copac înăuntru)*. Trei reviste literare mexicane își datorează apariția neobositului om de cultură: "Taller", "Plural" și "Vueta", cea din urmă fiind actualmente una dintre cele mai apreciate reviste mexicane.

În 1982 Octavio Paz primește Premiul Miguel de Cervantes, cel mai prestigios premiu literar spaniol, în 1987, la Chicago, Premiul T.S. Eliot, pentru ca în 1990 să fie laureat al Premiului Nobel pentru literatură, pentru poeziile și eseurile care surprind și conturează labirintul gîndirii mexicane.

Octavio Paz a fost unul dintre cei mai mari gînditori ai veacului nostru: curiozitatea sa nepotolită l-a făcut să-și însușească tradițiile occidentale și cultura Estului, a explorat arta, cultura, filosofia, istoria și știința popoarelor Europei, Americilor și ale Asiei, s-a lăsat pătruns de dilemele existențiale ale omului modern, scriind pagini luminoase despre libertate și dreptate, despre creație și dragoste, despre viață și moarte.

Octavio Paz lasă lumii o viziune pătrunzătoare, polemică și polifațetică a unui univers creativ inepuizabil, dispariția sa putînd fi înlocuită, poate, doar de continentul spiritual ce azi îi poartă numele.

Pauza

În amintirea lui Pierre Reverdi

Sosesc
cîteva păsări
și o idee neagră.
Rumoare de copaci,
rumoare de trenuri și motoare,
pleacă sau vine această clipă?
Tăcerea soarelui
străpunge rîsete și gemete.
Își înfige sulița
pînă la strigătul de piatră al pietrelor.
Soare-inimă, piatră ce bate,
piatră de sînge ce devine fruct:
rănile se deschid și nu dor.
viața mea se scurge asemănătoare vieții.

Podul

Între acum și acum
între eu sînt și tu ești,
cuvîntul *pod*.
Pășești în tine însuți,
cînd pășești pe el:
ca un inel
lumea se închide.
De la un mal la celălalt
întotdeuna se întinde un corp,
un arc de curcubeu.
Eu voi dormi sub arcurile sale.

Mișcare

Dacă tu ești iapa de ambră
eu sînt drumul de sînge
Dacă tu ești prima ninsoare
eu sînt cel care aprinde vatra zorilor
Dacă tu ești turnul nopții
eu sînt tinta care arde pe fruntea ta
Dacă tu ești mareea diminetii
eu sînt tipătul primei păsări
Dacă tu ești cosul cu portocale
eu sînt cuțitul soarelui
Dacă tu ești altarul de piatră
eu sînt mîna sacrilegă
Dacă tu ești țărmul acostat
eu sînt trestia verde
Dacă tu ești zvîrcolirea vîntului
eu sînt focul îngropat
Dacă tu ești gura apei
eu sînt gura mușchiului
Dacă tu ești pădurea de nori
eu sînt securea care o despică
Dacă tu ești orașul profanat
eu sînt ploaia care îl sfințește
Dacă tu ești muntele galben
eu sînt bratele roșii ale lichenului
Dacă tu ești soarele ce se ridică
eu sînt drumul de sînge.

Frăție

Omagiu lui Claudio Ptolomeo

Sînt om: durez puțin
și e enormă noaptea.
Dar privesc spre înalturi:
stelele scriu.
Fără a înțelege, îmi dau seama:
de asemenea sînt scriitură
și chiar în această clipă
cineva mă silabisește.

A spune: a face

Lui Roman Jakobson

Între ceea ce văd și rostesc,
între ceea ce rostesc și tăinuesc,
între ceea ce tăinuesc și visez,
între ceea ce visez și uit,
poezia
Alunecă
între da și nu:
rostește
ceea ce eu tăinuiesc
tăinuiește
ceea ce eu rostesc
visează
ceea ce eu uit.
Nu e un a rosti:
e un a face
E un a face
care e un a rosti:
Poezia
se rostește și se ascultă:
e reală
Și de îndată ce spun
e reală,
se destramă.
Așa e mai reală?

A spune, a face 2

Idee palpabilă
cuvînt
impalpabil:
poezia
pleacă și vine
între ceea ce e
și ceea ce nu e.
Țese sclipiri
și le desface
Poezia
seamănă ochi pe pagină,
seamănă cuvinte în ochi.
Ochii vorbesc,
cuvintele privesc,
privirile gîndesc.
Să auzi
gîndurile,
să privești
ceea ce vorbim,
să atingi
corpul ideii.
Ochii
se închid
cuvintele se deschid.

Scriitură

Eu desenez aceste litere
așa cum ziua își desenează imaginile
și suflă peste ele și nu mai revine.

Exemplu

Fluturele zbura printre mașini.
Marie José îmi spuse: trebuie să fie Chuang Tzu,
în trecere prin New York.
Dar fluturele
nu știa că e un fluture
care visa să fie Chuang Tzu
sau Chuang Tzu
care visa să fie un fluture.
Fluturele nu șovăia:
zbura

Prezentare și traduceri Irina ILEGITIM

Jacques Goudet - *Terre inoubliée*

Mariana BOBEICĂ

Jacques Goudet, profesor la Universitatea din Lyon, specialist în lingvistică și traducător, este autorul unui roman interesant prin modalitatea de travestire a realității în ficțiune. Cititorul intră în contact cu realitatea textului care conține datele existentei actuale travestite în denumiri generice mai mult decît transparente. Este un roman de tip special prin care se încearcă explicarea unei stări de fapt. Instanța autorului nu se manifestă - prezentarea se face conform convenției literare - de pe poziții neutre. Sîntem situați într-o Europă a secolului al XX-lea aflată într-o stare de război, de conflict. Societatea despre care vorbește Jacques Goudet este minată de conflicte la toate nivelurile. La un nivel înalt - cel al puterilor - din tabere opuse fac parte Insula Națională (L' Ile Nationale) și Provinciile Unite (les Provinces Unies).

Autoritatea politică este Frontul Maniheist Unit, secondat de Organizația Națiunii Înarmate (Organisation de la Nation en Armes). Insula Națională luptă mai mult sau mai puțin deschis pentru a-și păstra identitatea în fața Provinciilor Unite. Colateral, se înregistrează eforturile Frontului de a combate acțiunile rebelilor, iar în altă împrejurare se aduce vorba despre fasciști. Conflictul ca stare de spirit este surprins și la un alt nivel - iar trimiterile sînt clare - undeva țăranii pleacă să-și muncească pămîntul, fără a uita să-și ia și armele cu ei. Realitatea relațiilor interumane reflectată în roman este impresionantă - oameni care vorbesc aceeași limbă se ucid între ei ca într-un sfîrșit de lume în care comunicarea nu mai este posibilă. Eterna poveste de dragoste - ca o rețetă a succesului literar nu lipsește - dar se păstrează în linia convențională. Personajele - Evanghelista Maraval, Pierre Cherrel, Vera Fortié - Goran, Boris Orechtchev, Ranson, Joel Mazduk - Tver - discută, dezbat idei la ordinea zilei, sînt reflectori.

Reflectarea directă a realității în care trăim se întregește cu referiri la evenimente ce se petrec zilnic și cu care ne-am obișnuit; atentate religioase, teroriști. Dincolo de schemele pe care le mînuiește autorul întrezărim în acest roman, în cheie minoră, lumea în care trăim și, puși față în față, îi vedem calitatea deplorabilă.

Finalul romanului actualizează starea de incertitudine pe care o trăim cu toții, iar întrebarea pusă de autor "Cînd se vor termina toate acestea?" nu primește un răspuns viabil, deși în mod semnificativ și fals soarele răsare peste angoasa personajelor. Iată - în mare - substanța romanului lui Jacques Goudet. Cititorul va fi înțeles din cele de pînă acum ce ne propune autorul - "o istorie ieroglifică" a timpurilor pe care le trăim sau un roman în buna tradiție a literaturii angajate. Autorului trebuie să i se fi părut această modalitate de travestire a adevărului drept o inovare în domeniul literar, domeniu în care aproape totul s-a spus și în moduri diferite. Cititorului român, modalitatea aceasta nu i se va părea deloc inedită, iar lectura romanului va prezenta un interes ce ține de curiozitatea de a descoperi o "copie" în travesti a timpului în care trăiește.

Lesne de observat este că romanul prezentat mai sus se supune canoanelor timpului care l-a nutrit. Apariția lui nu reprezintă din punct de vedere literar nici o reușită, căci autorul nu propune nici un element nou de tehnică natativă. El se supune mai degrabă unui gen nou de literatură care trebuie înțeleasă imediat de cititorul mult prea comod, obișnuit cu schemele simple ale filmelor americane ce au invadat piața. Comunicarea autor-cititor se realizează ușor, cu atît mai mult cu cît evenimentele prezentate în roman nu au caracter de ficțiune, căci au fost trăite de întreaga Europă.

Trebuie să salutăm apariția romanului care lansează o dată cu lectura ultimelor rînduri un apel către cititor. Acesta este de altfel și meritul volumului - să ne facă să reflectăm asupra faptelor și gesturilor noastre ca umanitate și să ne preocupăm de ceea ce lăsăm în urma noastră sau de ceea ce pregătim pentru generațiile următoare. Desigur, rămîne regretul marilor construcții narative ale altor vremuri, cînd actul de a scrie un roman însemna mai mult decît a transmite un mesaj.

ARTHUR HAULOT: Mai însingurat decît un zeu nenăscut, Poetul...

În universul liric al secolului XX, Arthur Haulot este ceea ce s-ar putea numi, cu un termen împrumutat din lumea filmului, un "star". Pentru că omul deschis dialogurilor axiologice cu semenii este și un creator de excepție, dar și un luptător ce și-a închinat întreaga viață măreției Verbului. Aura unei astfel de personalități s-a conturat în timp și nu a fost doar rezultatul valorii în sine a operei sale literare (care, oricum îl situează printre cei mai importanți poeți ai francofoniei). Existența tumultuoasă, ardența, profunzimea și sensibilitatea versurilor, conștiința menirii poetului în această lume ("nu pot decît să deplîng vidul în care cerul și pămîntul se vor transforma din clipa în care cîntul poetului va înceta" - afirmă Arthur Haulot), mecenatul artistic, altruismul cu care a ajutat sute și sute de poeți să se impună în poezia francofonă contemporană, să se întîlnească și să se cunoască reciproc și, mai ales, faptul că de aproape o jumătate de veac este organizatorul, sufletul, robul și stăpînul prestigioasei Bienale Internationale de Poezie de la Liège (fondată în septembrie 1951 sub înaltul patronaj al Majestății Sale Regina Fabiola a Belgiei, manifestarea, ce reunește o dată la doi ani peste 300 de poeți din aproximativ 70 de țări, s-a desfășurat o vreme în cocheta stațiune Knokke le Zoute din Flandra Occidentală) au făcut din Arthur Haulot un adevărat personaj de legendă, adulat de cititori, respectat chiar și de adversari, aflat mereu în centrul atenției criticilor și istoricilor literari și a traducătorilor de limbă franceză, iubit, căutat și cunoscut de confrații din lumea întreagă - un astfel de confrate, marele poet haitian René Depestre (Premiul Apollinaire, 1993) îl vede și caracterizează astfel: "Arthur Haulot e cu adevărat un om al celei mai frumoase realități planetare, un păzitor luminat al casei oamenilor, unul dintre ultimii păzitori ce rămîn în picioare la postul lor, un far al poeziei în fața furtunilor care încearcă mereu să ne umbrească operele și zilele".

Voce poetică de profundă vibrație, autorul *Poemelor pentru Europa* s-a născut la Angleur în 1913. Profesor, doctor în științe al Universității din Bordeaux (calitate în care a publicat numeroase studii referitoare la relațiile interumane, relații ce capătă noi conotații în universul său poetic), Haulot își trage seva creatoare, profunzimea și neliniștea ce-i marchează poezia și din cei trei ani de suferință petrecuți în lagărele de la Mathausen și Dachau, unde a fost întemnițat ca urmare a activității sale de conducător al unei mișcări belgiene de rezistență împotriva fascismului. Președinte ale Casei Internationale a Poeziei, co-director al prestigioasei publicații "Journal des poètes", creatorul se bucură de o autoritate literară deosebită, conferintă nu numai de cele peste 30 de volume publicate, ci și de faptul că a fost tradus pe mai toate meridianele lumii.

Prezentare și traducere
Valeriu STANCU

ARTHUR HAULOT

ALTERNANCES / ALTERNANȚE
poèmes / poeme

version roumaine/versiune românească
Valeriu Stancu

Maison d'Edition/Editura COGITO,
Oradea, 1997

În oglinda sînilor tăi

În oglinda sînilor tăi
surprind urma vîrstelor parcurse
și regăsesc, pentru a da la iveală
încă o dată ororile meritorii
vremea oaselor măcinate de frica de moarte
vremea tainelor născute din furia de a trăi
vremea evadărilor ratate
cînd sîngele nu-și parcurgea decît în răspăr drumurile
vremea iubirilor noastre în filigran
pe argintul uitatelor oglinzi
vremea pierzaniei mai grea decît un sicriu.

Pofta lumii ce mă devoră

Îți ofer pofta lumii ce mă devoră
și această inimă al cărei zbor
e mai înalt decît al trufașilor vulturi
patima ce-mi hrănește degetele pe clape
plajele de inefabilă lumină aurită
refuzul morții și sfîntul meu orgoliu.
În mîinile tale-mi depun viețile și destinele
și nu vreau în schimb decît
să-ți culeg sufletul de pe buză
și acest strigăt al cărnii tale
fulger în ochii mei năuciți.

Gloria sînilor tăi

Dumnezeu al vinului dumnezeu al sticlei
dumnezeu al soarelui dumnezeu al pîinii
dumnezeu al pietrei și al mării
dumnezeu al femeii dumnezeu al strugurelui
eu sînt cel care a creat lumea
căreia îi redau în fiecare dimineață
cosița neagră cosița blondă
și gloria sînilor tăi.

În marile sărbători ale livezilor

Ai venit iar eu mi-am ridicat cortul peste tine, în jurul tău,
în sînul ființei tale, și iată-ne pe amîndoi
prizonieri ai brațelor noastre înlănțuite
ai acestei bucurii superbe care țîșnește din noi
ca o sărbătoare
prizonierii acestei stări sînt mai liberi
decît păsările cerului cînd cireșii își oferă
sufletele marilor sărbători ale livezilor.

Foșnitoare tăcere a lui Dumnezeu

Spre ce dimensiune a focului
spre ce vîrtej vertical
spre ce insondabilă adîncime
spre ce freamăt, spre ce arsură
mă poartă fulgerul acestor buze
și această foșnitoare tăcere a lui Dumnezeu
acest gest abia schițat al capului
și acest ochi țintuit în temnița lui?

Reflexele necunoscutelor furtuni

Femeie,
va trebui să te înarmezi și cu răbdare
Bărbatul nu e întotdeauna clipa de echilibru
dintre sînge și lumină, chiar dacă ar vrea să fie.
La nivelul inimii, uneori, suprafața e vălurită
de nu se știe ce reflexe ale necunoscutelor furtuni.
În acest fel, marea traduce în limbaj de spumă
furtunile născute la alte latitudini.
E clipa să deschizi drumuri cît mai lungi
pentru laserii inimii
spre a ghici dincolo de umbre
răsăriturile iubirilor ce vor veni.

Forma ascunsă a lui Dumnezeu

A venit clipa în care cercetez
- cu pasiunea rece a arhiviștilor -
straturile geologice ale pietrelor
aruncate de ape
descopăr uneori în ele desenul aceloraşi rădăcini
care mă leagă cu mii de rane ale trecutului de rasa mea.
Să fie oare în ele forma cea mai ascunsă a lui Dumnezeu
imaginea cea mai exactă a voinței sale
sau refuzul oricărei explicații a misterului său?

Gloria iubirii

Stoluri de păsări îți voi dărui
De scufundări se vor sătura pelicanii
Colibri își vor pierde culorile de luptă
Vulturii te vor învăța tăcerile mai profunde
decît o bătaie de inimă

Iar cînd piciorul tău preaiubit
se va ridica pe nisip,
elanu-i descătușat
va anunța credincioșilor
gloria iubirii.

Alternanțe I

Am parcurs veacuri de spaime și de revolte
am văzut plîngînd zeii și copiii murind
am cunoscut rumoarea constelațiilor
cea a forfotei din toate orașele ca Bénarès
ca Dallas, ca Lima
Dar ce sunet mai profund se zămislește în urechea mea
atunci cînd o întreb pentru a regăsi vocea
nepoatei mele sfîșiată de dragoste
în zorii acestor vremi hărăzite patimii?
Ce revărsare a Nilului,
ce potop înverșunat la porțile Grenadei
sau ce cutremur de munți îngemănați
pe coastele Yucatanului,
ce muson devastator din insolitele Indii
vechi de o sută de mii de ani
vor putea să dovedească mai clar nebunia oamenilor
decît povara tăcerii în care se scufunda inima mea
în clipa morții tale?

Alternanțe II

Trezirea însinguratului coral
mai singur chiar decît un zeu nenăscut
neprihănirea apei pentru un vapor rătăcit
strălucire a serii promise altor duioase iubiri
și brusca revoltă a trecătorii în care s-a încuibat
o dublă strălucire a focului:
vara devine pasăre.

Alternanțe III

A trebuit adesea să strîngem pleoapele
pentru a lăsa sîngele să respire
a trebuit să ne bazăm iarăși pe curaj
sau pe încăpățînare
A trebuit adesea să izbucnim în rîs
în fața contorsiunilor cadavrelor aruncate
în mormane grotești pe cimentul degradat
A trebuit să așteptăm tăcerea nopții
pentru a accepta liniștea curgînd o dată cu lacrimile
și disperarea noastră descătușată de orgolii
A trebuit să ne încredințăm firul ultimei speranțe
singurei minuni a unui chip
deja deformat deja estompat
în curs de lichefiere
din cauza istovirii lăuntrice și implacabile
a muschiului amintirii.

Revista se editează cu sprijinul Ministerului Culturii

I.S.S.N.: 1220—4560

Poziția în Catalogul Presei Interne: 3031.

Cont în lei 45.10.09.72 deschis la B.C. Iași.

Casa de Presă și Editură CRONICA

Redactor-șef: **Valeriu STANCU**

Redacția: ● **Vasile CONSTANTINESCU** ● **Bogdan Mihai MANDACHE** ● **Mariana STANCU** ●

Redactori pentru străinătate: ● **Pierre-Yves SOUCY, Francis TESSA (Belgia); Hélène DORION (Canada); Jean-Pierre VALLOTTON (Elveția); Yves BROUSSARD, Jean PONCET (Franța); Emil CIRA, Christian W. SCHENK (Germania)**

Secretariat tehnic: ● **Adela GACEA** ● **Cătălin NICOLAU** ● **Angela MAFTEI** ●

Număr tipărit cu sprijinul Consiliului Județean Iași și al Fundației pentru o Societate Deschisă.

Tiparul: **MULTIPRINT, str. Sf. Lazăr, nr. 49, Iași - 6600. Tel. 230060**

Redacția și administrația: **str. V. Alecsandri nr. 6, Iași - 6600.**

Telefon redactor-șef: **032/146433.**